Tartu Riiklik Ülikool

Soome-ugri keelte kateeder

Ago Künnap

KAMASSI KEELE FLEKSIOONISUFIKSID
(VÕRRELDUNA TEISTE LÕUNA-SAMOJEEDI KEELTE FLEKSIOONISUFIKSITEGA)

Väitekiri

filoloogiakandidaadi teadusliku kraadi taotlemiseks

Juhendaja: ENSV TA tegevliige
professor filoloogiadoktor
Paul Ariste

Tartu 1968

0. SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärgiks on anda kamassi keele fleksioonisufiksite kirjeldus ja võrdlev-ajaloolise menetlusega välja selgitada nende sufiksite lähted.

Käesoleva töö teema valiku on tinginud mitmed asjaolud. Teatavasti kuulub kamassi keel samojeedi keelte hulka. Samojeedi ja soome-ugri keelkonna omavaheline sugulus on kindlalt tõestatud. Mõlemad keelkonnad moodustavad koos uraali suurkeelkonna. Samojeedi keeled jagunevad kahte harru: põhja- ja lõuna-samojeedi keeled. Esimesse harru kuuluvad neenetsi, eenetsi ja nganassani keel, teise aga selkupi ja kamassi keel.Kunagi olid olemas veel motori, koibali, karagassi, taigi ja sojoti keel, mis moodustasid koos kamassi keelega lõuna-samojeedi keelte eraldise harus sajaani-samojeedi keeled. Need kunagised keeled on ammu välja surnud. Käesolevaks hetkeks on praktiliselt hääbunud ka kamassi keel: seda mäletab veel ainult kaks vanurit, kusjuures nende keeleoskus on juba küllaltki puudulik. Ilmselt on kõik sajaani-samojeedi keeled olnud üksteisele väga lähedased. Võimalik, et osa neist kujutas endast vaid teiste murdeid. Sajaani-samojeedi keeled on aga olnud õige kauged selkupi keelest, seejuures tunduvalt kaugemad, kui seda on üksteisest põhja-samojeedi keeled. Võrdlev-ajaloolise uralistika andmed osutavad, et kunagi pidi eksisteerima uraali aluskeel, mis jagunes hiljem soome-ugri ja samojeedi aluskeeleks, viimane omakorda põhja-ja lõuna-samojeedi aluskeeleks. Põhja-samojeedi aluskeel andis põhja-samojeedi

keeled, lõuna-samojeedi sluskeel ega selkupi keele ja sajasni-samojeedi sluskeele. Viimasest lähtusid sajasni-samojeedi keeled. Samojeedi keeli on teatavasti tunduvalt vähem uuritud kui soome-ugri keeli. Kõige põhjalikumalt on samojeedi keeltest tegeldud neenetsi keelega, ürnegi palju selkupi keelega, mõnel määral ka kamassi keelega. Hoopis vähe on tehtud ära eenetsi ja nganassani keele uurimiseks. Teistest sajasni-samojeedi keeltest peale kamassi keele - juba ammu väljasurnud motori, koibali, karagassi, taigi ja sojoti keelest - on teada vaid õige lühikesed sõnaloendid, mistõttu nende keelte veidigi ulatuslikum uurimine on üldse võimatu. Käesolevaks ajaks on võrdlev-ajalooline samojedoloogia tegelnud kõige rohkem foneetika ja leksikaga, vähem morfoloogiaga, hoopis vähe süntaksiga. - Eeltoodust järeldub, et võrdlev-ajaloolises uralistikas on samojeedi keeltele seni lubamatult vähe tähelepanu pööratud. Seejuures tuleb tõdeda, et on tarvis kiires korras uurida kamassi keelt, mis vähetuntuna ja kaugemx mitte üksnes põhja-samojeedi keeltest, vaid ka selkupi keelest peaks pakkuma uralistikale rohkesti uusi andmeid. Liiatigi on olnud möödapääsmatult vajalik kasutada ära mõni aeg tagasi ootamatult avanenud võimalus koguda ja uurida kahe viimase kamassi keelejuhi keelt, sest koos nende surmaga hääbub lõplikult ka kamassi keel. Peetagu silmas sedagi, et erialases kirjanduses kasutatakse sageli kamassi keelt võrdlusandmestikuna. Selle keele vähene uuritus aga põhjustab siin rohkesti eksitusi. Kamassi keele põhjalikuma uurimise tulemused, sealhulgas

viimastelt keelejuhtidelt saadud uued andmed, nõusvad varasemate seisukohtade ulatuslikku korrigeerimist. Kõigi samojeedi keelte korral on vähe valgustatud just morfoloogia ja süntaksi küsimusi. Ent süntaksi käsitlemine eeldab morfoloogia läbiuuritust, morfoloogia vastlust on aga otstarbekohane alustada fleksioonist, millele järgneks derivatsiooni vaatlemine. Lähimaks aluskeeleks, millele saab kamassi keele fleksioonisufikseid tagasi viia, on tavaliselt lõuna-samojeedi, mitte sajaani-samojeedi aluskeel. Ja nimelt seepärast, et teiste sajaani-samojeedi keelte napp ainestik pakub võrdlusandmestikku vaid tükati. Selles suhtes osutub piisavaks alles selkupi keele ainestik.

Käesoleva töö sissejuhatavas peatükis on antud ülevaade varasematest kamassi keele fleksioonisufikseid käsitlevatest töödest, kamassi keelesinestiku alliikstest ja transkriptsioonist. Esimeses peatükis kirjeldatakse kamassi keele sõnatüvede ehitust. Teine peatükk on pühendatud kamassi keele fleksioonisufiksite käsitlusele. Kuna piir fleksiooni ja derivatsiooni vahel kulgeb mõnevõrra suvaliselt, siis vaadeldakse siin ka kõiki verbi infiniitsete vormide sufikseid, eeskätt seepärast, et neid ühendavad teiste töös käsitletavate sufiksitega tihedad geneetilised sidemed. Käesoleva peatüki liigendamisel on peetud otstarbekohaseks lähtuda sufiksite funktsionaalsest ühtekuuluvusest. Sufiksiartiklite ülesehitus järgib sellist skeemi: 1. Sufiksi kõigi fikseeritud variantide loetelu. 2. Kasutamise kirjeldus. 3. Sõnatüvedele liitumise kirjeldus. 4. Näited. 5. Ilmsete foneetiliste variantide väljaeraldamine. 6. Teiste autorite

seisukohtade refereerimine. 7. Teiste sajaani-samojeedi keelte võrdlusmaterjal. 8. Selkupi keele võrdlusmaterjal. 9. Põhja-samojeedi keelte võrdlusmaterjal. 10. Sufiksi lähete väljaselgitamine. Osutatagu, et vahel võivad mõned selle skeemi punktid käsitleda ka mitut sufiksit või materjali puududes hoopis ära jääda. Lõuna-samojeedi keelte sufiksite kirjeldamisel on alati ära toodud kõik teadaolevad variandid. Ruumi säästmiseks on näidetega oldud kokkuhoidlik. Refereeritud on kõiki vähegi arvestatavaid teiste autorite seisukohti. Kamassi keele fleksioonisufiksite lähted on püütud kindlaks määrata uraali aluskeeleni. Teise peatüki kõik lõigud on jooksvalt nummerdatud. Töö lõpus paiknevad kirjanduse ja lühendite loendid.

* * *

Sajaani-samojeedi keeli kõneldi Sajaani mägedes ja nende lähiümbruses. Võib oletada, et sealseid samojeedi hõime on mainitud juba VII sajandist pärinevas hiina ürikus ja 1228.aastal koostatud araabia reisikirjelduses. Venelaste Siberisse tungimise järel hakkas ilmuma veidi kindlamaid teateid. Sajaani-samojeedi hõimud olid väikesearvulised. Nad rändlesid altai ning jenissei hõimude tihedas naabruses. Aja jooksul segunesid vastlusalused samojeedi hõimud üksteisega, samuti muukeelse elanikkonnaga. XIX sajandi keskpaigaks minetasid nad oma samojeedi keele ja läksid üle kohalikele altai, s.o. peamiselt türgi-tatari uiguuri rühma keeltele. Säilis üksnes kamassi keel.

Ühe vene üriku põhjal võib oletada, et kamassid asusid

1629.aastal Kani ja Mana jõe ülemjooksu piirkonnas. See oleks esimene teade kamassidest. Esimesed kirjapanekud kamassi keelest pärinevad ajavahemikust 1739-1747, kuid järgneva sada aasta jooksul piirdus kõik talletatu paari üksa lühikese sõnaloendiga. Kamassid rändlesid tollal Kani ja Mana jõe lätetel ning Abakani läheduses. Neid olevat olnud vähe. 1847.aastal viibis kamassidе juures M.A. Castrén , kes kogus juba ulatuslikumalt sõnavara ja grammatilist andmestikku. Sellal oli kamassi keelekollektiivi suuruseks 150-170 inimest, kes rändlesid Kani ja Mana jõe lätetel ning praeguse Abalakovo küla ümbruses. Nad valdasid ka hakassi keele katõa murret. Järgmine uurija oli alles K. Donner. Aastatel 1912 ja 1914 pani ta kamassidelt kirja õige rohkesti sõnavara ja grammatilist andmestikku, samuti kümmekond lühemat teksti. Mõned tekstid jäädvustas K.Donner fonograafirullidele. Tema ajal oli kamasse umbes 50 inimest, kes elasid paikselt Abalakovo külas. Vaid osa neist suhtles omavahel kamassi keeles, kusjuures häid keeleoskajaid oli jäänud väga vähe. Hulk kamasse oli läinud üle hakassi keele katõa murdele. Elati segamini venelastega ning osati vene keelt. Pärast I maailmasõda levis uralistide hulgas üha ensm arvamus, et kamassi keel on lõplikult välja surnud ja pole ensm ühtegi selle valdajat. Ent 1963.aastal leidis Uurali Riikliku Ülikooli toponüümikaekspeditsioon Abalakovo külast kamassi keelt oskava vanuri ja 1964.aastal Krasnojarski linnast veel teisegi. Kamasse on tänapäeval poolesaja inimese ringis. Ennmik

neist on hajunud mööda Põhja-Sajaane, üksnes mõned elavad veel Abalakovos. Kõik nad on läinud üle vene keelele ega oska enam - peale kahe vanuri - kamassi keelt. Aastatel 1964-1966 on käesoleva töö autor kogunud nendelt viimastelt keelejuhtidelt kamassi keelesinestikku.

Kõnelejaskonna seguneles on sajaani-samojeedi keeled üksteist mingil määral mõjustanud . Pikka aega on nad allunud altai ja jenissei keelte mõjule. Kamassidе korral võib teadaolevate andmete põhjal oletada, et nendega on millalgi liitunud motoreid ja taige. Lähedastes suhetes olid kamassid katšade ja kottidega, uuemal ajal venelastega. Rohkesti esines kamassi-katša ning kamassi-vene segasbielusid, kusjuures muukeelseks abikaasaks oli enamasti naine, sest kamasside seas valitses pidev naiste defitsiit tüdrukleste kõrgema suremuse tõttu. Nii oli 1914.aastaks pooltel kamassidel vene ema. Peetagu aga silmas, et just ema keelel on väga suur osa laste keele kujunemises. Lõppkokkuvõttes on kamassi keelele avaldanud kõige tugevamat mõju esialgu hakassi keele katša murre, seejärel vene keel.

Alljärgnevalt esitatagu teadaolevad andmed kahe viimase kamassi keelejuhi kohta. 1. K l a v d i a P l o t n i k o v a (sündinud Andžigatova), umbes 73 aastat vana, ema - kamass Afanassia (? sündinud) Andžigatova, ema ema - karagass [? või kott], isa - venelane Zahhar Perov. 2. A l e k s a n d r a (sündinud) Ž i b j e v a , 80-90 aastat vana , ema - karagass Aksinja Žibjeva (nelupõlvenimi teadmata, K. Plotnikova emaema lähedasi sugulasi), isa - (? motoritest põlvnev) kamass Jelisseі

Žibjev. Mõlemad keelejuhid pärinevad Abalakovost. Nende endi andmeil ei ole nad kaua kõnelnud kamassi keelt, seet pole olnud kellegagi selles keeles suhelda. Viimati rääkis K. Plotnikova kamassi keelt umbes 20, A. Žibjeva aga umbes 50 aastat tagasi. Juba lapsepõlvest peale on mõlemad vallanud vene keelt ja kasutanud seda hiljem sinukese suhtlemiskeelena . A. Žibjeva oskab ka hakassi keele katõa murret, mida K. Plotnikova tunneb vaid mõnel määral. K. Plotnikova suudab vene keeles lugeda, kuid mitte kirjutada; A. Žibjeva on täielikult kirjaoskamatu.

K. Plotnikova on ossnud kamassi keelt alati tunduvalt täielikumalt ja suhelnud selles tunduvalt lähemas minevikus kui A. Žibjeva. Seepärast mäletab K. Plotnikova kamassi keelt praegu A. Žibjevast paremini. A. Žibjeva kasutas kunagi ulatuslikumalt kui K. Plotnikova hakassi keele katõa murret ja segab selle murde elemente oma kamassikeelsesse kõnesse. Mõlema keelejuhi kamassi keel on tugevasti mõjustatud nende vene keelest. Oma lünklikku kamassi keelt täiendavad nad vene keele vahenditega.

Kui kõneslused keelejuhid mõne aasta eest avastati, siis hakkasid nad uurijate palvel üle hulga aja taas kamassi keelt rääkima. Algul meenutid neile vaid üksikud sõnad, edasi juba sõnaühendid, fraasid, mõned lühemad laused, kohe ununevate pursetena paarilauselised kõnekatked. A. Žibjeva ongi jäänud sellele tasemele ega ole suuteline ennemgi. Seevastu võib K. Plotnikova kamassi keeles vestelda ja tõlkida sellesse keelde lihtsamat vene teksti. Juba 1965.aastal selgus, et mõlemad keelejuhid olid kamassi

keele meenutamisel saavutanud praktiliselt piirtaseme. Käesoleva töö autor on talletanud kõik neile meenunu, kasutades selleks põhiliselt helisalvestamist ja vähemal määral kuuldelist üleskirjutamist.

Viimaste keelejuhtide kamassi keel on tugevasti mõjustatud vene keelest just hääldusе, sõnavara ning lauseehituse osas. Ent vormiõpetuslikust küljest ei esine olemuslikke hälbeid varasematest kirjapanekutest, võib nentida vaid rohkete lünkade, rea seaduspäraste edasiarengute ja üksikute ekslike novatsioonide olemasolu.

Eraldi tuleb peatuda kamassi keele hääldusel. Sellele on omane palataalne, mõnel määral ka labiaalne vokaalharmoonia. Edasi iseloomustab kamassi keele hääldust õige suur ebajärjekindlus, mis seisneb häälikute kvaliteedi ning kvantiteedi kõikumises, häälikute väljalangemises ja sõna pearõhu ümberpaiknemises. Sel viisil võib erineda nii eri rühmade, perekondade ja isikute kui ka ühe ning sama isiku hääldus. Hälbed häälikute kvaliteedis rikuvad sageli vokaalharmoonia seadusi. Viimaste keelejuhtide hääldus on eriti ebajärjekindel, seda ka vokaalharmoonia seadustest kinnipidamise osas. Kõneldes kipuvad nad libisema harjumuspärase vene artikulatsiooni poole. Kõigist nendest asjaoludest tingituna on kamassi keele fleksioonisufiksitel tihti suur hulk hääldusliikke variante.

Käsitletagu lähemalt viimaste kamassi keelejuhtide hääl-
duse iseärasusi ainestiku põhjal, mille on neilt kogunud
käesoleva töö autor. (Transkriptsiooni kohta vt. lk.24-25).
Tänapäeva kamassi keeles peetakse veel mõnel määral kinni
vokaalide palataalharmoonia nõudest, vrd. näit. uda/zaŋ̀
'käed' (uda 'käsi') - tėbė/zeŋ 'mehed' (tėbė 'mees');
tᶜurā·/gen 'tarel' (tᶜurā 'tare') - inē·/geṅ 'hobusel'
(inē 'hobune') ; ambā·r/dɒ 'aita' (lat.; ambàr 'ait')-
pés/tə̂ 'ahju' (lat.; pᶜés 'ahi'). Võib täheldada ka
vokaalide labiaalharmoonia juhtumeid, vrd. näit. Bu/guṅ
'vees' (bu 'vesi') - d'ž'ijē·/ken 'jões' (d'ž'ijē
'jõgi '); muǯttuk/tū 'püssile' (muǯttùkᶜ 'püss')
- šamnȧ·k/tə̂ 'lusikale' (šamnȧkᶜ 'lusikas'); kᶜom̆ᵑo-
/štȫ 'valama' - kenzė/štė 'urineerima'. Häälikute
kvaliteet võib tugevasti kõikuda, näit. akt'š'ȧ ~ axt'š'ā
'raha', kᶜanȧᵓᵓ ~ kᶜanȧᵓᵓ 'mine!', mȧṅ ~ meṅ 'mina',
ḿȧŋŋ aᵓp̀ᶜo ~ ḿȧŋ̀gap̆po '(ta) voolab' . Tugevasti võib va ri-
eeruda ka häälikute kvantiteet, näit. ⁱ·mb'i ~ imb'ī 'mis',
teineṅ ~ teinēn 'täna', sut̀ ~ s̄ut̀ 'piim'. Mõnikord langeb
häälikuid välja, näit. embī ~ mbī 'mis', einė·idne ~ ene·-
ìdnə̂ 'kurat, madu', šoᵓᵓ ~ šò 'tule!'. Tihti esineb
sõna pearõhu ümberpaigutumine, näit. ko·pta ~ koptō 'tüd-
ruk', d'ž'ɒbaktɔrzì·ttə̂ ~ d'ž'ɛbaktɒrzittē 'rääkima',
nō·rbɫat ~ no:rbɫat 'räägitud'. Järgnevalt esitatagu
kaks tekstikatket viimaste keelejuhtide hääldusе ebajärje-
kindluse illustreerimiseks. K. Plotnikova: nukkė i bô·-
ź'ə̂'.dėzeŋ eššendė ib'ìᵓᵓjī : ńī ĭ koptō'. 'Eit ja

taat. Neil olid lapsed: poiss ja tüdruk'. ~ ammõ:bi^{ɔɔj} nukkə̆ i bõ·že . dəzəndə̆ əssəndə̆ ibi^{ɔɔj} : ni^{ɔ}t$_{ə̆}$i koptõ'.

'Elasid eit ja taat. Neil olid lapsed : (tema) poiss ja tüdruk.' A. Žibjeva: " šõ dõbr!" - "imb'i szittə̆^{ɔɔ}? t^{c}ə̀·nan snzittə̆ ? t'õk, mən ə̀i$_{ə̆}$ə̄·žžam!" - "a mõ·dəra?" - "ə̀i^{i}ɛ̀, tə̆n ə̀i$_{ə̆}$Guzə̀^{ɔ} , tə̆n einə̆·idnə!" '"Tule siia! " - "Mida tegema? Sinu poole minema? Ei, ma ei lähe! " - "Aga miks? " - "Äh, sa ei ole inimene, sa oled kurat!"' ~ "šõ' dõbr!" - "a imbɪ sššittə̆ ? t^{c}ə̀·nan snzittə̆ ? Dõk, mən ə̀i e·žžam tə̆i^{i}nən!" - - "mõ^{ɔɔ} ?" - "hɛ̀ɛ̀, tə̆n ə̄i$_{ə̆}$Guzə̄ , tə̆n ə̆nə̆·idnə̀!" ' "Tule siia!" - "Aga mida tegema? Sinu poole minema? Ei, ma ei lähe sinu poole! " - "Miks?" - " Häh, sa ei ole inimene, sa oled kurat!"

Tänapäeva kasassi keele näitena toodagu ära üks terviklik tekst K. Plotnikovalt. nɪ' koptõ·gi$_{ə̆}$bar uzə̄·rbi^{ɔɔj}ɪ: . də̆gə̆ttɪ ńi$_{ə̆}$mbɪ : "mənə̄ kažžə̀ t^{c}əbə̄·'na?" - "kažžəm." - "nu, mən jàm sbàm o$_{ə̆}$l'im tnən ." dəgə̆ttə̆ jàm sbàm o^{ɔə}žubɪ. dəzə̀ŋ šobi^{ɔɔj}ɪ, k^{c}opton jə̄·zi sba·zi d'ž'əbəktərl^{əə}bi^{ɔj}ɪ : "ko·pto mu$_{ə̆}$b'iə̄$_{ə̆}$ mən ńiŋə?" - "məb'ibə̄^{ɔɔ}." dəgə̆ttə̆ koptõm surə̄·r^{əə}žbi^{ɔɔ}ɪ : "tən kažžə̀ ńi^{ɔ}ńi·nə̆ t^{c}əbinə̄^{ɔ}?" - "kažžəm." dəgə̆ttə̆ munu: ^{ɔ}k^{c}õβi^{ɔɔj}ɪ, srə̄^{ɔ} də$^{ɔ/c/i}$p^{ɔj}ɪ, ipə̄k Də$^{ɔ/c/i}$p^{ɔj}ɪ.u^{i}jõ' ikkõ ib'ɪ' . dəgə̆ttə̆ již šo'bi^{ɔɔj}ɪ, srə̄ bə$^{ɔ/c/i}$p^{ɔɔj}ɪ$_{ə̆}$bar . dəgə̆ttɪ nə̄·skəl'kkə d'ž'əžžə̄ kəubɪ^{ɔ}, dəzə̀ŋ šidõ·gu^{ɔ}ju šə̄·rbi^{ɔɔj}ɪ i tə̆ə̄·gərmə̄^{ɔɔ}nu$_{ə̆}$ k^{c}ambi^{ɔɔj}ɪ. dən ə̄·bəs dəzə̀m kudə̀ɪ numə̄·n'uzu:bi. dəgə̆ttɪ viŋõ·du^{ɔɔ}ɪ: šə̆·rbi^{ɔj}ɪ. dəgə̆t^{c}t^{c}ə̆ mə̄·ndə šõ·bi^{ɔj}ɪ, tõ·žə$_{ə̆}$bar srə̄ bə$^{ɔ/c/i}$p^{ɔɔj}ɪ.

kᶜoptùǹ duga·ǹde šobiᵓᵓʲī i ńìǹ šobiᵓᵓʲī. ikkó ʲìr̀ ʲib'iᵓᵓ-
ʲī'. arā ikᶜkᶜō ib'ī. stōr̀ǧun ugā·nda ikᶜkᶜō mbīᵓ ʲìᵓᶜp̀ō·-
ɤaᵓp̀ᶜoᵓ. kᶜā·man kᶜoptō monoᵓkᶜōbiᵓī, jàt̀ abāt̀ mè·mbiᵓʲī:
"den ɔɤdžāt̀ nā·ɣ̀a.nā·dɔ pal'ttō iźittè, plāt̀ iźittè. oɤdžāt̀
amgà', kuinè:k̀'tᶜē nā·ɣ̀a." dègèttì dezeŋ̀ akt'š'ām ibiᵓᵓʲī.
šideb'ē sumnā. dègèttī jāt̀ abā·nDèᵓ ńi‿mə̂biᵓᵓʲī tᶜužóì,
tᶜuɣazàŋ‿dòm mèbiᵓᵓʲī uɤâr. mebᶜ'iᵓᵓʲī ineᵓᵓʲī, aktšā mᵉbi-
ᵓᵓʲī ugá·ǹda ikᶜkᶜóᵓ. i ʲīl ikᶜkᶜō ibiᵓᵓʲī. degettè dezèŋ̀
kᶜundžó amnō·biᵓᵓī:. dezèŋ kᶜambiᵓᵓʲī ventš'ā·tsa ineᵓᵓʲī:-
źí. kᶜoptō' bostùᵓ kaza:k̀jàD, ńī bostū. kaza:k̀jàD ka-
za:k̀abāt dē·bᵊr kᶜambiᵓᵓʲī. dègèttè šobiᵓᵓʲì mánd ɔᵓ.
dɔgettī koptòn kazakkabàt oɤdž'ā deᵓᶜp̀ì:ʲā·še:k‿bar, pᶜè-
rī·ne de·ᵓᶜp̀ì. dègèttè šobiᵓᵓī t'š'è·germāᵓte. dezèŋ̀ amno-
biᵓī za‿stōɤ'dùᵓ. dègèttì ńìǹ kuinèk̀tᶜè kuβáš, tᶜop'tᶜō,
koptōǹ ō·ɤdžat tō·že kuβāš, tᶜop'tᶜē, uɹùt‿bar kuβáš.
vènòk̀ šé·rbiᵓᵓʲī:'. dègèttì dèᵓnè šidē kossā' kᶜurbiᵓᵓʲī,
dègèttì sā·rbiᵓᵓì uɹùt. kā·manda kᶜoptō ib'ī, ō·ńeᵓ
kassā ib'ī. dègèttì kᶜaza:k̀ᶜjàtᶜ, dēᵓ koptòm kᶜaza:k̀ᶜjàt
i ńìǹ ka:zakjàt dèᵓnè šidē' kᶜù·rbiᵓᵓʲī: i sa:rbiᵓī
uɹùt. dezeŋ, ‿dē ńī‿ī koptō, kᶜaza:k̀ᶜabatᶜ kᶜumb'ī'
turā·nə̂. Dèn šèndē.da èì ʲibī, kᶜunō·ɤbiᵓi i kᶜamrō.-
ɤuᵓp̀ᶜiᵓᵓʲī:. duɣanzaŋdē dèzèŋdē membiᵓᵓʲī:"jakšáŋ am-
nóɣaᵓᵓ, ī‿d'ž'abrō·ɣaᵓᵓ, ī‿k̀ᶜudō:nzaᵓ! puškàì essenḍē
ikᶜkᶜō mò·ɤui, nizeŋ̀ koBZàŋ̀! " dègèttī dèzèŋ̀ ā·baš koš-
tᵉbeᵓᵓī. Dē ugā·nda ikkō be·ᵓᶜp̀ìᵓ i saᵓmɔɤù·ᵓp̀ᶜiᵓ, deŋ̀
kᶜuná·ɤbiᵓì. dèzèŋ ugā·nda arà' beᵓᶜp̀iᵓᵓʲī. kᶜundžō',

muktu d'ž'ar̃ā' be'p'i''ī. dėgėttī dėzėŋ̀bar amnō·bi''ī:,

dėzėŋ̀bar esseŋdī ib̥i''ī, nizėŋ̀ ib̥i''ī i k̥opsaŋ̀ ib̥i''ī.

'Poiss tüdrukuga kasvasid ju suureks. Poiss ütles: "Kas sa tuled mulle naiseks?" - "Tulen." - "Noh, ma saadan oma ema ja isa sinu poole." Siis ta saatis oma ema ja isa. Nad tulid, rääkisid tüdruku ema ja isaga: " Kas te annate tüdruku minu poisile?" - "Anname." Siis küsisid nad tüdrukult: "Kas sa tuled minu pojale?" - "Tulen." Siis kui nad olid kosinud, nad tõid viina, tõid leiba. Liha oli palju. Siis tulid inimesed, jõid puha viina. Siis läks mõni päev, nad kahekesi riietusid ja läksid kirikusse. Seal preester õnnistas neid. Siis nad panid pärjad pähe. Siis läksid nad koju, jõid ka puha viina. Tüdruku sugulased tulid ja poisi omad tulid. Oli palju inimesi. Oli palju viina. Laual oli väga palju seda, mis lebab. Kui nad tüdrukut kosisid, siis tema ema ja isa rääkisid: "Tal pole riideid. Vaja võtta palitu, võtta rätt. Riideid on tal vähe, tal pole särki." Siis nad võtsid raha. Kakskümmend viis. Siis andsid ema ja isa poisile lehma, sugulased andsid talle lamba. Nad andsid hobuseid, andsid väga palju raha. Ja inimesi oli palju. Siis nad istusid kaua. Nad läksid hobustega laulatusele. Tüdrukul oli oma ristiema, poisil oma. Ristiema ja ristiisa läksid sinna. Siis nad tulid koju. Siis tüdruku ristiema tõi riided: tõi puha kasti, padjad, tõi sulgkoti. Siis nad tulid kirikust. Nad istusid lauda. Siis oli poisi särk ilus,

uus, tüdruku riided olid ka ilusad, uued, ta pea oli puha ilus. Nad panid pärja pähe. Siis palmisid nad talle kaks palmikut, siis sidusid tal pea. Kui ta oli tüdruk, oli tal üks palmik. Siis ristiema, selle tüdruku ristiema ja poisi ristiema palmisid talle kaks palmikut ja sidusid tal pea. Ristiisa viis nad, selle poisi ja tüdruku, tarre. Seal ei olnud kedagi, nad magasid ja kaisutasid. Sugulased ütlesid neile: "Elage hästi, ärge tülitsege, ärge söimelge! Tulgu palju lapsi, poisse ja tüdrukuid!" Siis nad kutsusid preestri. See jõi väga palju ja kukkus maha, magas seal. Nad jõid hirmsasti viina. Nad jõid kaua, kuus päeva. Siis nad muudkui elasid, neil olid muudkui lapsed, poisid olid ja tüdrukud olid.'

Teiste lõuna-samojeedi keelte materjali on käesoleva töö jaoks pidanud kirjalikest keeleainestiku allikatest koguma peamiselt töö autor ise. Tal on tulnud korrigeerida teiste autorite seisukohti ka väljaspool kamadsi keele raame. Sellest tingituna on kujunenud eriti selkupi keeleandmestiku analüüs töös suhteliselt mahukaks.

Lubatagu autoril tänada oma hindamatut kamassi keelejuhti Klavdia Plotnikovat kogu nähtud vaeva eest. ugá·ndɒ uřɣò spaśśì·bɒ̥,k ɫ a v d ė · i j a z a χ̌ χ à · r o v n a !

Palju tänu vôlgneb ta ka teisele kamassi keelejuhile Aleksandra Žibjevale.

Autor tahaks avaldada sügavat tänu oma ôpetajale ja juhendajale akadeemik professor Paul Aristele, kes juhtis ta käesoleva töö teema juurde ja osutas töö kirjutamisel igakülgset abi. Olgu südamest tänatud dotsent Paula Palmeos rohkete väärtuslike nôuannete eest. Professor Aulis J. Joki Helsingist varustas autorit rikkalikult erialase kirjandusega ning jagas talle tulusaid näpunäiteid. Filoloogiakandidaat Valmen Hallap andis kamassi keeleainestiku kogumiseks tehnilist abi ning tegi hinnalisi märkusi töö kohta. Professor Irén N.-Sebestyén Budapestist, professor Péter Hajdú ja filoloogiakandidaat Tibor Mikola Szegedist lähetasid autorile erialast kirjandust. Kôigile neile palju tänu. Olgu tänatud ka professor Arnold Kask, dotsent Huno Rätsep, dotsent Eduard Vääri, filoloogiakandidaat Arvo Laanest ja filoloogiakandidaat Paul Kokla töö kohta tehtud hinnaliste märkuste eest. Mitmekülgse abi eest suur tänu laborant Heljo Rajandole. Tänuga meenutab autor ka Uraali Riikliku Ülikooli ôppejôude ja üliôpilasi, eriti aga dotsent Aleksander Matvejevit, kelle lahkust ning sôbralikkust ta koges ühistel keeleuurimisreisidel. Kamassi keeleainestiku kogumine ning käesoleva töö kirjutamine sai autorile vôimalikuks Tartu Riikliku Ülikooli üliôpilase ja aspirandina.

0.1. VARASEMAD KAMASSI KEELE FLEKSIOONISUFIKSEID KÄSITLEVAD TÖÖD

Kamassi keele fleksioonisufiksite süsteemi tervikuna on varem käsitletud ainult kahes töös.

Neist esimeseks on A. Schiefneri poolt 1854.aastal välja antud "M. Alexander Castrén's Grammatik der samojedischen Sprachen."[1] Selle teose aluseks on olnud M.A. Castréni samojeedi keelte grammatika lõpetamata käsikiri, mida A. Schiefner M.A. Castréni muude käsikirjaliste materjalide põhjal täiendas - peasjalikult häälikuõpetuse osas - ja mõnel määral ka ümber töötas.[2] Tuleb märkida, et A. Schiefner jättis M.A. Castréni käsikirjast mõndagi välja. Ka tegi ta käsikirjas mõningaid ekslikke lihtsustusi ning parandusi. Kohati tõlgitses ta käsikirja vääralt.[3] Vastlusaluse töö põhineb samojeedi keeleainestikul, mille M.A. Castrén ise aastatel 1842-1844 ja 1845-1849 samojeedidelt kogus. Kamassi keeleainestiku kogumisajaks on seejuures 1847.aasta.[4] Töös, mille ulatuseks on XXIV +608 lehekülge, käsitletakse viit samojeedi keelt: neenetsi, eenetsi, nganasseani, selkupi ning kamassi keelt.

Keelte käsitlus jaguneb kaheks suureks osaks: häälikuja vormiõpetuseks. Viimane on pühendatud peaaegu eranditeta fleksiooni vaatlemisele ning hõlmab 505 lehekülge. Neist

---

[1] C a s t r é n GSS.

[2] Vt. C a s t r é n GSS, lk. XII-XXII.

[3] Vt. M.A. C a s t r é n , Tutkimusmatkoilla Pohjolassa. Porvoo 1967, lk. 14-15; L e h t i s a l o SS, lk.6-7; L e h t i s a l o SV, lk. XVI-XXV.

[4] Vt.näit. M.A.C a s t r é n, Tutkimusmatkoilla Pohjolassa. lk.8-11;L e h t i s a l o SV, lk. IX.

104 lehekülje vaadeldakse kamassi keelt koos teiste samojeedi keeltega, 54 lehekülje aga ainult kamassi keelt. Flektsioonikäsitlus seisneb põhiliselt näiteparadigmade esitamises. Vähem leidub fleksioonisufiksite väljaeraldamist ja nende kasutamise kirjeldamist. Väljaeraldatud fleksioonisufikseid on mõnel määral ka etümologiseeritud, nimelt võrdlemise teel teiste samojeedi keelte, samuti soome-ugri ja altai keelte andmetega. Kuid sageli on sufiksite väljaeraldamine ja etümologiseerimine ekslik. Nii jääb siin põhiliseks väärtuseks süstematiseeritud keeleandmestik.

Kamassi keele fleksiooni käsitletakse töö üldisest ülesehitusest tingituna sellises järjestuses: substantiivide absoluutne ja possessiivne deklinatsioon, personaal- ja refleksiivpronoomenite deklineerimine, verbide kõneviisid, infiniitsed vormid, ajad ja subjektiline ning objektiline konjugatsioon, postpositsioonid ja adverbid.

Teiseks tööks on A. J. Joki kamassi keele grammatika, mis sisaldub tema poolt 1944.aastal välja antud teose "Kai Donners kamassisches Wörterbuch nebst Sprachproben und Hauptzügen der Grammatik"[5] lehekülgedel 119-190. Seega hõlmab töö 72 lehekülge. See töö põhineb kamassi keeleainestikul, mille on kamassidelt kogunud K. Donner. Kogumisajaks oli põhiliselt 1914.aasta, vähemas osas ka 1912.aasta.[6] A.J. Joki kirjutas grammatika K. Donneri käsikirjaliste ülestähenduste põhjal.[7] Seegi töö jaguneb

---

[5] J o k i KW.

[6] Vt. J o k i KW, lk. XVIII-XIX,XXXIV, lk. 191-199.

[7] Vt. J o k i KW, lk. I-LI.

kaheks suureks osaks: hääliku- ja vormiõpetuseks. Viimane on tõsi pesaegu eranditeta pühendatud fleksiooni vaatlemisele ning hõlmab töö 72 leheküljest 62. Fleksiooni käsitlus on valdavalt kirjeldav (koos näiteparadigmade ja üksiknäidete esitamisega). Ennekõsti on fleksioonisufiksid välja eraldatud ning mõnel määral kirjeldatud ka nende kasutamist. Üksikjuhtudel tuleb ette sufiksite etümologiseerimist võrdlemise teel kamassi keele varasemate andmetega, samuti türgi-tatari keelte andmetega. Fleksiooni käsitletakse töös sellises järjestuses: substantiivide absoluutne ning possessiivne deklinatsioon, personaal- ja refleksiivpronoomenite deklineerimine, verbide subjektiline ning objektiline konjugatsioon, kõneviisid, ajad, infinitsed vormid, adverbid ja postpositsioonid. Mõningaid fleksioonisufiksite kohta käivaid märkusi leidub ka A.J. Joki kommentaarides K. Donneri kamassi keele tekstide juurde. Kommentaarid paiknevad lehekülgedel 101-118.

Töid, milles muuhulgas käsitletakse ka kamassi fleksioonisufiksite süsteemi üksikuid lõike, on õige mitu. Loetletagu siin olulisemad.

B. Munkácsi 1884.aastal ilmunud kirjutises "Az altaji nyelvek számképzése" [8] vaadeldakse kamassi arvutunnuseid.

1934.aastal ilmus J. Györke teos " Die Wortbildungslehre des Uralischen" [9], milles leiab käsitlemist terve

---

[8] M u n k á c s i AÑySz.

[9] G y ö r k e WU.

rida kamassi infiniitseid verbivorme.

Veelgi enam selliseid vorme võetakse vastluse alla T. Lehtisalo 1936.aastal ilmunud teoses " Über die primären ururalischen ableitungssuffixe".[10]

Oma 1955.aastal ilmunud uurimuses "The Form of the Object in the Uralic Languages" [11] analüüsib B. Wickman kamassi akusatiivi.

1957.aastal välja antud uurimuses " Die possessiven Fügungen im Samojedischen und das Problem des uralischen Genitivs" [12] käsitleb I.N.- Sebestyén kamassi keele absoluutse ja possessiivse deklinatsiooni genitiivi ning kohakäändeid.

Suurt hulka kamassi fleksioonisufikseid vaatleb 1960. aastal ilmunud teoses " Comparative Grammar of the Uralic Languages "[13] B. Collinder.

Kamassi infinitiiviga tegeleb 1961.aastal ilmunud kirjutises "Lativus és infinitivus kapcsolata a szamojédban"[14] P. Hajdú .

I.N.- Sebestyen pöördub 1962.aastal ilmunud kirjutises "Zum Problem des samojedischen und des uralischen Genitivs"[15] tagasi kamassi genitiivi juurde.

1964.aastal ilmunud kirjutises "Eine ungelöste ungarische Etymologie" [16] käsitleb ta mõnesid kamassi aja- ja partitsiibisufikseid.

---

[10] L e h t i s a l o PÜA.
[11] W i c k m a n FOUL.
[12] N.- S e b e s t y é n PFS.
[13] C o l l i n d e r CGUL.
[14] H a j d ú LIKSz.
[15] N. - S e b e s t y é n PSUG.
[16] N. - S e b e s t y é n UUE.

B. Serebrennikovi samal aastal ilmunud teoses " Основные личии развития падежной и глагольной систем в уральских языках" [17] võetakse vaatlusele kamassi latiiv ning instrumentaal, pöördelõppude kaksuse tunnus, ajatunnused, verbi negatsioonivormi tunnus ja köneviiside tunnused.

Kamassi fleksioonisufiksite süsteemi mitmeid arengutendentse vaadeldakse V. Tauli 1966.aastal välja antud teoses "Structural Tendencies in Uralic Languages."[18]

A. Dregvali ja A. Matvejevi 1967.aastal ilmunud kirjutis " О некоторых особенностях употребления форм множественного числа в камасинском языке " [19] käsitleb kamassi substantiivide mitmuse tunnuseid.

Kamassi fleksioonisufiksite süsteemi vaadeldakse ka ross käesoleva töö autori kirjutistes.[20]

---

[17] Серебренников ОПР.

[18] Tauli STUL.

[19] А. Дрегваль, А. Матвеев, О некоторых особенностях употребления форм множественного числа в камасинском языке. - ОФУ III 1967, lk. 41-43.

[20] Vt. kasutatud kirjanduse loendit käesoleva töö lõpus.

0.2. KAMASSI KEELEAINESTIKU ALLIKAD [21]

Alljärgnevalt esitatagu kõigi olemasolevate kamassi keeleainestiku allikate loetelu.

1. J. E. F i s c h e r , Vocabularium continens trecenta vocabula triginta quatuor gentium maxima ex parte Sibiricarum. (Käsikiri Göttingeni Ülikooli raamatukogus).

Kogunud J.E. Fischer ajavahemikus 1739- 1747.

Osalt avaldatud teoses: A. L. S c h l ö z e r , Allgemeine Nordische Geschichte. Halle 1771, lk. 297-300. (Koopia: D o n n e r SW, lk. 11-14).

2. Nn. Adelungi käsikirjad. (Leningradi Üldises Raamatukogus.)

Baseerub põhiliselt 1. allikal, kuid on osalt ka tundmatut päritolu.

3. P.S. P a l l a s , Reise durch verschiedene Provinzen des Russischen Reichs III. St. Petersburg 1776, lk. 373. (Koopia: D o n n e r SW, lk.17).

Kogunud P.S. Pallas XVIII sajandi keskpaiku.

4. / P. S. P a l l a s ./ Linguarum Totius Orbis Vocabularis comperativa I. Petropoli 1786 /1787/; ...II. Petropoli 1789.

Kogunud tõenäoliselt P.S. Pallas ja G.F. Müller 1735. aastal.

5. P. P a l l a s , Zoographis Rosso-Asiatics I; II; III. Petropoli 1811.

---

[21] Vt. ka J o k i LS, lk. 30-33.

Kogunud P.S. Pallas.

6. J. von K l a p r o t h , Asia Polyglotta. Paris 1823 (2. trükk: Paris 1831), lk. 140-146. (Koopia: D o n n e r SW, lk. 24-35).

Baseerub osalt 1. alliksl, osalt J. von Klaprothi enda kirjapanekutel.

7. J. von K l a p r o t h , Sprachatlas. Paris 1823, lk. VII-XI. (Koopia: D o n n e r SW, lk. 36-50).

Baseerub osalt 1. alliksl, osalt J. von Klaprothi enda kirjapanekutel.

8. А. С т е п а н о в , Енисейская губерния П. Ст. Петербург 1835, lk. 36.

Kogunud A. Stepanov.

9. Ф. Б у з о л и н , Описание о происхождении языков инородческих племен в Восточной и Западной Сибири. Тюмень 1852. (Käsikiri NSVL TA raamatukogus Leningradis).

10. M.A. Castréni käsikirjad. (Helsingi Ülikooli raamatukogus.)

Kogunud M.A. Castrén 1847.aastal.

Valdavas osas avaldatud teostes: C a s t r é n GSS ja G a s t r é n WSS.

11. K. Donneri käsikirjad (Helsingi Ülikooli raamatukogus) ja fonogrammid (Helsingi Ülikooli Gestreníanum'i soome keele helisrhiivis).

Kogunud K. Donner 1912. ja 1914.aastal.

Käsikirjaline materjal on avaldatud teoses:

J o k i KW.

12. А. Т у г а р и н о в , Последние калмажи. - Северная Азия 1926 1, lk. 73-88.

Kogunud A. Tugarinov 1925.aastal.

13. Uraali Riikliku Ülikooli käsikirjalised materjalid ning helilindistused. (URÜ vene keele ja üldkeeleteaduse kateedris Sverdlovskis.)

Kogunud A. Dregval, E. Kossova, L. Lohhitševa, A. Matvejev, V. Žitnikov ja käesoleva töö autor ajavahemikus 1963-1966.

14. Tartu Riikliku Ülikooli käsikirjalised materjalid ning helilindistused. (TRÜ soome-ugri keelte kateedris).

Kogunud käesoleva töö autor ajavahemikus 1964-1966.

(Katkendeid avaldatud kirjutises: K ü n n a p TKK, lk. 257-261).

Kamassi keeleainestiku allikate lühiiseloomustuseks olgu öeldud, et enamik neist kujutab endast lühikesi sõnaleondeid. Ulatuslikud sõnaleondid ja grammatiline ainestik sisalduvad ainult 10., 11., 13. ja 14. allikas. Tekstid esinevad vaid 11.,13. ja 14. allikas.

0.3. TRANSKRIPTSIOON

Üldreeglina on teistelt autoritelt pärinevate keelenäidete transkriptsioon ja tõlge jäetud käesolevas töös muutmata. On tehtud vaid järgmised juba tavaks saanud muudatused. Asendatud on mõned märgid, mida A. Schiefner on M.A. Castréni poolt kogutud keelesinestikku publitseerides kasutanud: vokaalide pikkuse märk ^ > = (näit. â > ā), konsonantide, palatalisatsiooni märk ~ > ' (näit. t̃ > t'), nasaliseeruva larüngaalklusiili märk ˀ > ʔ, mittenasaliseeruva, larüngaalklusiili märk ' > ʔ, tähemärgid š,ž > š,ž. G. Prokofjevilt pärinevad keelenäited on esitatud alati selles transkriptsioonis, mida ta on kasutanud oma töös "Materialen zur Erforschung der Ostjak-Samojedischen Sprache. Die Tasovsche Mundart." [22] Seejuures on täiendavalt tehtud veel järgmine muudatus: larüngaalklusiili märk ḫ > ʔ. Kui käesoleva töö autoril on olnud vajadus varustada tõlkega sellised teistelt autoritelt pärinevad keelenäited, millel lähteallikas tõlge puudub, siis on see omapoolne tõlge paigutatud keelenäidete ette jutumärkidesse (näit. "teie" šiʔ).

Käesoleva töö autori poolt kirja pandud keelenäidetes kasutatakse soome-ugri transkriptsiooni (SUT)[23] seda varianti, mille on välja töötanud P. Ariste.[24] Seejuures esinevad

---

[22] Vt. P r o k o f j e v MMOS, lk. 92-93.

[23] Vt. lähemalt В е н д е ÕVT.

[24] Vt. P. A r i s t e , Eesti keele foneetika. Tartu 1968, eriti lk. 190-196; vt. ka В е н д е ÕVT, lk. 21-22, 32-33, 51, 58 ja tabelid 1,2,3.

käesoleva töö autori kirjapanekutes järgmised erinevused nimetatud variandist. Lõõngaalklusiili märgi ʔ asemel kasutab käesoleva töö autor märki ˀ, tähistades selle märgiga tugevat, selgesti kuuldavat lõõngaalklusiili. Nõrka, sageli veevalt kuuldavat lõõngaalklusiili tähistab ta aga märgiga ʼ.[25] Kvantiteedi märkimisel eristab ta üksikvokaalide ja -konsonantide korral ühekse pikkusastme asemel kahekssat (näit. n , n̆, n, n̂, n̂, n̄, ń, n̂). Sõna pearõhk on käesoleva töö autoril märgitud ainult siis, kui ta ei paikne sõna viimases silbis; selge kaasrõhk on alati märgitud, kus ta ka ei paikneks. Märk ᶜ ülal tähe pool või kõrval tähistab konsonantide aspiratsiooni (näit. pᶜ, tᶜ).[26] Suurtähtedega märgib käesoleva töö autor nõrku poolhäälilisi (ehk nõrku poolhelituid) häälikuid.[27] Lisaks P. Aristel esinevatele tähemärkidele kasutab käesoleva töö autor veel järgmisi: u̯ = u ja i̯ vaheline vokaal, S = mistahes tagavokaal, S̈ = mistahes eesvokaal, V = mistahes vokaal, K= mistahes konsonant.[28]

---

[25] Vrd. В е н д е ÕVT, lk.34 ja tabel 1 lahter 1.13.1.

[26] Vrd. В е н д е ÕVT, tabel 3 lahtrid 39.1, 39.7.

[27] Vrd. В е н д е ÕVT, lk.35 kommentaar 2.

[28] Vrd. В е н д е ÕVT, lk.55 ja tabel 2 lahtrid 5.1.7, 9.1.1, 9.1.7.

1. KAMASSI KEELE SÕNATÜVED

Kamassi keeles esinevad nii vokaallõpulised sõnatüved ehk vokaaltüved kui ka konsonantlõpulised sõnatüved ehk konsonanttüved. Flekteerimisel võib mingil kamassi keele sõnal esineda enamasti kas 1) ainult vokaaltüvi või 2) nii vokaal- kui ka konsonanttüvi, aga üksikjuhtudel ka 3)ainult konsonanttüvi. Näit. 1) ainult vokaaltüvi: (C) ains. nom. sirä 'Schnee' : gen. sirä/n : ak. sirä/m: lat. sirä/ne : lok. sirä/gän : abl. sirä/gäʾ: instr. sirä/zeʾ : mitm. nom. sirä/zäŋ~sirä/jeʾ jne. : ains. 1. is. poss - sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sirä/m : ains. 2. is. poss-sufiksiga ains. nom. -gen.- ak. sirä/l jne.; (D) ind. prees. ains. 1.p. nerē/lⁱi͡em 'ich werde erschreckt': 2.p. nerē/lⁱi͡eʌ : 3.p. nerē/lⁱi͡e jne.: pret.ains. 1.p. nerē/bⁱi͡em: 2.p. nerē/bⁱi͡eʌ : 3.p. nerēbⁱi͡e jne.: konjunkt. ains. 1.p. nerē/nɛmzɛ jne.: imper. ains. 2.p. nere/ʾ jne.: inf. nerē/zɐ̣t jne.; 2) nii vokaal- kui ka konsonanttüvi: (C) ains. nom. šärgät 'Ellenbogen' : gen. šärgäde/n : ak. šärgäde/m : lat. šärgät/te : lok. šärgät/kän : abl. šärgät/käʾ : instr. šärgäceʾ [= šärgät/seʾ] : mitm. nom. šärgäcäŋ [= šärgät/säŋ]~šärgäde/jeʾ jne. : ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. šärgät/pä: ains. 2. is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. šärgät/lä jne.; (D) ind. prees. ains. 1.p. tᶜpn̥ārⁱ/i͡ăm 'ausruhen' (õieti '(mina) puhkan välja ') jne.: pret. ains.1.p.

t̬ʿp̥ n̬ār/bⁱi̯ăm jne.: konjunkt. ains. 1.p. t̬ʿp̥ n̬ār/dămzɛ̆ jne.: imper. ains. 2.p. tʿp̥ nāra/ʾ jne.: inf. t̬ʿp̥ nārⁱ/zĕt jne.; 3) ainult konsonanttüvi: (C) ains. nom. aspaʾ 'Kessel' : gen. aspaʾ/n : ak. aspaʾ/m : lat. aspaʾ/de : lok. aspaʾ/gan : abl. aspaʾ/gaʾ: instr. aspaʾ/zeʾ : mitm. nom. aspaʾ/zaŋ ~ aspajeʾ(< * aspaʾ/jeʾ) jne.; (D) ind. prees. -fut. ains. 1.p. p̊ʿɚʾ/ỉⁱ↓i̯ăm 'schwimmen' (õieti '(mina) ujun ') jne.) pret. ains. 1.p. p̊ʿɚʾ/b̀ⁱ↑ăm jne.: konjunkt. ains. 1.p. p̊ʿɚʾ/damzɛ̆ jne.: imper. ains. 2.p. p̊ʿɚʾ/dăʾ jne.: inf. p̊ʿɚʾ/zet jne.

Edasises nimetame sõnu, millel flekteerimisel esineb ainult vokaaltüvi, ühetüvelisteks sõnadeks ja sõnu, millel flekteerimisel esineb nii vokaal- kui ka konsonanttüvi, kahetüvelisteks sõnadeks.

2. KAMASSI KEELE FLEKSIOONISUFIKSID

(1) Kamassi keeles esinevad üldse järgmised fleksioonisufiksid: arvutunnused (kaksuse ja mitmuse tunnused), käändelõpud, personsalsufiksid (possessiivsufiksid ja pöördelõpud), käneviisitunnused, ajatunnused, negatsioonivormi tunnus, infinitiivitunnus ja partitsiibitunnused.

2.1. ARVUTUNNUSED

(2) Kamassi keeles esineb üldse kolm arvu: ainsus, kaksus ja mitmus. Ainsusel tunnused puuduvad. Kaksuse ja mitmuse tunnused liituvad substantiivide ning pronoomenite tüvedele ja personaalsufiksitele (possessiivsufiksitele ning pöördelõppudele).

2.1.1. KAKSUSE TUNNUSED

2.1.1.1. SUBSTANTIIVIDE KAKSUSE TUNNUSED [29]

(3) Kamassi keele ainestikus tuleb substantiivide kaksuse tunnus ette ainult ühel juhul: (D) šidᵊ ḳaγā/zəgei̯ amnōᵓbi 'zwei B r ü d e r lebten' (kaks. nom. sõnast ḳåγå 'ältester, älterer Bruder, Bruder '). Kaksuse tunnuseks on siin ilmselt -zəgei̯ .

(4) M.A. Castrén kirjutab, et kamassi substantiividel puudub kaksus täielikult. Sellist olukorda peab ta tõenäoliseks tatari keelte mõju tulemuseks. [30] P. Ravila ja P. Hajdú on oletanud, et kaksuse tunnuse puudumine kamassi keele substantiividel on ehk algne nähtus.[31] V. Tauli peab aga kaksusevormi ḳaγāzəgei̯ kamassi substantiivide varasema kaksuse rudimendiks. Ta vaatleb kaksuse üksnes jättelist esinemist kamassi keele substantiivide korral kui uraali keeltele omase tendentsi - kaksuse reduktsiooni - üht väljendust.[32]

(5) T. Lehtisalo ja A.J. Joki on oletanud, et

---

[29] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 109, 179; J o k i KW , lk. 128.

[30] C a s t r é n GSS, lk. 179.

[31] H a j d ú SPL, lk. 78; R a v i l a VNUS, lk.60.

[32] T a u l i STUL, lk. 151-154.

substantiivide käsuse tunnuse jälgi leidub ehk ka teistes sajasani-samojeedi keeltes, nimelt kujul -k- sõna 'kõrv' mõnedes vormides.[34] Esitame need vormid: mot (Pallas) Kukda 'Ohr', kar (Pallas) Kukta 'id.', tai (Pallas) Гокта Ухо , (Klaproth) Gokta 'Ohr'. -da , -ta on siin ainsuse 3. isiku possessiivsufiks. Sõna 'kõrv' esineb sajasani-samojeedi keeltes ka kujul kam (C) ku 'Ohr', (D) kŭ, kŭ 'id.', (K) kŭ 'kõrv', koi (Klaproth) ku 'Ohr', mot (Klaproth) ku/ma 'id.', (Spasski) Кума ухо , das Ohr' (kaks viimast vormi on varustatud ainsuse 1.isiku possessiivsufiksiga -ma). Vrd. ka teiste samojeedi keeltega, näit. sel (C) kŏ , kŏ, ko , koo, kuɔ, kuu, kuo 'Ohr', nee (C) hā 'Ohr' (L) xā , kā 'id.', (T) Ка ухо , ean (C) kō, kū 'Ohr', nga (C) kou 'id.'

(6) T. Lehtisalo ja A. J.Joki oletus on mõeldav, kuid vähe tõenäoline, sest vaatlusalune -k- esineb ainult ühes sõnas, seejuures mitmes lähedases sugulaskeeles. Sellisena on ta pigem mõni derivatsioonisufiks. Võimalust, et -k- kujutab siin endast derivatsioonisufiksit, nimelt deminutiivisufiksit, oletab küsimärgiliselt ka A.J. Joki ise.[35]

(7) Selkupi keeles on substantiivide käsuse tunnused

---

[34] Vt. J o k i DS, lk. 223; J o k i UOUS, lk.37.

[35] J o k i UOUS, lk. 37; vrd. ka L e h t i s a l o PUA, lk. 367-370.

järgmised:

(C) -g , -g, -x, -k̟, -k, -g^a, -ga, -ge, -gi, -gə,

-ga, -go, -gè, -ge, -k̟a, -k̟e, -ka, -ke,

(D) -γ, -Γ̟, -G, -k̟^c, -γ̟i, -γi, -γD, -γ̂ə, -Γ̟i, -χ^ə,

-k̟^cə, -k̟^ci, -k^ci, -k^ə̂, (P) -G̟i̊, -G̟ι, -Γ̟i̊, -k̟i̊, -k̟ι,

(C) -gai, -kai. Numeraali 'kaks' korral esinevad veel:

(Adelung) -ga, -ge, (C) -k̟k̟e ,

(D) -i̯à ,

(D) - i̯àγ . Näit. (C) lok̟á/ge/nd (ains. 3.is. poss-sufiksiga -d kaks.gen. sõnast lok̟a 'Fuchs'), (D) mät/k̟^cə (kaks. nom. sõnast màD 'Zelt'), (P) ükö/k̟i̊/sä (kaks instr. sõnast üki̊ ' шапка ').[36]

Sufikseid -i̯à ning -i̯àγ peab A.J. Joki analoogia-moodustisteks, vrd. näit. (D) omttè-i̯-aΓ̟ 'sie (beiden) setzten sich', kus -i̯-ä- olevat momentaani-refleksiivisufiks.[37] See on mõeldav . Mõned selkupi kaksusevormid

[36] J o k i DS; J o k i UOUS, lk.32-33; L e h t i - s a l o SS, lk. 117-168, 170; P r o k o f j e w MEOS, lk.95, 296; П р о к о ф ь е в CT, lk. 33,40.

[37] J o k i DS, lk. 223.

on moodustatud sufiksi (D) -gāΓ̥, (P) - k̥äk̥i̊, - k̥ǟk̥i̊ abil , näit. (P) mi̊/k̥äk̥i̊ 'zwei Dinge' (kaks. nom. sõnast mi̊ 'Ding , etwas'). G. Prokofjev pidas -k̥äk̥i̊ esimest komponenti -k̥ä- kopulatiivsufiksiks.[38] Joki on seisukohal, et vaatlusaluste sufiksite mõlemad komponendid on kaksuse tunnused, s.t. et siin on tegemist topelttunnustega.[39] Mõlemad seisukohad on mõeldavad.[40] A.J. Joki esitab veel järgmised selkupi substantiivide kaksuse vormid: (D) eməl'āzaɣ, ńeńā.zə̂ɣ^{a}, təbnjāzaχ.[41] Ilmselt on siin kaksuse tunnuseks -zaɣ, -zə̂ɣ^{a}, -zaχ, vrd. näit. (C) ímeljä 'altes, verwandtes Weib; бабушка ', njenjá 'Schwester', (D) təbnja 'Bruder'.

(8) Kamassi kaksuse tunnus-zəgei̯ on ilmselt kolmeosaline liitsufiks. Meil pole andmeid, kas selline kolmeosaline kaksuse tunnus esines kunagi ka selkupi keeles. Kuid pole võimatu, et selkupi kaksuse tunnuse -zaɣjne. lõpul seisés algselt samuti -i , vrd. selkupi teine kaksuse tunnus -gai, -kai. Sellisel juhul põlvneb kamassi -zəgei̯ lõuna-samojeedi aluskeele substantiivide kaksuse tunnusest *zVgVjV (~* zVgVj). On mõeldav, et viimase

[38] P r o k o f j e w MEOS, lk. 296.

[39] J o k i DS, lk. 226.

[40] Vrd. N. -S e b e s t y é n FDDJ, lk. 86-89.

[41] J o k i DS, lk.226.

lõppkomponent *jV (~*j) on selkupi keeles andnud kao (eriti kui veel silmas pidada selle sufiksi pikkust).

2.1.1.2. PRONOOMENITE KAKSUSE TUNNUSED [42]

(9) 1.

(C) -šte , -šte-, (D) -š̬te, -š̬tē -, -štɤ-.

(10) Seda kaksuse tunnust kasutatakse ainult 1.ja 2. isiku personaalpronoomenitega, seejuures kõigis käändeis; näit. (C) mi/šte/m (ak. sõnast "meie (kaks)" mi/šte, vrd. "meie" mi/ˀ), (D) š̬ʔ/š̬tē/źeˀ (instr. sõnast "teie (kaks)" š̬ʔ/š̬te , vrd. "teie" šʔ/ˀ).

(11) 2.

(C) -štei, -štei- .

(12) Esineb ainult M.A. Castrénil ja kasutatakse üksnes 3. isiku personaalpronoomeniga, seejuures kõigis käändeis; näit. di/štei/n (gen. sõnast "nemad (kaks)" di/štei, vrd. "nemad" di/zäŋ). Sama tunnuse abil on moodustatud ka mõnede demonstratiivpronoomenite kaksus: dü/štei (dü 'dieser hier'), šö/štei (šö 'dieser dort'). Sellega seoses märgitagu, et 3.isiku personaalpronoomenina kasutataksegi tegelikult demonstratiivpronoomenit (C) di 'der, ille', (D) di̬, di, dʔ 'der, jener', dɤ, dɤ̣, dᵊ, tɤ 'dieser hier; der', (K) di, Dḛ jne. 'see'.[43]

---

[42] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 342; J o k i KW, lk. 144-145.

[43] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 353,359; J o k i KW, lk. 142-144.

(13) 3.

(D) -šide, -šidē-, -šide-, -šidə-.

(14) Esineb ainult K. Donneril, seejuures ainult 3. isiku personaalpronoomeni nominatiivis, genitiivis, akusatiivis ning instrumentaalis; näit. di/šidə/n (gen. sõnast "nemad (kaks)" di/šide, vrd. "tema " di).

(15) 4.

(D) -šideg'-, -šidēg'-.

(16) Selle tunnuse kohta kehtib eelmise tunnuse puhul öeldu, ainult selle erinevusega, et käänetelis on kohakäänded: latiiv, lokatiiv ning ablatiiv; näit. di/šideg'i/ge' (abl.).

(17) B. Munkácsi pidas kamassi pronoomenite kaksuse tunnust lähtuvaks kamassi numeraalist (C) šide 'zwei'.[44] Samal seisukohal on ka P.Revila.[45]

(18) Selkupi keele 1. ja 2. isiku personaalpronoomenitel kaksuses arvutunnus puudub, tüvi on identne mitmuses kasutatava eritüvega ja kaksust ning mitmust eristatakse ainult osas käänetes, seejuures hoopis possessiivsufiksite abil. 3.isiku personaalpronoomenil on kaksuses arvutunnuseks (C) -g , -gə-, -ge-, -ga-, -ka-, -ke-, (P) -ki-. Näit. tea/ga/ndi (kaks. 2.is. poss-sufiksiga -di kaks. lat.sõnast "teie (kaks)" te), vrd. tea/ga/ndat (mitm. 2.is. poss-sufiksiga -dat

[44] M u n k á c s i ÁNySz, lk. 243.

[45] R e v i l a VNUS, lk. 54.

kaks. lat. sõnast "teie" te); (P) təpä/ki̊/sä (kaks. instr. sõnast təpä/ki̊), vrd. "tema" təp , "nemad" təpi̊/t).

(19) Pööratagu tähelepanu sellele, et selkupi 1. ja 2. isiku possessiivsufiksite kõigi kolme arvu akusatiiv moodustatakse postpositsiooni (C) si, ši, s-, su-, se-, si-, šu-, še-, (P) ši- abil, mis on võinud sageli käändelõpukski saada. Näit. (C) me si ("meie (kaks)" me), te s/tet ("nemad" te; mitm. 2.is. poss-suf. -tet), (P) tē ši/nDi̊ʲ ("teie (kaks)" tē ; ak. lõpp -n- + kaks.2. is. poss-suf. -Di̊ʲ), ta/ši/nDi̊ ("tema" tan, tat; ak. lõpp -n- + ains. 3. is. poss-suf. -Di̊).[46] Osutatagu ka, et neenetsi ja eenetsi keeles moodustatakse kõigi kolme isiku personaalpronoomenite kõigi kolme arvu akusatiiv postpositsioonide nee(C) sieda-, sied-, sie-, si-, (P) sid-, si-, (T) сид-, си"-, een (C) sidi-, siri-, sīʾ, (P) śide-, śi , (T) сит-, сиз-, си" abil.[47] Näit. nee (C) puduʔ sied/duʔ ("nemad" pudu/ʔ; mitm. 3.is. poss-suf. -duʔ), een (P) ūdíʾ śide/diʾ ("teie (kaks)" ūdíʾ; kaks.2.is. poss-suf. -díʾ). Eenetsi keeles võivad kõigi kolme isiku personaalpronoomenid kaksuses ja mitmuses täielikult ühte langeda, nende

---

[46] L e h t i s a l o SS, lk. 175-187; P r o k o f j e w MEOS, lk. 297; П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 43-44.

[47] C a s t r é n GSS, lk. 344-346, 350-353; Т е р е щ е н к о КГО, Iк. 892; ФУСЯ, Iк. 447-448; ЯПНС, Iк. 36,86.

arvu esitavad siis ainult postpositsioonide possessiiv-sufiksid, vrd. näit. (P) bū nedo/ddi^{2} - bū nedo/ddu^{2} ("nemad (kaks)" bū - "nemad" bū ; kaks. 3. is. poss--suf. -ddi^{2} - mitm. 3. is. poss-suf. -ddu^{2}). Postpositsioonid nee sieda- jne., een sidi- jne. tüvi on tõenäoliselt identne ngamassani 3.isiku personaalpronoomeni (C,P) sete, (T) CHTH (sins.), (C,P) seti, (T) CHTH (kaks.), (C,P) seten, (T) CHTHK (mitm.) tüvega.[48] IInselt pärinevad kõik need tüved demonstratiiv-pronoomenist, mis kujutas endast tuletist pronominaalsest lihttüvest.[49] Nii esineb ka sete ngamassani keeles ka demonstratiivpronoomenina.[50] Selkupi keele personaalpronoomenite akusatiivi korral on see pronominaalne lihttüvi säilinud algsel, tuletamata kujul si jne.

(20) Teiste samojeedi keelte andmete põhjal võib siis oletada, et ksmassi keele personaalpronoomenite kaksuse tunnused ühenduvad etümoloogiliselt äsjsvaadeldud pronominaalse lihttüvega sel si jne. ja selle tuletistega nee sieda- jne., een sidi- jne. ning ngs sete jne. Kamassi personaalpronoomenite kaksuse tunnused pärinevad pronominaalset algupära postpositsioonist. Viimase abil korvati kaksuse kändevormide puudumine personaal-pronoomenitel.[51] Tunnustes -šte jne. ning -štei jne. on esimene vokaal välja langenud. Võimalik, et see vokaal

[48] C a s t r é n GSS, lk. 350; ФУСН , lk.427; ЯШНС, lk.69.

[49] Vrd. ks C a s t r é n GSS, lk. 343.

[50] C a s t r é n GSS, lk. 359.

[51] Vrd.ks A l v r e PI, lk. 199; R a v i l a DPUS, lk.316.

on säilinud tunnustes -š̀ʔde jne. ning -šideg^{ə}- jne. Tähelepanu pöörab endale aga see, et tunnus -š̀ʔde jne. sarnaneb väga arvsõnaga (D) šidɛ, šide, šidə, šʔde 'zwei', tunnus -šideg^{ə}- jne. aga arvsõnaga (D) šidǭgö^{ɔ}, šidēgu^{ɔ} 'zu zweien, zwei zusammen'. Arvsõnadega sarnanevate kaksuse tunnuste puudumine M.A. Castrénil viib mõttele, et need tunnused võiksid olla hilistekkelised, olles saadud algsema tunnuse -štei jne. sarnastumise või asendumise tulemusel vastavate arvsõnadega. Tunnuse -štei jne. lõpul seisab algne kaksuse tunnus -i, -i-.[52] Viimase esinemine personaalpronoomenite korral ainult 3.isiku kaksuse tunnuses seletub ehk sellega, et tunnust -štei jne. kasutati algul üksnes demonstratiivpronoomenitega (vrd. eespool dü/štei, šö/štei). Demonstratiivpronoomeni di jne. (kaksuses di/štei) muutumisega 3.isiku personaalpronoomeniks muutus -štei 3.isiku personaalpronoomeni kaksuse tunnuseks. Järelikult tuleb arvestada võimalusega, et ka osis -g^{ə}- jne. tunnuses -šideg^{ə}- jne. võiks olla algne kaksuse tunnus (sõltumata sellest, kas osis -šide- jne. on seejuures arvsõnaga šidɛ jne. sarnastunud või mitte). Juhitagu tähelepanu sellelegi, et selkupi keeles võib ka numeraal 'kaks' olla varustatud kaksuse tunnustega, näit. (Adelung) schiddé/ga.[53]

---

[52] Vt. l. (21) - (26).

[53] Vt. J o k i DS, lk. 223; vrd. ka l. (7).

2.1.1.3. PERSONAALSUFIKSITE KAKSUSE TUNNUSED

2.1.1.3.1. POSSESSIIVSUFIKSITE KAKSUSE TUNNUSED

(21) (C) -i, (D) -i̯, -i̯, (K) -i.

(22) Seda kaksuse tunnust kasutatakse kõigi kolme isiku korral, näit. (C) kaleš/le/i (kaks. 2.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast kaleš 'Schwert'), (D) kåbå ˺/d ᵊ/i̯ (kaks. 3.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast kåbå ˺ ' Anhöhe '), (K) tuGGan/bu̯/i '(meie kahe) sugulane'. Vastlusalune tunnus on sarnastanud endaga possessiivsufiksite lõppvokaale, vrd. näit. (C) tagai/be/i - tagai/ba, tagai/ba/˺ (kaks.1.is. poss-sufiksiga - ains., mitm. 1.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast tagai 'Messer'; ei < *ai). Üksikjuhtudel on sarnastumine olnud täielik, nii et kaksuse tunnus on sulanud possessiivsufiksi vokaaliga üheks häälikuks, näit. (D) š̌ʔš̌tē/ńilī (kaks. 2.is. poss-sufiksiga lat. sõnast "teie (kaks)" š̌ʔš̌te ; < *- /ńili/i).

(23) Samasugune sarnastumine on a set leidnud ka selkupi keeles ja lõppenud enamasti täieliku ühtesulamisega. Seetõttu on M.A. Castréni selkupi keele ainestikus possessiivsufiksite kaksuse ainsaks väljendajaks nende sufiksite vokaalaines -e, -ì, -i, -ie, vrd. näit. loḱ/di - loḱ/d (kaks. 3.is. poss-sufiksiga +ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. nom. sõnast loḱa

'Fuchs'). G. Prokofjevi ainestikus on kaksuse tunnus küll tugevasti redutseerunud, kuid siiski säilinud: -ʲi näit. čī/lı/ʲ (kaks. 2.is. poss-sufiksiga ains. nom. sõnast čī 'котел').

(24) Kamassi tunnus -i jne. on suguluses selkupi tunnusega -ʲ ja lähtub lõuna-samojeedi aluskeele possessiivsufiksite kaksuse tunnusest *jV (~*j).

2.1.1.3.2. PÖÖRDELÖPPUDE KAKSUSE TUNNUSED [54]

(25) 1.

(C) -i, (D) -ī, -i, (K) -i, -ì, -ì.

(26) Seda kaksuse tunnust kasutatakse nii 1.,2. kui ka 3. isiku korral, näit. (C) kutlu/we/i (obj. konj. ind. prees. kaks. 1.p. sõnast kutl'i/m 'ich tödte'), še'bdäge/le/i (subj. konj. imper. kaks. 2. p. sõnast še'blä/m 'ich verberge mich ') (D) p̆ʷnzəldɛ̄/bʷ/i̯/zɛ̆ (obj. konj. konjunkt. kaks. 1.p. sõnast p̆ʷnzəl̆iⁱi̯ĕ/m 'verschlucken'), kåd̄arⁱi̯ā/dʷ/i̯ (obj. konj. ind. prees. kaks. 3.p. sõnast kåd̄arⁱi̯o/m 'hüten'),(K) kᶜɒnžə̣̄/bu/ì '(meie kaks) mingem!', detže'/bè/i '(meie kaks) toome'.

(27) 2.

(C) -gai, -gui,-güi , -gei, (D) -ɣʷi̯, -ɣ̣ʔi, -gʷi̯, -gʔi̯.

(28) Kasutatakse ainult 3.isiku korral, näit. (C) i'bögü/i/güi (subj. konj. imper. kaks. 3.p. sõnast i'bü/m 'ich liege'), phārgawiegei (<*phārgawi/i/egei)

---

[54] Vt. ka. C a s t r é n GSS, lk. 210,212,371, 550--557; J o k i KW, lk. 166-171.

(obj. konj. ind. pret. kaks. 3. p. sõnast phārgal'a/m 'ich schnitze'), (D) nerēbīg$^{\hat{?}}$i̯ (<* nerēbi/i/g$^{\hat{?}}$i̯) (subj. konj. ind. pret. kaks. 3.p. sõnast nerēl^{i}i̯e/m 'erschreckt werden'), ɯzɯbīg$^{\hat{?}}$i̯ (<*ɯzɯbi/i/g$^{\hat{?}}$i̯) (sama vorm sõnast ɯzɯl'ɛ/m 'fallen').

(29) Vaatlusalust kaksuse tunnust võidakse teatud juhtudel kasutada ka kaksuse 3.pöörde lõpu funktsioonis, näit. (C) thanarl'ā/gei (subj. konj. ind. prees. kaks. 3.p. sõnast thanarl'a/m 'ich ruhe').[55]

(30) A. J. Joki on seisukohal, et i korral, mida kasutatakse kamassi kaksuse pöördelõppudes - (C) 1.is. -wei, 2.is. -lei, 3.is. -gei -, on meil ilmselt tegemist uraali mitmuse tunnusega *j.[56]

(31) Enamasti on M.A. Castréni selkupi keele ainestikus pöördelõppude kaksuse ainukeseks väljendajaks pöördelõppude vokaalaines -e, -ì, -ĭ, -i, -ie, mis on saanud sellise kuju algse kaksuse tunnusega -i ühtesulamise tulemusel; näit. cádal/dí (<* -/de/i) (obj. konj. imper. fut. kaks. 3.p. sõnast caáda/p 'ich zündete an, (зажег), клал, расклал '), vrd. cádal/dé (obj. konj. imper. fut. ains. 3.p. samast sõnast). Mõnikord on kaksuse tunnus -i siiski säilinud, näit. tjaačekusa/wu/i (obj. konj. ind. pret. kaks.1.p.

[55] Vt. 1.

[56] J o k i DS, lk. 223.

sõnast tjoačá/m 'я зажег '). G. Prokofjevi ainestikus esineb see kaksuse tunnus tugevasti redutseerunud kujul: -j, näit. tüŋi/lɩ/j (subj.konj. ind. aor. kaks. 2.p. sõnast tüko 'притти,приехать '). Kaksuse tunnust (C) -g, -g, -x, -ga, -ge, -gî, -ge, (P) -ki, -kɩ kasutatakse mitte pöördelõpu kaksuse tunnusena, vaid kaksuse 3. pöörde lõpuna; näit. (C) eesá/g (subj. konj. ind. pret. kaks. 3.p. sõnast "olema" eenga/ng), (P) ālčɩmmä/ki (subj. konj. konjunkt. kaks. 3.p. sõnast ālčɩko 'упасть ').[57]

(32) Kamassi tunnus -i jne. on ühist päritolu selkupi tunnusega -i, -j ja põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppude kaksuse tunnusest *jV (~*j). Kamassi tunnus -gai jne. on liitsufiks. Meil pole andmeid, kas selline liitsufiks esines kunagi ka selkupi keeles. Kuid on mõeldav, et ka selkupi -g jne. lõpul võis algselt seista -i. Sellisel juhul põlvneb kamassi -gai jne. lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppude kaksuse tunnusest *gVjV (~* gVj)~* kVjV (~* kVj). On mõeldav, et viimase lõppkomponent *jV (~*j) on selkupi keeles andnud kao.[58]

(33) Skematiseeritult võib lõuna-samojeedi keelte kaksuse tunnused esitada järgmise tabeli kujul:

---

[57] L e h t i s a l o SS, lk. 196-236; P r o k o f j e w MEOS, lk. 293, 440-441, 445; П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 4I, 64-65.

[58] Vrd. 1.(8).

KAMASSI	SELKUPI
Substantiivid	
zəgei	zVɣ(V), zVɣ
	gai, kai
	ɣ(V), g(V), k(V), ɣ(V)
	ga , käkö
	ja
	jaɣ
Pronoomenid	
štö (ainult 1.,2.is. korral)	ɣ(V), g(V), k(V) (ainult 3.is. korral)
šide(gö)(ainult 3.is. korral)	
štei (ainult 3.is. korral)	
Possessiivsufiksid	
i	i
Pöördelõpud	
i	i
ɣVi, gVi(ainult 3.is. korral)	ɣ(V), g(V), k(V), ɣ (ainult 3.is. korral)

2.1.2. KAMASSI KEELE KAKSUSE TUNNUSTE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(34) Kamassi substantiivide -zəgei lähtub siis tõenäoliselt lõuna-samojeedi aluskeele substantiivide kaksuse tunnusest * zVgVjV (~ *zVgVj). Kamassi possessiivsufiksite -i lähtub aga lõuna-samojeedi aluskeele possessiivsufiksite kaksuse tunnusest *jV (~*j). Kamassi pöördelõppude -i lähtub lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppude kaksuse tunnusest *jV (~*j). Kamassi pöördelõppude -γVi, -gVi aga lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppude kaksuse tunnusest *gVjV (~*gVj) ~ *kVjV (~*kVj). Kamassi pronoomenite -štö, -šide(gö) ja -štei kujutavad endast kamassi uustuletisi, kusjuures lõuna-samojeedi aluskeele kaksuse tunnustega ühendub siin ainult komponent -i, võib-olla ka -gö . Komponendid -i ja -gö on võidud lisada analoogial kamassi keele teiste kaksuse tunnustega.

(35) Lõuna-samojeedi aluskeele substantiivide kaksuse tunnuse *zVgVjV (~*zVgVj) komponendil *zV pole põhja-samojeedi keeltes vasteid. Tõenäoliselt on see komponent liitunud vaatlusaluse sufiksi koosseisu lõuna-samojeedi aluskeeles toimunud metanalüüsi tulemusel, vrd. samasuguse päritolu oletus selkupi kaksuse tunnuste -ja ning -jaγ korral.[59] Kuid kaksuse tunnuse *zVgVjV (~*zVgVj) komponendil *gVjV (~ *gVj) ja kõigil

---

[59] Vt. 1.(7).

teistel eespool loetletud lõuna-samojeedi aluskeele kaksuse tunnustel on põhja-samojeedi keeltes vasted olemas: substantiivide samL * [zV]gVjV (~ * [zV]gVj)~samP, näit. nga (T) бигай/кэй, 'две реки '; pronoomenite samL *jV (~*j)~samP, näit. nga (P) seti (kaks. 3.is. personaalpronoomen; < *sete/i, vrd. ains. 3.is. personaalpronoomen sete); possessiivsufiksite samL *jV (~*j)~samP, näit. nee (T) в некоди' 'собака их (их обоих)' (<*вэнекода/и', vrd. ains. 3.is. poss-suf. -да) larüngaalklusiil kaksuse tunnuse lõpul on ilmselt sekundaarne); pöördelõppude samL *jV (~*j) samP, näit. nga(P) ńiletimi 'мы (дв.) живем ' (<*ńiletimV/i, vrd. mitm. 1.p. lõpp - me/ʾ) ja samL *gVjV (*gVj) *kVjV (~*kVj) ~ samP, näit. nga (P) ńileti/gaj 'они(дв.)живут '. (Viimases näites on -gaj õieti kaksuse 3.pöörde lõpp. Seega kasutatakse põhja-samojeedi keeltes liitset kaksuse tunnust kaksuse 3.pöörde lõpuna nagu lõuna-samojeedi keelteski).

(36) On ilmne, et kõik need lõuna- ja põhja-samojeedi keelte ühised kaksuse tunnused - nii lihtsad kui ka liitsed - põlvnevad samojeedi aluskeele vastavatest kaksuse tunnustest, mille moodustamisest on võtnud osa vähemalt kaks lihtsat lähtesufiksit. Ollakse üsna üksmeelselt seisukohal, et ühe lähtesufiksi algkujuks oli *kV.[60] Teise lähtesufiksi algkujuks on peetud

[60] Vt. näit. A l v r e MÄT, lk.15; A n g e r e UJF, lk.90; H a j d ú BUNy, lk. 130-131; I t k o n e n SUKH, lk.78; G. L a b á d i , A kettös szám jele a szamojéd nyelvekben. - NyK LXIX, lk. 416-423; M u n k á c s i ANySz, lk. 301-304.

tsvaliselt *n-i.[61] Seevastu P.Hajdú on seisukohal, et kõigi samojeedi keelte possessiivsufiksite kaksuse tunnuste algkujuks oli *j.[62] A.J. Joki peab samojeedi i-kaksust i-mitmuse sissetungiks duaalifleksiooni.[63] G. Lebádi aga väidab, et teise lähtesufiksi algkujudeks olid *-nə ja *-nə̑, mis andsid hiljem vastavalt kujud *-nja ja *-ń. Ts rekonstrueerib samojeedi aluskeele kaksuse tunnused järgmiselt: absoluutses deklinatsioonis *-kan, *-kań, possessiivses deklinatsioonis /* -kan, /*-kań (omatava kaksus), possessiivsufiksitel *-n, *-ń (omaja kaksus).[64]

(37) Senini pole õnnestunud kindlaks teha, kas uraali aluskeel juba tundis kaksust või mitte. Teatavasti esineb kaksus soome-ugri keelkonnas sinult läpi keeles ning obi-ugri keeltes.[65] Enamik autoreid on seisukohal, et uraali aluskeeles oli kaksus olemas.[66] E.Itkonen on kogumi oletanud, et kaksuse jälgi leidub ka läänemeresoome keeltes.[67]

B.Collinderi järgi võis uraali aluskeeles olla substantiivide kaksuse tunnuseks *-kan~*-kän või *-kań~ *-kä̑ń, pronoomenite kaksuse tunnuseks aga *-n.[68]

---

[61] Vt. näit. A l v r e MÄT, lk.15; C o l l i n d e r CGUL, lk. 303; M u n k á c s i AÑySz, lk.301-304.

[62] H a j d ú SJ, lk. 254-255.

[63] J o k i SD, lk. 223-224.

[64] G. L e b é d i , A kettős szám jele, lk.422-423.

[65] Vt. näit. R a v i l a VNUS, lk.3.

[66] Vt. näit. C o l l i n d e r CGUL, lk. 302-303; H a j d ú BUNy, lk. 130-131; I t k o n e n SUKH, lk.78; R a v i l a N, lk. 287; R a v i l a VNUS, lk.53; W i c k m a n FOUL, lk. 147.

[67] E. I t k o n e n , Onko itämerensuomessa jälkiä duaalista? - Vir. 1955, lk.161-174; vrd.ka A n g e r e UJF, lk.90.

[68] C o l l i n d e r CGUL, lk.302-303.

Mõned autorid seevastu kahtlevad, kas uraali aluskeel tundis kaksust. Nii on P. Ariste oletanud, et obi-ugri keeltes on kaksus tulnud tarvitusele samojeedi keelte mõjul.[69]

(38) Osutatagu, et soome-ugri keelte kaksuse tunnuste lähteelementideks on ilmselt *kV ja *n. Selles suhtes ollakse ka kirjanduses üsna üksmeelsel seisukohal.[70] P.Ravilla on oletanud soome-ugri aluskeeles kaksuse tunnust *ka(n).[71]

(39) Samojeedi ja soome-ugri keelte kaksuse tunnuste etümoloogilise ühendamise idee kuulub M.A. Castrénile.[72] Selle ühendamise on igakülgselt põhjendanud P.Ravila.[73] Käesoleva töö autor peab samojeedi ja soome-ugri keelte

---

[69] Аристэ П , lk. 299 ; vrd. ka A l v r e MÄT, lk. 15.

[70] Vt. A l v r e MÄT, lk. 15; O. B ö k e , Az uráli és indoeurópai duális történetéhez. - NyIOK X, lk. 347–366; K. B o u d a , Der Dual des Obugrischen. = JSFOu 47 3; C o l l i n d e r CGUL, lk. 303; D.R. F o k o s - F u c h s , A vogul-osztják duális-képző. - NyK XLIX, lk. 314–336; H a j d ú BUNy , lk. 167; E. I t k o n e n , Onko itämerensuomessa jälkiä dualista? , lk. 169; I t k o n e n SUKH, lk. 78; M u n k á c s i AlySz, lk. 281–288; R a v i l a VNUS, lk.4–7.

[71] R a v i l a VNUS, lk.7.

[72] Vt. A. S c h i e f n e r , M. Alexander Castrén's Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichniss. St. Petersburg 1858, lk.27.

[73] R a v i l a VNUS, lk. 3–60.

kaksuse tunnuste etümoloogilist ühendamist igati tõenäoliseks, oletades ursali aluskeeles kaksuse tunnuseid *kV ja *nV. Samojeedi aluskeeles võis tunnuse *nV eesvokaalne variant *nä teha läbi muutuse *nä>*ńä (>*jä).[74] On mõeldav, et liitsed kaksuse tunnused (*kV + *nV) moodustusid alles samojeedi aluskeelen ja et selliste liitsete kaksuse tunnuste esinemine obi-ugri keeltes kujutab endast samojeedi keelte mõju tulemust.

(40) Kõigest sellest järeldub, et samojeedi aluskeeles olid olemas vähemalt järgmised kaksuse tunnused: substantiivide *kVnV, possessiivsufiksite *nV, pöördelõppude *nV ja *kVnV, tõenäoliselt ka pronoomenite *nV.

(41) Kokkuvõtteks võib öelda, et kõik kamassi keele kaksuse tunnused, mis lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele kaksuse tunnustest, lähtuvad ühtlasi ka vastavaist samojeedi aluskeele kaksuse tunnustest. Viimased on aga saadud ursali aluskeele kaksuse tunnustest *kV ja *nV, seejuures ka liitmise teel: *kV + *nV>*kVnV.

---

[74] Vrd. G. L a b á d i , A kettős szám jele, lk.416–421.

2.1.3. MITMUSE TUNNUSED

2.1.3.1. SUBSTANTIIVIDE MITMUSE TUNNUSED [75]

(42) Kamassi keele substantiividel on kolm mitmuse tunnust.

(43) 1.

(C) 1) -je˃, 2) -je-, (D) 1) -i̯i˃, -ie˃, -ii˃, -i˃˃, -iu˃, -i˃-, -ii˃-, 2) -ii, 3) -i˃-, 4) -i, 5) -˃i, -˃i-, -˃I-, 6) -˃iu˃, -˃i˃˃, -˃ie˃, 7) -i˃˃˃, (K) 5) -˃i, -˃I, -˃I, -˃˃i, -˃˃I, -˃i-, 6) -˃ju˃, 8) -˃ji, -˃jI, -˃˃ji, -˃˃jI.

(44) Olemasolevatel andmetel kasutatakse seda mitmuse tunnust ainult absoluutses deklinatsioonis. Võimalik, et M.A. Castréni järgmistes sõnades peitub vihje selle tunnuse esinemisele ks possessiivses deklinatsioonis: "Vom Plural habe ich in der Affixdeclination[76] nur die Form bemerkt, welche zaŋ (zäŋ), saŋ (säŋ) zum Charakter hat... Insofern das Kamassinsche in dem einen oder andern Dialekt einen Plural auf je˃ hat, muss dieser in der Affixdeclination sowie in der absoluten Declination nach der ersten Declination flectirt

---

[75] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 109, 179, 327-328; J o k i KW, lk. 128.

[76] Siin possessiivse deklinatsiooni tähenduses.

werden."[77]

(45) Tunnus liitub substantiivi tüvele, eelnedes seega käändelõpu olemasolu korral käändelõpule; näit. (C) ńege/je^{ɔ} (mitm. nom. sõnast ńe^{ɔ} 'Adler'), sirä/je/gän (mitm. lok. sõnast sirä 'Schnee'), (D) k^{c}ɯrɯb^{ɯ}/^{ɔ}i̯ɯ^{ɔ} (mitm. nom. sõnast k^{c}ɯ̄rɯp 'Grube'), d́åɣ̥å/^{ɔ}i/m (mitm. ak. sõnast d́åɣ̥å 'Fluss'), (K) k^{c}å.då/^{ɔɔ}ī 'küüned', pa/^{ɔ}i'/n 'puude'. Kahetüveliste substantiivide korral liitub see tunnus M.A. Castrénil alati vokaaltüvele. Nii liitub ta enamasti ka K. Donneril ja käesoleva töö autoril. Näit. (C) nume/je^{ɔ} (mitm. nom. sõnast num 'Donner' : ains. gen. nume/n), (D) š̌ɯr̀gɛ̄d^{ə}/$_{c}$i^{ɔ} (mitm. nom. sõnast š̌ɯr̀gɛ̥t 'Ellbogen': ains. gen. š̌ɯr̀gɛ̥̄də/n), (K) d́$_{c}$ijeriɣi/^{ɔɔ}ì 'venelased' (sõnast DŽiri̯k̀ 'venelane': ains. gen. (ootuspärane) -ɣS̈/n). K. Donneril leidub ka konsonanttüvele liitumise juhtumeid, näit. bɛ̥̄gə̂ɹ/^{i}i^{ɔ} (mitm. nom. sõnast bɛ̥̄gə̂ɹ 'Rücken': ains. gen. bɛ̥̄gə̂ɹə̣̂/n), vrd. (C) bögele/je^{ɔ} (mitm. nom. sõnast bögel 'Rücken': ains. gen. bögele/n).

(46) Kõige vanemal kujul on tunnus fikseeritud M.A. Castrénil: -je^{ɔ}, -je-. Seejuures esineb -je^{ɔ} ainult moninatiivis, -je- aga ainult obliikvakäänetes,

[77] C a s t r é n GSS, lk. 327-328.

näit. dága/jeʾ, dága/je/m (ains. nom., ak. sõnast dága 'Fluss'). Järelikult seisab -jeʾ alati sõna absoluutses lõpus, -je- aga alati käändelõpu alguskonsonandi ees. Kuid larüngaalklusiili puudumine kujus -je- ei ole tingitud järgneva konsonandi mõjust, sest tüve -ʾ prekonsonantsesse positsiooni sattudes kamassi keeles ju säilib, näit. (C) aspaʾ/n , aspaʾ/de (ains. gen.,lat. sõnast aspaʾ 'Kessel'), vrd. aga (C) sirä/je/n, sirä/je/ne (mitm. gen., lat. sõnast sirä 'Schnee', vrd. mitm. nom. sirä/jeʾ). Seega ei ole -jeʾ ning -je- mitte mitmuse tunnuse kaks foneetilist varianti, vaid kujutavad endast hoopis mitmuse tunnuse kaht eri morfoloogilist vormi(õieti kaht eri mitmuse tunnust). Hiljem toimus lähtekujudes -jeʾ, -je- rida foneetilisi muutusi, mille tulemusi võib skemaatiliselt kujutada nii: 1) jVʾ, 2) jV , 3) Vʾ, 4)V, 5) ʾV, 6) ʾjVʾ, 7) jʾVʾ, 8) ʾjV. Vokaalharmoonia ja ebajärjekindla hääldusе mõjul on lähtevormide e andmed mitmeid teisi vokaale. Seejuures on muutusele e>i kaasa aidanud mitmuse tunnuse alguskonsonandi j mõju (progressiivne assimilatsioon). See j ise on võinud muutuda larüngaalklusiiliks.[78] Lõpuks muutus larüngaalklusiilide asukoht tunnuses ebakindlaks, samuti võisid nad anda kao. Kindla kuju kaotanud tunnuse eri variante hakati kasutama läbisegi nii nominatiivis kui ka obliikvakäänetes, näit. (D) uлār/i 'die Schafe'

[78] Vrd. H a j d ú SJ, lk. 271; J o k i KW, lk.168.

(mitm. nom.), nāβᵊ/i͡iᵓ/ǯe (mitm. instr. sõnast nāᵓβ/o 'Ente'), (K) ḱu/ᵓᵓjī 'kõrvad' (mitm. nom.), kōrize/ᵓjuᵓ 'kanad'(mitm. nom.). Kahtlemata on aset leidnud vaatlusaluse mitmuse tunnuse sarnastumine mitmuse 3. pöörde lõpuga, eriti nominatiivis; vrd. näit. (D) ine/ᶜi bᵊʌān mōgu/ᶜi 'die Pferde mögen zu Elchen werden', (K) ḍ́ijeriɣi/ᵓᵓʌ̄ bar šobi/ᵓᵓjī 'venelased ju tulid'.[79]

(47) I.N. - Sebestyéni oletuse kohaselt on larüngaalklusiil -ᵓ- sõnas (D) tᶜoᵓi͡m 'die Renntiere' (mitm. nom. sõnast tᶜo, tᶜo 'Renntier') jälg kunagisest tüvekonsonandist *-η-, millel elevat etümoloogilisi vasteid ka neenetsi keeles. Mitmuse tunnuseks peab ta selles sõnas osist -i͡m.[80] Kunagise tüvekonsonandi *-η- jälje säilimine ainult mitmuse nominatiivi vormis tᶜoᵓi͡m, samal ajal kui sõna tᶜo, tᶜo üheski teises meile teadaolevas vormis pole selle jälgi säilinud, on vähe tõenäoline. Pigem on meil siin tegemist mitmuse tunnusega -ᵓi͡m (<*-jeᵓ). Veel on I.N.-Sebestyén oletanud, et lauses (D) bostᵊ pᶜa͡ bai͡stᵊ, ḋüᵓpi pᶜaᵓi pᶜaᵓibi, šmgmndᵊ hɛmbi 'selbst [ging sie] Holz zu hacken, frischen

[79] Vrd. ka 1.

[80] N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 294.

H o l z hackte sie, tat in das Feuer 'on -i sõnas p^{c}a^{ɔ}i derivatsioonisufiks.[81] Analüüsides sõna p^{c}a^{ɔ}i, vastleb ta seda ilmselt ainsuse vormina. Samas lauses leidub ka sõna p^{c}à, mis kujutab endast tõepoolest ainsuse nominatiiv. Ent p^{c}a^{ɔ}i on mitmuse nominatiiv sõnast (D) p^{c}ɔ̀, p^{c}ɔ́, p^{c}ɔ̄ 'Baum, Holz, Wald'. Seda tõendavad ka käesoleva töö autori poolt kogutud uued andmed, näit. (K) d^{ə}ə̆^{ə}-ije-ĝan vəə̄-k̂iĭ p^{c}a^{ɔ}ī ⌣ bar su⌣ zə̄-n̂ə⌣ p^{c}o^{ɔ}ju' 'metsas igasugused p u u d kasvavad', kus p^{c}a^{ɔ}ī 'puud' on mitmuse nominatiiv sõnast (K) p^{c}ə̀, p^{c}ə̀, p^{c}ə̀, pə̀ 'puu' mitmuse tunnusega -^{ɔ}ī.[82] Vrd. ka (K) dəzə̄ŋ⌣bar p^{c}a^{ɔ}ī baĭ̆ttugī abi^{ɔɔ}ī 'nad raiusid kirvega p u i d ' (õieti 'tegid'). Kui peame osist -i sõnas p^{c}a^{ɔ}i derivatsioonisufiksiks, jääb selgusetuks, mida endast kujutab -^{ɔ}-. Selle larüngaalklusiili tõlgendamine kunagise tüvevokaali jäljena või derivatsioonisufiksina on vähe tõenäoline, ja nimelt samal põhjusel, mis oli juba esile toodud sõnas t^{c}o^{ɔ}iɯ leiduva larüngaalklusiili -^{ɔ}- päritolu vaatlemisel.

---

[81] N.- S e b e s t y é n AKS, lk. 43,77.

[82] Vokaali pikenemise (D) i >(K) ī on põhjendatud sõna pearõhu siirdumine sõna lõppu tänapäeva komassi keeles, vrd. ka (K) dəŋ ikkə̄ krəə̄⌣p a^{ɔ}ī nuga^{ɔ}ī ~ dəŋ ikkə̀ krə̀s p a^{ɔ}ī nuga^{ɔ}ī 'seal seisab palju r i s t e ' (õieti 'seal palju rist-p u u d seisavad'); vt. selle nähtuse kohta lähemalt K ü n n a p TKS, lk. 255 ja näited lk. 257-261.

(48) 2.

(C) -saŋ, -säŋ, -zaŋ, zäŋ, -saŋ-, -säŋ-, -zaŋ-, -zaŋa-, -zäŋ-, -zäŋä-, (D) -saŋ, -såŋ, -seŋ, - saŋ, -zăŋ, - zaŋ, - zåŋ, - zɛ̯ŋ, - zaŋ-, - zåŋ-, zåŋa-, -zɒŋ-, -šå̆ŋ-, (K) -sa̓ŋ, -sèŋ, -Zàŋ, - zàŋ, -zàŋ, -zá̓ŋ̀, -zeŋ, -zèŋ̀, -zə̀ŋ̀, -šə̯n -.

(49) See mitmuse tunnus esineb ka G.Mülleril kujul -sang , kuid siin pole selge, kas tähemärk s tähistab s- või z -häälikut: Modor/sang, n.gi/sang.[83] Kuna nad esinevad saksakeelses tekstis, on mõningane põhjus arvata, et s võiks siin märkida ka z-d.

(50) Mitmuse tunnust -saŋ jne. kasutatakse nii absoluutses kui ka possessiivses deklinatsioonis. Tunnus liitub substantiivi tüvele, eelnedes käändelõppudele ja possessiivsufiksitele (nende olemasolu korral). Näit. (C) naʾb/zaŋ (mitm. nom. sõnast naʾb 'Ente'), sirä/zäŋ/gäʾ (mitm. abl. sõnast sirä 'Schnee'), tura/zaŋ/ba (ains. 1.is. poss-sufiksiga -ba mitm. nom. sõnast tura 'Stube'), (D) t o/za 'die Renntiere' (mitm. nom.), d'åɣå/zåŋ/zeʾ (mitm. instr. sõnast d'åɣå 'Fluss'), uʌār/zaŋ/na 'deine Schafe' (ains. 2.is. poss-sufiksiga -na mitm. nom.), (K) tė̯bė̯/zeŋ 'mehed', ḱu/zaŋ/dė̯ '(tema) kõrvad' (ains.

[83] Kahe sajaani-samojeedi hõimu nimetused; vrd. ka L.Potapov, Zum Problem der Herkunft und Ethnogenese der Koibalen und Motoren. - JSFOu 59 1, lk. 22.

3.is. poss-sufiksiga -dė̯ mitm. nom.). Kuid erinevalt eelnevast mitmuse tunnusest -jeˀ jne. liitub vaatlusalune mitmuse tunnus kahetüveliste substantiivide korral alati konsonanttüvele, näit. (C) kader/zaŋ (mitm. nom. sõnast kader 'Flügel' ains. gen. kadere/n), (D) må̆ˀ/zăŋ (mitm. nom. sõnast må̆ˀ 'Zelt': ains. gen. mā̆dɚ/n, måˀå/n, mā/n, ma/n , må/n), (K) mè̯n/zė̯ŋ/dɪ '(tema) koerad' (ains. 3.is. poss-sufiksiga -dɪ mitm. nom. sõnast mè̯ǹ 'koer': ains. gen. (D) mènɚ/n).

(51) Kahe substantiivi tüved esinevad vaatlusaluse tunnuse ees ebatavalisel kujul: (C) es/säŋ (mitm. nom. sõnast eši 'Kind'), (D) ɛs/sɚŋ, ès̀eŋ, ez̀ɛŋ 'die Kinder' (mitm. nom. sõnast ɛš̀ɚ , ɛš̀ɚ, eš̀ɚ 'Kind'), (K) es/sèŋ̀ 'lapsed', e̯š/še̯n/dė̯ '(tema) lapsed' (mitm. nom., ains. 3.is. poss-sufiksiga -dė̯ mitm. nom. sõnast e̯š̆ɪ 'laps') ja (D) k̓op/săŋ, k̓oˀᵖ/saŋ 'die Mädchen' (mitm. nom. sõnast k̬oˀᴮDo, k̬oˀᴮDɚ, koˀᵇdo, koˀᵇdɚ 'Tochter, Kind'), (K) koB/sȧŋ, k̓oBZ/ȧ̈ŋ 'tüdrukud' (mitm. nom. sõnast k̬o.pto, k̆optȯ , k̬o.pta, koptȯ̀ˀ, koptō 'tüdruk, tütar').

(52) Tunnuse eri kujud on häälikulisest naabrusest, vokaalharmooniast ja hääldusе ebajärjekindlusest tingitud foneetilised variandid.

(53) 3.

(D) - lar , (K) - tar.

(54) Tunnus esineb ainult üksikutes sõnades: (D) mådor/lar 'die Motoren, das Motorenvolk' (sõnast mådor 'Motor-Samojede'), (K) taDar/tar 'tatarlased'.

(55) Järgnevalt võtame vaatluse alla kamassi keele eri mitmuse tunnuste kasutamise vahekorra. Nendes üksikutes sõnades, milles esineb tunnus -lar, -tar, teisi tunnuseid ei tarvitata. Tunnuste -jeˀ jne. ja -saŋ jne. kasutamise vahekord on aga küllaltki keerukas. M.A. Castrénil ja K. Donneril on deklinatsiooniparadigmades mitmuse vormidest esitatud tavaliselt ainult nominatiiv. Viimane on M.A. Castrénil absoluutse deklinatsiooni korral vormistatud alati paralleelselt nii tunnuse -jeˀ jne. kui ka tunnuse -saŋ jne. abil, näit. tagai/jeˀ ~ tagai/zaŋ (sõnast tagai 'Messer'). Sellist mitmuse nominatiivi paralleelset vormistatust esineb ka K. Donneril ja autoril, näit. (D) mǎˀ/zaŋ ~ mādʔ/i͡iˀ (sõnast mǎˀ 'Zelt'), (K) tᶜė̜bi/zèŋ ~ tᶜė̜bė̜/ˀτ 'mehed' (sõnast tᶜė̜.Be 'mees'). Üksikjuhtudel leidub M.A. Castrénil ja K. Donneril ka mitmuse obliikvakäändeid. Sellistel juhtudel esineb M. A. Castrénil alati paralleelne vormistamine, näit. sirä/zäŋ/gäˀ ~ sirä/je/gäˀ (mitm. abl. sõnast sirä 'Schnee'). Samasugust vormistamisviisi võib obliikvakäänetes kohata K. Donnerilgi, näit. d'åɣå/zaŋ/dʔ ~ d'åɣå/ˀì/nʔ (mitm. lat. sõnast

d'åɣå 'Fluss'). Käsitledes kamassi keele absoluutset deklinatsiooni, märgib M.A. Castrén, et jeˀ on vähem tavaline mitmuse tunnus kui saŋ, säŋ, zaŋ, zäŋ.[84] Kuid seda väidet ei pea mõistma tingimata nii, nagu oleks -jeˀ, -je- vähem tavaline just absoluutses deklinatsioonis, sest seda ei toeta , nagu eespool juba nägime, väitja enda poolt esitatav keeleline materjal. Võimalik, et M.A. Castrén peab siin silmas tunnuse -jeˀ, -je- piiratumat kasutamist kamassi keeles üldse, sest nimetatud tunnus ei esine possessiivses deklinatsioonis. Viimane seik ongi ainsaks seaduspäraseks erinevuseks tunnuste -jeˀ jne. ja -saŋ jne. kasutamissfääride vahel. K.Donneri ja käesoleva töö autori kogutud ainestiku puhul võib tõdeda, et absoluutses deklinatsioonis moodustatakse ühtede substantiivide mitmus ainult tunnuse -jeˀ jne. abil, teiste substantiivide mitmus aga ainult tunnuse -saŋ jne. abil; näit. (D) pᶜa/ˀi (mitm. nom. sõnast pᶜå 'Baum , Holz, Wald'), (K) pᶜa/ˀˀjī 'puud', aɫbuɣa/ˀɪ̀ 'sooblid', jama/ˀˀɪ̀ 'saapad', aga (D) ɛs/sɔŋ 'die Kinder', ńī/zɛŋ 'Kinder', (K) es/sèŋ 'lapsed', ni/zèŋ 'poisid, pojad'. Kuid näib puuduvat igasugune seaduspära ühe või teise tunnuse valikul.

---

[84] C a s t r é n GSS, lk. 179.

(56) A. Dregval ja A. Matvejev on püüdnud osutada, nagu sõltuks tunnuste -jeʾ jne. ja -saŋ jne. valik substantiivide tähendusest.[85] Kuid enamik nende kahe autori poolt esitatud sementilistest seaduspärasustest pole veenvad, sest need teostuvad väga ebajärjekindlalt. Viimast asjaolu tunnistavad osaliselt ka autorid ise. Pealegi on A. Dregval ja A. Matvejev liialt ahendanud analüüsitavat kamassi keele ainestikku, jättes vaatluse alt välja M.A. C a s t r é n i andmed. Aga nende andmete analüüsi tulemused oleksid veelgi vähendanud autorite poolt oletatavate semantiliste seaduspärasuste järjekindlust. Asi on selles, et enamik M.A. Castréni käändeparadigmades esinevatest substantiividest kuulub samadesse viide semantilisse rühma, mis on A. Dregvali ning A. Matvejevi poolt välja eraldatud tunnuse -saŋ jne. kasutamissfäärina. Lisaks võib M. A. Castrénil välja eraldada veel ühe taolise semantilise rühma, nimelt metsloomade ja lindude rühma: kozan 'Hase', naʾb 'Ente', ńeʾ 'Adler', tažeb 'Eichhorn'. Kuid, nagu eespool juba nägime, on substantiivide mitmus absoluutses deklinatsioonis M.A. Castrénil vormistatud alati paralleelselt nii tunnuse -jeʾ jne. kui ka -saŋ jne. abil. Seega ei saa siin juttugi olla mingitest erinevustest nende tunnuste kasutamissfääride vahel.

---

[85] А. Д р е г в а л ь , А. М а т в е е в , О некоторых особенностях употребления форм множественного числа в камасинском языке. - СФУ Ш 1967, Iк. 41-43.

(57) M.A. Castrén pidas kamassi keele substantiivide mitmuse tunnust -jeᵓ, -je- kahtlemata samojeedi päritolu olevaks.[86] B. Munkácsi arvates on meil kamassi -je- korral tegemist samojeedi keeltele ühise mitmuse tunnusega *j(*i), millele kamassi -jeᵓ korral on liidetud teine samojeedi keeltele ühine mitmuse tunnus *d(*t).[87] Ka P. Alvre ühendab kamassi -je- samojeedi keelte mitmuse tunnusega -ji, -ī, -i.[88] Lõuna -samojeedi keelte raames ühendavad B. Munkácsi ja P.Alvre kamassi -je- selkupi mitmuse tunnusega -ji, -ī, -i, näit. (C) loga/ji/m, loga/i/m 'meine Füchse'. Laiemalt ühendab P.Alvre kamassi -je- kõigi uraali keelte i-mitmusega.[89] B. Wickmani oletuse kohaselt kamassi mitmuse tunnus -iᵓ < *i +*t.[90]

(58) M.A. Castrén oletas, et kamassi -jeᵓ on oma loomult kollektiivsufiks.[91] P. Alvre arvates pärineb kamassi -je- uraali aluskeele koha- ja kollektiivisufiksist: kam -je- < sam *-jə̂ või *-jə < ur * ja,jä. Uraali aluskeele koha- ja kollektiivisufiksist *ja,jä tuleneb P.Alvre järgi uraali keelte kogu i-mitmus.[92]

---

[86] C a s t r é n GSS, lk. 179.

[87] M u n k á c s i ANySz, lk. 295,299-300.

[88] P. A l v r e , Zur Frage nach der Entwicklung *ja, jä > i in den uralischen Sprachen. -C↓ ФУ I 1965, lk.17.

[89] P. A l v r e , Zur Frage nach der Entwicklung *ja,jä > i, lk. 15-19, vrd. ka A l v r e MÄT, lk. 26-27.

[90] W i c k m a n FOUL, lk. 138.

[91] C a s t r é n GSS, lk. 109.

[92] P. A l v r e , i-mitmuse päritolust. -Nonaginta. (= Emakeele Seltsi Toimetised 6.) Tallinn 1963, lk.84,94; P. A l v r e , Zur Frage nach der Entwicklung *ja,jä > i , lk. 18-19; vrd. ka A l v r e MÄT, lk. 37.

(59) Kamassi keele substantiivide mitmuse tunnuse -saŋ jne. leidis M.A. Castrén olevat tundmatut päritolu,[93] oletas aga siiski, et seda võiks ehk siduda tšuvaši keele mitmuse tunnusega sam,zam ja et see on tõenäoliselt türgi-tatari algupära.[94] B. Munkácsi on oletanud, et tunnus -saŋ jne. pärineb mingist rohkust tähistavast , kuid tundmatust sõnast.[95] H. Winkler pidas vaatlusalust kamassi mitmuse tunnust uustuletiseks.[96] Sellele seisukohale on lähedal ka V. Tauli, kelle arvates -saŋ jne. lähtub iseseisvast sõnast. Saamisviisi poolest kõrvutab V.Tauli kamassi sufiksi mõnede mari, permi ning selkupi mitmuse tunnustega, mis pärinevad iseseisvatest sõnadest. Saamisviisi ennast peab ta nendes keeltes mõju tulemuseks, mida on avaldanud mitmuse tunnuste samasugune saamisviis türgi-tatari keeltes.[97] P.Alvre kirjutab, et vaatlusalune kamassi mitmuse tunnus on sekundaarne.[98] A. J. Joki osutab, et sellel tunnusel on selkupi keeles olemas vaste mitmuse tunnuse (D) -saŋ, -šaG, -šɣŋ , -šɣŋ näol.[99]

(60) Kamassi substantiivide mitmuse tunnust -lar, -ɬar peavad A. Dregval ja A. Matvejev türgi-tatari laenuks.[100]

---

93 C a s t r é n GSS, lk. 179.
94 C a s t r é n GSS, lk. 109.
95 M u n k á c s i ANySz, lk. 242-243.
96 W i n k l e r SF, lk. 119.
97 T a u l i STUL, lk. 60,112.
98 A l v r e MÄT, lk. 16.
99 J o k i UOUS, lk.37.
100 А. Д р е г в а л ь , А. М а т в е е в , О некоторых особенностях употребления форм множественного числа, lk.41.

(61) Alljärgnevalt esitatagu selkupi keele substantiivide mitmuse tunnused:

(C) -la, -lå, -lä,

(C) -lj, (P) -l' (+ postpositsioon mi̊-),

(C) - ljĕm (<*-ljmĕ), -ljm, -ljmo, -ljmɜ, -ljmê, -ljme, -ljmea, -ljmî, (P) -l'mi̊,

(C) - mî,

(C) -t, -da, -du, -dä, -dê, -de, -to, -te, -tto, -n (<*-t), (P) -t, -ti̊, -n (<*-t), (L) -t, -ti̯,

(D) - saŋ, -š̬aG̬, - šaG, -šəŋ, -šə̣ŋ,

(C) -i, -ie, (P) -i, -ī,

(C) -ni, nie, -nni (<*-ni).

Tunnuseid -la jne., -lj jne. ning -ljĕm jne. kasutatakse nii absoluutses kui ka possessiivses deklinatsioonis, tunnuseid -mî ning -t jne. ainult absoluutses deklinatsioonis ja tunnuseid -i jne. ning -ni jne. ainult possessiivses deklinatsioonis. Tunnuse -saŋ jne. kasutamise üksikud teadaolevad juhud kuuluvad absoluutsesse deklinatsiooni.[101] Näit. (C) kottsa/la/m (mitm. ak.sõnast kottsa 'Sack'), kŋ̂ljme/n (mitm. gen. sõnast kî 'Fluss'), (D) maD k̬uma/šə̣ŋ īḍ̣ža 'ich bin v o n d e n M e n s c h e n genommen' (õieti 'inimesed'), (P) k̬əG̬i̊ri̊/ti̊/sä (mitm. instr. sõnast k̬i̊G̬i̊r ' осетр '), å̊täī/k̬än/Di̊

---

[101] L e h t i s a l o SS, lk.117-168, 329-330; P r o k o f j e w MEOS, lk. 95,296; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 33-34, 36-38, 40; K.Donneri andmed pärinevad T. Lehtisalolt ja A.J. Jokilt, vt. L e h t i s a l o PUA, lk. 211 ja J o k i UOUS, lk. 33.

; К ТВОИМ МНОГИМ ОЛЕНЯМ ' (sins.2.is. poss-sufiksiga -Dᵊ mitm. lat.), (C) loga/ni/n/dan/nan (mitm. 2.is.poss-sufiksiga -dan- mitm. sbl. sõnast loga 'Fuchs').

(62) M.A. Castrén ja K. Donner pidasid tunnust -ls jne. lsenuks türgi-tatari keeltest.[102] T. Lehtisalo, P.Ravila ja A.J. Joki on seevastu oletanud, et tegemist on uralse kollektiivsufiksiga.[103] Tunnus -l'mᵊ on G. Prokofjevi järgi moodustunud substantiividest adjektiive tuletavast sufiksist (P) -l' ja postpositsioonist mᵊ- (< mᵊ 'Ding, etwas').[104] Tunnus -sŋ jne. põlvneb A.J. Joki arvates kollektiivsufiksist, mille tõenduseks ta viitab vormidele nagu (D) põlšaG 'Wald' (õieti 'die Bäume'). Selles näites oletab ta muutust *-ŋ > -G.[105] Eespool olid juba toodud B. Munkácsi ja P.Alvre seisukohad tunnuse -i jne. kohta. A.J. Joki väidab, et selkupi keeles pole mingit i-mitmust.[106] Tunnus -ni võib M.A. Castréni arvates tuleneda tunnusest -ji.[107] J. Mark on oletanud arengut -ni > -ji > -i.[108] B.Collinder peab tõenäoliseks, et tunnus -ni koosneb possessiivsufiksite nn. kosfiksist -n- ja mitmuse tunnusest -i.[109]

---

[102] C a s t r é n GSS, lk.109; D o n n e r SEE, lk.99.

[103] J o k i UOUS, lk. 33; L e h t i s a l o PUA, lk.161-162; R a v i l a VNUS, lk. 103-104.

[104] P r o k o f j e w MEOS, lk. 95; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 33-34.

[105] J o k i UOUS, lk.37; vrd. ka L e h t i s a l o PUA, lk. 211.

[106] J o k i UOUS, lk.24.

[107] C a s t r é n GSS, lk.308. Õieti vist -ie.

[108] M a r k PUS, lk.53.

[109] C o l l i n d e r IUS, lk. 28; vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 301-302.

J. von Farkas näib samastavat tunnuse -ni uraali keelte possessiivsufiksitele eelneva elemendiga n ja oletab arengut -ni>-ńi>-ji.[110]

(63) Kamassi substantiivide mitmuse tunnusel -jeʾ jne. kui absoluutse deklinatsiooni mitmuse tunnusel pole selkupi substantiivide absoluutse deklinatsiooni mitmuse tunnuste hulgas etümoloogilisi vasteid. -jeʾ jne. kahest lähtekujust - nominatiivi -jeʾ ja obliikvakäänete -je- - on -jeʾ kahtlemata liitsufiks. Liitse lähtekuju -jeʾ esimene komponent -je- on identne. lihtsa lähtekujuga -je-. Osutatagu, et põhja-samojeedi keelte substantiivide absoluutses deklinatsioonis ei esine üldiselt selliseid mitmuse tunnuseid või nende komponente , mida kasutataks kogu käändeparadigma ulatuses, nagu seda tehakse lõuna--samojeedi keeltes. Põhja-samojeedi keelte nominatiivis tarvitatakse mitmuse tunnusena üksnes larüngaalklusiili, näit. nee (T) пя/" (sõnast пя ' дерево '), een (C) lata/ʾ (sõnast lata 'Brett'), nga (C) latā/ʾ (sõnast latā 'Knochen'). Seejuures on meil tegemist mittenasaliseeruva larüngaalklusiiliga. Nende keelte mitmuse akusatiiv on vormistatud tavaliselt sufiksi -i abil, seega ilma algse akusatiivi lõputa *-m; näit. nee (T) пи (<*ṕa/i), nga(C) latā/i. Mitmuse genitiiv (ja mõnikord ka akusatiiv) vormistatakse aga sufiksi -iʾ abil, näit. nee (T) пи" (<*ṕa/iʾ), nga (C) latā/iʾ ~ late/iʾ. Siingi on larüngaalklusiil mittenasaliseeruv. Viimane asjaolu

[110] F a r k a s BUHF III, lk. 51.

tõendab, et mitmuse genitiivi (ja akusatiivi) lõpul seisev larüngaalklusiil on hilist analoogilist päritolu, sest algse genitiivisufiksi *n häälikuseaduslikuks jäljeks on põhja-samojeedi keeltes nasaliseeruv larüngaalklusiil.[111] Võib oletada, et meil on siin tegemist nominatiivi mitmuse tunnuse -ɔ tungimisega genitiivi, mille mitmuse tunnuseks oli algselt vaid -i. Selle tulemusena tekkis genitiivis liitne mitmuse tunnus -iɔ. See oletus ei välista võimalust, et enne nominatiivi -ɔ tungimist genitiivi olnuks genitiiv varustatud nasaliseeruva larüngaalklusiiliga (<algne genitiivi lõpp *-n), sest kahe erineva larüngaalklusiili sattumisel kõrvutisse asendisse pääseb neist maksvusele tagumine, näit. nee (L) ńā k̆ ‿ kōrt̆'t'ɛ̄rŋā ɔɔ 'die Münder sind offen' (= ńā̆ ɔɔɔ : ńā̆n- 'Mund' +nominatiivi mitmuse tunnus -ɔ ; substantiivi larüngaalklusiil on nasaliseeruv , arvutunnus kujutab aga endast mittenasaliseeruvat larüngaalklusiili, kusjuures kõrvutises asendis on neist maksvusele pääsenud tagumine, s.t. et meil on lõpptulemusena tegemist mittenasaliseeruva larüngaalklusiiliga).[112] Mittenasaliseeruv larüngaalklusiil võib olla mitmuse tunnuseks muude obliikvakäänete korral (s.t. peale genitiivi ja akusatiivi) ainult neenetsi keeles, näit. sarmikaha/ɔ/na (mitm. lok. sõnast sarmik 'Wolf'; vrd. ains. lok. sarmikahana). Eenetsi ja nganassani keeles võib muude obliikvakäänete mitmuse tunnuseks olla vaid

[111] Vt. ka H a j d ú HNSI; H a j d ú SJ, lk.254,271.
[112] H a j d ú SJ, lk. 265-266,270.

-i , näit. een (C) l'ibehine (< *l'ibeho/i/ne; mitm. lok. sõnast l'ibe 'Adler'; vrd. sins. lok. l'ibehone), nga (C) jsbegita (< *jsbega/i/ta; mitm. sbl. sõnast jsbe 'Ferse'; vrd. sins. sbl. jsbegata).[113] See erinevus näib tõendavat, et Weenetsi keeles on ka muudesse oblikvakäänetesse tunginud nominatiivi mitmuse tunnus -ˀ. Kamassi keeles võib siis kujutleda vastupidist protsessi: oblikvakäänete mitmuse tunnuse -je- tungimist nominatiivi, mille mitmuse tunnuseks oli algselt vaid -ˀ. Nominatiivis tekkis liitne mitmuse tunnus -jeˀ. Kamassi substantiivide nominatiivi algne mitmuse tunnus -ˀ on usutavasti ühist päritolu selkupi substantiivide mitmuse tunnusega -t jne., põlvnedes lõuns-samojeedi aluskeele substantiivide nominatiivi mitmuse tunnusest *tV (~ *t). Teatavasti on kamassi keeles võinud toimuda muutus *-t -ˀ.[114] Kamassi -jeˀ kujulise mitmuse tunnuse moodustumisele aitas ehk kaasa kamassi mitmuse 3. pöörde lõpu -jeˀ analoogiamõju; näit. (C) nerel'ä/jeˀ (ind. prees.- fut. mitm. 3.p. sõnast nerel'ä/m 'ich erschrecke'). Sellel pöördelõpul on teiste pöördelõppudega võrreldes erandlik kuju, vrd. näit. nerl'ä (ains.3.p.), nerel'ä/gei (kaks. 3.p.), mille tõttu keeletarvitajad tunnetasid teda pigem mitmuse tunnusena kui pöördelõpuna. Võib hõlpsasti kujutleda subjekti ja prediksadi sarnastumist

---

[113] C a s t r é n GSS, lk. 119-121, 157, 172; J o k i UOUS, lk. 21-24; L e h t i s a l o SS, lk. 299-308; Т е р е щ е н к о КПО, lk. 870-872; Т е р е щ е н к о МИН, lk.31; ФУСЯ, lk.422, 442-443; ЯШНО, lk. 25-26, 61, 80.

[114] Vt. ka H a j d ú SJ, lk. 254-255.

mitmuse 3. isiku korral, näit. *ńege/ˀ nerel'ä/jeˀ '*kotkad ehmusid' > *ńege/jeˀ nerel'ä/jeˀ '*id.'. Igatahes on ilmne, et hiljem on vaatlusalune arvutunnus ja pöördelõpp vastastikku tugevasti sarnastunud, näit. (K) deṅ ikkō k r ō-ṡ ‿ p a / ˀτ n u g a / ˀτ 'seal palju r i s t e s e i-s a b ' (õieti 'seal paljud r i s t - p u u d s e i s a-v a d '). Nominatiivist tungis uue liitsufiksi -jeˀ teine komponent -ˀ hiljem ka obliikvakäänetesse, näit. (D) mād ᵊ/i̯ⁱˀ/ɟ̯ᵊn (mitm. lok. sõnast maˀ 'Zelt': mitm. nom. mād ᵊ/i̯ⁱˀ). Vaatlusaluse kamassi mitmuse tunnuse lihtsufiksiline lähtekuju -je-, mida varem kasutati vaid obliikvakäänetes, on ühist päritolu põhja-samojeedi substantiivide absoluutse deklinatsiooni obliikvakäänetes kasutatava mitmuse tunnusega -i, põlvnedes vastavast samojeedi aluskeele mitmuse tunnusest *jë > lõuna-samojeedi aluskeele *jë. Peetagu aga silmas, et kamassi -je jne. ning selkupi -t jne. liituvad alati sõna tüvele, samal ajal kui põhja-samojeedi -i ning -ˀ paiknevad kohakäänete korral aga kohakäänete esimese komponendi (nn. koafiksi) *-kV- järel; vrd. näit. kam (D) bɛ̄gᵊn/ⁱ̯ⁱˀ/ɟ̯ᵊn (mitm. lok. sõnast bɛ̆̄gᵊn 'Rücken'), aga een (C) latahine (<*lata/ha/i/ne; sama vorm sõnast lata 'Brett'). Seda erinevust võib seletada ainult nii, et vastavad mitmuse tunnused võeti kohakäänetes kasutusele mitte varem kui samojeedi aluskeele lagunemise järel põhja- ja lõuna-samojeedi aluskeeleks. Siit järeldub, et samojeedi aluskeeles võis mitmuse tunnuse *jë kasutamissfääri suurimaks ulatuseks olla vaid

genitiiv ja akusatiiv. Kamassi keeles tungis *jë nagu eenetsi ja nganassaani keeleski ka teistesse obliikvakäänetesse, lõpuks aga ka nominatiivi. Selkupi keeles tungis lõuna-samojeedi aluskeele substantiivide nominatiivi mitmuse tunnus *tV (~*t) obliikvakäänetesse. Sama *tV (~*t) ja rohked sekundaarsed mitmuse tunnused tõrjusid selkupi keeles tunnuse *jë välja. Meenutatagu, et lõpuks toimus *tV (~*t) sissetung ka kamassi obliikvakäänetesse, kuigi *jë neis säilis.

(64) Kamassi substantiivide mitmuse tunnus -saŋ jne. on kahtlemata ühist algupära selkupi substantiivide mitmuse tunnusega -saŋ jne. Mõlema tunnuse lähtesufiks oli ehk mitte-urgalset päritolu, kuid vois esineda juba lõuna-samojeedi aluskeeles. Selkupi keele andmed lubavad oletada, et see lähtesufiks oli algselt kollektiivsufiks; näit. sel(D) küttă/saŋ 'Fichtengehölz', kuän/šaG 'birkenwald', pŏl/šaG 'Wald'. Ainsaks sufiksiks, millega vastlusaluse lõuna-samojeedi mitmuse tunnuse võiks ühendada, on tšuvaši keele mitmuse tunnus -sam, -sɛm, -zam, zɛm, näit. pĭrt/sɛm 'majad' (pĭrt 'maja'). [115] Kriti kui silmas pidada järgmisi oletusi selle tšuvaši tunnuse päritolu kohta. Nimelt pidas L. Patrubány tema lähteks ühistürgi sõna "arv" *sen. [116] B. Munkácsi ühendas sõnaga *sen ka ungari sõna számos 'arvukas'. [117] G.J. Ramstedt oletas arengut

---

[115] R a m s t e d t EAS II, lk.-58 - 59; TM , lk.47,49.

[116] L. P a t r u b á n y , A csuvas többesszámról.-NyK XVII, lk. 160.

[117] M u n k á c s i ANySz, lk. 244.

tšuvaši -sam jne. < -san, -sɛn või -sań, -sɛń < sajyn 'jeder' (gerundium verbist sa-, saj- 'rechnen').[118] On mõeldav, et selkupi keeles on tunnuses -saŋ jne. võinud toimuda muutus -ŋ>-G̣, -G, sest sellele keelele on omane hääliku-vaheldus ŋ~g.[119] Kamassi tunnuse -saŋ jne. vokaallõpulised variandid esinevad ainult üksikkonsonendiliste käändelõppude - genitiivi lõpu -n ja akusatiivi lõpu -m - ees, näit. (D) d'åk̥å/zaŋɤ/m (mitm. ak. sõnast d'åk̥å 'Fluss'). Nende variantide lõppvokaal on tõenäoliselt sekundaarne sidevokaal.[120] Tõenäoliselt on -saŋ jne. kamassi keele substantiivide possessiivsest deklinatsioonist välja tõrjunud selle deklinatsiooni algse mitmuse tunnuse *j(ë), mille etümoloogiliseks vasteks selkupi keeles on substantiivide possessiivse deklinatsiooni mitmuse tunnus -i jne. (ja võib-olla ka mitmuse tunnuse -ni jne. komponent -i jne.) < lõuna-samojeedi aluskeele vastav mitmuse tunnus *jë(~*j). On ju kamassi keele samojeedi keelkonnas ainuke, kus vastav mitmuse tunnus puudub, vrd. samP, näit. nee (C) lambin (<*lamba/i/n; ains.1.is. poss-sufiksiga -n mitm. nom. sõnast lamba 'Schneeschuh').

(65) Samojeedi aluskeele mitmuse tunnuseist lähtuv kamassi -jeʾ jne. on seega tunduvalt vanem kui kamassi -saŋ jne., millele leidub vaste ainult selkupi keeles. Seda tõsiasja ignoreerivad A. Dregval ja A. Matvejev, kes

[118] R a m s t e d t EAS II, lk.58-59.
[119] Vt. C a s t r é n GSS, lk.98.
[120] Vrd. ka 1.

kirjutavad: " Не затрагивая в целом проблемы происхождения форматива zaŋ, заметим предположительно, что в камасинском языке форматив ʾi является, по-видимому, результатом влияния других южносамодийских языков."[121] Tsiteeritud väite mõte pole käesoleva töö autorile täiesti selge. Kuid A. Dregvali ja A. Matvejevi artikli põhjal tervikuna tekib mulje, et nad peavad tunnust -saŋ jne. vanemaks kui tunnust -jeʾ jne., viimast ennast aga laenuks teistest lõuna-samojeedi keeltest. Või tahavad nad öelda, et teiste lõuna-samojeedi keelte mõjul on mingi kamassi keele sufiks muutunud mitmuse tunnuseks? Sellisteks oletusteks pole vähimatki alust.

(66) Kamassi keele substantiivide mitmuse tunnus -lar, -ɨar pärineb türgi-tatari keeltest, vrd. näit. hakassi тура/лар 'дома'(тура 'дом'). [122] Ta on laenatud kamassi keelde üksikute substantiivide koosseisus ja pole selles keeles levinud väljapoole nende laensõnade piire. Ühe sellise substantiivi (D) mådor/lar tüve peab P. Hajdú kuuluvaks kamassi genuiinsesse sõnavarasse.[123] Kuid A.J.Joki on veenvalt osutanud, et see substantiiv kujutab endast türgi-tatari laenu.[124]

---

[121] А. Дрегваль, А. Матвеев, О некоторых особенностях употребления форм множественного числа в камасинском языке, lk. 43. Nad tähistavad tunnust -jeʾ jne. millegipärast sümboliga ʾi. Kuju -ʾi on tegelikult üks selle tunnuse hiliseid foneetilisi variante.

[122] Vt. näit. Ramstedt EAS II, lk. 56-57; ТЯ, lk. 433.

[123] P. Hajdú, Die Benennungen der Samojeden. - JSFOu 54 1, lk. 89, 92-93.

[124] Joki LS, lk. 222-223.

2.1.3.2. PRONOOMENITE MITMUSE TUNNUSED [125]

(67) Kamassi keeles on 1. ja 2. isiku personaalpronoomenil mitmuses eritüved, mis langevad ühte nende personaalpronoomenite kaksuse tüvedega, erinevad aga ainsuse tüvedest; näit. (C) "mina" man, "meie (kaks)" mi/šte, "meie" mi/ˀ, (D) "sina" tʿan, "teie (kaks)" šʔ/šte , "teie " šʔ/ˀ. 3. isiku personaalpronoomenil selline eritüvi puudub, näit. (K) dè̯ 'tema', de/zèŋ̀ 'nemad'. Vastavalt eritüve olemasolule või puudumisele kasutatakse kaht erinevat mitmuse tunnust.

(68) 1.

(C,D,K) -ˀ.

(69) Seda mitmuse tunnust kasutatakse 1.ja 2. isiku personaalpronoomeniga, kusjuures ta esineb M.A. Castrénil ainult nominatiivis ja genitiivis, K. Donneril aga kõigis käänetes. Autori kogutud ainestikus on näiteid vaid nominatiivi ja akusatiivi kohta. Näit. (C) mi/ˀ (nom., gen. sõnast "meie" mi-), vrd. aga näit. mi/ńit´iwäˀ (abl. samast sõnast, varustatud mitm. 1.is. poss-sufiksiga), (D) š̬i/ˀ (nom., gen. sõnast "teie" š̬i-), š̬i/ˀ/źeˀ (instr. samast sõnast), (K) m̬ì/ˀˀ 'meie'.

(70) 2.

(C) - zäŋ , (D) - zaŋ, zɛ̬ŋ, -zɛŋ, -zᵊŋ, -ʒ̀əŋ, (K) -ze̯ŋ, -ze̬ŋ̀, - zèŋ̀.

(71) Tunnust kasutatakse 3.isiku personaalpronoomeniga kõigis käändeis. Autori kogutud ainestikus esinevad

[125] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 353; J o k i KW, lk.142-144.

jällegi vaid nominatiiv ja akusatiiv. Näit. (C) di/zäŋ, di/zäŋ/de (nom., lat. sõnast "nemad" di-), (D) di/zɛ̯ŋ, di/zɛ̯ŋ/gɤ̯ (nom., sbl. sõnast "nemad" di-), (K) de/zèŋ 'nemad'. Genitiivis ja akusatiivis on vastlusaluse tunnuse lõppkonsonant assimileerunud vastavalt käändelõppudega -n ja -m, näit. (C) dizän (gen.; < *di/zäŋ/n), (D) dizɛ̯m (ak.; < *di/zɛ̯ŋ/m), (K) dẹ̀zèm 'neid' (< *dẹ̀/zèŋ/m).

(72) Nagu nähtub esitatud näidetestki, liituvad mõlemad tunnused tüvele, eelnedes seega käändelõppudele.

(73) Teistest sajasni-samojeedi keeltest on fikseeritud järgmised mitmuse personaalpronoomenid: koi (Klaproth) Me 'Wir', Še 'Ihr', (Spasski) Мѳ 'мы', Се 'вы', mot (Pallas) Менця 'Мы', Тенця 'Ты', Тинь 'Они', (Klaproth) Mende 'Wir', Tende 'Ihr', Tin 'Sie,der', tin' 'sie',(Spasski) Мэнцэ 'мы', wir'. 1. ja 2. isiku korral on kõikidel juhtudel tegemist mitmuse eritüvedega, vrd. näit. koi (Spasski) Моиѣ 'я', Таиѣ 'ты', mot(Klaproth) Men 'Ich', Tan 'Du'. Eraldise mitmuse tunnusega näivad olevat varustatud mot Менця, Тенця, Mende, Tende, võib-olla ka tin'. Kuid koibali ja motori keeleainestiku nappuse tõttu on raske midagi öelda nende tunnuste päritolu kohta.

(73) Nagu kamassi keeleski on ka selkupi keeles 1. ja 2. isiku personaalpronoomeneil mitmuses eritüved, mis langevad ühte nende personaalpronoomenite keksuse tüvedega, erinevad aga sinsuse tüvedest; näit. (C) "mina" man,mst, "meie (kaks)" me, "meie " me. Mitmuse tunnuseid ei kasutata. 3.isiku personaalpronoomenil eritüvi puudub ja

mitmuslikkuse väljendamiseks kasutatakse mitmuse tunnuseid

(C) -t, -n (<*-t), -da, -dê, (P) -t, -tî, (L) -t, -ti̯,

(C) -la, -lä. Näit. (C) taba/t~taba/n 'sie' (tap 'er'), taba/da/p (ak. samast sõnast), tep/lä 'sie' (tep 'er'), (P) təpî/tî/nnånî (abl. sõnast "nemad" təpî/t; "tema" təp), (L) tēmi̯/t ' они , sie' (teBᶜ 'er').[126]

(74) Põhja-samojeedi keeltes on personaalpronoomenite mitmuse moodustamine keeliti erinev. Neenetsi keeles puuduvad mitmuse eritüved kõigil personaalpronoomeneil ja mitmuse tunnuseks on mittenasaliseeruv larüngaalklusiil, näit. (T) пыдара/" 'вы' (пыдара 'ты'). Eenetsi keeles on olukord M.A. Castréni andmetel täpselt samasugune, näit. (C) "meie" mod'i/ˀ ("mina" mod'i). G. Prokofjevi andmetel aga eenetsi personaalpronoomenitel arvutunnused üldse puuduvad ja viimaste asemel kasutatakse vastavaid possessiivsufikseid, näit. (P) "sina" ū , "teie (kaks)" ū/di̯ˀ , "teie " ū/daˀ. Nganassani keeles on 1. ja 2. isiku personaalpronoomeneil kaksuses ja mitmuses eritüved, kõigi personaalpronoomenite mitmuse tunnusena kasutatakse tunnust -ŋ; näit. (C) "mina" mannaŋ, "meie (kaks)" mī ,"meie " mē/ŋ, (P) "tema" sete,"nemad (kaks)" seti, "nemad" sete/ŋ.[127] Algselt on selle keele personaalpronoomenite mitmuse eritüved olnud identsed kaksuse eritüvedega, näit. (C) "teie (kaks)" ti <*tē/j, vrd. "teie " tē/ŋ.[128]

(75) Kahtlemata on mitmuse 1. ja 2. isiku personaalpronoomenid säilinud kõige algsemal kujul keibali ja selkupi

[126] L e h t i s a l o SS, lk. 175-186, 330-332; P r o k o f j e w MEOS, lk. 297; П р о к о ф ь е в СГ, Iк.43.

[127] C a s t r é n GSS, lk. 344-346, 348-353; ЯПНС, lk. 46,69,86; vrd. ka Т е р е щ е н к о МИЯН, Iк. 32.

[128] Vrd. ka H a j d ú SJ, lk. 254-255.

keeles, kus nad esinevad arvutunnustete eritüvede näol.[129] Kamassi keeles liideti nendele eritüvedele hiljem possessiivsufiksite ja pöördelõppude mitmuse analoogial mitmuse tunnus -ˀ. Seda analoogiamõju soodustas või kutsus esile ka asjaolu, et algselt kasutati kamassi keeles nii kaksuse kui ka mitmuse korral täpselt samu personaalpronoomenite eritüvesid, s.t. ei eristatudki personaalpronoomenite korral kaksust ja mitmust. Demonstratiivpronoomenist pärineval 3.isiku personaalpronoomenil mitmuses eritüvi puudub ning seetõttu on mitmuse tunnuse kasutamine siin igati ootuspärane, sest see eristab mitmust sinsusest.[130] Viimasel juhul kasutatav mitmuse tunnus -zäŋ jne.on igati identne kamassi keele substantiivide mitmuse tunnusega -zaŋ jne.

---

[129] Vrd. A l v r e PI, lk. 196, R a v i l a DPUS, lk. 322.

[130] Vrd. A l v r e PI, lk. 199; R a v i l a N, lk.291.

2.1.3.3. PERSONAALSUFIKSITE MITMUSE TUNNUSED

2.1.3.3.1. POSSESSIIVSUFIKSITE MITMUSE TUNNUSED [131]

(76) 1.

(C,D) -ˀ, (K) -ˈ, -ˀ.

(77) Seda mitmuse tunnust kasutatakse ainult 1.ja 2. isiku possessiivsufiksite korral, näit. (C) šärgät/pä/ˀ (mitm.1.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak.sõnast šärgät 'Ellbogen'), (D) kåbåˀ/ʌa/ˀ (mitm. 2.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast kåbåˀ 'Anhöhe'), (K) šiˀ/-nitè/ˀ (mitm. 2.is. poss-sufiksiga lat.-lok. sõnast šiˀˀ 'teie'). K. Donneril ja autoril on see tunnus üksikjuhtudel nihkunud possessiivsufiksis ettepoole, näit. (D) uʌärzaŋgə/ńiˀbə (<*-/ńibə/ˀ) 'unter unsere Schafe' (mitm. 1.is. poss-sufiksiga mitm. lat.-lok.sõnast uʌar 'Schaf'), (K) maˀ/ńiˀbə (<*-/ńibə|ˀ) '(meie) koju' (mitm.1.is. poss-sufiksiga ains.lat.-lok. sõnast maˀˀɜ 'koda, kodu'). K.Donneri ja autori ainestikus on vaatlusalune mitmuse tunnus võinud sageli anda ka kao, näit. (D) miˀ/t'ibɛ̆ (mitm.1. is. poss-sufiksiga abl. sõnast "meie" miˀ), (K) miˀ/ńibē̆ 'meid' (mitm. 1.is. poss-sufiksiga ak.sõnast miˀˀ 'meie').

(78) 2.

(C) -n, (D) -n, -ŋ.

(79) Tunnust kasutatakse üksnes 3.isiku possessiivsufiksite korral, näit. (C) üžün/dü/n (mitm. 3.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast üžü 'Mütze'), (D) askərzaŋ/dᵊ/n 'ihre (mancher) Hengste' (mitm.3.is. poss-sufiksiga mitm. nom.-gen.-ak. sõnast åskər 'Hengst; Mennchen'). Ko Donneri variant -ŋ esineb ainult kahel

131 Vt.ka C a s t r é n GSS, lk.326; J o k i KW, lk. 140, 142.

juhul: iān/de/η 'zu ihrer Mutter', nuikkεzεη/dᵊ/η 'ihre Frauen'.

(80) Tänapäeva kamassi keeles on autor fikseerinud juhu, kus tunnuse -n, -η asemel kasutatakse ebareeglipäraselt tunnust -ᵓ; (K) esseη/dė/ᵓ '(nende) lapsed'. Kahtlemata on siin tegemist hääbuvale keelele omase novatsiooniga.

(81) P. Hajdú on võrrelnud omavahel neenetsi, nganassani ja kamassi keele possessiivsufiksite mitmuse tunnuseid ning jõudnud järeldusele, et 1.ja 2. isiku korral lähtuvad need tõenäoliselt mitmuse tunnusest *t, 3. isiku korral aga nasaalist.[132]

(82) Selkupi keeles on possessiivsufiksite mitmuse tunnuseks (C) -t, -ʔ, -n, -ta, -tä, -ttä, (P) -t, -n, (L) -tᶜ, -t. Seda tunnust kasutatakse kõigi kolme isiku korral. Näit. (C) loka/me/n ~ loka/me/t (mitm.1.is.poss-sufiksiga ains. nom. sõnast loḳa 'Fuchs'), loḳá/de/n ~ (murdeti) loḳa/de/t (mitm. 3.is. poss-sufiksiga ains. nom.samast sõnast).[133] Põhja-samojeedi keeltes on 1.ja 2. isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnuseks mittenasaliseeruv larüngaalklusiil[134], näit. nee (T) ты/на/" 'наши олени', een (C) oddi/la/ᵓ (mitm.2.is.poss-sufiksiga ains.nom. sõnast oddiᵓ 'Blatt'), nga(P) mountaramuntanu/nu/ᵓ 'в работе нашей'. P. Hajdú on veenvalt näidanud, et selline larüngaalklusiil peaks siin pärinema varasemast *t-st.[135]

---

[132] H a j d ú SJ, lk. 254-255.

[133] L a h t i s a l o SS, lk. 152-168,175-187; P r o k o f j e w MEOS, lk.294-297; П р о к о ф ь е в СГ,lк.39-40,43.

[134] S.t. larüngaalklusiil, mis ei vaheldu nasaaliga,vastandina nasaliseeruvale, s.t. nasaaliga vahelduvale larüngaalklusiilile; vt.nende terminite kohta lähemalt H a j d ú SJ, lk. 250-251.

[135] H a j d ú SJ, lk.255-256,270-271.

Viimane on mõnikord siin ehk säilinudki, nimelt sellistel juhtudel, kus talle kiiremas kõnes järgneb s-iga algav sõna, näit. nee (T) ты/на/" сапа ~ (kiiremas kõnes) тынацапа" (=ti/ne/t/sapa) 'нами оленя хорошие'.[136] Seega on igati tõenäoline, et kõigi samojeedi keelte 1.ja2.isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnused lähtuvad varasemast kujust *tV (algse vokaali olemasolu tõendavad selkupi variandid -ts, -tä, -ttä).

(83) 3.isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnused on põhja-samojeedi keeltes järgmised. Neenetsi keele tundramurdes on tunnuseks nasaliseeruv laringaalklusiil, metsamurdes aga -ŋ või viimase jälg - possessiivsufiksi vokaali nasalisatsioon; näit. nee T (T) нада/но/" их слово ', nee M(C) lambs/dũ (mitm.3.is. poss-sufiksiga sing. gen. sõnast lambá/u 'mein Schneeschuh'), vrd. aga lambs/da (sing.3.is. poss-sufiksiga sing. gen. samast sõnast).Enenetsi keeles on tunnuseks nasaliseeruv laringaalklusiil, näit. (C) ennet'e/ddu/ʔ (mitm. 3.is. poss-sufiksiga sing. nom. sõnast ennet'eʔ 'Mensch'). Nganasaani keeles kasutatakse tunnust -ŋ, näit. (C) jamkata/ndu/ŋ (mitm.3.is. poss-sufiksiga sing. abl. sõnast jam 'Meer').[137] Järelikult lähtuvad kõigi samojeedi keelte 3.isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnused nasaalist, milleks oli tõenäoliselt kas *n või *ŋ. Näeme siis, et n-i kasutamine 1.ja 2.isiku korral ning tᶜ,t kasutamine 3.isiku korral peaks olema selkupi keeles toimunud erisrengu tulemus. Nähtavasti on sellise erisrengu esilekutsujaks olnud selkupi keelele

---

[136] V.t. H a j d ú SJ, lk.270; Т е р е щ е н к о МИЯН, lk.22-24, 32.

[137] C a s t r é n GSS, lk. 210,212,236,263,293; H a j d ú FOFX, lk.93; Т е р е щ е н к о КТО,lk.880;ЯПНС,lk.28-30, 63-66, 81-83.

iseloomulik sõnalõpuline häälikuvaheldus n~t.[138] Sõnasisest t-d pole see vaheldus mõjustanud (variantides -ta, -tä, ttä).

(84) Kamassi keele possessiivsufiksite mitmuse tunnused -ʾ, -ʼ ja -n, -ŋ on ühist päritolu selkupi possessiivsufiksite mitmuse tunnusega -t jne. Kamassi -ʾ, -ʼ põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele 1.ja 2.isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnusest *tV (~*t). Kamassi -n, -ŋ aga lähtub lõuna-samojeedi aluskeele 3.isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnusest *n või *ŋ.

---

[138] Vt. Castrén GSS, lk.98; N.-Sebestyén PFS, lk.321; Prokofjew MEOS, lk.94; Прокофьев СГ, lk.5.

2.1.3.3.2. PÖÖRDELÕPPUDE MITMUSE TUNNUSED [139]

(85) 1.

(C,D) -ˀ, (K) -ˀ, -ˀ, -ˀˀ.

(86) Kasutatakse subjektiilise konjugatsiooni pöördelõppudega kõigi kolme isiku korral, objektiilise konjugatsiooni pöörde-lõppudega aga ainult 1. ja 2. isiku korral. Näit. (C) nuga/ws/ˀ (subj.konj. ind. prees.mitm. 1.p.sõnast nuga/m 'ich stehe'), t'awoma/ls/ˀ (obj. konj.ind. prees.mitm.2.p. sõnast t'awoma/m 'ich halte'), (D) nu:ɬù/ˈə./ˀ (subj.konj. ind. fut. mitm. 3.p. sõnast nŭ̊ə·↑/m 'stehen'), kə̊dər'iə̄-/bs/ˀ (obj. konj. ind. prees.mitm. 1.p. sõnast kə̊dər'iə̆/m 'hüten'), (K) s'ə̄·rəsˀp'i/bə̀/ˀ '(me) mängisime', kunō·ə'-bi/əs:/ˀ '(te) magasite'. K. Donneril jo autoril on see tunnus võinud ende tihti kao, näit. (D) ɪgˀ/bɛ 'wir sind', (K) nundzə·ˀp'o/ju '(nad) kuulevad'.

(87) 2.

(C,D) -n.

(88) Kasutatakse üksnes objektiilises konjugatsioonis 3. isiku korral, näit. (C) thōnoˀl'a/de/n (obj.konj.ind. prees. mitm. 3.p. sõnast thōnoˀl'a/m 'ich trete'), phinzilgu/wi/n (obj. konj. imper. mitm. 3.p. sõnast phinzill'ä/m 'ich verschlucke'), (D) bə̆ə̆L'iə̄/dʒə̂/n (obj.konj. ind.prees. mitm. 3.p. sõnast bə̆ə̆L'iə̆/m 'schneiden', kuŋgu/bŭ/n (obj.konj. imper. mitm.3.p. sõnast kŭ̀ŋŋŭ/m 'entführen').

(89) Selkupi keeles on pöördelõppude mitmuse tunnuseks (C) -t, -n, -de, -ta, -tä, -tə̂, -tə̆, -te, -t , -tta, -ttä, -ne, (P) -t, -n, (L) -t. Seda tunnust kasutatakse kõigi

[139] Vt.ka. C a s t r é n GSS, lk.210,212,550-557; J o k i KW, lk. 166-171.

kolme isiku korral, näit. (C) tjasčombesś/l/t (ind.pluskv. mitm. 2.p. sõnast tjasčénds/m 'хочу замечь '), tjasté-/de/t~tjasté/de/n (subj.konj. prees. mitm. 3.p. sõnast tjasds/m 'ich zündete an'), (P) tattiśi/mi/t (obj.konj.ind. pret.mitm. 1.p. sõnast tattiko ' нести,везти '), tüŋi/jä-ti/t (subj.konj.imper. prees. mitm. 3.p. sõnast tüko ' приттм, приехать '), (L) Ile.ntŏś/ti/t (ind.fut. mitm. 3.p.sõnast Ils/k 'ich lebe').[140]

(90) Põhja-samojeedi keeltes on pöördelõppudel järgmised mitmuse tunnused. Subjektilise konjugatsiooni kõigis kolmes pöördes ja objektilise konjugatsiooni 1.ning 2. pöördes kasutatakse nendes keeltes mitmuse tunnusena larüngaalklusiili. Seejuures osutavad neenetsi keele andmed, et tegemist on mittenasaliseeruva larüngaalklusiiliga; näit. nee (C) mads/ˀ (subj. konj. ind. prees. mitm. 3.p. sõnast madaś 'schneiden'), vrd. madaĉ (= -/da/t'/ś) (subj.konj.ind. pret.mitm. 3.p.); madā/rs/ˀ (obj.konj. ind.prees. mitm. 2.p.), vrd. madāraĉ (= -/rs/t'/ś) (obj. konj. ind. pret.mitm.2.p.); (T) Н И "хань" 'о н и н е ушли ' (subj.konj.; kiiremas kõnes НИКАНЬ" [141]. Objektilise konjugatsiooni 3. isiku korral on mitmuse tunnuseks neenetsi ja eenetsi keeles larüngaalklusiil, nganassani keeles -ŋ. Neenetsi keele andmed tõendavad, et siin on tegemist nasaliseeruva larüngaalklusiiliga. Näit. nee (C) madā/du/ˀ (obj.konj. ind.prees. mitm. 3.p.), vrd. madā/do/n/ś (obj. konj.ind. pret.mitm.

[140] L e h t i s a l o SS, lk.196-236,332-334; P r o k o f j e w MMOS, lk. 293,440-441,445; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 41, 64-65.

[141] Vrd. ka N.-S o b e s t y é n FDDJ, lk.86.

3.p.), (T) ни/до/'хада" 'они (многие) не добыли' (obj.konj.; kiiremas kõnes нидонггада"), nga (P) matuŋaʾa/du/ŋ ' пусть срубят они(мн.)(его)' (obj.konj.).[142]

(91) Tõenäoliselt lähtuvad kõigi samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni 1., 2. ning 3. pöörde ja objektilise konjugatsiooni 1.ning 2.pöörde lõppude mitmuse tunnused varasemast kujust *tV (algse vokaali olemasolust annavad tunnistust selkupi variandid -de, -ta jne.), objektilise konjugatsiooni 3. pöörde mitmuse tunnused aga varasemast kujust *n või *ŋ. Selkupi keeles on hiline häälikuvaheldus n~t põhjustanud eri lähteist tulenevate tunnuste segunemise. Kui veel silmas pidada, et samojeedi keeltes valitseb etümoloogiline vastavus objektilise konjugatsiooni pöördelõppude ja possessiivsufiksite vahel[143], siis pole kahtlust, et kamassi keele pöördelõppude mitmuse tunnused -ʾ, -' ja -n, -ŋ on ühist päritolu selkupi keele pöördelõppude mitmuse tunnusega -t jne., põlvnedes vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise konjugatsiooni 1.,2. ning 3.pöörde ja objektilise konjugatsiooni 1.ning 2.pöörde lõpu mitmuse tunnusest *tV (~*t) ja objektilise konjugatsiooni 3.pöörde lõpu mitmuse tunnusest *n või *ŋ.

(92) Skematiseeritult võib lõuna-samojeedi keelte mitmuse tunnused esitada järgmise tabeli kujul:

KAMASSI	SELKUPI
	Substantiivid
jV(ʾ), V(ʾ), (ʾ)jV,	lV
ʾV, ʾjVʾ, jʾVʾ	l'
sVŋ(V), zVŋ(V)	l'mV / mV

[142] C a s t r é n GSS, lk.210,212,222-223,229,232; Т е р е щ е н к о КГО, lк. 897,899; ЯННС, lк.39-40,71,88.

[143] Vrd.näit. C o l l i n d e r CGUL, lk.308.

lar	d(V), t(V)
	sVŋ, šVŋ, šVk
	de, i
	ni

Pronoomenid

˃ (ainult 1.,2.is.)	d(V), t(V)
sVŋ, zVŋ (ainult 3.is.)	lV

Possessiivsufiksid

˃ (ainult 1.,2.is.)	t(V), n
n,ŋ (ainult 3.is.)	

Pöördelõpud

˃ (v.s.obj.konj. 3.is.)	t(V), n(e)
n (ainult obj. konj.3.is.)	

Küsimärgiliselt võib siia lisada sajasani-samojeedi keelte personaalpronoomenite mitmuse tunnused -de, -dä ja -n' .

2.1.4. KAMASSI KEELE MITMUSE TUNNUSTE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(93) Kamassi substantiivide mitmuse tunnus -jV(ˀ), -V(ˀ), -(ˀ)jV, -ˀV, -ˀjVˀ, -jˀVˀ lähtub siis tõenäoliselt lõuna-samojeedi aluskeele substantiivide absoluutse deklinatsiooni nominatiivi mitmuse tunnusest *tV (~*t) ja genitiivi ning akusatiivi mitmuse tunnusest *jə̈. Kamassi substantiivide -sVŋ(V) ,-zVŋ(V) pärineb usutavasti türgi-tatari keeltest, kuigi ta võis olla laenatud juba lõuna-samojeedi aluskeelde. Kamassi substantiivide -lar kujutab endast hilist türgi-tatari laenu kamassi keelde. Kamassi pronoomenite -ˀ on kamassi analoogiamoodustis, -sVŋ, -zVŋ aga päritolult identne kamassi substantiinide mitmuse tunnusega -sVŋ(V), -zVŋ(V). Kamassi 1.ja 2. isiku possessiivsufiksite -ˀ põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele 1.ja 2. isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnusest *tV (~*t); 3.isiku possessiivsufiksite -n, -ŋ aga lõuna-samojeedi aluskeele 3.isiku possessiivsufiksite mitmuse tunnusest *n või *ŋ. Kamassi subjektilise konjugatsiooni 1.,2.,3. ning objektilise konjugatsiooni 1.,2. pöörde lõppude -ˀ lähtub lõuna-samojeedi aluskeele vastavate pöördelõppude mitmuse tunnusest *tV (~*t), objektilise konjugatsiooni 3.pöörde lõpu -n aga lõuna-samojeedi aluskeele vastava pöördelõpu mitmuse tunnusest *n või *ŋ.

(94) Kõigil loetletud lõuna-samojeedi aluskeele mitmuse tunnustel on etümoloogilised vasted ka põhja samojeedi keeltes: substantiivide absoluutse deklinatsiooni nominatiivi samL *tV (~*t) samP, näit. een (T) ӧnomo/n

(<*-/t) ' начальники ' ja genitiivi ning akusatiivi *jë ~ samP, näit. nee(T) пэдарм" (<*pedare/i/), пэдарм (<*pedare/i) (mitm. gen., sk. sõnast пэдара ' лес'); possessiivsufiksite samL *tV(~*t) ~ samP, näit. nga (P) mountaremuntanu/nu/ ' в работе нашей ' (<*-/t) ja samL *n või *ŋ ~ samP, näit. nga(C) jamkata/nlu/ŋ (mitm.3.is. poss-sufiksiga sins. abl. sõnast jam 'Meer'); pöördelõppude samL *tV (~*t) ~ samP, näit. nga (P) ńileti/re/ (<*-/t) 'вы (мн.) живете ' ja samL *n või *ŋ ~ samP, näit. nga (P) matuŋa/du/ŋ ' пусть срубят они (мн.) (его)'.

(95) On ilmne, et kõik need lõuna- ja põhja-samojeedi keelte ühised mitmuse tunnused lähtuvad samojeedi aluskeele vastavatest mitmuse tunnustest.

(96) Pole kahtlust, et ks uraali aluskeel tundis mitmust. Kirjanduses oldakse üsna üksmeelsel seisukohal, et uraali aluskeeles oli olemas mitmuse tunnus *tV.[144] Enamik autoreid on oletanud uraali aluskeeles ka mitmuse tunnust *i.[145] Selle oletuse vastu on vaielnud P.Ravila, D.

[144] Vt. näit. P. A l v r e , i-mitmuse päritolust.- Nomen ginta. (= Emakeele Seltsi Toimetised 6.)Tallinn 1963, lk.78; P. A l v r e , Zur Frage nach der Entwicklung *ja,jä>i, lk.15; A n g e r e UJF, lk.88-89; A n k e r i a MFUS, lk.7-9; A n k e r i a VTS, lk.126; C o l l i n d e r CGUL, lk.297; H a j d ú BUNy, lk.129; I t k o n e n SUKH, lk.77; R a v i l a VNUS, lk. 66, 69; W i c k m a n FOUL, lk.147; vrd. ka. D. S i n o r , On Some Ural-Altaic Plural Suffixes.- Asia Major. A. British Journal of Far East Studies. New Series II 2, lk. 203-230.

[145] Vt. näit. A n g e r e UJF, lk.88; A n k e r i a MFUS, lk. 11-12; C o l l i n d e r CGUL, lk.299; C o l l i n d e r PLS, lk.95; H a j d ú BUNy, lk. 129-130; I t k o n e n SUKH, lk. 77; W i c k m a n FOUL, lk.148.

Bubrich ja P. Alvre. P. Alvre järgi lähtub uraali keelte i-mitmuse tunnus uraali sluskeele kohs- ja kollektiivisufiksist *ja,jä.[146] On avaldatud arvamust, et uraali sluskeeles esines ka mitmuse tunnus *n.[147]

(97) Uraali keelte i-mitmuse puhul on kõige problemaatilisemaks see, et ta ei esine absoluutse deklinatsiooni nominatiivis. Üldse kasutatakse i-mitmust selle deklinatsiooni korral kaemassi keeles, põhja-samojeedi keeltes, läänemeresoome keeltes ja lapi keeles, seejuures vaid obliikvakäänetes. Nominatiivi mitmuse tunnuseks on siin *tV. Üksnes harvadel juhtudel võib nendes keeltes konstateerida i-mitmuse tunnuse hilist sissetungi nominatiivi. Sellisteks juhtudeks on nominatiivi liitsufiksiline mitmuse tunnus -je> kaemassi keeles, näit. (C) nume/je> (sõnast num 'Donner'), ja samasugune tunnus mõnedes haruldastes soome murdevormides, näit. Paavo/it[148] (sõnast Paavo, vrd. tavaline Paavo/t), kus mõlemal juhul moodustab teise komponendi nominatiivi algne mitmuse tunnus *tV; lõpuks küsimärgiliselt ka -i mõnede soome murrete mõnedes pronoomenites,[149] näit. noi 'nood'.

---

[146] P. A l v r e, i-mitmuse päritolust, lk.90-94; P. A l v r e Zur Frage nach der Entwicklung *ja, jä>i, lk. 15-19; D. B u b r i c h , Zur Frage nach der Herkunft der Pluralbildungen in den finnisch - ugrischen Sprachen. -Liber saecularis. Litterarum Societatis Esthonicae 1838-1938. (=Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused XXX). Tartu 1938, lk.106-110; R a v i l a VNUS, lk.87-93; Л. Б у б р и х , Древнейшие числовые и падежные формы имена в финно-угорских языках . - Язык и мышление XI. Москва-Ленинград 1948, lk. 79-80.

[147] Vt.näit. A n g e r e UJF, lk.88.

[148] G. K a r s t e , Havaintoja olosijojen käytöstä Säkkijärven murteessa. - Vähäisiä kirjelmiä LXXXIII. Helsinki 1932, lk.36.

[149] Vt. P. A l v r e , i-mitmuse päritolust, lk. 80-81.

Possessiivse deklinatsiooni korral esineb i-mitmus selkupi keeles, põhja-samojeedi keeltes, läänemeresoome keeltes, lapi ja ungari keeles, seejuures - välja arvatud läänemeresoome keeltes - ka nominatiivis.[150] Igati tõenäoliselt on samojeedi ja soome-ugri keelte t- ja i-mitmuse tunnused ühist algupära. Kahtlemata oli uraali aluskeeles olemas mitmuse tunnus *tV. Uraali aluskeele sufiksist *jV lähtub ka kõigi uraali keelte i-mitmuse tunnus, kuid selle sufiksi funktsioon aluskeeles pole teada. Väga tõenäoliselt võisid juba aluskeeles olla *tV ja *jV funktsioonides sellised erinevused, mis hiljem tingisid *jV eemalejäämise või väljatõrjumise nominatiivist.[151]

(98) Igatahes näib olevat kindel, et samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni nominatiivis *jV ei esinenud. Kuid väga tõenäoliselt kasutati juba tollal possessiivse deklinatsiooni nominatiivis, samuti mõlema deklinatsiooni genitiivis ja akusatiivis.[152]

(99) n-mitmuse esinemise küsimus soome-ugri keeltes on lahtine.[153]

(100) Samojeedi ja soome-ugri keelte t- ja i-mitmuse tunnuste etümoloogilist ühendamist tuleb pidada igati tõenäoliseks. Käesoleva töö autor peab t-mitmuse lähteks uraali aluskeele mitmuse tunnust *tV ja i-mitmuse lähteks uraali aluskeele sufiksit *jV, mille funktsioon aluskeeles pole

---

[150] Vt. näit. veel P. A l v r e , i-mitmuse päritolust, lk. 79-84; P. A l v r e , Zur Frage nach der Entwicklung *ja, jä>i , lk.15-17; A n g e r e UJF, lk.88; C o l l i n d e r CGUL, lk. 297-299; I t k o n e n SUKH, lk.79-80; R a v i l a VNUS, lk. 71-92; J. S z i n n y e i , Az -i többesképző .- NyK XLVI, lk. 150-153.

[151] Vrd. C o l l i n d e r CGUL, lk.237.

[152] Vrd. P. A l v r e , i-mitmuse päritolust, lk.90; A l v r e MÄT, lk.32-33.

[153] Vt.näit. Л. Б у б р и х , Древнейшие числовые и падежные формы, lk.78.

teada.

(101) Samojeedi aluskeeles olid olemas vähemalt järgmised mitmuse tunnused:
substantiivide absoluutse deklinatsiooni nominatiivi *tV ja genitiivi ning akusatiivi *jŏ, substantiivide possessiivse deklinatsiooni (nominatiivi, genitiivi ning akusatiivi) *jŏ, possessiivsufiksite *tV ja *n või *ŋ, pöördelõppude *tV ja *n või *ŋ.

(102) Järelikult lähtuvad kõik kamassi keele mitmuse tunnused, mis põlvnevad lõuna-samojeedi aluskeele mitmuse tunnustest, vastavatest samojeedi aluskeele mitmuse tunnustest. Viimased, välja arvatud ehk *n- või *ŋ- kujulised, tulenevad aga uurali aluskeele mitmuse tunnustest *tV ja sufiksist *jV.

2.2. KÄÄNDELÕPUD

(103) Kamassi keeles on kaks deklinatsiooni: possessiivsufiksiteta ehk absoluutne deklinatsioon ja possessiivsufiksitega ehk possessiivne deklinatsioon. Absoluutses deklinatsioonis on seitse käänet: nominatiiv, genitiiv, akusatiiv, latiiv[154], lokatiiv, ablatiiv ja instrumentaal. Possessiivses deklinatsioonis on ainult neli käänet: nominatiiv-genitiiv-akusatiiv, latiiv-lokatiiv, ablatiiv ja instrumentaal. Paaril üksikjuhul esinevad siin siiski ka genitiiv ja lokatiiv.

(104) Käändelõpud liituvad substantiividele, adjektiividele, pronoomenitele, adverbidele, postpositsioonidele ning infiniitsetele verbivormidele.

(105) Nominatiivil käändelõpud puuduvad. Sõna esineb nominatiivis tüve kujul, kusjuures kahetüveliste substantiivide ning adjektiivide puhul kasutatakse siin konsonanttüve. Tüvi võib olla varustatud arvutunnustega. Possessiivse deklinatsiooni nominatiiv-genitiiv-akusatiiv on tegelikult nominatiivikujuline, sest tal puuduvad käändelõpud.

Nominatiivi ning nominatiiv-genitiiv-akusatiiv võivad olla lauses tavaliselt subjektiks, atribuudiks või objektiks. Näit. (D) t̔ u m̔ o da k ə̂ s , s u̯ z u̯ i̯ sampilaɣ̌ n-bi̯ʾi 'e i n e M a u s und e i n e K o h l e (und) e i n e B l a s e gingen jagen'(subjektid), (K) šidē inē·geṅ nē / m amnobī 'teisel ḫobusel (m i n u)n a i n e istus' (subjekt), (D) t a m n u ŋ ń e ɣ opto amna 'd i e F r o s c h - J u n g e n - Tochter sitzt' (õieti 'k o n n (-)

[154] Enamasti nimetatakse seda kamassi keele(ja teiste samojeedi keelte) käänet daativiks, kuid ablatiivile vastupidist üldist liikumissuunda väljendava käändena on järjekindlam nimetada teda latiiviks; vt. näit. О. А хма н о в а , Словарь лингвистических терминов. Москва 1966; H a j d ú LIKSz; H aj dú LIS; T a u li OA, lk.205.

n o o r u k i tütar istub'; atribuut), (D) a s p a ˀ ē d ᵊˀ , u ì a pada ˀ! 'e i n e n K e s s e l hänge (über das Feuer), F l e i s c h steckte (hinein)!' '(objektid), (K) baž̌ttuźī u ǰ̌ ʌ u /tˁ sàì ja.ˀp̀ˁi 'kirvega (t e m a) p e a raius ära' (objekt) . Kahel juhul on nominatiiv erandlikult ka adverbiaaliks : (D) urgo m ȯ i̯ a kambi 'a u f e i n e n grossen B e r g ging er' (vrd. mᵊi̯a 'Berg, Felsen, ropa , waldbewachsener Berg'), šun tˁ o ˀ 'b e i m Feuer' (vrd. tˁoˀ 'Rand, Kante ').[155]

(106) Nominatiivil puudub käändelõpp kõigis uraali keeltes. Selline oli olukord juba uraali aluskeeles, kus nominatiiv kujutas endast algselt puhast sõnatüve.[156]

(107) Kõigil ülejäänud kamassi käänetel on käändelõpud.

---

[155] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk.110, 178-181; J o k i KW, lk. 128-131.

[156] Vt. eriti A n g e r e UJF, lk.52; Ö. B e k e , Nomen und Verbum. - ALH X, lk.369-381; H a j d ú BUNy, lk. 62; I t k o n e n SUKH, lk.69; W . S c h l a c h t e r , Zum Begriff der Stammform.- UAJb XXVIII, lk.128-137; W. S c h l a c h t e r , Zum Problem des Nominativs in den finnisch-ugrischen Sprachen. - MSFOu 125, lk.493-521.

2.2.1. GENITIIVI LÕPUD

2.2.1.1. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI GENITIIVI LÕPP [157]

(108)

(C) -n , (D,K) -n, -ǹ.

(109) Genitiivi lõpp liitub ainsuses sõna tüvele, mitmuses arvutunnustele. Kahetüveliste sõnade korral kasutatakse genitiivis alati vokaaltüve. Näit. (C) ābeze/n (ains. gen. sõnast ābes 'Priester'), siräzäŋä/n ~ siräje/n (mitm. gen. sõnast sirä 'Schnee'), (D) βåλɣåž̄ə̂/n (ains.gen. sõnast βåλɣåš̌ 'Schmutz'), d'åɣåzaŋə/n ~ d'åɣåʾi/n (mitm. gen. sõnast d'åɣå 'Fluss'), (K) k̬ᶜopto/n (ains.gen. sõnast koptō 'tüdruk, tütar'), paʾi/n 'puude' (mitm.gen. sõnast pà 'puu').

(110) Genitiiv on lauses atribuudiks või kuulub postpositsionaalse adverbiaali koosseisu, näit. (D) k↑ā-n ə/n k̬ᶜoʾᵇtōbo īšittᵊ šōbⁱiam 'd e s K a i s e r s Tochter doch zu nehmen kam ich ' (atribuut), (K) kᶜoptù/ǹ duga·ǹde šobiʾʾʲī i↓ń ì /ǹ šobiʾʾʲī 't ü d r u k u sugulased tulid ja p o i s i [sugulased] tulid' (atribuudid),(D) dəzeŋ ā t ' ə/n toʾondəʾ amnɒʾi 'sie setzen sich neben d e n W e g ' (adverbiaali koosseisus), (K) p a ʾ i /n tō·ndu 'p u u d e juures ' (adverbiaali koosseisus).

(111) A.J. Joki arvates kasutatakse genitiivi ka ajaadverbiaalina, näit. (D) d'åλå/n 'bei Tage, tags'

---

[157] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk.110-111,178-181; J o k i KW, lk. 128-132.

(sõnast d'årå 'Tag').[158] Tõenäoliselt ei ole kamassi keele n- sufiksilised ajaadverbid, siiski vormilt genitiivid ega pärine ka genitiividest.[159] I.N.-Sebestyén on seisukohal, et n- genitiiv selkupi ja kamassi keele deklinatsiooniparadigmades on üksnes teoreetiline kääne. Tänapäeva deskriptiivsetes grammatikates kirjutatavat samojeedi keelte n-genitiivist indo-euroopa mõtteviisi ning keeletunde põhjal.[160] Seega eitab I.N.-Sebestyén genitiivi olemasolu samojeedi keeltes, sealhulgas ka selkupi ja kamassi keeles. Kamassi genitiivi peab ta lokatiiviks või latiiviks-lokatiiviks, mis on moodustatud käändelõpu -n abil.[161] Juhitagu aga tähelepanu järgmistele asjaoludele. Latiivi n on enamasti varustatud vokaaliga, seevastu genitiivi n-ile ei järgne kunagi vokaali; vrd. näit. (C) šomi/n ja šomi/ne (ains. gen. ja lat. sõnast somi 'Lärchenbaum'), (D) bɯ/n ja bɯ/nɯ~bɯ/n (ains. gen. ja lat. sõnast bɯ̀ 'Wasser, Fluss, See'), (K) ńì/ǹ 'poisi' ja ńi·/ǹe 'pojale' (ains. gen. ja lat. sõnast ńì 'poiss, poeg'). Ühel juhul on K. Donner oma vahetutes üleskirjutustes leiduva genitiivi n-i parandanud hilisemas käsikirjas nᵊ-ks; daɣai̯n šə̂n 'die Messerscheide' > daɣai̯nᵊ šə̂n.[162] Kuid vahetu üleskirjutus peaks olema usaldusväärsem.[163] Edasi peetagu silmas, et

[158] J o k i KW, lk.132.

[159] Vrd. ka H a j d ú HNSI, lk.178; N.- S e b e s t y é n PFS, lk.311.

[160] N.- S e b e s t y é n PSUG, lk. 547-548; vrd.ka N. - S e b e s t y é n PFS, lk.306, 338-339.

[161] N. - S e b e s t y é n PFS, lk.311-320,338-339.

[162] Vt. J o k i KW, lk. XLIX, 86,102.

[163] Vrd. aga N.- S e b e s t y é n PFS, lk.318.

enamasti liitub latiivi lõpp kahetüveliste substantiivide konsonanttüvele, genitiivi lõpp aga alati vokaaltüvele. Seejuures esineb latiivi lõpp tüvekonsonandi järel mitte -n(V), vaid -dV, -tV kujul. Vrd. näit. (C) kadere/n ja kader/de (ains.gen. ja lat. sõnast kader 'Flügel'), (D) kᶜm̄rmbm/n ja kᶜm̄rmp/tə (ains.gen. ja lat sõnast kᶜm̄rmò 'Grube'). Edasi märgitagu, et lokatiivi lõppu -n(8), mille variant -n sarnaneb genitiivi lõpuga -n ,kasutatakse ainult mõnedes postpositsioonides ning adverbides. Järelikult on kamassi keele genitiiv iseseisev kääne, mille lõpp ainult mõnikord juhuslikult langeb ühte latiivi ja lokatiivi lõpuga.

(112) M.A. Castréni järgi on lõuna-samojeedi keelte genitiivi lõpuks n, mille ta ühendab etümoloogiliselt neenetsi ja eenetsi genitiivi lõpuga ʔ ja nganassani genitiivi lõpuga ŋ, samuti soome-ugri keelte genitiivi lõpuga n.[164] Kamassi n-genitiivi peetakse tavaliselt uraali aluskeelest pärinevaks. Lõuna-samojeedi keelte raames ühendab B. Collinder kamassi genitiivi lõpu -n selkupi genitiivi lõpuga -n, -t.[165] Eespool oli jubaöeldud, et I.N.-Sebestyén eitab n-genitiivi olemasolu kamassi keeles.

(113) Tavaliselt ollakse seisukohal, et enamikus selkupi keele murretes on genitiivi lõpuks -n, mõnedes murretes aga -n~-t.[166] Ent I.N. -Sebestyén peab selkupi genitiivi n-i osalt latiivi-lokatiivi, osalt lokatiivi lõpuks, genitiivi t-d aga ainsuse 3.isiku possessiivsufiksiks.[167]

---

[164] C a s t r é n GSS, lk. 110-111.

[165] C o l l i n d e r CGUL, lk. 282-283.

[166] C a s t r é n GSS, lk. 110-111,140; H a j d ú MBK, lk.130; P r o k o f j e w MEOS, lk.94; П р о к о ф ь е в СГ, lк. 30,33.

[167] N.- S e b e s t y é n PFS, lk.321-329,338; N.-S e b e s t y é n PSUG, lk. 539-544, 547-548.

P. Hajdú on siiski veenvalt osutanud, et n-genitiiv on selkupi keeles olemas ja et genitiivi lõpp -n langeb ainult ühes selkupi murdes latiivi lõpuga ühte, seejuures üksnes elusolendeid tähistavate sõnade korral.[168]

(114) Selkupi keele genitiivi lõppudeks on (C,P) -n, -t, (L) -t^{c}, -t.[169] Näit. (C) u d e / n kust' 'Hand-wurzel', u d e / t koži 'id.' (sins. gen. sõnast ud 'Hand'), (P) l ō z ǐ / n mătĭp 'das Zelt des Teufels', l ō z ǐ / t mătĭp 'id.' (sins. gen. sõnast lōzǐ 'Geist (Mythol.)'). On igati tõenäoline, et genitiivi t pärineb genitiivi n-ist: murretes, kus genitiivi lõpuks on -n~-t, esineb sõna lõpus eriti sageli häälikuvaheldus n~t.[170] Järelikult ühendub kamassi genitiivi lõpp -n, -ǹ selkupi genitiivi lõpuga -n>-t, -t ja pärineb lõuna-samojeedi aluskeele ansoluutse deklinatsiooni genitiivi lõpust *n.

---

[168] H a j d ú MEK, lk. 130-131.

[169] C a s t r é n GSS, lk.140; L e h t i s a l o SS, lk. 117-152, 329; P r o k o f j e w MMOS, lk.94,96-98; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 30,33.

[170] C a s t r é n GSS, lk.98,114; N.- S e b e s t y é n PFS, lk. 321; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 5; vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk.133-134; P a a s o n e n EWSL, lk.20.

2.2.1.2. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI GENITIIVI LÕPP

(115) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni genitiivil käändelõpp tavaliselt puudub ja genitiiv on nominatiivikujuline. Kuid K. Donneri ainestikus esineb possessiivses deklinatsioonis erandlikult genitiivisufiks -n-, seejuures üksnes järgmistel juhtudel: t ᶜ a ʌ a i̯ / n / d ᵊ t ᶜ o ᵓ ond ᵊ i̯ada nuɣa 'an dem M e e r e sufer steht ein Dorf' (ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. gen. sõnast tᶜå-ʌ̀ai̯ 'Meer'; + postpositsioon tᶜoᵓond ᵊ 'am Rande, an, auf, bei'), tᶜoriɣā/duʌ m a / n / d ᵊ nəgəndə śa-ʌā/mbi 'ein Menschenfresser kletterte auf d a s Z e l t ' (sama vorm sõnast må̊ᵓ, må̀ᵓ 'Zelt': ains. gen. mā/n < må̊ᵓå̊/n < må̊də/n; + postpositsioon nəgəndə 'auf, oben, nach oben'), š ɯ / n / d ᵊ toᵓond ᵊ nuʌd ᵊbi 'neben d a s F e u e r stellte sie [ihn]' (sama vorm sõnast šɯ 'Feuer, Licht'; + postpositsioon toᵓond ᵊ), neṅ p ᶜ i ᵓ m ɛ̄ / n / d ə tᶜ ē̯lində sektɯəlɛ kᶜɯ-lɛʌ 'am Bande e i n e s Frauenr o c k e s dich aufhängend stirbst du' (sama poss-sufiksiga ains. gen. sõnast pᶜiᵓṁə 'Hosen, Weiberrock '; + sama poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast tᶜ ē̯li 'Band'), man ɯ i̯ ɯ n ɯ i̯iʌgəndɛ βɯ̄ᵓ βɯʰ<ʌɛ buᵓl'em 'ich trinke unter m e i n e m F u s s Wasser trinkend' (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains.gen. sõnast ɯ̀i̯ɯ 'Fuss, Tatze, Pranke'; +postpositsioon i̯iʌgəndɛ 'unter'). Vormis ɯi̯ɯnɯ on

genitiivisufiks -n- sulanud possessiivsufiksiga -n ühte. (Possessiivsufiksi vokaaliga on toimunud progressiivne assimilatsiooni mõjul muutus *i>ɯ.[171]) Kõigil ülalesitatud juhtudel kuuluvad genitiivivormid postpositsionaalsete adverbiaalide koosseisu.

(116) I.N.-Sebestyén on seevastu seisukohal, et kõigil ülalesitatud juhtudel on meil tegemist mitte genitiivi, vaid latiivi või lokatiivi lõpuga. Vormid t^{c}ɔɲɔi/n/d^{ɔ}, mɔ/n/d^{ɔ}, šɯ/n/d^{ɔ} ja p^{c}i^{ɔ}mɛ̯/n/d^{ɔ} olevat moodustatud latiivi või lokatiivi lõpu -n ning sellele liidetud ainsuse 3.isiku possessiivsufiksi abil, vorm ɯiɯnɯ aga latiivi lõpu -nɯ<*ni abil. Viimase vormi korral andvat omandussuhet edasi mitte possessiivsufiks, vaid hoopis personaalpronoomen man. Neli esimest vormi kuuluvat appositsionaalsetesse ühenditesse, mida olevat õigem tõlkida näiteks nii: šɯmd^{ɔ} to^{ɔ}ond^{ɔ} "zu seinem Feuer, an seinen Rand' (pro 'neben das Feuer').[172]

(117) I.N.- Sebestyéni oletused on üldiselt küllaltki tõenäolised, kuid leidub vähemalt üks seik, mis räägib nende vastu. Nimelt kuuluksid I.N.- Sebestyéni järgi äsjavaadeldud vormidest neli esimest possessiivsesse deklinatsiooni. Seega kuuluksid sinna ka vormid mɔ/n/d^{ɔ} ja šɯ/n/d^{ɔ}. Kuid nende puhul tuleb silmas pidada, et

---

[171] Vt.ka J o k i KW, lk.108.

[172] N.- S e b e s t y é n PFS, lk.315-319; vrd. ka J o k i KW, lk.103.

esimene neist on saadud kahetüvelisest sõnast (vrd. (D) mə̀ˀ 'Zelt'; ains. gen. məˀa/n) ja teine ühetüvelisest (= vokaaltüvelisest) ühesilbilisest sõnast (vrd. (D) šw 'Feuer, Licht'; ains. gen. šw/n). Sellistest sõnadest ei saa aga kamassi keele possessiivses deklinatsioonis moodustada latiivi-lokatiivivorme käändelõpu -n- abil, vaid need tuleb moodustada käändelõpu -gan- jne. abil, vrd. tegelikud latiivi-lokatiivivormid nendest sõnadest, näit. (D) məˀəndˀ 'nach Hause; zum Zelte' (< *məˀ/kan/dˀi ains. 3.is. poss-suf. -dˀ), šw/gun/dˀ 'ins Feuer' (sama poss--suf. -dˀ).[173]

(118) Selkupi keele possessiivse deklinatsiooni genitiivisufiksiks on -n-, mis võib esineda ühtesulanuna tüvelõppkonsonandiga või järgneva possessiivsufiksi n-sinesega. Näit. (C) loga/n/n > logan (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. gen. sõnast loga 'Fuchs'), kanakt (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. gen. sõnast kanak 'Hund'; < *kanak/n/t), (P) äsä/n/Dˀ (sama vorm sõnast əsˀ ' отец ').

(119) Eespool oli juba mainitud, et I.N.-Sebestyén peab selkupi keele genitiivisufiksit -n latiivisufiksiks.[174]

(120) Kuid nagu selkupi keele absoluutses deklinatsioonis nii ka possessiivses deklinatsioonis on genitiiv siiski iseseisev käne, mida tõendab seegi, et murdeti on genitiivisufiks selgesti erinev kohakäändesufiksitest, vrd. näit. (C) loga/n/dät (mitm. 2.is. poss-sufiksiga ains. gen. sõnast loga 'Fuchs') - loga/gan/dät (sama

---

[173] Vt.l. (194) - (195).
[174] Vt.l. (111).

poss-sufiksiga ains. lat.-lok.-abl. samast sõnast).

(121) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni genitiivsufiks -n- on ühist päritolu selkupi keele vastava genitiivsufiksiga -n-, põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni genitiivsufiksist *n.

2.2.2. KAMASSI KEELE GENITIIVI LÕPPUDE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(122) Seega lähtub kamassi keele absoluutse deklinatsiooni genitiivisufiks -n, -ṅ lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni genitiivisufiksist *n, kamassi keele possessivse deklinatsiooni genitiivisufiks -n- aga lõuna-samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni genitiivisufiksist *n.

(123) Mõlemal lõuna-samojeedi aluskeele genitiivisufiksil on olemas etümoloogilised vasted põhja-samojeedi keeltes: absoluutse deklinatsiooni samL *n ~ samP, näit. nee(T) яха/' (<*-/n; ains. gen. sõnast яха 'река'); possessiivse deklinatsiooni samL *n ~ samP, näit. nee(T) вэнеко/н/д 'твоей собаки'. (Nagu oli märgitud juba eespool, eitab I.N.-Sebestyén ekslikult n-genitiivi olemasolu samojeedi keeltes.[175])

(124) On ilmne, et need lõuna- ja põhja-samojeedi keelte ühised genitiivi lõpud põlvnevad vastavatest samojeedi aluskeele genitiivi lõppudest, mille mõlema kujuks oli *n.[176]

(125) Enamik uurijaid on seisukohal, et genitiivi lõpp *n esines juba uraali aluskeeles.[177] Osa uurijaid aga arvab, et n-genitiivi uraali aluskeeles polnud, vaid

---

[175] N.-S e b e s t y é n PFS, lk.338-339; N.-S e b e s t y e n PSUG, lk. 547-548.

[176] Vrd. Н. Т е р е щ е н к о , К развитию атрибутивных отношений в самодийских языках.- Вопросы финно-угорского языкознания IУ. Ижевск 1967, lk. 236-239.

[177] Vt.näit. A n g e r e UJF, lk.51-53,55-62; C o l l i n d e r CGUL, lk.282-283; H a j d ú BUNy,lk.62; I t k o n e n SUKH, lk. 69-70.

te tekkis eri keelerühmades või eri keeltes eriarenguliselt mõnest muust grammatilisest kategooriast.[178] Uraali keelte n-genitiivi päritolu üle on kirjanduses nii palju vaieldud, et siinkohal pole tarvidust esitada mingit soome-ugri keeleandmestikku. Tuleb nentida, et küsimus n-genitiivi olemasolust uraali aluskeeles on praegusel hetkel veel lahtine.

(126) Vastamata sellele on samojeedi ja soome-ugri keelte n-genitiivi tunnuste etümoloogiline ühendamine väljaspool kahtlust.

(127) Kokkuvõtteks võib öelda, et kaassi genitiivisufiksid lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele genitiivisufiksitest, vilmased aga samojeedi aluskeele genitiivisufiksitest.

---

[178] Vt. näit. J. von Farkas, Der Genitiv und der Akkusativ in der uralischen Grundsprache. - UAJb XXVIII, lk. 5-17; Hakulinen SKMK, lk. 86-87; L. Kettunen, Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs. - Suomalaisen Tiedeakatemian Toimituksset. Sarja B 98 2; Helsinki; N. Sebestyén PFS, lk. 339; N. Sebestyén PSUG, lk. 548; Ravila VNÜS, lk. 77-86; Д. Бубрих, Древнейшие числовые и падежные формы, lk. 82-83; Б. Серебренников, Балтийская конструкция и проблема происхождения суффикса родительного падежа в уральских языках. - СФУ I 1965, lk. 5-9.

2.2.3. AKUSATIIVI LÕPUD

2.2.3.1. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI AKUSATIIVI LÕPP [179]

(128)

(C,D) -m, (K) -m, -m̀.

(129) Liitumisviis on sama kui genitiivisufiksil. Näit. (C) tažewa/m (ains.ak. sõnast tažeb 'Eichhorn'), d'agazaŋa/m~d'agaje/m (mitm. ak.sõnast d'aga 'Fluss'), (D) šɯ/m (ains. ak. sõnast šɯ 'Feuer, Licht'), bɯkai̯i/m (mitm. ak. sõnast buga 'Stier, Bulle'), (K) abà/m̀ (ains.ak. sõnast abà 'isa'), dezè/m̀ 'neid' (ak. sõnast "nemad" dezèŋ̀ ; ŋ +m>m).

(130) Akusatiiv on lauses objektiks, näit. (D) urkāba a s k ə r i̯ i / m pᶜiaŋdᵊllaᵓ kunnāmbi 'der Bär d i e H e n g s t e verfolgend führte weg', (K) degettē k o p t ò / m sura:rəzbiᵓᵓτ 'siis (nad)küsisid t ü d r u k u l t ' (õieti ' t ü d r u k u t ';?< vn тогда спросили д е в о ч к у 'id.', kus on samuti akusatiiv). Ühel juhul esineb akusatiiv ka postposttsionaalse adverbiaali koosseisus, kuid see seletub postpositsiooni pärinemisega verbist: (D) kᶜōnu/m ńēri 'a n e i n e m B ä r e n vorbei' (õieti vist 'a n d e m B ä r e n vorbeigehend').[180]

(131) M.A. C a s t r é n on osutanud, et kõigis samojeedi keeltes peale eenetsi keele on akusatiivi lõpuks m, mis selkupi keeles vaheldub p-ga. Samojeedi m-i ühendab

---

[179] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk.111, 178-181; J o k i KW, lk. 132-133.

[180] J o k i KW, lk.188.

ta soome-ugri akusatiivisufiksiga m>n.[181] B. Collinderi ja B. Wickmani järgi põlvneb kamassi akusatiivisufiks -m uraali aluskeelest ja ühendub lõuna-samojeedi keelte raames selkupi akusatiivisufiksiga -m>-p.[182]

(132) Selkupi keeles on akusatiivi lõpuks absoluutses deklinatsioonis (C,P) -m, -p, (D) -B, -p, (L) -B^{c}, -p, näit. (C) andše/m (sins. ak.sõnast andše 'Boot'), (P) ǎtä/p (sama vorm sõnast ǎtä ' ОЛЕНЬ '), (L) kùmi/B^{c} (sama vorm sõnast kup 'Mensch').[183] Teatavasti on selkupi keeles levinud häälikuvaheldus m~p[184], millega seletubki vaadeldava käändelõpu kahesugune kuju.[185] Seejuures võrdlemine põhja-samojeedi keeltega näitab, et selkupi akusatiivisufiksi algsemaks kujuks on m, vrd. näit. nee (C) seei/m (sins. ak.sõnast seei 'Herz'), nga (C) futare/m (sama vorm sõnast fudar 'Joch'). Teatavasti on selkupi keeles võinud sõna lõpul toimuda muutus m>p.[187]

(133) Järelikult pärineb kamassi keele absoluutse

---

[181] C a s t r é n GSS, lk.111.

[182] C o l l i n d e r CGUL, lk. 284-285; W i c k m a n FOUL, lk. 120-123, 137.

[183] C a s t r é n GSS, lk.140; J o k i UOUS, lk.32; L e h t i s a l o SS, lk. 117-152, 329-331; P r o k o f j e w MEOS, lk. 96-97; W i c k m a n FOUL, lk. 120-121; П р о к о ф ь е в СГ, Ik.30.

[184] C a s t r é n GSS, lk.98; C o l l i n d e r CGUL, lk.140-141; D o n n e r ALSV, lk. 73-78, 82; П р о к о ф ь е в СГ, Ik.5.

[185] Vt. ka W i c k m a n FOUL, lk.120.

[186] C a s t r é n GSS, lk. 119-121, 157,172; H a j d ú FOFY, lk. 95-98, 112-113; L e h t i s a l o SS, lk.299-308; Т е р е щ е н к о КГО, Ik. 870-872; ФУСЯ, Ik. 422, 442-443; ЯПНЕ , Ik. 25-26, 61,80; vrd.ka Н. Т е р е щ е н к о Способы выражения прямого дополнения в ненецком языке в связи с характером объекта. - CIF , Ik. 263-268.

[187] Vt. vtide 184.

deklinatsiooni akusatiivisufiks -m, -m̀ koos selkupi keele sama deklinatsiooni akusatiivisufiksiga -m -B, -Bᶜ, -p lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni akusatiivisufiksist *m.

2.2.3.2. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI AKUSATIIVI LÕPU PROBLEEM

(134) Kamassi keele possessiivses deklinatsioonis, nagu juba äeldud, akusatiivil käändelõpp puudub ning akusatiiv on nominatiivikujuline. Näit. (D) kåbåʾ/dʔ̂i (kaks.3.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast kʿåbåʾ 'Anhöhe').

(135) Selkupi keeles on possessiivse deklinatsiooni akusatiivisufiksiks (C,P) -m-, näit. (C) loga/m/dàt (=loga 'Fuchs' + ak-suf. -m- + mitm. 2.is. poss-suf. -dàt). See -m- on võinud järgneva d mõjul muutuda n-iks, näit. (C) olə/n/da (= ollə 'das Obere, Wipfel' + ak-suf. -n- + ains. 3.is. poss-suf. -da; vrd. sama vormi murdeline variant olo/m/d; nd<md).[188] Põhja-samojeedi keelte possessiivses deklinatsioonis akusatiivisufiks -m- esineb, näit. nee (C) har/m/diʾ (kaks. 2.is. poss-sufiksiga -diʾ ains. ak. sõnast har 'Messer').[189]

(136) Seega esines akusatiivi lõpp *-m- kunagi ka kamassi keele possessiivses deklinatsioonis, pärinedes koos selkupi keele possessiivse deklinatsiooni akusatiivi lõpuga -m- lõuna-samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni akusatiivi lõpust *m.

---

[188] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 309; P r o k o f j e w MEOS, lk. 294; W i c k m a n FOUL, lk. 122-123; П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 39.

[189] Vt. veel ka H a j d ú FOFY , lk. 98-105.

2.2.4. KAMASSI KEELE AKUSATIIVI LÕPPUDE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(137) Järelikult lähtuvad kamassi keele absoluutse deklinatsiooni akusatiivisufiks -m, -ṁ ja kunagine possessiivse deklinatsiooni akusatiivisufiks *-m- vastavatest lõuna-samojeedi aluskeele akusatiivisufiksitest *m ja *m, viimased omakorda vastavatest samojeedi aluskeele akusatiivisufiksitest *m ja *m.

(138) Üldine on seisukoht, et akusatiivi lõpp *m esines juba uraali aluskeeles.[190] Kuid on oletatud sedagi, nagu tekkinuks m-akusatiiv eraldiselt uraali keelte eri rühmades või eri keeltes mõnest muust grammatilisest kategooriast.[191]

(139) Soome-ugri keelkonnas kasutatakse oma lähtekuju *m säilitanud või sellele tagasiminevaid akusatiivisufikseid läänemeresoome keeltes, lapi keeles, mari keeles, mordva keeltes ja mansi keeles.[192] Mansi m-akusatiivi tunnusele järgnev vokaalsines on usutavasti sekundaarne.[193]

(140) Samojeedi ja soome-ugri keelte m-akusatiivi tunnuste etümoloogiline ühendamine ja nende põlvnemine uraali aluskeelest on igati tõenäoline. Uraali aluskeeles oli olemas akusatiivi lõpp *m.

(141) Kamassi akusatiivisufiksid, mis lähtuvad lõuna-

---

190 Vt. näit. A n g è r e UJF, lk.51; C o l l i n d e r CGUL, lk. 282, 284-285; H a j d ú BUNy, lk. 62, 119; I t k o n e n SUKH, lk. 69, 74-76; W i c k m a n FOUL, lk.145-149, vrd. ka T a u l i SIUL, lk. 12-15.

191 Vt. eriti F a r k a s BUHF III, lk.39; J. v o n F a r k a s , Der Genitiv und der Akkusativ; T a u l i BUUK, lk.28; vrd. ka P. R a v i l a , Nomen verbale suomalais-ugrilaisissa kielissä. -Vir.1945, lk.158.

192 Vt. näit. W i c k m a n FOUL, mordva keelte osas eriti lk.39-46.

193 Vt. eriti C o l l i n d e r IUS, lk.88; vrd. ka E. V é r t e s, Beiträge zur Frage des finnisch-ugrischen bezeichneten Akkusativobjekts.-AIH X, lk.181-194.

-samojeedi aluskeele akusatiivisufikseist, lähtuvad ka samojeedi aluskeele akusatiivisufikseist, viimased aga omakorda uraali aluskeele akusatiivisufiksist *m.

2.2.5. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI NOMINATIIVI-GENITIIVI-AKUSATIIVI PROBLEEM

(142) Tähelepanu tõmbab endale see, et kamassi keele possessiivses deklinatsioonis on absoluutse deklinatsiooni nominatiivi, genitiivi ning akusatiivi asemel hoopis nominatiivikujuline nominatiiv-genitiiv-akusatiiv, vrd. näit. (C) tagai 'Messer', tagai/n , tagai/m - tagai/ba (ains. nom., gen., ak. - ains. 1.is. poss-sufiksiga - ba ains. nom. gen.-ak.), (D) šɯr̀gɛ̌t 'Ellbogen', šɯr̀gɛ̄̌dɚ/n, šɯrgɛ̄̌dʳ/m - šurgåt/ʌ̂ (ains. nom., gen., ak. -ains.2.is. poss-sufiksiga -ʌ̂ ains. nom.-gen.-ak.), (K) ńī 'poeg', ńì/ǹ, ńì/m̀ - ńi/t̀ (ains. nom., gen., ak. - ains. 3.is. poss-sufiksiga -t̀ ains. nom.-gen.-ak.).

(143) Selkupi keeles kasutatakse possessiivse deklinatsiooni korral üldreeglina iseseisvat nominatiivi, genitiivi ja akusatiivi nagu absoluutse deklinatsiooni korralgi. Näit. (C) lokkȧ/t , lokka/n/d, lokka/m/da (ains.3.is. poss-sufiksiga -t, -d, -da ains. nom., gen., ak. sõnast lokkȧ̀ 'Fuchs'), (P) äsä/l, äsä/n/Dî, äsä/m/Dî (ains. 2.is. poss-sufiksiga -l,-Dî ains. nom., gen., ak. sõnast ɚsî ' отец '). Kuid sageli võivad mõned neist käänetest juhuslikult ühte langeda , eriti konsonanttüvede järel.[194] Näit. (C) mat (ains. 3.is. poss-sufiksiga -t ains. nom., gen., ak. konsonanttüvelisest sõnast mat 'Haus'), vrd. aga logȧ/d, loga/n/d, loga/m/da (ains. 3.is. poss-sufiksiga -d,-da ains. nom., gen., ak. vokaaltüvelisest sõnast loga 'Fuchs'); loga/m (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. nom., ak. samast sõnast),

[194] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk.309.

G. Prokofjevi poolt esitatud selkupi keele taiga murde kirjelduses joonistub välja possessiivse deklinatsiooni nominatiivi, genitiivi ja akusatiivi ühtelangemiste terve süsteem: nominatiiv ja akusatiiv langevad alati ühte nii ainsuse 1.isiku, kaksuse 1. isiku kui ka mitmuse 1.isiku korral, genitiiv ja akusatiiv langevad konsonanttüve järel ühte nii ainsuse 2. ning 3. isiku, kaksuse 2. ning 3.isiku kui ka mitmuse 2. ning 3. isiku korral. Iimselt on need ühtelangemised sekundaarsed, olles tingitud vaid foneetilistest põhjustest. Nominatiivi , genitiivi ja akusatiivi samasuguseid juhuslikke ühtelangemisi esineb ka põhja-samojeedi keelte possessiivses deklinatsioonis, näit. nee (T) нєбя/n (ains. 1.is. poss-sufiksiga -B ains. nom. ja ak. sõnast нєбя ' мать'), vrd. aga нєбя/па ja нєбя/м/па (ains. 3.is. poss-sufiksiga -па ains. nom. ja ak.); een (P) ese/j̓ (ains. 1.is. poss-sufiksiga -j̓ ains. nom. ja ak. sõnast ese ' отец '); nga(C) bārba/tu (ains.3.is. poss-sufiksiga ains. nom. ja gen. sõnast bārba 'Herr'), vrd. aga bārba/di ja bārba/n/di (kaks. 3.is. poss-sufiksiga -di ains. nom. ja gen.).

(144) Teiste samojeedi keelte andmed kinnitavad seega oletust, et algselt olid kamassi keele possessiivses deklinatsioonis samuti olemas iseseisev nominatiiv, genitiiv ja akusatiiv. Seda oletust toetab ka possessiivse deklinatsiooni genitiivi rudimentide esinemine kamassi keeles, näiteks (D) šш/n/d̓ (ains. 3.is. poss-sufiksiga -d̓ ains. gen. sõnast šш 'Feuer, Licht'), vrd. šш/gun/d̓ (sama poss-sufiksiga ains. lat.-lok.). Genitiiv ja akusatiiv langesid

---

195 P r o k o f j e w MSOS, lk.294; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 39.

hiljem foneetilistel põhjustel nominatiiviga ühte. Ühtelangemise täpne käik pole tegeljärele enam jälgitav. Osutatagu vaid võrdluseks sellisele nähtusele selkupi keeles, nagu akusatiivisufiksi -m- muutumine murdeti n-iks järgneva d mõjul, näit. (C) murdeti olo/m/d ~ olɜ/n/da (sins.3.is. poss-sufiksiga -d~-da sins. ak.sõnast ol~olɜ 'das Obere, Wipfel'; md>nd). Sama nähtus võis esineda kamassi keeleski. V. Tauli on näidanud, et uraali keeltes esineb nominatiivi, genitiivi ja akusatiivi ühtelangemise tendents.[196] Viidatagu nendo käänete ühtelangemise tendentsile läänemeresoome keelte possessiivses deklinatsioonis.[197]

---

[196] T a u l i STUL, lk.13-19.

[197] Vt. näit. H a k u l i n e n SKRK, lk.95-99.

2.2.6. KOHAKÄÄNETE LÕPUD

2.2.6.1. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI KOHAKÄÄNETE LÕPUD

2.2.6.1.1. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI LATIIVI LÕPUD [198]

(145) 1.

(C) -ne, -de, -te, (D) -n, -na, -nɯ, -nu̯, -ne, -nɤ, -nɤ, -nɤ̂, -ṅɤ, -du, -duɔ, -de, -di, -dɤ, -dɤɔ, -d̀ɤ, -te, -tɤ̂, -tɤ, -tɤ, -t̀ɤ, (K) -naɔɔ, -no̯ɔ, -no̯, -nu, -nu', -nuɔ, -nuɔɔ, -nù, -nū, -ne̯, -ni̯ɔ, -no̯, -nu̯, -nɤ̂, -nɤ̂, -nɤ̣̂ɔ, -nɤ̣̂, -nɤ̣̂ɔ, -nɔ, -ṅo, -ṅe̯, -ṅė̯, -ṅɒ, -ṅɤ̥̂, -ṅɤ̂, -ňno, -ňne̯, -nno, -ńi, -dɔɔ, -dɔ̀, -di̯', -di̯, -dɒ, -dɤ̣̂, -tė̯, -tɤ̂, -tɤ̣̂ɔ, -t̀e, -t̀ɒ̥. M.A. Castrén kirjutab, et latiivi lõpp -ne esineb sageli ilma vokaalita.[199]

(146) See latiivi lõpp liitub sõna tüvele või tüve mitmuse tunnustele. Kahrtüveliste sõnade korral kasutatakse latiivis üldreeglina konsonanttüve. Näit. (C) ǟŋi/ne (ains. lat. sõnast ǟŋi 'Boot'), bögel/de (ains. lat. sõnast bögel 'Rücken': ains. gen. bögele/n), t'ēr/de 'vorn, vorwärts' (ains. lat. sõnast t'ēr 'Mitte'), siräzäŋ/de ~ siräje/ne (mitm. lat. sõnast sirä 'Schnee'), (D) š̌ǭmī/nɤ̂ (ains. lat. sõnast š̌ǭmĭ̯ 'Lärchenbaum'), nāɔβ/dɤ (ains. lat. sõnast nāɔβ̥̀ 'Ente': ains. gen. nāβɤ̂/n), kʿɯŋgɛɔ/d̀eɔ 'weiter, länger' (ains. lat., vrd. kʿɯŋ̀gɛɔ 'weit, fern'), tʿumoiɔ/ṅɤ 'zu den Mäusen'(mitm. lat. sõnast tʿum̀o 'Maus'), (K) d'ž'ijē·/ne̯ 'metsa' (ains. lat. sõnast dž'ijē 'metsa, taiga'),

---

[198] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk.111,178-181; J o k i KW, lk. 133-134.

[199] C a s t r é n GSS, lk. 67, 180.

tužō·i/du 'lehmale' (ains. lat. sõnast tᶜužoì 'lehm': ains. gen. tᶜužo·ju/n), ńė ᵓ/t̀ᶜu 'üles' (ains. lat., vrd. (D) ńiᵓ/ǹen 'aussen, draussen, im Freien, ausser'), dezeŋ/dè 'nendele' (mitm. lat. sõnast dė̀ 'tema'). Üksikjuhtumil liitub vaadeldav latiivi lõpp K. Donneril ja autoril kahetüvelise sõna vokaaltüvele: (D) n u m̀ a / n ɯzɯl'ɛm 'z u G o t t betten' (ains. lat. sõnast nuṁ 'Himmel, Wetter, Donner'), (K) n u m ā / n ᵓuzu·bi̯ '(ta) õnnistas' (õieti umbes ' j u m a l a l e ~ t a e v a l e kummardas'; ains. lat. sõnast nùṁ 'jumal, taevas'), vrd. aga (C) num-/de (ains. lat. sõnast num 'Donner': ains. gen. nume/n). Ka vormi (D) maᵓan 'nach Hause' puhul võib tegemist olla latiivi lõpu liitumisega kahetüvelise sõna vokaaltüvele (ains. lat. sõnast màᵓ 'Zelt') või hoopis lokatiivi eksliku kasutamisega, vrd. mă̆ᵓă̆n (ains. lok. samast sõnast; <*mă̆ᵓ/kă̆n). Seda eksliku kasutamise oletust näivad toetavat veel kaks juhtumit: (D) aspaᶜaᵓ 'in den Kessel', mis on tegelikult latiivi funktsioonis kasutatud ablatiivivorm (ains. abl. sõnast åspåᵓ 'Kessel'; <*aspaᵓaᵓ<*aspaᵓ/kaᵓ); mə̯i̯āɣon 'auf einen Berg', tegelikult lokatiivivorm[200] (ains. lok. sõnast mə̯i̯a 'Berg, Felsen, ropa, waldbewachsener Berg'; vrd. ka mə̯i̯ā/ɣə̂n 'auf dem Berge'). Vrd. tegelikud latiivid nendest sõnadest: (D) maᵓ/dᵊ, maᵓ/tᵊ 'in das Zelt', aspaᵓ/dᵊᵓ 'in den Kessel', mə̯i̯ā/na 'auf einen Berg'.

(147) Sufiksi kõige vanemateks fikseeritud variantideks on (C) -ne, -de, -te. Seejuures kasutatakse varianti -ne ainult vokaalide järel, variante -de,-te aga ainult

[200] Vt. ka N.- S e b e s t y é n PFS, lk.313.

konsonantide järel; näit. söjö/ne 'hinein' (ains. lat. sõnast söjö 'das Innere'), kazak/te (ains. lat. sõnast kazak 'Russe'). Hiljem on nende variantide vokaal e andnud vokaalharmoonia ning häälduse ebajärjekindluse mõjul terve rea muidki vokaale. Vaatlusaluse latiivisufiksi n-algulisi variante kasutatakse ka K. Donneril ja autoril üldreeglina vokaalide järel, d-, t- algulisi aga konsonantide järel; näit. (D) bm̄/nm̄ 'in das Wasser' (ains. lat. sõnast bm̄ 'Wasser, Fluss, See'), sin̆/di 'auf das Knie' (ains. lat. sõnast sin̆i 'Knie; Kniescheibe, Knochen des Knies'), (K) pᶜā·/no 'puule' (ains. lat. sõnast pᶜā 'puu'), muž-ťtuk̆/tū 'püssile' (ains. lat. sõnast muž̆ťtuk̆ᶜ 'püss'). Kuid K. Donneril ning autoril esineb kõrvalekaldumisi äsjaesitatud seaduspärasusest: (D) t umoiᵓ/ṅᵊ 'zu den Mäusen' (mitm. lat.sõnast tᶜuṁo 'Maus'), ullu/to 'auf den Kopf' (ains. lat. sõnast ulu 'Kopf')[201], (K) t'š'ē·germàᵓ/nuˇ 'kirikusse' (ains. lat. sõnast t'š'egᵊrmà 'kirik'). Need kõrvalekaldumised tuleb panna nähtavasti keelejuhtide nõrga keeleoskuse arvele. Järelikult on sufiksi alguskonsonantide kvalitatiivne vaheldus n~d,t determineeritud neile eelneva hääliku poolt. See ei tähenda muidugi, nagu oleks eelneva hääliku mõjul toimunud muutus n>d,t või d,t>n, sest sellised muutused pole kamassi keelele omased. Alguskonsonantide kvalitatiivsele vaheldusele n~d,t lisaks esineb

[201] Teise võimalusena võiks oletada, et see vorm lähtub ainsuse 3. isiku possessiivsufiksiga -t varustatud nominatiivist * ullu/t '(tema) pea', millele on ebareeglipäraselt liidetud latiivisufiks (-to): ulluto < * ullu/t/to.

sufiksis ka alguskonsonantide kvantitatiivne vaheldus n~ṅ, n̆n, nn, samuti d,t~ḍ,ṭ. Sufiksi alguskonsonantide pikemad variandid ḍ,ṭ tulevad ette üksnes larüngaalklusiili järel, näit. (D) ńu̯ˀ/ḍo 'auf, empor, hinauf, herauf' (vrd. ńu̯ˀ/ṅan 'oben'), (K) ma.ˀˀ/ṭɒ̥ 'koju' (ma.ˀˀɜ 'koda, kodu'). Erandlikul üksikjuhul seisab larüngaalklusiili järel ka sufiksi alguskonsonantide pikem variant ṅ: (D) tᶜumoiˀ/ṅᵊ 'zu den Mäusen'. Ent konsonantide pikenemine larüngaalklusiili järel on kamassi keeles tavaline nähtus, näit. (D) kᶜē̯ˀṁᵊ 'rot', vrd. kᶜō̯mɯ, kᶜɯmɯ, kᶜɯ̄mɯ, kᶜē̯mɯ 'id.'; išpɛˀ̯ḍᵊm 'lasst uns ihn nehmen!', vrd. dəm, də̣m, dɿm(ains. ak. sõnast di̯, di, də, də̣, dɿ, tə'er'); maˀ̯ṅuɣa 'eine Zelt steht', vrd. nuɣam, nuɣ̊am, nɒ̥ɣ̊am 'stehen'; (K) ńeˀs̀ˊitt̆ī̯ 'rebima', vrd. amźittì̯ 'sööma', iźittì̯ 'võtma ' (-šitt̆ī̯, -źittì̯, -źittì̯ on inf-suf.); samuti ka näit. (D) i̯ˀiˀġ̀ə̂ 'viel', naˀṁāzᵊbi 'zweigig', (K) ja.ˀp̀ˊᶜiˀ '(ta)raius', ńi.ˀṭ̀ɔ̀ : 'kõva, tugev'. Kuna sufiksi alguskonsonantide pikemad variandid ḍ,ṭ esinevad ainult larüngaalklusiili järel, ülejäänud konsonantide järel aga ei esine, siis on selge, et larüngaalklusiil ongi esile kutsunud sufiksi alguskonsonantide sekundaarse pikenemise. Sufiksi alguskonsonantide pikkusvaheldus n~ṅ, n̆n, nn esineb vokaalide järel. See vaheldus seostub kamassi keelele omase ebajärjekindla hääldusega, mille üheks väljenduseks on konsonantide pikkusvaheldus, näit. (D) tᶜɯšə̥lˊɛ̄m~tᶜɯšɯ̀lˊɛ̄m 'lernen, erlernen, verstehen', pȯtpōla~bȯtpōla 'Raum unter dem Fussboden', munoi̯~muṅui 'Ei', pɯṅ̊o̯m~pun̆ṅ̊o̯m 'zwirnen', pᶜɯrɯdˊān~

pur̥dɛ̀n 'übermorgen, vorgestern', (K) kudsi~kudsi 'jumal,taevas', uʌ̀ut^{c} ~ uʌ̆ʌ̀ut^{c} '(tema) pea', d'ž'ijē·gən~dž'ijē·gən ' metsas'; K. Donneril esineb n̂ lətiivisufiksi algul ainult paaril juhul, näit. bɔ̂rē/n̂^{ɔ} 'in den Sack'(bɔ̂rə 'Sack'). Seevastu tänapäeva kamassi keeles on n̂ lətiivis õige sagedane, lisaks esinevad veel n̆n, nn ,näit. (K) burē·/n̂ᵽ 'kotti' (burē 'kott'),t^{c}urē·/nno 'tare peale' (t^{c}urē 'tare'). See erinevus K. Donneri ja tänapäeva keele andmete vahel seletub kindlasti asjaoluga, et tänapäeva kamassi keeles on üsna levinud nähtuseks konsonantide sekundaarne pikenemine ja gemineerumine, vrd. näit. (K) nē:n̆nɛ^{ɔɔ} sebī 'rase' ~(C) nānazewi 'schwanger', (D) nē-npɔ̀ʔbi , nēnɔ̀ʔzɔ̀ʔβi 'id.'; (K) mbì·dda 'midagi'~(C) ümbidə 'etwas', (D) ʔmbidɛ, ʔmbīdɔ 'id.'; (K) k^{c}ɯ̆ttɛ̀n 'tagumik'~(D) kɔ̀ten, kɔ̀te.n ' Arsch, Schwanz'. Ilmselt esineb lətiivisufiksi algushäälikute pikkuse varieerumine n~n̂, n̆n, nn täiesti juhuslikult - näit. (D) šɯ/nɯ ~šɯ/n̂ɔ 'in das Feuer' (šɯ 'Feuer, Licht'), (K) d'ž'ijē·-/n̆nẹ~d'ž'ijē·/n^{ɛ} 'taigasse' (d'ž'ijē 'mets, taiga') - , võides teinekord sõltuda lihtsalt sõna väljahäälduse intensiivsusest, vrd. näit. vähem intensiivselt, lühemalt häälduatud vormi (K) n̂ī·/nẹ 'pojale' (n̂ī 'poiss, poeg') intensiivsemalt, pikemalt häälduatud vormiga n̂ī·/n̂ẹ 'id.' Lətiivisufiksi lõpul ettetulev larüngaalklusiil võib olla sekundaarne , sest M.A. Castréni variantides ta ei esine; vrd. näit. (D) aspɔ^{ɔ}/dɔ^{ɔ} 'in den Kessel'(ains. lat. sõnast ᵒaspɔ^{ɔ} 'Kessel') ~ (C) aspɔ^{ɔ}/də (sama vorm sõnast aspɔ^{ɔ} 'Kessel'). See larüngaalklusiil on

lisatud latiivisufiksile ehk ebajärjekindla hääldusе ning analoogiamõjude tõttu. Latiivisufiksi üksikkonsonandilise variandi -n puhul on mõeldav, et see on oma algse vokaali minetanud kuluvorm. Sellisel juhul võiks justkui oodata ka kuluvorme -d,-t. Kuid d-,t- algulisi variante kasutatakse ainult konsonantide järel. Seega oleks vokaali kadumine neid variante liialt ähmastanud. n-alguliste variantide puhul on see ähmastumisoht tunduvalt väiksem, sest need liituvad üksnes vokaalidele. Vokaali kaole eelnenud seisundist annavad ettekujutuse sellised variandid nagu (D) -n^{ɤ}, (K) -n$^{ɤ̂}$, kus vokaal on juba tugevasti redutseerunud. Oletust, et variant -n on oma algse vokaali minetanud kuluvorm, näib mõnel määral toetavat ka vokaali vahelduv esinemine ühtede ja samade sõnade latiivivormides, näit. (D) maiā/na ~mɤiā/n 'auf den Berg' (maia, mɤia 'Berg, Felsen, ropa, waldbewachsener Berg'), bɯ̄/nɯ~bɯ/n 'in das Wasser' (bɯ̀, bɯ̄ 'Wasser, Fluss, See'), šɯ/nɯ~šɯ/n 'in das Feuer' (šɯ 'Feuer, Licht').[202]

(148) K. Donneril on fikseeritud vorm ńiʾd̀ar̊ak̬ᶜ 'vorwärts'. Samas tähenduses kasutatakse ka vormi ńiʾ/d̀ɤ (ains. lat., vrd. ka näit. ńiʾ/ǹen 'aussen, draussen, im Freien, ausser'). Järelikult ongi vormi ńiʾd̀ar̊ak̬ᶜ koosseisus tegemist vormiga ńiʾ/d̀ɤ, millega on ühte sulanud türgi-tatari päritolu komparatiivisufiks -ar̊ak̬ᶜ.[203]

(149) A.J. Joki on oletanud, et vaadeldav latiivi lõpp

[202] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 67,180.

[203] J o k i KW, lk. 135; R a m s t e d t EAS II, lk.140, 151, 199; TH, lk.434.

võib mõnikord esineda ka infinitiivi tunnuse järel ja nimelt siis, kui infinitiiv väljendab mingi tegevuse (enamasti liikumise) sihti, näit. (D) ī / z i t̀ / tᵊ šob̀ iam 'ich kam (um) z u n e h m e n', dᵊ amōrzᵊtᵊ amnᵊbi 'er setzte sich (um) z u e s s e n' (<*-/zᵊt/tᵊ).[204] Oletus on väga tõenäoline. Kuid märgitagu, et vormilt langeb infinitiivivormide oletatav latiivisufiks täielikult ühte samas positsioonis esineva ainsuse 3. isiku possessiivsufiksiga, vrd. näit. (D) ōβåл š̌ ā̄ m zᵊ t̀ᵊ 'es ist ein Verbrechen z u l ü g e n' (õieti 's e i n L ü g e n ist Verbrechen'; <*-/zᵊt/tᵊ).[205] Tänapäeva kamassi keeles järgneb infinitiivisufiksile alati sufiks -tV, mis on saanud õieti infinitiivisufiksi lahutamatuks osaks ja minetanud täielikult oma algse latiivse või possessiivse funktsiooni; näit. (K) nā·dɒ ip̀ek̂ᶜ e n / ź i t / t ė̀ 'vaja leiba v õ t t a' (vrd. vn надо хлеба взять 'id.'), pɒdì a m ó · r / z i t̆/- t ə̂ aχχō·t̆ta 'küllap tahad s ü ü a' (vrd. vn поди есть охота 'id.').

(150) M.A. Castrén oli seisukohal, et samojeedi keeltes on latiivi lõpuks kõige sagedamini n, mis põhja-samojeedi keeltes mõnikord, lõuna-samojeedi keeltes aga alati läheb üle kujudele d(nd) ja t. Kamassi keeles liidetavat selle latiivi lõpu külge abivokaal e(ne, de, te). See latiivi lõpp olevat suguluses elemendiga n reas soome-ugri keelte kohakäänetes. M.A. Castréni järgi on soome-ugri keelte illatiiv täielikumalt

[204] J o k i KW, lk. 174; vrd. ka H a j d ú LIKSz, lk. 127-128.

[205] Vt. ka J o k i KW, lk. 174.

säilinud soome keeles - hen (han, hon jne.) -, samal ajal kui mitmed teised keeled on h minetanud. Tõenäoliselt olevat ka samojeedi keeled minetanud h, mis kunagi eelnes latiivi lõpule n.[206] A.J. Joki oletab, et vormid (D) aspa͡ɔ/dəɔ 'in den Kessel' ja suzɯi͡/du͡ɔ 'in die Blase'(s.t. vormid, milles esinevad latiivisufiksi larüngaalklusiiliga lõppevad variandid) annavad ehk ettekujutuse latiivisufiksi varasemast seisundist. Edasi peab ta ootuspärasseks, et latiivivormide (D) bərā/ṅə 'in den Sack' ja šɯ/ṅə 'in das Feuer' ṅ oleks sellist päritolu: ṅ < *nd < *nt.[207] Vaadeldes latiivivormi (D) məi͡ā/n 'auf den Berg', märgib ta, et see on minetanud oma lõppvokaali ja et tavaliselt esineb see vorm kujul məi͡ā/nə.[208] I.N.-Sebestyén oletab, et vaatlusalune kamassi keele latiivisufiks pärineb neljast allikast. Esimene allikas oleks uraali algupäre latiivisufiks *n, mis kajastuks variandis -n (olles selle variandi kahest lähtest üheks). Teise allika moodustavat uraali algupära lokatiivisufiks *na, *nɛ. Seejuures polevat võimatu, et viimase kahest variandist oleks üksnes eesvokaalne *nɛ saanud latiivisufiksiks: seda näivat tõendavat asjaolu, et M.A. Castrénil on vaatlusalune latiivisufiksi vokaaliks ainuüksi e. Ühtedel juhtudel olevat latiivisufiksiks saanud lokatiivisufiks säilitanud oma vokaali, teistel juhtudel olevat vokaal redutseerunud ning kadunud(variandi -n teine lähe).

---

206 C a s t r é n GSS, lk. 111-112.
207 J o k i KW, lk. 133.
208 J o k i KW, lk.85, 101.

Redutseerumis- ning kadumisprotsessist andvat tunnistust sellised kaugssi keele latiivisufiksi variandid nagu näiteks -n'. Redutseerunud vokaalide puudumine M.A. Castrén kirjapanekutes võivat seletuda sellega, et M.A.Castrén ei tähistanud alati vokaalide reduktsiooni. Oletatavat lokatiivisufiksi latiivisufiksiks saamise protsessi kaugssi keeles kõrvutab I.N.- Sebestyén oletatava umbes analoogilise protsessiga selkupi keeles. Siingi olevat lokatiivisufiksi just eesvokaalne variant *nɛ saanud latiivisufiksiks, täpsemini latiivisufiksi variandiks -ne. Seetõttu ühendabki ta viimasega kaugssi latiivisufiksi variandi -ne. Lokatiivisufiksi ülemineku latiivisufiksiks kaugssi keeles kujutab I.N. Sebestyén ette nii: lokatiivisufiksi *na, *nɛ variandid, mis olid minetanud oma vokaalsinese, lähedasid vormilt ühte latiivisufiksiga *n, seejärel hakati ega latiivi funktsioonis kasutama ka neid lokatiivisufiksi variante, milles vokaalsinest oli säilinud. Ta usub, et mõnedel juhtudel täidab lokatiivisufiks *na, *nɛ endiselt oma algset funktsiooni, kuid et üldiselt on see funktsioon üle võetud liitsufiksi poolt, mis koosneb koefiksist ja lokatiivisufiksist -n'.[209] Kolmandast sellisest pärinevat vastluseluse kaugssi latiivisufiksi variant -di, mis tulevat viia tagasi kujule *-ni. Nimelt eraldab I.N.-Sebestyén selkupi keeles välja latiivisufiksi -ni, -di, -ti , oletab selles seost -ni>-di, -ti, identifitseerib selle selkupi kohaadverbiga ni 'dorthin'

---

209. Ta peab siin silmas kaugssi liitset lokatiivisufiksit -gV/n(u), - kV/n.

ja ühendab selle kaemassi latiivisufiksi variandiga -di. Ta oletab, et selkupi -ni - ja seega ka kamassi -di - on pärit pronominaalset algupärа postpositsioonist. Neljandaks alliksks peab ta liitsufiksit, mille esimese komponendi moodustaks latiivisufiks -n, teise aga determineerivas tähenduses kasutatud ainsuse 3.isiku possessiivsufiks. -dV. Sellest alliksst pärinevatki kamassi latiivisufiksi ń-algulised variandid (K. Donneri ainestikus). Liitsufiksilise alliks oletamisel on I.N.-Sebestyén lähtunud A.J. Joki eespool toodud oletusest ń<*nd<*nt. Ta on kindel, et A.J. Joki pole oma oletusega mõelnud, nagu oleks latiivisufiks n tegelikult algsemale latiivisufiksile *nd<*nt. Edasi peab I.N.-Sebestyén võimalikuks, et kamassi latiivisufiksi -ng jne. alguskonsonant n on postkonsonantses positsioonis muutunud d-, t-ks. Nii rekonstrueerib ta latiivivormi (C) il/de 'unterhin' kujul *il-ne.[210] Edasi osutatagu, et ta eitab genitiivi olemasolu kamassi keeles, pidades genitiivisufiksi -n abil moodustatud vorme osalt lokatiivivormideks tunnusega *ns, osalt latiivi-lokatiivivormideks tunnusega *nɛ. Ta kirjutab, et kuna nii see *ns kui ka *nɛ on andnud ühtemoodi kuju -n, siis olevat raske kindlaks määrata, kumma käändega on meil sel või teisel konkreetsel juhul genitiivi asemel tegemist.[211] B.Collinder

---

[210] N.-Sebestyén PFS, lk.312-315, 320, 326-327, 330-331, 334; N.-Sebestyén PSUG, lk.547-548.

[211] N.-Sebestyén PFS, lk.306, 311-320, 338-339; N.-Sebestyén PSUG, lk. 547-548.

identifitseerib kamassi latiivisufiksi -ne (-n), -de, -te, (-tu, - tü) selkupi latiivisufiksiga -ndy, -nd, -ty, -t. Viimasega identifitseerib ta ka latiivisufiksid nee -n, -d, -t ja een -ddo, -to. Kuid ta ei põhjenda seda identifitseerimist mingil määral.[212]

(151) 2.

(C,D) -η.

(152) -η esineb tegeliku latiivi lõpuna üksnes järgmistes kohaadverbides: (C) khüηö/η 'weithin' (vrd. näit. khüηö/gön 'weit fort'), (D) k<u>ʿ</u>u<u>ʾ</u>ηgɤ/η 'Ich gehe weit' (vrd. näit. k<u>ʿ</u>u<u>ʾ</u>ηgɛʾ/gɤ 'von weit her'), (C) mā́ńe/η 'nahe' (õieti 'ligidale', vrd. alamal vormi mā́ńeηarak tähendus; vrd. näit. mā́ńeʾ/gaʾ 'von der Nähe her'). Seejuures on M.A. Castrénil võinud nendele latiivivormidele liituda ka türgi-tatari päritolu komparatiivisufiks -arak[213]: khüηöη/arak 'weiter', mā́ńeη/arak 'weiter fort' (ootuspärase selt peaks viimase vormi tähendus olema hoopis 'lähemale', vrd. ka (D) mā́ńDk<u>ʿ</u>/tɤ 'näher', jne.[214]).

A.J. Joki peab kamassi viisiadverbide lõpus leiduvat sufiksit -η identseks vana latiivisufiksiga; näit. (D) ńeʾtɤ/η 'schwer, fest' (vrd. adjektiiv ńeʾDɤ 'ausdauernd, haltbar, dauerhaft; stark, kräftig, wuchtig'). η-lõpulisi viisiadverbe on ka M.A. Castrénil, näit. bilä/η 'schlecht' (vrd. adjektiiv bilä 'schlecht'). Märgitagu, et tänapäeva

[212] C o l l i n d e r CGUL, lk. 293-294.

[213] C a s t r é n GSS, lk. 189; R a m s t e d t EAS II, lk. 140,151, 199; TR, lk.434.

[214] J o k i KW, lk. 183.

kemassi keeles on siin toimunud tavaliselt muutus -ŋ>-n, näit. (K) jaχšo/n 'hästi' (vrd. adjektiiv jaχšē 'hea'); veid üksikjuhtudel on -ŋ säilinud, näit. jakšā/ŋ 'hästi'.

(153) 3.

(D) -le, -lᵊ, -ĭle.

(154) See latiivi lõpp on fikseeritud ainult järgmistes ainsuse latiivi vormides, kusjuures ta liitub kahetŭvelis-te sõnade korral konsonanttŭvele: (D) d'eᵓ/le 'auf die Erde' (sõnast d'eᵓB 'Boden, Grund'), buʌan/lᵊ 'zum Elch' (sõnast buʌān 'Elentier; der grosse Bär'), d'um/ĭle 'auf die Erde' (sõnast d'u, d'um 'Land, Erde, Boden, Bodenschaffenheit, Ton, Lehm'; vrd. nu -sufiksaline paralleelvorm samast sõnast: d'u/nu 'auf die Erde, in die Erde').

(155) 4.

(C) -bir, (D) - bər, -bᵊr, -bɔr, (K) -bᵊr, -bᵊr, -br.

(156) Sufiks esineb ainult mõnedes kohasdverbides , näit. (C) gid'i/bir 'wohin?' (vrd. näit. gid'i 'welcher?', gid'i/gän 'wo?'), (D) šē/bər 'dorthin' (sõnast šē 'der dort'; vrd. näit. šē/gᵊɔ 'dorther'), (K) gi/br 'kuhu?' (vrd. näit. Gi/jēn 'kus?'), Dĭ·/bᵊr 'sinna' (sõnast dĭ 'see'; vrd. näit. dė/gėttē 'siis').

(157) Vasdeldsvale latiivisufiksile võib mõnikord järgneda indefiniitsust väljendav sufiks, viimasele omakorda negatsioonisufiks; näit. (C) gid'i/bir/de 'irgendwohin', (D) gi/bɔr/dei (<*gibɔr/de ei) 'nirgendswohin', (K) gi·/br/ds 'kuhugi'.

(158) Sufiksi eri kujud on ilmselt foneetilised variandid. Algsemaks kujuks võiks lugeda M.A. Castrénil

esinevat kuju -bir. Hiljem on sufiksi vokaal jätkuvalt redutseerunud, olles tänapäeva kamassi keeles andnud ensmasti kao.

(159) Vastlusalust kamassi latiivisufiksit käsitledes viitab A.J. Joki võrdluseks koibali kohsadverbile (C) bär ' hierher'.[215]

(160) 5.

(C) -re$^{\circ}$, (D) -r$^{\gamma}$, -r$^{\gamma\circ}$.

(161) Seda sufiksit kasutatakse ainult järgmistes kohsadverbides: (C) gid'i/re$^{\circ}$ 'wohin', vrd. näit. gid'i 'welcher?', gid'i/gä$^{\circ}$ 'woher?'), (D) gī/r$^{\gamma\circ}$, g?/r$^{\gamma}$ 'wohin?' (vrd. näit. gī/b$^{\gamma}$rd$^{\gamma}$ 'irgendwohin').

(162) Ühel juhul esineb sufiks ilma vokaalita: (D) g i - /r - ämbi 'w o h i n geriet /es/?' Kuid siin võib tegemist olla sufiksi vokaali halva kuuldavusega järgneva sõna ä- tõttu; vrd. aga g ? / r$^{\gamma}$ ämbila$^{\circ}$ 'w o h i n geriet et ihr?'.

(163) 6.

(C,D) - rin.

(164) - rin esineb ainult kohsadverbis (C) phī/rin 'hinten hin' (vrd. näit. phī/nän 'hinten'), (D) p^{c}ä/rin 'hintenhin' (vrd. näit. p^{c}i$^{\circ}$/dm 'zurück').

(165) Mõnedes kohsadverbides näib latiivisufiksiks olevat (C) -ji, -ī, (D) - i , -ì, -i, näit. (C) thē/ji 'hierher; zu', phinz/ī 'über', (D) p^{c}iñz/ì 'id.', p^{ci}èr/i 'ringsum'. I.N.- Sebestyén peab seda latiivisufiksit urgalset algupära olevaks. Sufiksi etümoloogilisi vasteid leiab ta ka selkupi keelest: (C) kari 'unten',

[215] J o k i KW, lk. 188.

(P) čari ' в лицо, в рожу (нарч.) '. Nii kamassi kui ka selkupi sufiksi tuletab ta latiivisufiksist *i̯ . Viimase abil olevat moodustatud ka kamassi kohaadverb (D) kɛ̄d'i, kɛ̄d'ž̌i 'weg, weiter, von sich, länger'.[216] A.J. Joki järgi esineb selles kohaadverbis sufiks -d'i, -d'ž̌i.[217]

(166) Veel ühe latiivi lõpuna vaatleb I.N.- Sebestyén larüngaalklusiili kohaadverbi (C) thāwaʾ 'nach oben' lõpul[218], kuid siin on tegemist ilmse eksitusega, sest tegelikult on see kohaadverb fikseeritud kujul (C) thāwa 'nach oben, aufwärts'[219] (vrd. ka sel (C) taammi, taammɒ, taammə, taammʾa 'aufwärts (den Fluss), вверх'.

---

[216] N. - S e b e s t y é n PFS, lk. 307-308.

[217] J o k i KW, lk. 188.

[218] N.- S e b e s t y é n PFS, lk. 311-312.

[219] C as t r é n GSS, lk. 592; C a s t r é n WSS, lk. 186,200.

2.2.6.1.2. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI LOKATIIVI LÕPUD [220]

(167) 1.

(C) -gan, -gun, -gän, -kan, -kon, -kun, -kän, kün, (D) -gŭn̨, -gun, -gɯn, -gin, -gə̂n, -gə̨n, -gᵊn, -gən, -ɣ̨an, -ɣ̨ŏn, -ɣ̨ŭn̨, -ɣ̨un, -ɣ̨in, -ɣ̨ə̂n, -ᵞin, -ɣon, -ɣun, -ɣin, -ɣən, -ɣənu, -ʃ̨ŭn̨, -k̨ᶜun, -k̨ᶜə̂n, -k̨ə̂n, -kun, -kᵘ̆n, -kᵘn, -kə̂n, -χ̨ə̂n, -ᵓɯn, -ᵓėn, -ᵓən, (K) -g̨an, -g̨aṅ, -g̨ə̂n, -gan, -geṅ, -gə̂n, -ɣ̨an, -ɣan, -ʃ̨an.

(168) See lokatiivi lõpp liitub sõna tüvele või tüve mitmuse tunnustele. Kahetüveliste sõnade korral kasutatakse vaadeldava lokatiivisufiksi ees konsonanttüve. Näit.(C) šomi/gan (ains. lok. sõnast šomi 'Lärchenbaum'), kader-/gan (ains. lok. sõnast kader 'Flügel': ains. gen. kadere/n), tak/kan 'hinten' (ains. lok. sõnast tak 'das hinten Belegene', t vrd. ka näit. tak/te 'hinten hin'), d'agazaŋ/gan ~ d'agaje/gan (mitm. lok. sõnast d'aga 'Fluss'), (D) s̨ʔrɛ̄/gən(ains. lok. sõnast s̨ʔrɛ 'Schnee'), k̨ᶜot/kun (ains. lok. sõnast k̨ᶜot 'Rippe': ains. gen. k̨ᶜōdᵊ/n), ⁱil/gən 'unten' (vrd. näit. iiʌ̀/dᵊ 'unten-hin'), mādᵊiᶦᵓ/ɣ̨ə̂n (mitm. lok. sõnast mǎᵓ 'Zelt'), (K) inē·/geṅ 'hobusel' (ains. lok. sõnast inē 'hobune'), pᶜā·/ɣ̨an 'puul' (ains. lok. sõnast pᶜā 'puu'), tᶜurā·/-g̨an 'külas' (ains. lok. sõnast tᶜurā 'küla, tare').K. Donneril esinevad mõned juhtumid, kus lokatiivisufiksi alguskonsonant on eelneva larüngaalklusiiliga või k-ga

---

[220] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 112-113, 178-181; J o k i KW, lk. 134.

ühte sulanud, näit. (D) kʿɯŋ̀gɔʾen 'weit fort' (vrd. näit. kʿɯŋ̀gɛʾ 'weit , fern'; < -ʾ + -ken), mā́ńåk̬ʿə̂n (vrd. näit. mā́ńåk̬ʿ 'Nähe'; -k̬ʿ + -kə̂n).

(169) Tõenäoliselt on valdav enamik vaatlusaluse lokatiivisufiksi eri kujudest tingitud puht-foneetilistest põhjustest. Lahtiseks jääb ainult küsimus, kas variandis -ɟɔnu on säilinud sufiksi algne lõppvokaal või on see u sekundaarne.

(170) M.A. Castrén kirjutab, et samojeedi keelte lokatiiv on moodustatud n-i abil, millele enamikus samojeedi keeltes olevat lisatud inessiivsufiks h. Samojeedi n-i ühendab ta mitmete soome-ügri keelte kohakäändesufiksite n-elemendiga. Samojeedi h vasteteks soome-ugri keeltes peab M.A. Castrén kohakäändesufiksite elementi s(< h). Näit. sm ssa või sna (inessiivsufiks; < hna). Vaatlusaluse kamassi lokatiivisufiksi seob ta selkupi lokatiivisufiksiga gan ning lokatiivisufiksi nan (nnan) lõpus leiduva n-iga.[221] B. Collinder eraldab vaadeldavas kamassi lokatiivisufiksis samojeedi keelte lokatiivile ning ablatiivile iseloomuliku koafiksi *-ka-. Lõuna-samojeedi keelte raames identifitseerib ta kamassi lokatiivisufiksi koafiksi selkupi kohakäändesufiksite koafiksiga -ɣy- (latiivisufiksite -myɣyt, -ɣyn, -ɣyt ning ablatiivisufiksi -ɣyny koosseisus).[222]

---

[221] C a s t r é n GSS, lk. 113.
[222] C o l l i n d e r CGUL, lk. 293.

(171) 2.

(C) -n, (D) -n, -ǹɛ, -ǹe, (K) -n, -ne.

Seda lokatiivi lõppu kasutatakse ainult mõnedes postpositsioonides ning adverbides, näit. (C) thə̄ms/n 'hinten' (vrd. näit. thə̄ms/de 'von oben'), šə̄/n 'hinten' (vrd. näit. šə̄/ŋ 'hinten hin'), (D) t'ə̄rɔ/n 'in der Mitte'(ains. lok. sõnast t'ə̄r 'Mitte' , vrd. ks näit. t'ə̄r/gʾn 'vor, voren, (?) inmitten'), pᶜiᵓ/ǹɛ 'hinten' (vrd. näit. pᶜiᵓ-/ǎш 'zurück , nach hinten, rückwärts'), (K) kijə̄·/ne 'kus?'.

(172) Sufiksi eri kujud on tõenäoliselt foneetilised variandid. n-i pikenemine ǹ-iks on tingitud eelneva larüngaalklusiili mõjust.[223] Variant -n on kuluvorm, mis on minetanud oma algse voksali.

(173) K. Donneril järgneb vastlusalusele lstiivisufiksile ühel juhul indefiniitsust väljendav sufiks -dɔ: gii̯ɔ/n/dɔ 'irgendwo, irgendwoher'. Selle vormi sblatiivne tähendus 'irgendwoher' on tõenäoliselt juhuslikku laadi; võib-olla on selle põhjustanud sufiksi -dɔ häälikuline sarnasus sblatiivisufiksiga -de jne. Tänapäeva keeles esineb samas positsioonis ühel juhul -ńibuǸ' (< vn -нибудь): (K) Gijə̄·/n/ńibuǸ' 'kuskil' (vrd. vn где-нибудь 'id.').

(174) 3.

(C) -nan, -nän, (D) -nen, -ǹan, -ǹɛn, -ǹen, (K) -nuǹ, -neǹ.

---

223 Vt.l. (147).

(175) Kasutatakse ükaines mõnedes postpositsioonides ja adverbides, näit. (C) t'üi/nän 'unten'(vrd. näit. t'üi/nä-de 'von unten'), nui^{ɔ}/nan 'oben, in der Höhe'(vrd. näit. nui^{ɔ}/du 'auf, nach Oben, in die Höhe (Luft)'), (D) p^{c}i^{ɔ}/ńɛn 'nachdem, später, nach' (vrd. näit. p^{c}i^{ɔ}/dɯ 'zurück , nach hinten, rückwärts'), ńi^{ɔ}/ńen 'sussen, drsussen, im Freien, susser'(vrd. näit. ńi^{ɔ}/dɤ 'vorwärts'), (K) ńi.^{ɔ}/neń 'väljas' (vrd. näit. ńi^{ɔ}/tɪ̄ 'välja').

(176) Tänapäeva kamassi keeles tuleb ühes substantiivis ette sufiks, mis meenutab vastlusalust lokstiivi lõppu, kuid leiab kasutamist latiivses funktsioonis: (K) meń d'ž'i j ē·/ ń e n mo^{ɔ}ɤu.^{ɔ}ɤem 'ma jooksen ära t a i - g a s s e ' (sins. lat. sõnast d'ž'ijē 'mets, taiga'). Keelejunt on võinud siin ka eksida.

(177) Lokatiivisufiksi -nan jne. eri kujud on kõigest foneetilised variandid. Märgitagu, et sufiksi algul toimunud muutuse n>ń on põhjustanud eelnev larüngaalklusiil.[224]

---

[224] Vt. l. (147).

2.2.6.1.3. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI ABLATIIVI LÕPUD [225]

(178) 1.

(C) -gaˀ, -guˀ, -gäˀ, -gäˀ, -göˀ, -geˀ, -kaˀ, -koˀ, -kuˀ, -käˀ, -küˀ, (D) -gɯ, -gɯˀ, -gɛ̆dɛ̆, -gi, -gɜˀ, -gˀ, -gɜˀ, -gˀɜˀ, -gˀɜˀ, -ɣada, -ɣɜˀ, -ɣo, -ɣoˀ, -ɣɯ, -ɣɯˀ, -kᶜɒˀ, -kᶜɜˀ, -kᵚˀ, -kɜˀ, -kˀ, -ˀɯˀ, -ˀiˀ, -ˀg̊eˀ, (K) -gª, -gɛ̃, -ɣª, -ʃad.

(179) Liitub sõna tüvele või tüve mitmuse tunnustele, kusjuures kahetüveliste sõnade korral kasutatakse konsonanttüve, näit. (C) sirä/gäˀ (sins. abl. sõnast sirä 'Schnee'), us/kuˀ (sins. abl. sõnast us 'Schmied'; sins. gen. uzu/n), il/gäˀ 'von unten' (vrd. näit. il/de ' unten hin'), dˈagazaŋ/gaˀ~dˈagaje/gaˀ (mitm. abl. sõnast dˈaga 'Fluss'), (D) pᶜɯzɯ/gɯ 'aus der Furt' (sins. abl. sõnast pᶜɯzɯ 'Furt'), kᶜɜˀ/gˀɜ 'aus der Geschwulst'(sins. abl. sõnast kᶜɜˀ 'Geschwür, grosse Pustel, Geschwulst'), di/ˀiˀ 'von dort' (sins. abl. sõnast dɜ 'dieser hier; der, er'; vrd. ka näit. dɜ/gin 'dort, da'), dˈåɣåzaŋ/ɣɜˀ~dˈåɣåˀi/ɣɜˀ (mitm. lok. sõnast dˈåɣå 'Fluss'), (K) moɜtšə̄./gª 'saunast' (vrd. näit. moɜtšə̄./no 'sauna' (lst.)), pᶜi/gɛ̃ 'kivist ' (sins. abl. sõnast pᶜi 'kivi').

(180) Valdav enamik sufiksi teisendeid on tõenäoliselt puht-foneetilist päritolu. Märgitagu, et on toimunud muutus -kVˀ> -kV , samuti -kVˀ> -ˀVˀ. Variandi -ˀg̊eˀ algul seisev larüngaalklusiil on sinna lisatud häälduse ebasjärjekindluse ning analoogiamõjude toimel. Üheks selliseks

---

[225] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 113-114, 178-181; J o k i KW, lk. 134.

analoogiamõjuks on usutavasti -ˀVˀ→ *-geˀ > -ˀgeˀ. Lahtiseks jääb küsimus, kas variantides -gɛ̆dɛ̆ -ɣada, -ʃad peegeldub vastlusaluse ablatiivisufiksi varasem kuju või on meil siin tegemist uustuletistega.

(181) M. A. Castréni järgi on samojeedi keelte ablatiivi põhitunnuseks d,t , mis on keeliti andnud r-i või kadunud. Sellele eelneb h,g,k. Samojeedi d,t ühendab ta mitmete soome-ugri keelte ablatiivi, elatiivi- ning infinitiivisufiksite d-,t- elemendiga (komi keeles >s).[226] B. Collinder eraldab vaadeldavas kamassi ablatiivisufiksis samojeedi keelte lokatiivile ning ablatiivile iseloomuliku kosfiksi *-ka-. Lõuna-samojeedi keelte raames identifitseerib ta kamassi ablatiivisufiksi kosfiksi selkupi kohakäändesufiksite kosfiksiga -qy- (latiivisufiksite -myqyt, -qyn,-qyt ning ablatiivisufiksi -qyny koosseisus).[227] I.N. - Sebestyén väidab, et vastlusaluse kamassi ablatiivisufiksi lõpul seisev larüngaalklusiil pärineb *t-st ning et see sufiks esineb täielikul kujul ainult kahel juhul: -gɛ̆dɛ̆, -ɣada.[228]

(182) 2.

(C) -de, (D) -tᵊ, (K) -de͡ , -te͡.

(183) Esineb M.A. Castrénil ning K. Donneril ainult üksikutes postpositsioonides ja adverbides, näit. (C) theže/de 'von unten' (ains. abl. sõnast theže 'das unterhalb Belegene'; vrd. ka näit. theže/n 'unten'),

---

226 C a s t r é n GSS, lk. 113-114.
227 C o l l i n d e r CGUL, lk. 293.
228 N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 312.

(D) tᶜåk/tᵊ 'hinter hervor' (vrd. näit. tᶜåk/kᶜɒ́ń 'hinter mir'). Tänapäeva kamassi keele ainestikus tuleb see sufiks ette ainult kahes substantiivis: (K) degettè šobiᵓᵓī t ´ š ´ è · g e r m ā ᵓ / t̀ e 'siis (nad) tulid k i r i k u s t '(ains . abl. sõnast t´š´ēgə̂rmàᵓ 'kirik'; vrd. ka näit. t ´ š ´ē · g e r m ā ᵓ / n u ˇ kᶜambiᵓᵓji '(nad) läksid k i r i k u s s e '), men kutte·ǹbė kuβᶜàš teǹ k ā · d a ɫ / d e 'minu tagumik (on) ilusam sinu n ä o s t ' (ains. abl. sõnast kà·də̂ɫ 'nägu'). Vaadeldava sufiksi esinemine substantiividega on mõneti ootamatu; võimalik, et meil on taas tegemist ekslike novatsioonidega.

(184) -de, -tᵊ, -de , -t̀e on ilmselt puht-foneetilised variandid, kusjuures muutuse t>t̀ on põhjustanud eelnev larüngaalklusiil.[229]

(185) 3.

(C) -nāde, -näde, -nǟde, (D) --ǹɛdᵊ.

(186) See ablatiivi lõpp leiab kasutamist vaid paaris postpositsioonis ning adverbis, näit. (C) t´üi/näde 'von unten' (vrd. näit. t´üiᵓ/dü 'nach unten, unten (von der Höhe)'), (D) pᶜìᵓ/ǹɛdᵊ 'hinterher' (vrd. näit. pᶜiᵓ/d̀ɯ 'zurück, nach hinten, rückwärts').

(187) Sufiksi teisendid on tõenäoliselt vaid hääldus-likud. Seejuures on muutus n>ǹ toimunud eelneva larüngaalklusiili mõjul.

(188) Mõnest kohakäändesufiksist näib pärinevat ka ajaadverbide lõpul esinev -n, näit. (C) phi/n 'Nachts' (vrd. phi 'Nacht'), (D) d´åɹå/n 'bei Tage' (vrd. d´åɹà

[229] Vt. l. (147).

'Tag'), (K) nudžì/ṅ 'öösel' (vrd. nud'ž'ì 'öö'). A. J. Joki arvates on siin tegemist genitiivivormidega.[230]

(189) Lokatiivisufiks -gan jne. ning ablatiivisufiks -gaʾ jne. on liitsufiksid, mille esimese komponendi moodustab kohakäänete nn. koafiks.

(190) Kohakäänded on lauses adverbiaalideks, näit. (D) digətte ɣambi d ' a k̬ t ᵊ n u k̇ a ī / n e 'dann begab er z u den alten Weibern', o r ō / ɣ̬ ə̂ n t'üp̀i buzɯi̯ iʾb̀ᵊ 'i n d e r G r u b e liegt ein nasses Kalb', bɯ̄zeʾ š ɯ / g ɯ sᵊβŏi̯ ilɛʾbdᵊ 'der Alte zieht ihn a u s d e m F e u e r weg', (K) mèn d ī̯ · / b ə̂ r mèmb'ēm̀ 'mina läksin sinna', pᶜ ā · / ɣ̬ a n k̬ᶜando-ɣ̬àm̀, pᶜaʾ neiz̆e̯·ʾp om 'm e t s a s lähen, metsa laulan', k̬ᶜanàʾʾ moṅ t ᶜ u r ā · / ɣ̬ a 'mine ära minu t a r e j u u r e s t'.

---

[230] J o k i KW, lk. 132.

2.2.6.2. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI KOHAKÄÄNETE LÕPUD [231]

2.2.6.2.1. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI LATIIVI-LOKATIIVI LÕPUD

(191) 1.

(C,D) -n-, (K) -^{n}-, -n-.

(192) Seda sufiksit kasutatakse ainult mitmesilbiliste ühetüveliste sõnade korral. Järelikult liitub see sufiks alati vokaaltüvedele. Näit. (C) üžü/n/dün (mitm. 3.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast üžü 'Mütze'), (D) p^{c}i^{ɔ}mɛ̄/n/də 'an den Weiberrock'(ains.3.is. poss--sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast p^{c}i^{ɔ}m̀ə 'Hosen, Weiberrock'), (K) abā /^{n}/Dė^{ɔ} '(tema) isale' (abā 'isa').

(193) Latiivi-lokatiivisufiks -^{n}-, -n- on järgneva possessiivsufiksi alguskonsonandiga n,ń alati ühte sulanud, andes vastavalt n-,ń-i, näit. (C) siräńi (ains.1.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast sirä 'Schnee'; < *sirä/n/ńi), (D) turāńib^{ʔ}i̯ 'in unser (zweier) Haus, in unseren (zweier) Haus' (tu̯ra 'Haus'; <*-/n/ńib^{ʔ}i̯).

(194) 2.

(C) -gan-, -gun-, -gän-, -kan-, -kun-, -kän-, (D) -ɣun-, -ɣə̂n-, -ɣə̣n-, -ɣin-, -ɣ^{ə}n-, -ɣən-, -ɣɔn-, -ɣə̣n-, -gan-, -gun-, -gen-, -gin-, -gə̂n-, -g^{ə}n-, -gən-, -gə̣n-, -gɿn-.

---

[231] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 210-220, 325-328; J o k i KW, lk. 137, 140-142.

(195) Seda sufiksit kasutatakse ühesilbiliste ühetüveliste sõnade korral ja - sõltumata silpide arvust - kahetüveliste sõnade korral. Viimasel juhul tarvitatakse alati konsonanttüve. Näit. (C) num/gun/de (ains. 3.is.poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast num 'Donner': ains. gen. nume/n), siräzäŋ/gän/dei (kaks. 3. is. poss-sufiksiga mitm. lat.-lok. sõnast sirä 'Schnee'), (D) kəṫɛn/gᵊn/dᵊ 'in den Hintern' (ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast kə̂ten 'Arsch': ains. gen. * kə̂tenö/n), ɛz̀ɛŋ/gᵊn/dən 'zu den Kindern'(mitm. 3.is. poss-sufiksiga mitm. lat.-lok. sõnast ɛš̀ə̣ 'Kind; selten: Kindheit'), mō̥/ɣun/dᵊ 'in seinem Lager' (ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast mō̥ 'Bärenlager; (Vogel)nest; Höhle').

(196) Vaatlusaluse käändesufiksi lõppkonsonant n on järgneva possessiivsufiksi alguskonsonandiga n,ń alati ühte sulanud, näit. (C) tagaiganan (ains.2.is. poss-sufiksiga ains.- lat.-lok. sõnast tagai 'Messer'; <*tagai/gan/nan), (D) uʌ̄rzaŋgəńiᵓbə 'unter unsere Schafe' (mitm. 1.is. poss-sufiksiga mitm. lat.-lok.sõnast uʌ̀ə̄r̀ 'Schaf'; <*-/gən/ńiᵓbə). Käändesufiksi alguskonsonant on võinud ühte sulada tüve lõpul seisva larüngaalklusiiliga , näit. (D) tᶜoᵓondᵊ 'am Ufer' (ains.3.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast tᶜoᵓ 'Rand, Kante'; <*tᶜoᵓ/kon/dᵊ), kåbåᵓåńi (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast kᶜåbåᵓ 'Anhöhe'; <* kåbåᵓ/kån/-ńi , vrd. ka sama vormi varasem kuju (C käsik.) kawăᵓ-ganji [232]).

[232] M.A. Castréni käsikirjalised andmed pärinevad A.J. Jokilt, vt. J o k i KW, lk. 141.

(197) Sufiksi eri kujud on ilmselt üksnes foneetilised variandid.

(198) Lokatiivse postpositsiooni 'nach' koosseisus esineb veel käändesufiks -nɛ̄n-, *-ǹēn-: (D) dᵊzɛn pᶜiᵓ/-nɛ̄n/dᵊ 'nach ihnen' (ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. lok., vrd. näit. pᶜiᵓ/d̀ɯ 'zurück, nach hinten, rückwärts'), mån tᶜån pᶜiᵓǹ ē nən šōbⁱiám 'ich kam später als du' (õieti 'nach dir'[216]; ains.2.is. poss-sufiksiga ains. lok.; < * -/ǹēn/nən). Selle sufiksi puhul pole näiteid tema latiivse funktsiooni kohta.

---

[233] Joki KW, lk. 185.

2.2.6.2.2. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI ABLATIIVI LÕPUD

(199) 1.

(C,D) -t-.

(200) Seda sufiksit kasutatakse ainult mitmesilbiliste ühetüveliste sõnade korral. Järelikult liitub see sufiks alati vokaaltüvedele. Näit. (C) tura/t/t'iwaʾ (mitm. 1.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast tura 'Stube'), (D) tu̯ra/t/t'šiʌᵐi̯ 'aus eurem (zweier) Haus' (kaks.2.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast tu̯ra 'Haus').

(201) See sufiks on K. Donneri ainestikus mõnikord ühte sulanud järgneva possessiivsufiksi alguskonsonandiga t,t', näit. īnɛ'ten '[mein Pferd ist besser] als dein Pferd' (õieti siis 'sinu hobusest'; ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast īnɛ 'Pferd'; < *-/t/ten), mištē-t'šiβᵐi̯ (kaks. 1.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast "meie (kaks)" mište ; *-/t/t'šiβᵐi̯).

(202) 2.

(C) -gat-, -gut-, -gät-, -kat-, -kut-, -kät-, (D) -ɣŭt-, -ɣit-, -ɣət-, -gat-, -git-, -gət-, -gʔt-.

(203) Kõigil fikseeritud juhtudel seisab see sufiks konsonantide järel , s.t. ta on liidetud kahetüveliste sõnade konsonanttüvele. Ühetüvelistes sõnades ei tule ta olemasolevas keeleainestikus üldse ette. Näit. (C) šärgät/kät/tän (ains. 2.is. poss-.sufiksiga ains. abl. sõnast šärgät 'Ellenbogen': ains. gen. šärgäde/n), üžüzäŋ/gät/t'ilei (kaks. 2.is. poss-sufiksiga mitm. abl. sõnast üžü 'Mütze'), (D) ⁱil/gət/təʾ 'von unten' (ains.

3.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast i̯iλ̀ 'Unterteil': ains. gen. *i̯iλ̀ë/n), tu̯razaŋ/gat/tᵊi̯ 'aus ihren (zweier) Häusern' (kaks. 3.is. poss-sufiksiga mitm. abl.sõnast tu̯ra ' Haus').

(204) Ablatiivisufiksi lõppkonsonant t on K.Donneri ainestikus mõnikord sulanud ühte järgneva possessiivsufiksi alguskonsonandiga t', näit. tɯɣanbᵊɣət'i 'von meinem Angehörigen' (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast tᶜɯɣȧn̊ 'Vetter, Kusine; Verwandte, Angehörige, die Eltern'; < *-/ɣət/t'i). Ühel juhul on ablatiivisufiksi alguskonsonant sulanud ühte tüve lõpul seisva larüngaalklusiiliga: (D) kåbåᵓatt'ši (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast kᶜåbåᵓ 'Anhöhe'; < *kåbåᵓ/kat/t'ši , vrd. sama vormi varasem kuju (C käsik.) kawaᵓgattji[234]).

(205) Vaatlusaluse sufiksi eri variandid on tingitud ilmselt puht-foneetiliselt.

(206) Järgnevalt vaadeldagu selkupi keele kohakäänete lõppe. Viimaste kasutamisel esineb üks iseärasus, mis on samojeedi keelkonnas omane ainult selkupi keelele. Nimelt tarvitatakse mitmes selkupi kohakäändes elusolendeid tähistavate sõnade korral ühtesid käändelõppe, elutuid objekte tähistavate sõnade korral aga hoopis teisi. Vrd. näit. (P) åtä/nnåni̊ ja mi̊kā/ki̊ni̊ (ains. abl. sõnadest åtä 'олень ' ja mi̊ka ' игла '). Seda vahet ei tehta aga kuigi järjekindlalt.[235]

[234] M.A. Castréni käsikirjalised andmed pärinevad A.J. Jokilt, vt. J o k i KW, lk. 141.

[235] Vt. ka. C a s t r é n GSS, lk. 111-114,139,147; P r o k o f j e w MEOS, lk. 94,96-98; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 31-33, 35-38.

(207) Esitatagu nüüd selkupi keele absoluutse deklinatsiooni kohakäänete lõpud.[236] (Alljärgnevas loetelus on elusate ning elutute objektide lõppude eristamine esialgu kõrvale jäetud).

Lahiiv

(C) -n, -nä, -ne, -nᵓe, -ni, -nɨ, -nə, -nᵓə, -nəᵓ, -le (<*-ne), (P) -nä,

(C) -nn, -nne, -nni,

(C) -nd, -ndš, -nds, -ndä, -ndö, -ndə, -ndˀ, (P) -nD, -nDi̥,

(C) -d, -t, -da, -dä, -də, -te, -tɒ, -tə, -tˀ, (P) -t, -ti̥, -ti, (L) -ti [237],

(C) -k, -gš, -gs, -gɒ, -kᵓa, -kä, -kᵋ, -ks, -ngš, -ngs, -ngɒ, (P) -ki̥, (Sz) -ks,

(C) -neng, (P) -ni̥k, -ni̥ŋ,

(L) -niň,

(C) -nind,

(C) -kin, -kini, -kinᵓi, -king, -kii, -kiin, -kiining, (P) -kiniˌ,

(C) -tkini, (P) -tkiniˌ.

Lokatiiv

(C,P) -n,

(C) -nd, -ndᵋ,

(C) -d, (P) -t, -Di̥,

(C) -magan, -măgan, -mêgan,

---

[136] L e h t i s a l o SS, lk. 117-152, 187-193, 329-332; P r o k o f j e w MEOS, lk. 94-98; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 31-38.

[137] P. Hajdú peab varianti (L) -ti võimalikuks trükiveaks pro -ty, vt. H a j d ú MBK, lk. 130. Selliseks oletuseks pole nähtavat alust.

(P) -nmi̊kin, - nmi̊kit,

(C) -gan, -gan, -kan, (P) -ki̊n, -ki̊t, -Gi̊t, (L) -kat ,

(C) -gond.

Ablatiiv

(C) -n, -na, -nä, -n$^{\circ}$e, -n ə, (P) -ni̊, (L) -nī,

(C) -nna, -nne, -nnə,

(C) -nnàn, nnan, (P) -nnå̊n, -nnå̊ni̊,

(P) -nDi̊,

(C) -d, -di,

(C) -ndannàn,

(P) -nDak,

(C) -gan, (P) -ki̊ni̊, -Gi̊ni̊,

(C) -gand.

Lokatiiv-ablatiiv

(C,P) -n,

(C) -nan, -nanə,

(C) -naan, -naana, -naan$^{\circ}$ə,

(C) -nnàna, -nnan,

(C) -nd, -nd^{a},

(C) -nmagan,

(C) tnaan$^{\circ}$ə,

(C) -gan, -gan, -gan$^{\circ}$ə, -kan, -kon, -kan,

(C) - ganan,

(C) -gànna, -ganna, -kann, -kann,

(C) -gannan.

Latiiv-translatiiv

(L) -ko,

(C) -tko, -tko, (P) -tko,

(H) -wlā või -wlä [238]

Prolatiiv

(C) -un, -ᵓun, -ut,

(C) -men, -met, (P) -mĭn, mĭt,

(C) -ko ,

(C) -koun,

(C) -gan, -gat,

(C) -ganna,

(C) -gannaun, -kannaun.

(208) Selkupi latiivisufiks -n jne. pärineb I.N.-Sebestyéni oletuste kohaselt kolmest allikast: uraalsest latiivisufiksist *n (> -n), uraalse lokatiivisufiksi *na, *nɛ eesvokaalsest variandist *nɛ(> -ne) ning pronominaalset algupära postpositsioonist (>-ni > -dĭ, -tĭ), mis seostuvat etümoloogiliselt kohaadverbiga nī 'dorthin'.[239] P.Hajdú arvates on latiivisufiksi -n jne. variandi -ni lähteks pikem vorm. Võrdluseks viitab ta latiivisufiksile -nyk.[240] M.A. Castrén pidas võimalikuks , et latiivisufiks -nd on laenatud mongoli keeltest.[241] I.N.-Sebestyéni järgi koosneb latiivisufiks -nd jne. tegelikust latiivisufiksist -n ning determineerivast elemendist -d(V), mis kujutavat endast ainsuse 3.isiku

[238] Esineb P. Hajdúl mõlemal kujul, vt. H a j d ú SPL, lk. 76-77.

[239] N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 326-327,330-331, 334.

[240] Õieti -nĭk. H a j d ú MBK, lk. 131.

[241] C a s t r é n G S S , lk. 111.

possessiivsufiksit.[242] Latiivisufiksi -k jne. lähteks peab ta uraalset latiivisufiksit *k, mis esinevat selles selkupi sufiksis oma algses funktsioonis.[243] Latiivisufiksi -nin[244] korral on P. Hajdú oletanud sellist arengut: -nyk >-nyŋ>-nin.[245] Seega on ta ilmselt ka seisukohal, et latiivisufiks -nyŋ pärineb latiivisufiksist -nyk.[246] V. Tauli järgi koosneb latiivisufiks -nik,-niŋ kahest uraalsest sufiksist: n-latiiv + k-latiiv.[247]

(209) Selkupi lokatiivisufiksi tuletab I.N.-Sebestyén uraalse lokatiivisufiksi *na, *nɛ tagavokaalsest variandist *na, mille vokaal olevat võinud hiljem kaduda. Lokatiivse adverbivormi (C) nend 'dort' käändesufiksi -nd koosseisus eraldab ta vokaali minetanud lokatiivisufiksit -n- ning detetermineeriva elemendina kasutatud possessiivsufiksit -d.[248] Lokatiivisufiksis -t näeb B. Serebrennikov uraalse *t -lokatiivi jälgi.[249] Lokatiivisufiksi -magan jne. tuletab I.N.- Sebestyén selkupi lokatiivsest postpositsioonist (C) magan, magan, magand, meagan jne. Viimase ühendab ta etümoloogiliselt neenetsi refleksiivpronoomeniga *maŋk ning rea soome-ugri sõnadega, mille tähenduseks on ' Körper', oletades tähendusnihet ur'Körper'

---

243 N.-Sebestyén PFS, lk. 307, 332.
244 Õieti -niṅ.
245 H a j d ú MBK, lk. 130.
246 Õieti -niŋ<-nik.
247 T a u l i OA, lk. 205.
248 N. - S e b e s t y é n PFS, lk. 330-332.
249 С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 48, 61.

242 N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 309, 324;
N. -S e b e s t y é n PSUG, lk. 542.

> sel 'bei, an'.[250]

(210) Lokatiivisufiksi -qyt[251] teine komponent -t on B. Serebrennikovi arvates uraalse *t -lokatiivi jäljeks, kuna aga esimene komponent -qy- kujutavat endast kohakäänete kosfiksit.[252] Lokatiivisufiks -kin,kit koosneb V.Tauli järgi kahest uraalsest sufiksist: latiiv + lokatiiv.[253] P. Hajdú oletab arengut - qyn>qyt.[254]

(211) Ablatiivse adverbi (C) nemne rekonstrueerib I.N.- Sebestyén kujul *ne-ne-t, kus ablatiivisufiksiks oleks *-net, mida ta peab ablatiivisufiksiga -t varustatud postpositsiooniks.[255] Seega esineb I.N.- Sebestyéni järgi selkupi keeles üksikjuhul veel üks ablatiivisufiks - -nne. P. Hajdú on seisukohal, et samojeedi aluskeele ablatiivisufiks *-kata on selkupi keeles kadunud.[256] V. Tauli eristab selkupi keeles ablatiivisufiksit -nån (-nåni)[257] ja peab seda postpositsioonist pärinevaks.[258]

(212) P. Hajdú väidab, et murdeti võidakse lokatiivi ning ablatiivi eristada nii: algsemat vokaallõpulist lokatiivisufiksit -qyny kasutatakse ablatiivi funktsioonis, selle lühemat vormi -qyn>-qyt aga lokatiivi funktsioonis.[259] I.N.-Sebestyén on seisukohal, et selkupi keeles

---

[250] I.N.-S e b e s t y é n , Zwei juraksamojedische reflexive Pronomina.- CIFU , lk. 256-258.

[251] Õieti -kit.

[252] С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 17.

[253] T a u l i OA, lk. 205.

[254] Õieti -kin> -kit. H a j d ú SzLA, lk. 6-18.

[255] N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 332-333; vrd. ka M i k o l a SzN , lk. 30-32.

[256] H a j d ú SzLA, lk. 6-18.

[257] Õieti -nnån, -nnåni.

[258] T a u l i STUL, lk. 118.

[259] Õieti - kini ning -kin, -kit. H a j d u SzLA, lk. 6-18.

esineb lokatiivi-ablatiivisufiks -nan~-nat. (Käesoleva töö autor on selkupi keele ainestikus leidnud küll sufiksi -nan, kuid pole leidnud sufiksit -nat.) Sufiksi -nan ~-nat lähteiks peab I.N.-Sebestyén kaht eri sufiksit: lokatiivisufiksit -nan ning ablatiivisufiksit -nat. Need kaks sufiksit olevat selkupi keelele omase sõnalõpulise häälikuvahelduse n~t ning küllap ka muude tegurite toimel ühte langenud. Ta küsib, kas -nan~-nat pole mitte pleonastiline sufiks või siis lokatiivisufiksiga -n ning ablatiivisufiksiga -t varustatud postpositsioon. Ja vastab, et tema arvates on -nan ning-nat postpositsioonid, mille tüvi on identne demonstratiivpronoomeniga na. Seega olevat vormide loga/nan, loga/nat (ains. lok, abl. sõnast loga 'Fuch') tegelikeks tähendusteks 'Fuchs-dort', 'Fuchs von dort'.[260] T. Mikola arvates pärineb vorm loga/nan ~loga/nat juba käänamise formeerumise ajast.[261] Castrén pidas vaheldust n~nn lokatiivi-ablatiivisufiksis -nan, -nnan puht-foneetiliseks nähtuseks.[262] I.N.-Sebestyén ühendab nii vormi (C) loga/nan kui ka vormi loga/nnan (mõlemad ains. lok- abl. sõnast loga 'Fuchs') sufiksi -nan alla.[263] Seega ta ilmselt ühineb M.A. Castréni seisukohaga.

---

[260] N. - S e b e s t y é n PFS, lk. 332-333, 335.

[261] M i k o l a SzN, lk. 32; vrd. ka T. M i k o l a ,A szamojéd nyelvek névutói Kandidátusi értekezés tézisei. Budapest 1967, lk. 14-15.

[262] C a s t r é n GSS, lk. 97.

[263] N. - S e b e s t y é n PFS, lk. 332.

(213) Selkupi latiivi-translatiivisufiksi -tko, -tko teist komponenti -ko, -ko on M.A. Castrén nimetanud postpositsiooniks.[264] B. Collinder ühendab selle komponendi selkupi postpositsiooniga (C) ko 'nach (um etwas zu holen), wegen'.[265] B. Serebrennikovi oletuse kohaselt pärineb -ko uraalse latiivisufiksi *k, *ka, *kä variandist *ka.[266] V.Tauli arvates pärineb -ko postpositsioonist.[267]

(214) Prolatiivisufiksi -myt[268] teist komponenti -t vaatleb B. Serebrennikov uraalset päritolu lokatiivisufiksi *t jäljena.[269]

(215) G. Prokofjev oli seisukohal, et järgmised kohakäändesufiksid on saadud tegelike kohskäändesufiksite liitumisel genitiivisufiksile -n, -t: lokatiivisufiks -n/mikin, -n/mikit, ablatiivisufiks -n/nən , -n/nəni ning latiivi-translatiivisufiks -t/ko.[270] P. Hajdú ühineb selle seisukohaga.[271]

(216) M.A. Castrén, P. Hajdú ning B. Serebrennikov peavad latiivi-translatiivisufiksi -tko,-tko teist komponenti -ko, -ko ning infinitiivisufiksit -ko üheks ja samaks sufiksiks, kusjuures M.A. Castrén nimetab mõlemaid postpositsioonideks.[272]

(217) Mõnedes kohaadverbides näib latiivisufiksiks

---

264 L e h t i s a l o SS, lk. 241-242.
265 C o l l i n d e r PLCP, lk. 15.
266 С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk.21.
267 T a u l i STUL, lk. 118.
268 Õieti - mit.
269 С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 19.
270 P r o k o f j e w MEOS, lk.94-96; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 31-33, 35-38.
271 H a j d ú SPL, lk. 77.
272 L e h t i s a l o SS, lk. 241-242; H a j d ú LIS, lk. 271; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 21.

olevat (C) -i , (P) -i̯, -i, mis võib esineda ka vokaalipikenduse kujul; näit. (C) kar/i 'unten', vrd. (P) kar/r, kar/rä 'под гору, под откое (берега)' (< *kar/nä); tii 'hierher, сюда' , vrd. te/ka , te/ŋa 'id.'; (P) nī 'туда'. I.N.-Sebestyén oletab, et see sufiks on urgalse latiivisufiksi *i jälg.[273]

(218) Kohakäändesufiksitest näivad pärinevat ka -n ning -t, mis esinevad mõnede selkupi ajsadverbide lõpul; näit. (C) pe/n, pe/t, pi/n 'bei Nacht'(vrd. pĕ, pi 'Nacht'), (P) karī/t 'am Morgen' (vrd. karī 'Morgen'). G. Prokofjev pidas sufiksit n~t siin algul instruktiivisufiksiks[274], hiljem aga genitiivisufiksiks.[275] I.N.-Sebestyén oletab, et ajsadverbid sufiksiga -n on latiivi- või lokatiivivormid ning et ajsadverbide sufiks -t põlvneb urgalsest lokatiivisufiksist *t. Vastlusalused ajsadverbid olevat võinud saada ka nominatiivivormideks, näit. (Pápsi) sra/d 'осень', vrd. (C) sra 'Herbst'; (D) ŏDə/D 'Frühling'.[276] Nominativiseerumisprotsessi vaheastmest annavad ettekujutuse sellised vormid, nagu näit. (L) pi/t^{c} 'ночь,ночью', Nacht, in der Nacht', üti/t 'весна, весной', Frühling, im Frühling', millel on nii nominatiivne kui ka lokatiivne funktsioon.

---

273 N.- S e b e s t y é n PFS, lk. 307-308, 334.
274 P r o k o f j e w MEOS, lk. 95.
275 П р о к о ф ь е в СГ, lk.86.
276 N.- S e b e s t y é n PFS, lk. 336-337.

(219) Alljärgnevalt esitatagu selkupi keele possessiivse deklinatsiooni kohskäändesufiksid.[277] (Kui possessiivsufiks paikneb liitse käändelõpu komponentide vahel, on possessiivsufiksi asukoht tähistatud punktiiriga).

Lstiiv

(C) -n-,

(C) -gsn, -gän-, -gen-, -gan-, -gsen-, -gon-, -gen-, -kan-, -ksen-, -kan-,

(C) -gsnen-, -gsnen-,

(C) -n ... ne, -n ... ni,

(C) -n ... kini, (P) -n....kini, (L) -n ... kin,

(P) -n ... nik, - n ... niŋ.

Lokatiiv

(C) -ksn-,

(P) -nmikän-, -nmikin-,

(L) -n ... kin,

(P) -n ... mikit.

Ablatiiv

(C) -gsn-,

(C) -gsnen-,

(C) -n ...n, -t...n,

(C) -n ... nasn, -n ... nagns, -n ... nsn, -n ... nsns, -n ... nann, -n ... nanns, -n ...nnan, -n ... nnans, -t ... nasn, (P) -n ... nsn.

---

[277] L e h t i s a l o SS, lk. 152-168, 329-330; P r o k o f j e w MEOS, lk. 295-296; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 39-40.

Latiiv-lokatiiv

(P) -kän-, -kin-, (L) -käm, -kin-.

Latiiv-ablatiiv

(C) -kan-, -kaen-,

(C) -kanen- .

Latiiv-translatiiv

(C) -n ... ko, (P) -n ... ko.

Prolatiiv

(C) -un-, -wen-, -män-, -mean-, -men-, -mën-, (P) -män-, -min-, (L) -mäm-,

(C) -unen-,

(C) -unnin-,

(C) -n ... ko.

M. A. Castrén osutab , et tavaliselt väljendavad ga-, ka-algulised kohakäändesufiksid nii latiivi, lokatiivi kui ka ablatiivi, näit. loga/gaen/d (ains. 3.is.poss-sufiksiga -d ains. lat.-lok. -abl. sõnast loga 'Fuchs').[278]

(220) Näit. (C) aatö/gan/d (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. lat. sõnast aatä 'Renntier'), koija/n/den/nán (mitm. 2.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast koija 'jüngerer Bruder'; abl-suf. -n... nan).

(221) Kohakäändesufiksite algus- või lõppkonsonant n on võinud ühte sulada possessiivsufiksite alguskonsonantidega n, t, ng, k, näit. (C) tibenjanikini (kaks. 1.is. poss-sufiksiga ains. lat. sõnast tibenjá 'Bruder'; <*-n/ni/kini), imagani (kaks. 1.is. poss-sufiksiga ains.

[278] C a s t r é n GSS, lk. 308.

lst. sõnast ims ' баба, старуха '; < *-/gan/ni), (L) mõatkäk (sins. 1.is. poss-sufiksiga sins. lst. sõnast mõst 'Zelt'; < *-kän/k), (C) kočaitən (sins. 2.is. poss-sufiksiga sins. abl. sõnast koča 'Sack'; * kočai/t/tə/n < *-/n/tə/n; ablatiivisufiks *-t...n < *-n...n).

(222) G. Prokofjev pidas latiivisufiksi -nv...nik, -nv...niŋ, lokatiivisufiksi -n ... mikit, ablatiivisufiksi -n... nan ning latiivi-translatiivisufiksi -n... ko esimest komponenti -n- genitiivisufiksiks.[279] Samal seisukohal on ka P. Hajdú.[280]

(223) Asume selkupi kohakäändesufiksite omapoolse analüüsi juurde. Vaatleme kõigepealt absoluutset deklinatsiooni. Ühelt poolt on siin käändeti väga palju sufikseid. Ent teiselt poolt kasutatakse eri käändeis tihti samu sufikseid. Murdeti on mitmed käänded täielikult ühte langenud. Paljude kohakäändesufiksite algsed funktsioonid on tundmatuseni ähmastunud. Kõik see raskendab selkupi kohakäändesufiksite päritolu ning algse süsteemi väljaselgitamist.

(224) Absoluutse deklinatsiooni latiivisufiksite seas on terve hulk n-algulisi. Substantiivide korral kasutatakse neist elutute objektidega üldreeglina ainult sufiksit -nd jne.(= -nd(V)), elusate objektidega aga kõiki ülejäänuid: -n jne. (= -n(ë)), -nn jne. (= -nn(ë)), -neng jne. (= -nëk, -nëŋ), -niŋ, -nind. On ilmne, et -nëk, -nëŋ,

[279] P r o k o f j e w MEOS, lk. 295-296; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 39-41.

[280] H a j d ú SPL, lk.77.

-niŋ ja -nind on liitsufiksid. Seejuures sarnanevad -nëk ja -nëŋ selkupi keele latiivsete adverbidega (C) ne/ka, ne/ŋga 'dorthin, туда ' (demonstratiivpronoomeni tüvi ne- + lat-suf. -ka, -ŋga). Kuna liitsufiksi -nind osis -nd on kujult identne latiivisufiksiga -nd, siis võib suure tõenäosusega oletada, et siingi on tegemist demonstratiivpronoomeniga latiiviga (ni- + -nd, vrd. ka (C) ne/nd 'hier, тут '). Analoogia põhjal sufiksitega -në/k, -në/ŋ, -ni/nd on alust oletada, et ka sufiks -niŋ kujutab endast demonstratiivpronoomeni latiivi. Võib-olla on toimunud muutus -ŋ>-n, kuid vrd. ka (C) nii/n 'dort, там '. Järelikult pärineksid latiivisufiksid -në/k, -në/ŋ, -ni/ŋ, -ni/nd pronominaalset algupära postpositsioonidest. See viib mõttele, et kõik elusate objektide korral kasutatavad n-algulised latiivisufiksid võiksid olla samasugust päritolu, seega siis ka -n(ë) ja -nn(ë), vrd. latiivsed adverbid (C) nî, ni 'dorthin, туда ', (P) nī ' туда '. Latiivisufiks -nn(ë) võib olla latiivisufiksi -n(ë) puht-foneetiline variant, mis on saadud sekundaarse gemineerumise tulemusel, sest selkupi keelele on omane häälikuvaheldus n~nn.[281] Kuid pidades silmas -nn(ë) tõenäolist postpositsionaalset päritolu on mõeldav, et esimene n põlvneb hoopis genitiivisufiksist, sest selkupi keeles seisavad põhisõnad postpositsioonide ees sageli genitiivis, näit. (L) kuni/t mŏdnī (ains. abl. sõnast kup

[281] Vt. ka C a s t r é u GSS, lk. 97.

'Mensch': sins. gen. kŭmi̯·/t).282 Vrd. näit. (C) loga/nne ja loga/n (sins. lat. ja gen. sõnast loga 'Fuchs'), kua-/nni ja kuá/n (sins. lat. ja gen. sõnast kumə 'Mensch'). Ka sel juhul, kui latiivisufiksi -nn(ë) esimene n põlvneb genitiivisufiksist , võivad latiivisufiksid -n(ë) ja -nn(ë) olla häälikuvahelduse n~nn tõttu üksnes hääldus-likud variandid. Nimelt on mõeldav oletus, et ka sufiks -n(ë) pärineb liitsufiksist *-n/n(ë), mille esimene komponent kujutab endast algset genitiivisufiksit. Viimase oletuse kasuks näib rääkivat ka asjaolu, et kahetüveliste substantiivide korral liituvad -n(ë), -nn(ë) üldreeglina voksaltüvele, õieti siis genitiivi tüvele, näit. (C) kuu/ni (sins. lat. sõnast kŭm, kŭ̆ 'Mensch' : sins. gen. kuu/n < *kuβu/n < *kum8/n või *kub8/n ; < *kuu/n/ni < gen. *kuu/n + latiivne postpos. *në). Sufiksite -n(ë) ja -nn(ë) igakülgsele ühtekuuluvusele näib viitsavat nende sufiksite esinemine samas sõnas eri murretes, näit. (C) loga/n ~ loka/nə ~ loga/ne ~ loga/ni ~ lokka/ni ~ lokə́/nʾə ~ loga/nne ~ lokka/nni (sins. lat. sõnast loga, loka, lokka 'Fuchs'). Elusate objektide korral kasutatavate absoluutse deklinatsiooni n-alguliste latiivisufiksite postpositsionaalset päritolu tõendab seegi, et possessiivses deklinatsioonis esinevad elusate objektide korral liitsed latiivisufiksid -n...ne, -n...ni, -n...nik, -n...niŋ. Viimastes paiknevad komponendid -ne, -ni, -nik, -niŋ possessiivsufiksite järel, olles seega hilist postpositsionaalset päritolu. Näit. imil'e/n/Di/nik ' к бабушке своей '(imil'e ' бабушка '). Eluta objektide korral kasutatav

282 Vt.ka П р о к о ф ь е в СГ, Ik.44.

absoluutse deklinatsiooni latiivisufiks -nd jne. (=-nd(V)) esineb ainult vokaalide järel, konsonantide järel on see sufiks andnud -d jne. (=-d(V),-t(V)); vrd. näit. (C) tobo/nd~top/t (ains. lat. sõnast to'p 'Rand': ains. gen. toba/n), (P) å̊k/tî (ains. lat. sõnast å̊k 'pot, yoth ') - tiššä/nDî (ains. lat. sõnast tiššä 'Pfeil'). -t esinemine vokaali järel sellisel juhul nagu näit. (C) koča/nd~koča/t (ains. lat. sõnast koča 'Sack')on ebareeglipärane, olles ehk tobo/nd~top/t -tüüpi juhtude analoogiamõju tulemuseks. Latiivisufiks -d(V), -t(V) pärineb seega latiivisufiksist -nd(V), olles viimase sekundaarseks foneetiliseks variandiks. Ta ei pärine ühestki teisest latiivisufiksist. I.N.- Sebestyéni oletus, et latiivisufiks -tî, -dî on saadud latiivisufiksist *-ni, on ekslik. Seda oletust tehes on I.N.-Sebestyén lähtunud latiivivormidest, nagu (C) mā̄t/tз, (P) å̊k/tî , arvates nähtavasti , et konsonantide järel on latiivisufiksi *n andnud t.[283] Kuid ta on ignoreerinud tõsiasja, et mā̄t/tз, å̊k/tî kujutavad endast eluta objektide korral kasutatavaid reeglipäraseid latiivivorme ja nimelt ainult eluta objektide korral kasutatavaid. Eluta objektide korral kasutatakse aga ainult üht latiivisufiksit, nimelt -nd(V) > -d(V), -t(V).Liiatigi pole I.N.-Sebestyéni poolt oletatav muutus n>t siin foneetiliselt ootuspärane. Elusate objektide korral kasutatavad n-algulised latiivisufiksid säilitavad ju oma n-i ka konsonantide järel, mis ongi

[283] N.- S e b e s t y é n PFS, lk. 326-327.

foneetiliselt igati ootuspärane; näit. (C) kanag/ni (kanang ' Hund'), hîr/ni (hîr 'Kuh'), tar/ni (tar 'Wolle')[284]. Sufiks -nd(V) on sufiksis -ni/nd teiseks komponendiks. Adverbide korral kasutatav latiivisufiks -n(ë) ei tarvitse olla alati ühist algupära substantiivide korral kasutatava latiivisufiksiga -n(ë). Sufiksi -k jne. (=-g8, -k(V), -ŋ8) üksikkonsonandiline variant -k on usutavasti minetanud oma algse vokaali, vrd. näit. (C) meäk ~ (<) meäk/kä (< *meät/kä)(sins. lat. sõnast mat 'ich'). Sufiksi variandid on puhtfoneetilised, sest selkupi keeles esineb häälikuvaheldus k~ŋ.[285] Märgitagu, et vastlusalust sufiksit kasutatakse üldreeglina ainult personaalpronoomenitega ja adverbides (= demonstratiivpronoomenitega). Sama sufiks -g8,-k(V), -ŋ8 moodustab sufiksite -në/k ja -në/ŋ teise komponendi. Latiivisufiks -kin jne. (= -ki-, -kī-) pärineb latiivsest postpositsioonist. Sellele osutab ühelt poolt vastlusaluse latiivisufiksi rudimentaarne esinemine veel postpositsiooninagi, teiselt poolt aga possessiivse deklinatsiooni liitkäändelõpu -n...kini, -n... kinı olemasolu, kus komponent -kini, -kinı paikneb possessiivsufiksite järel, töendades nii oma hilist postpositsionaalset päritolu. Näit. (C) satät kinᵓi (mitm. lat. sõnast satä 'Renntier'), tibenja/n/di/kini (kaks. 2.is. poss--sufiksiga ains. lat. sõnast tibenjá 'Bruder'). Osa

[284] Selles näitos on tegemist -ni ebareeglipärase kasutamisega eluta objekti korral, vrd. reeglipärane tar/tta (<*-/ntV).

[285] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk.98.

latiivisufiksi -ki-, -kī- variante on vormistatud postpositsionaalset päritolu latiivisufiksite abil: -n, -ni, -ni, -nᵓi, -ning. Viimases sufiksis võib omakorda eristada latiivisufiksit -ng. Sama sufiksi abil on moodustatud ka variant -ki/ng. Latiivisufiksi -tkini, -tkinι komponent -kini, -kinι on sama päritolu kui sufiks -ki-, -kī-, vrd. näit. ka (P) wəndok̥i̊/kinι ~ wənDok̥i̊/tkinι (kaks. lat. sõnast wənDi̊ 'Njelma (Fisch)'). Komponent -t- pärineb usutavasti genitiivisufiksist, vrd. näit. (P) korGōk̥i̊/t/kinι ja k̥orGok̥i̊/t (kaks. lat. ja gen. sõnast k̥orGi̊ ' медведь ').

(225) Reeglipäraselt kasutatakse enamikku lokatiivisufikseid ainult adverbides. Elutuid objekte tähistavate substantiivide korral tarvitatakse reeglipäraselt sufiksit -gan jne. (= -gan, -kVn, -kVt), elusaid objekte tähistavate korral sufikseid -magan jne. (= -mVgan) ning -nmi̊k̥i̊n, -nmi̊k̥i̊t. Sufiksi -gan, -kVn, - kVt esimene komponent on identne latiivisufiksiga -g8, k(V), -ŋ8, teine aga lokatiivisufiksiga -n, -t. Sufiks -mVgan tuleneb ilmselt lokatiivsest postpositsioonist (C) magan, magan jne., vrd. näit. (C) ooker/mágan 'zusammen' (tegelikult ains. lok., vrd. ooker 'eins')- kîn magan 'neben dem Flusse' (ains. lok. sõnast kî 'Fluss'). Lokatiivisufiksi -nmi̊k̥i̊n, -nmi̊k̥i̊t komponent -mi̊k̥i̊n, -mi̊k̥i̊t lähtub samuti lokatiivsest postpositsioonist. Seda tõendab vastava postpositsiooni ja possessiivse deklinatsiooni lokatiivisufiksi -n...mi̊k̥i̊t olemasolu. Vrd. näit. (P) å̊tä/nmi̊k̥i̊t (ains. lok. sõnast å̊tä 'олень ') -(L) ātet mi̯k̥ᶜit (ains. lok. sõnast ātä 'Renntier') - (P)

åtä/n/Dî/mîkît 'bei deinem Renntier' (sins. 2.is. poss.-sufiksiga sins. lok. sõnast åtä ' олень '; lok.-suf. -n... mîkît). Postpositsioonid magan jne. ning mìkˇit jne. on usutavasti etümoloogiliselt ühendatavad, eriti kui arvestada sellega, et selkupi keeles esineb häälikuvaheldus a~i, vrd. näit. (C) pannap 'ich legte, клал' - pîngalnam 'ich legte' (î=i).[286] Käesoleva töö autori arvates kujutavad need postpositsioonid endast sõna (C) mä, mə, mî 'etwas, что-нибудь ', (P) mî 'Ding, etwas' lokatiivivorme, mis on tunduvalt tõenäolisem kui nende ühendamine neenetsi refleksiivpronoomeniga *mankV, mida teeb I.N.- Sebestyén.[287] Vastlusaluste postpositsionaalset päritolu lokatiivisufiksite teine komponent -gan , -gan, -kîn, -kît on tegelikult identne lokatiivisufiksiga -gan, -kVn, -kVt. Lokatiivisufiks -n on võinud sõna lõpul anda -t, näit. (P) innä/t ' вверху ', sest teatavasti on sõnalõpulise n-i muutumine t-ks selkupi keelele iseloomulik.[288] Sufiks -nd jne. (=nd(ª)) on andnud konsonantide järel -d, -Dî , vrd. näit. (C) te/nd 'hier, здесь ' - tem/d 'hier' (sins. lok-d; demonstratiivpronoomenite tüved te- ja tem-[289]). Sufiks -gond koosneb komponentidest -go- ja -nd.

(226) Ablatiivisufiksite enamikku kasutatakse adverbidega, substantiividega kasutatakse ainult järgmisi:

---

286 Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 63.

287 Vt. ka P r o k o f j e w MEOS, lk.94; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 79.

288 C a s t r é n GSS, lk. 98, 114; C o l l i n d e r CGUL, lk. 133-134; P a a s o n e n BFSL, lk.20; П р о к о ф ь е в СГ, lk.5.

289 Vt. ka J o k i UOUS, lk.38.

elutute objektide korral -kini, -Gini, elusate objektide korral - nnàn jne. (= - nn8n(ë)). -kini, -Gini on ilmselt liitsufiks, mille esimese komponendi moodustab -ki-, -Gi- , teise aga ablatiivisufiksiga -n jne. (= -n(V)) identne -ni. Sufiks -nn8n(ë) on tõenäoliselt postpositsionaalset algupära, sest possessiivse deklinatsiooni ablatiivis võib ta esineda veel postpositsiooninagi, mis hiljem on saanud possessiivse deklinatsiooni ablatiivisufiksi -n...nan, -n...nana, -n...nnan jne. komponendiks -nan jne.; näit. (L) mŏàtti nŏàni (mitm. 2.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast mŏàt 'Zelt'), (C) koijs/n/-den/nána (mitm. 2.is. poss-sufiksiga -den- ains. abl. sõnast koijs 'jüngerer Bruder'; abl-suf. -n... nana). Sufiksi -n(V) variant -n on tõenäoliselt minetanud oma algse vokaali. Sufiks -nna jne. (= -nnV) on saadud ablatiivisufiksi -n(V) alguskonsonandi sekundaarse geminеerumise tulemusel või moodustunud genitiivisufiksist -n ja ablatiivisufiksist -n(V) , vrd. ka possessiivse deklinatsiooni ablatiivisufiksi -n...n teine komponent -n. Konsonantide järel on sufiks -nDi andnud -d, -di , vrd. näit. (P) tå/nDi 'из-за (чего-нибудь),оттуда' (vrd. tå 'за (что-нибудь), туда ') - (C) nîî.m/di 'von dort, оттуда ' (vrd. nîm/d 'dort, там '). Sufiksi -nDak teise komponendi -k päritolu pole selge. Sufiks -gand koosneb komponentidest -ga- ning -nd. Viimane on identne ablatiivisufiksiga -nDi.

(227) Lokatiivi-ablatiivisufiksitest kasutatakse

sufikseid -n, -nd jne. (= -nd(ᵃ)) ning -nmagan ainult üksikjuhtudel, seejuures kahte esimest üksnes adverbidega, viimast üksnes personaalpronoomenitega. Ülejäänud sufiksitest tarvitatakse elutuid objekte tähistavate substantiividega enamasti g-, g-, k-, k- algulisi sufikseid, elusaid objekte tähistavate substantiividega aga enamasti n-algulisi. Sufiksi -nd(ᵃ) variant -nd on tõenäoliselt oma algse vokaali minetanud kuluvorm. Sufiksi -nmagan komponent -magan pärineb postpositsioonist ja komponent -n- genitiivisufiksist, vrd. näit. tebe/nmagan ja tebe/n (ains. lok.-abl. ja gen. sõnast tem, tep 'er'). Seejuures on osis -gan identne lokatiivi-ablatiivisufiksiga -gan jne. (= -gan(ə̈), -k8n). Viimatimainitud sufiksi esimese komponendi moodustab -ga-, -k8-, teise aga -n(ə̈). Viimane on identne lokatiivi-ablatiivisufiksiga -n. Liitsufiksid on ka -ganan, -gànna, -ganna, -kann, -kann, -gannan, kuid selkupi keeles esineva sekundaarse gemineerumise n>nn ning häälikuvahelduse n~nn tõttu pole selge, kas nende esimeseks komponendiks on olnud algselt sufiks -ga jne. või -ga/n(V) jne. Tegelikult on küll tõenäolisem viimane võimalus, sest iseseisev kohakäändesufiks -ga esineb ainult latiivis. Samuti pole selge, kas nende sufiksite teiseks komponendiks on algselt olnud -n(a), -nan või üksnes -n. Latiivi-lokatiivisufiksid -nan jne. (=-nan(ə̈)), -nagan jne. (=-nän(V)) ja -nnàna jne. (=-nn8n(a)) põlvnevad postpositsioonidest. Sufiksi -nn8n(a) esimene -n- ning sufiksi -tnagan -t- võivad pärineda genitiivisufiksist, vrd. näit. (C) ksu/nnan ja ksu/n (ains.

lok.-abl. ja gen. sõnast kăp 'Blut'). Need kaks kohakäändesufiksit on etümoloogiliselt ühendatavad, sest selkupi keeles esineb häälikute pikkusvaheldus a~ā, näit. (C) aspák ~ aspáak 'ich bedeckte', vrd. ka ná 'jener, TOT ' - nąa/n (ains. lat. samast sõnast).[290]

(228) Latiivi-translatiivisufiks -ko ning latiivi-translatiivisufiksi -tko, -tko teine komponent -ko, -ko pärinevad latiivsest -translatiivsest postpositsioonist. Vrd. näit. (C) kait ko 'почему ? , warum?' (ains.lat.-transl. sõnast kai 'was?'; vrd. näit. e mille jaoks sõnast mis), (P) åtä/n/Då/ko (ains. 2.is. poss-sufiksiga -Då- ains. lat.-transl. sõnast åtä 'Renntier'). Komponent -t- võib pärineda taas genitiivisufiksist. Latiivi-translatiivisufiksi -wlā või -wlä (=-βlV) on käesoleva töö autor esitanud P. Hajdú andmete põhjal,[291] ise pole ta seda sufiksit selkupi keele ainestikus täheldanud. Kui P. Hajdú on selle sufiksi õigesti välja eraldanud, on meil tegemist liitsufiksiga : -β- + -lV.

(229) Prolatiivisufiks -un jne. (= -un, -ut) on prolatiivisufiksi -mən jne. (=-mön, -mät) sekundaarne foneetiline variant. Komponent -t on saadud komponendist -n. Sufiks -ko on õieti latiivi-translatiivisufiks, millele sufiksis -ko/un järgneb algne prolatiivisufiks -un. Ka sufiksid -gan, -gat ja -ganna kujutavad endast tegelikult teiste kohakäänete sufikseid. Sufiksile -ganna

---

290 Vt. ka S z a b ó IMDS, lk. 297.

291 H a j d ú SPL, lk. 76-77.

järgneb sufiksis -ganna/un, -kanna/un algne prolatiivisufiks -un. Tõenäoliselt on -un siin kuulunud esialgu postpositsioonide *ko/un ning *na/un koosseisu, vrd. ka (C) na/un (sins. prol. demonstratiivpronoomenist na 'der, jener, TOT ').

(230) Järgnevalt võtame omapoolse vaatluse alla selkupi keele possessiivse deklinatsiooni kohakäändesufiksid. On ilmne, et vastlusaluste sufiksite komponendid, mis järgnevad possessiivsufiksitele, pärinevad postpositsioonidest.

(231) Latiivisufiks -n- esineb vaid üksikjuhtudel, seejuures ka paralleelselt sufiksiga -gan- jne. (=-gVn-, -kVn), näit. (C) teä/n/djet ~ teä/gan/djet (mitm. 2.is. poss-sufiksiga lat. sõnast te 'ihr'). Latiivisufiksi -gVn-, -kVn- päritolu selgitamiseks ei piisa ainult selkupi keele andmetest. Nimelt võiks latiivisufiks olla siin ootuspäraselt pigem -gV-, -kV-,[292] sest selkupi keele absoluutses deklinatsioonis esineb küll latiivisufiks -g8, mitte aga -gan. Viimast kasutatakse absoluutses deklinatsioonis hoopis teiste kohakäänete sufiksina. Teisalt tuleb aga silmas pidada, et sufiks -gVn-, -kVn- esineb sageli latiivi-lokatiivi-ablatiivi funktsioonis.[293] (Vaastlusaluste sufiksite -n- ning -gVn-, -kVn- päritolu küsimuse juurde tuleme tagasi alamal võrdlev-ajaloolise analüüsi käigus .) Latiivisufiksi -ganen- jne.(=-ganen-) teiseks komponendiks on ilmselt postpositsionaalset algupära -nen-. Küsimus , kas ka esimene komponent lõppes

---

[292] Vrd. ka C a s t r é n GSS, lk.308.

[293] C a s t r é n GSS, lk. 308.

algselt n-iga, on tihedalt seotud sufiksi -gVn-, -kVn- algupära küsimusega. Äsjavaadeldud komponent -nen- ja ülejäänud latiivisufiksite järgkomponendid on identsed vastavate absoluutse deklinatsiooni postpositsionaalset algupära latiivisufiksitega.

Ülejäänud kohakäänete lõpud ja nende komponendid on silmnähtavas vastavuses absoluutse deklinatsiooni kohakäänete lõppudega või nende komponentidega.

(232) Võrdleme nüüd kamassi ja selkupi keele absoluutse deklinatsiooni kohakäändesufikseid omavahel. Selleks esitame nad kõigepealt skematiseeritult.

KAMASSI

Latiiv

n(V), dV , tV

ŋ

lä, lla

b(ä)r

rä'

rin

(?) j(i), I, i

Lokatiiv

gVn(u), kVn

n(ä)

nVn

Ablatiiv

gV('), gVdV, kV(')

dä, tä

nVdä

SELKUPI

Latiiv

n(ä)

nD(V), d(V), t(V)

gä, kV, ŋa

nin

nind

näk, näŋ

ki, kI

tkinä

(?) i, i

Lokatiiv

n, t

nd(a), d(V)

mVgan

nmi̊n, nmi̊t

gan, kVn, kVt

gond

Ablatiiv

n(V)

nn8n(ö)

nDi̊, d(i)

ndannan

nDak

gan, ki̊ni̊

gand

Lokatiiv-ablatiiv

n

nan(ɤ), nän(V)

nn8n(a)

nd(s)

tnänɤ

gan(ö), k8n

ganan

gannan

g8nna, kann

Latiiv-translatiiv

ko

tko

βlV

Prolatiiv

un, ut, mön, möt

ko

koun

gan, gat

ganna

gannaun, kannaun

(233) Vaatleme kõigepealt absoluutse deklinatsioonikohakäändesufikseid. Alustame kamassi keele absoluutse deklinatsiooni latiivisufiksist -n(V), -d V,

-tV. Häälikuvaheldus n~d,t ei saa siin seletuda muuga kui n,d,t pärinemisega lähtekujust *nt. Seevastu I.N.-Sebestyén on ilmselt arvamisel, et vastlusaluse sufiksi n on andnud konsonantide järel d,t.[294] Selline muutus pole aga häälikuseaduslikult ootuspärane. Kamassi latiivisufiksi -n(V)~-dV, -tV häälikuseaduslikeks etümoloogilisteks vasteteks on järgmised samojeedi keelte absoluutse deklinatsiooni ainsuse latiivisufiksid:

	Vokaalide järel	Konsonantide järel
kam	-n(V)	-dV, -tV
sel	-nd(V)	-d(V), -t(V)
nee	-n	-d, -t
een	-ddo	-do, -to

Näit. kam (C) äŋi/ne (ains. lat. sõnast äŋi 'Boot'), kader/de (sama vorm sõnast kader 'Flügel'), sel (C) tobo/nd ~ top/t (sama vorm sõnast tóp 'Rand'), nee (T) то/н (sama vorm sõnast то 'озеро'), падар/т (sama vorm sõnast падар' 'бумага'), een (C) l'ibe/ddo (sama vorm sõnast l'ibe 'Adler'), tubeto (< *tubeↄ/to ; sama vorm sõnast tubeↄ 'Leinwand').[295] Teatavasti on algse intervokaalse konsonantühendi *nt reeglipärased vasted samojeedi keeltes sellised: kam n ~ sel nd (ka ndz, ndž) ~ nee n ~ een dd.[296] Järelikult

---

[294] N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 312, 315.

[295] C a s t r é n GSS, lk. 111, 116, 118-119, 171; З. К у п р и я н о в а , Л. Х о м и ч , К. Ш е р б а к о в а,, Ненецкий язык. Ленинград 1957, lk. 44; ЯШНС, lk. 18, 24,78, 80;
vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 293.

[296] C o l l i n d e r CGUL , lk. 136; F a a s o n e n BFSL, lk. 90; S e t ä l ä AUAS, lk.83; vrd. ka T. M i k o l a , A szohasadás kérdéséhez. -MNy LXI, lk. 35-40.

pärinevad kõik ülalloetletud latiivisufiksid samojeedi aluskeele latiivisufiksist *ntV. Konsonantide järel on sufiksi alguskonsonant *n sandnud kao, mis on häälikuseaduslikult igati ootuspärane, sest kadu on siin toimunud positsioonis kahe konsonandi vahel.[297] Seega on kamassi latiivisufiks -n(V) ~ -dV, -tV saadud järgmiste arengute tulemusena: postvokaalses positsioonis *ntV > *ndV > (*) nnV > nV > n , postkonsonantses positsioonis *ntV > dV, tV. Mõeldav on siis oletus, et vastlusaluse kamassi latiivisufiksi nn-, n̆n-, ṅ- algulised postvokaalsed variandid peegeldavad ehk mõnel määral ka sufiksi varasemat kuju -nnV. Näit. (D) šw/ṅɔ 'in das Feuer, auf das Feuer' (ains. lat. sõnast šuu 'Feuer, Licht'), (K) d'ž'ijə́·/n̆nə̆ 'metsa' (sama vorm sõnast d'ž'ijə̄ 'mets, taiga'). Osutatagu võrdluseks ka A.J. Joki oletustele, et kamassi latiivisufiksi poolpikk alguskonsonant ṅ lähtub varasemast kujust *nd<*nt ja et kamassi partitsiibisufiks -nV (vokaalide järel), -dV (konsonantide järel), millel esinevad ka ṅ-, n̆n--algulised variandid, lähtub algsest liitsufiksist *n/tɔ ~ *n/tɛ .[298]

(234) Pole siis kahtlust, et kamassi latiivisufiks -n(V) ~ -dV, -tV on ühist algupära selkupi latiivisufiksiga -nd(V) ~ -d(V) , -t(V). See kamassi keele latiivisufiks pärineb lõuna-samojeedi aluskeele latiivisufiksist (vokaalide järel:) *ndV (~ *nd) ~ (konsonantide järel:)

[297] Vrd. ka L e h t i s a l o FUA, lk.6.

[298] J o k i KW, lk. 133, 177; vrd. II (550)-(554).

*dV (~*d) ~ *tV (~ *t).

(235) Keerukam on küsimus, kas kamassi latiivisufiksi -n(V), -dV, -tV variandil -n(V) on ka muid lähteid peale lõuna-samojeedi aluskeele äsjanimetatud latiivisufiksi, mis pärineb samojeedi aluskeele latiivisufiksist *ntV. Teatavasti esineb teistes samojeedi keeltes muidki *n-algulisi latiivisufikseid peale *ntV. Ootuspäraselt leidus neid kunagi ka kamassi keeles, kus nad hiljem langesid ühte latiivisufiksi -n(V), -dV , -tV variandiga -n(V).

(236) Nii võis kamassi keeles varem esineda postpositsionaalset päritolu latiivisufiks *nä, mille selkupi vasteks on samasugust päritolu latiivisufiks -n(ä). Mõlemad sufiksid lähtuksid latiivsest postpositsioonist *nä, viimane omakorda demonstratiivpronoomenist (või pronoomenist -adverbist[299]) *nä[300]. Nagu hiljem näeme, esinevad kamassi keeles ka lokatiivis ja ablatiivis postpositsionaalset algupärast n-algulised kohakäändesufiksid: vastavalt -nVn ning -nVdä.

(237) Kui kamassi keeles oli säilinud oletatava uraalse latiivisufiksi *n või *ŋ [301] jälgi , siis on need langenud ühte latiivisufiksi -n(V), -dV, -tV variandiga -n(V).

(238) Kamassi latiivisufiksi -ŋ päritolu pole kaugeltki selge. Nagu eespool juba öeldud, esineb ta ainult

---

[299] Vt. M i k o l a SzN, lk. 29-37.

[300] Vrd. ka N.- Se b e s t y é n PFS, lk.330-334.

[301] Vt. näit. A n k e r i a VTS, lk. 114; N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 308-309; S e t ä l ä VFSS, lk.23.

kahes kohaadverbis: 'kaugele' ja 'ligidale'. Latiivisufiks -η näib olevat liidetud konsonanttüvele, näit. (C) khüηö/η 'weithin' (sõnast khüηöʾ 'entfernt'; ? < *-ʾ/η). Järelikult ei pärine see sufiks latiivisufiksi -n(V), -dV, -tV variandist -n(V), sest viimast kasutatakse ainult vokaaltüve järel. Kamassi latiivisufiksi -η ülimalt piiratud esinemine ei luba leida talle kindlamaid etümoloogilisi vasteid teistest samojeedi keeltest. Võib-olla on kamassi -η oletatava uraalse latiivisufiksi *n või *η jäljeks. Kamassi viisiadverbide sufiks -η, näit. (C) bilä/η 'schlecht', ei tarvitse tingimata ühenduda latiivisufiksiga -η.

(239) Kamassi latiivisufiksi -ℓ8̈, -lla etümoloogiliseks vasteks selkupi keeles on ehk latiivi-translatiivisufiks -β/lV või selle teine komponent -lV. Foneetiliselt mõeldavad on nii areng βl > ll > (konsonantide järel:) l kui ka areng l > (vokaalide vahel:) ll (= sekundaarne geminatsioon [302]). Võimalik, et selkupi -β/lV esimene komponent -β- seostub selkupi prolatiivisufiksi -un, -ut, -m8̈/n, -m8̈/t esimese komponendiga -u- < -m8̈-.[303] Latiivse-translatiivse funktsiooniga sufiks -β/lV või -lV põlvneb seega ehk juba lõuna-samojeedi aluskeelest, sufiksi kaugem päritolu jääb aga selgusetuks. Osutatagu vaid, et türgi-tatari keeled tunnevad lokatiivisufiksit -li, millel gerundiumisufiksi koosseisus ilmneb ka tähendus 'wohin, wozu', näit. vana-türgi kiši oγli qop

[302] Vt. l. (147).

[303] Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 141-142; D o n n e r ALSV, lk. 21, 73-78.

ö l g ä / l i törümiš 'die Menschen -Kinder sind alle geboren, u m z u s t e r b e n (s t e r b l i c h)'. Latiivses funktsioonis esineb sufiks -li ka teistes altai keeltes. Selle sufiksiga -li seostub etümoloogiliselt altai komitatiivisufiks -lā, -lä (-lu'a, -lü'e <-luga, -lüge). Tunguusi keeles kasutatakse latiivse funktsiooni väljendamiseks sufiksit -ls,-lā, -lä, -le.[304] On mõeldav, et kuskilt siit ongi laenatud lõuna-samojeedi aluskeelde latiivne -translatiivne sufiks, mis peegeldub kamassi latiivisufiksis -lē, -lls ja selkupi latiivi-translatiivisufiksis -βlV.

(240) Kamassi latiivisufiks -b(ē)r on ilmselt mitteuraalset päritolu. Tõenäoliselt on selle kamassi sufiksi eelkäijaks türgi-tatari latiivne kohaadverb või postpositsioon, mis alles kamassi keeles sai käändelõpuks. Esitatagu A.J. Joki toodud koibali vastele (C) bēr 'hierher' lisaks veel mõned vasted türgi-tatari keeltest: karagassi (C) bēre 'hierher', baksassi пеер 'сюда', šori аара - п е е р е 'туда - с ю д а', altai ары - б е р и 'id'.[306] Nende adverbide lähteks peab G.J. Ramstedt kuju *bärü, kus -rü on latiivisufiks.[307]

(241) Kahtlemata on mitteuraalset päritolu ka kamassi latiivisufiksid -rē(ˀ) ja -rin. Tõenäoliselt ühenduvad nad türgi-tatari latiivisufiksiga -ru, -rü,[308]

304 R a m s t e d t EAS II, lk. 40-43.
305 R a m s t e d t EAS II, lk. 40-43.
306 ТЯ, lk. 439, 478, 518.
307 R a m s t e d t EAS II, lk. 38, 50-51.
308 R a m s t e d t EAS II, lk. 32-33,38.

näit. karagassi, koibali (O) kidə̄/r 'seitwärts, fort', uiguuri son/ra 'nachher' [309] bakassi aa/p 'туда', šori кайда/ра 'куда', altai /p 'к, по направлению', jakuudi ə/pe 'вверх'. [310] Juhitagu tähelepanu ka sellistele altai latiivivormidele, nagu näit. kalmõki xārān 'wohin', mille lõpul seisab -n. [311] Kuid üldiselt pole kamassi latiivisufiksite -rə̄(ɔ) ja -rin lõppkonsonantide -ɔ ja -n algupära selge. On mõeldav, et nad on liitunud türgi-tatari päritolu latiivisufiksitele sekundaarselt.

(242) Oletatav kamassi latiivisufiks -j(i), -I, -i peaks olema suguluses oletatava selkupi latiivisufiksiga -i, -i ja põlvnema lõuna-samojeedi aluskeele latiivisufiksist *jə̄(~*j).

(243) Kamassi lokatiivisufiksi -gV/n(u), -kV/n võiks ühendada etümoloogiliselt selkupi lokatiivisufiksiga -ga/n, -kV/n, -kV/t. Kuna variant -ɣə/nu esineb kamassi keeles vaid üksikjuhul ja kuna selkupi sufiksi lõpul pole kunagi vokaali, siis tekib kahtlus, kas vokaal u variandis -ɣə/nu ei ole mitte sekundaarset päritolu. Kui see kahtlus peaks olema põhjendatud, siis tuleks kamassi ja selkupi sufiksi ühise lähtena rekonstrueerida lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivisufiks *gV/n (~*gV/nV) ~* kV/n (~*kV/nV). Selkupi keeles on sõna lõpul leidnud aset muutus n>t.

---

309 R a m s t e d t EAS II, lk. 33.
310 TH, lk.420, 439, 478, 518.
311 R a m s t e d t EAS II, lk. 38.

(244) Kamassi lokatiivisufiksi -n(ӓ) võib ühte viia selkupi lokatiivisufiksiga -n, (>) -t ja pidada lähtuvaks lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivisufiksist *nӓ(~*n).

(245) Võrdlemine kamassi keele ja teiste samojeedi keelte andmetega osutab, et absoluutse deklinatsiooni kaksikkääne lokatiiv-ablatiiv on ainult selkupi keeles asetleidnud areangu tulemuseks. Kamassi ablatiivisufiksitel puuduvad selkupi keeles vasted nii ablatiivikui ka lokatiivi-ablatiivisufiksite seas. Kamassi keele ja põhja-samojeedi keelte andmete [312] võrdlemine osutab aga, et samojeedi aluskeeles olid olemas ablatiivisufiksid *kV/tV ning *tV. Vrd. näit. nee (T) ПӇ/хад (ains. abl. sõnast ПЯ ' дерево '), een (P) koddo/hodo ' из нарты ' (koddo ' нарта '), nga kula/gata (ains. abl. sõnast kula 'Rabe'); nee(T) ханя/д ' откуда ?'(vrd. näit. хань ' туда '), een (P) ńi/do 'c' (vrd. näit. lok. ńi/ue ' на'), nga (O) ns/ta 'von' (vrd. näit. na/mənu 'längs, nach'). Selkupi keeles on samojeedi aluskeele ülalnimetatud sufiksid kadunud või tundmatuseni muutunud. Selleks on kahtlemata kaasa aidanud selkupi keeles väljakujunenud häälikuvaheldus n~t. Algsed ablatiivisufksid on selles keeles kadunud, olles kas sekundaarsete ablatiivisufiksitega asendatud või lokatiivisufiksitega ühte langenud. Järelikult pärinevad kamassi ablatiivisufiksi -gV/(ˇ), -gV/d(V), -kV/(ˇ) variandid -gV/(ˇ), -kV/(ˇ) samojeedi aluskeele ablatiivisufiksist *kVdV (~*kVd)

[312] Vt. näit. C a s t r é n GSS, lk.116,119,156-157,171-172,581-596; L e h t i s a l o SS, lk.290-308; Т е р е щ е н к о КЮ, lk.870, 913-914; ФУСН, lk.421,442; ЯПНС, lk.61,70, 80,87.

~*kVtV (~*kVt). Viimase järgkomponent *t on teinud kamassi keeles läbi muutuse *t>ᵓ , mis on kamassi keele sõnalõpule iseloomulik.[313] Iseäraliku järgkomponendiga -d(V) variant -gV/d(V) esineb kamassi keeles vaid harva. See tekitab kahtluse, kas komponent -d(V) pole sufiksis mitte sekundaarset päritolu.

(246) Võib muidugi kujutleda, et kamassi lokatiivisufiksi variandi -ɣə/nu järgkomponendis on säilinud algne vokaal, ablatiivisufiksi variandi -gV/d(V) järgkomponendis aga nii algne vokaal kui ka algne konsonant. Kuid nende variantide harv esinemine näib rääkivat pigem selle kasuks, et nad kujutavad endast hilismoodustisi. Tõenäoliselt on järgkomponendid -nu ja -d(V) vastavalt lokatiivisufiksi -n(ä) ja ablatiivisufiksi -dä, -tä analoogiamõju avaldumise tulemuseks.

(247) Kamassi ablatiivisufiks -d8, -t8 lähtub samojeedi aluskeele ablatiivisufiksist *tV > lõuna-samojeedi aluskeele *dä(~*d) ~ *tä(~*t).

(248) Kamassi lokatiivisufiksi -nVn selkupi vasteks on ilmselt postpositsionaalset päritolu lokatiivi-ablatiivisufiks -ns/n(ɤ). Selkupi lokatiivi-ablatiivi-ning ablatiivisufiksite andmetele tuginedes võib väita, et kamassi lokatiivisufiks -nVn ning ablatiivisufiks -nVdä lähtuvad postpositsioonidest. Mõlemad on liitsufiksid, mille järgkomponendid on identsed vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivisufiksiga *nä(~*n) ja ablatiivisufiksiga

313 Vrd. ka H a j d ú SJ, lk. 254.

*dë(~*d)~*të(~*t). Kamassi lokatiivisufiksi -nVn (samuti selkupi lokatiivi-ablatiivisufiksi -nan(ə)) ja ablatiivisufiksi -nVdë postpositsionaalset algupära tõendavad põhja-samojeedi keelte absoluutse deklinatsiooni kaksuse kohakäänete moodustamiseks kasutatavad postpositsioonid , mis kujutavad endast vastlusaluste kamassi (samuti selkupi) kohakäändesufiksite etümoloogilisi vasteid. Näit. nee(T) вынга' ня/нэ (kaks. lok. sõnast вы' 'тундра' '), een (T) дёгöхы' нэ/нэ 'у ловушек (двух)', nga(T) бигайки на/тэ 'от двух рек'.[314] Need postpositsioonid on siin võinud saada ka käändelõppudeks, näit. nee (C) sarmikaha/ńāna (kaks. lok. sõnast sarmik 'Wolf'), een (P) Tauki/nero (kaks. abl. sõnast Tau' 'Tawgy-Samojede'; r<*δ<*t[315]), nga (C) jabegi/nātu (kaks. abl. sõnast jabe 'Ferse').[316]

(249) Kamassi ajaadverbide lõpul esinev sufiks -n on usutavasti identne selkupi ajaadverbide lõpul esineva sufiksiga -n, (>) -t ja mõlemad omakorda lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivisufiksiga *në(~*n).

(250) Kamassi kohakäändesufiksite vokalismi puhul torkab silma see, et lokatiivisufiksi -n(V), -dV, -tV varasem kuju (C) -n(e), -de, -te, lokatiivisufiks -n(ë) ja ablatiivisufiks -dë, -të (ka postpositsionaalset algupära

---

[314] Н. Терещенко , Л. Хомич , Отчет о работе лингвистической экспедиции Института языкознания Академии наук СССР в Ямало-Ненецкий округ Тюменской области летом 1953 года.- Доклады и сообщения Института языкознания АН СССР VII. Москва 1955, lk. 165; ФУСЯ, lk. 380, 422, 443; vrd. ka Mikola SzN; В. Рубкалева , Послелоги в ненецком языке. - СФУ I 1965, lk.286.

[315] Collinder CGUL, lk.80; Paasonen BFSL, lk. 72; Setälä AUAS, lk.44.

[316] Vt. viide 312.

ablatiivisufiksi -nV/dë koosseisus) on üksnes eesvokaalsed.

(251) Selkupi lokatiivisufiksite -ga/n, -kV/n, -kV/t ning -n, -t kasutamises eri sõnaliikidega valitseb sama erinevus, mis kamassi lokatiivisufiksite -gV/n(V), -kV/n ning -n(ë) kasutamiseski, kuigi vähem järjekindlalt. Nimelt kasutatakse kosfiksiga varustatud lokatiivisufiksit ka selkupi keeles põhiliselt substantiividega, kosfiksita lokatiivisufiksit aga põhiliselt adverbide ja postpositsioonidega. Sama võib öelda ka selkupi ablatiivisufiksite paari -ga/n, -kï/nï - -n(V) ning lokatiivi-ablatiivisufiksite paari -ga/n(ë), -k8/n - -n kasutamise kohta. Kui võtta arvesse veel sedagi, et ka teisi selkupi keele kohakäändesufikseid, mille esimeseks komponendiks on kosfiks -gV, -kV-, kasutatakse põhiliselt just substantiividega, siis võime väita: kamassi kohakäändesufiksite -gV/n(V), -kV/n ning -gV(ᵓ), -gV/d(V), -kV/(ᵓ) eeliskasutamine substantiividega ja kohakäändesufiksite -n(ë) ning -dë, -të eeliskasutamine adverbide ning postpositsioonidega on vana nähtus, mis esines ka lõuna-samojeedi aluskeeles.[317]

(252) Kamassi keeles puuduvad latiiv-translatiiv ja prolatiiv. Nagu eespool nägime, võib kamassi latiivisufiks -lë, -lla olla oletatavaks jäljeks nii latiivi-translatiivi kui ka prolatiivi sufiksiainesest. Postpositsionaalset päritolu sufiksi -ko abil vormistatud latiiv-lokatiiv on tõenäoliselt selkupi keeles asetleidnud eriarengu tulemuseks. Kuid kindlasti esines kamassi keeles algselt prolatiiv

---

[317] Vrd. eriti N.- S e b e s t y é n PFS, lk.308-309; S e t ä l ä VFSS, lk. 22-23.

*mV/nV, mis hiljem kadus. See sufiks pärineb samojeedi aluskeelest, nagu tõendavad selkupi keele ja põhja-samojeedi keelte andmed. Näit. ainsuse prolatiivivormid sel (C) kanang/men (kanang ' Hund'), nee(T) ТО/ВНА (ТО ,озеро '), een (C) oddi/mone (oddi' 'Blatt'), nga (P) kanta/msnu ' по нарте ' (kanta ' нарта ').[318]

(253) Järgnevalt võrdleme kamassi ja selkupi keele possessiivse deklinatsiooni kohakäändesufikseid, esitades nad kõigepealt skemaatiseeritult.

KAMASSI

Latiiv-lokatiiv

n

gVn, kVn

Ablatiiv

t

gVt, kVt

Lokatiiv

n̈n

SELKUPI

Latiiv

n

gVn, kVn

ganen

n...nä

n... kän(ä)

n... nik, n ... niŋ

Ablatiiv

gan

ganen

n...n, t... n

n...na, n....nā,

n...nna, n...nnā

Latiiv-lokatiiv

kän

Lokatiiv

kan

nmikän

n... kin

n... mikit

Latiiv-ablatiiv

kVn

kanen

Latiiv-translatiiv

n... ko

[318] Vrd. l. (268).

Prolatiiv

un, βen, mön, mön

unen

unnin

n...ko

(254) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni latiiv-lokatiiv on moodustunud lähtekäänete hilise ühtelangemise tulemusena nagu selkupi keele possessiivse deklinatsiooni latiiv-lokatiiv, latiiv- lokatiiv-ablatiiv ja latiiv-ablatiivgi. Vaatleme kamassi latiivi ja lokatiivi ühtelangemise põhjusi. Samojeedi keelte possessiivse deklinatsiooni algseks reeglipäraseks latiivisufiksiks oli *kV/n (mida absoluutses deklinatsioonis ei kasutatud), lokatiivisufiksiks aga *kV/nV (kasutati ka absoluutses deklinatsioonis). Seda tõendavad põhja-samojeedi keelte andmed, näit. nee (T) небяханд (< * небя/хан/нд) ' к твоей матери ' ja небя/хана/нд ' у твоей матери ' (ains. 2.is. poss-sufiksiga -нд ains. lat. ja lok. sõnast небя ' мать '), een (P) esehono (< * ese/hon/no) 'к отцу моему ' ja ese/hone/no ' у отца моего ' (ains. 1.is. poss-sufiksiga - no ains. lat. ja lok. sõnast ese ' отец '). Latiivisufiksi *kV/n teise komponendi moodustas uraali aluskeele latiivisufiks *n või *ŋ, lokatiivisufiksi *kV/nV teise komponendi aga uraali aluskeele lokatiivisufiks *nV. Lõuna-samojeedi keeltes minetas lokatiivisufiks *kV/nV nii absoluutses kui ka possessiivses deklinatsioonis oma algse lõppvokaali. Seega muutus ta siin kujult samaseks possessiivse deklinatsiooni

latiivisufiksiga *kV/n ja possessiivse deklinatsiooni latiiv ning lokatiiv langesid vormilt ühte. Kamassi latiivi-lokatiivisufiks -gVn-, -kVn- põlvneb seega kahest lõuna-samojeedi aluskeele sufiksist: latiivisufiksist *gVn ~*kVn ja lokatiivisufiksist *gVnV (~*gVn) ~ *kVnV(~*kVn).

(255) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni ablatiivisufiks -gVt-, -kVt- pärineb samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni ablatiivisufiksist *kVtV, vrd. näit. nee (C) sarmika/hada/ndi' (kaks. 2.is. poss-sufiksiga -ndi' sins. abl. sõnast sarmik 'Wolf'), een (P) mekododdo (<*me'/kodo/ddo) 'из чума твоего' (sins. 2.is. poss-sufiksiga sins. abl. sõnast me' 'чум'), nga (P) jase/gata/te 'от отца его' (sins. 3.is.poss-sufiksiga sins. abl. sõnast jase 'отец'). [319]

(256) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni latiivi-lokatiivisufiksit -n- võiks pidada kahe ühtelangenud uraalse sufiksi -latiivisufiksi *n või *ŋ ja lokatiivisufiksi *nV - jäljeks. Lõuna-samojeedi aluskeeles oleksid need sufiksid esinenud kujul *n või *ŋ ja *nV (~*n). Ablatiivisufiksit -t- võiks pidada põlvnevaks uraalsest ablatiivisufiksist *tV > lõuna-samojeedi aluskeele *tV (~*t). Ent tähelepanu ärratab asjaolu, et kamassi keele possessiivses deklinatsioonis kasutatakse kohakäändesufikseid -n- ja -t- ainult mitmesilbilistes sõnades

---

[319] C a s t r é n GSS, lk. 243-304; L e h t i s a l o SS, lk. 308-310; T e r e ш e н к o KTO, lk. 879-881; ФУСЯ, lk. 381-382, 423-424, 443-444; ЯПНС, lk. 38-41, 43-44.

vokaalide järel, kohakäändesufikseid -gVn-, -kVn- ja -gVt-, -kVt- aga ainult ühesilbilistes sõnades vokaalide järel ja - vaatamata silpide arvule - konsonantide järel. Vrd. näit(C) sirä/n/de, (D) tu̯rā/n/dɤ, (K) šoška/n/dē̯, aga (D) mō̯/ɣun/dɤ, (C) kaleš/kan/de (ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnadest (C) sirä 'Schnee', (D) tu̯ra 'Haus', (K) šoška 'siga', (D) mō̯ 'Bärenlager; (Vogel)nest; Höhle', (C) kaleš 'Schwert'). Sellest nähtub, et vaatlusaluste kohakäändesufiksite valik on tingitud foneetilistest põhjustest. Seepärast on mõeldav oletus, et lühemad sufiksid -n- ja -t- on saadud pikematest sufiksitest -gVn-, -kVn- ja -gVt-, -kVt-. Kamassi keelele nagu teistelegi samojeedi keeltele on omane lühikese k-ainese sekundaarne nõrgenemine ja väljalangemine intervokaalses positsioonis.[320] Näit.(C) kazaga/jeʾ~(>) kaza/jeʾ (mitm. nom. sõnast kazak 'Russe'), (D) ip̀ɛ̀/n (ains. gen. sõnast ip̆pɛk̟ 'Brot'; < * ip̆pɛk̟ä/n), (K) šamnà/ǹ (ains. gen. sõnast šamnak̟ᶜ 'lusikas'; < * šamnak̟ᶜ8/n). Vrd. ka sel (C) köua/t (mitm. nom. sõnast kök ' Auerhahn'; < *kök8/t), kanaga/n ~ (>) kanaʾa/n ~ (>) kana/n (ains. gen. sõnast kanang 'Hund'), (P) nätä/ī/mi̊ (ains.1.is. poss-sufiksiga -mi̊ mitm. nom. sõnast nätäk 'девочка '; < *nätäk/ī/mi̊), nee (C) ŋaha/na ~ (>) ŋā/na 'fern, weit, längst', pāwaei/had ~ pāwae/had ~ (>) pāwae/d (ains.abl. sõnast pāwaei 'Nacken'). Eri samojeedi keeltes on

---

[320] C a s t r é n GSS, lk. 77, 96, 120, 150,181; П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 26; vrd. ka P a a s o n e n BFSL, lk. 57-59; S e t ä l ä AUAS, lk.47-50; З. К у п р и я н о в а , А. Х о м и ч , А. Щ е р б а к о в а , Ненецкий язык, Iк. 28.

intervokaalne k-aines võinud eri juhtudel anda kas sõna eri osades, kamassi keeles aga üldreeglina ainult kaugemal sõnas. Viimase asjaoluga nähtavasti seletubki kamassi keele possessiivse deklinatsiooni kohakäändesufiksite k-ainese säilimine esimese silbi vokaali järel (mõ/ɣun/dᵊ). k-ainese säilimine konsonantide järel on igati häälikuseaduslik (kaleš/kan/de). Vastlusalune k-ainese kadu (sirä/n/de) toimus juba siis, kui sõna pearõhk oli kamassi keeles enamasti veel esimesel silbil.[321] Vormis *sirä/gän/de jäi pearõhu paiknemise tõttu sõna alguses ja sõna suhteliselt suure pikkuse tõttu sõna keskoss hääldamise tarvis suhteliselt vähe häälduseenergiat. Neis tingimustes g>ɣ. Sellist olukorda ei tekkinud possessiivse deklinatsiooni ühesilbilise tüvega vormides (mõ/ɣun/dᵊ), sest need olid lühemad. Lühemad olid ka absoluutse deklinatsiooni lokatiivi- ja ablatiivivormid, kus puudusid possessiivsufiksid, näit. (C) sirä/gän (ains. lok. sõnast sirä 'Schnee'). Siin kohakäändesufiksite k-ainese säilis. Oletust, et kamassi keele possessiivse deklinatsiooni kohakäändesufiksid -n- ja -t- on saadud nn. kosfiksiga varustatud pikematest kohakäändesufiksitest, toetab veel seegi, et selkupi keele possessiivses deklinatsioonis kohakäändesufiksid -n- ja -n- < *-t- puuduvad. Nagu eespool juba näidatud, esineb paaril üksikjuhul küll latiivisufiks -n-, kuid ainult paralleelselt kujuga -gVn-, mis lubab oletada, et siingi on g>ɣ. Viimase oletuse kasuks näivad kõnelevat ka pikad vokaalid sellistes

---

[321] J o k i KW, lk. 126; vrd. ka К ю н н ä п НП, Ik. 47,51.

põhja-samojeedi vormides, nagu näit. nee (L) nišǎndɒ 'zu seinem Vater' (ains. 3.is. poss-sufiksiga ains. lat. sõnast nišǎ̆ɒ̤ 'Vater'; ? < * niša/ɣ8n/ndɒ), vrd. (T) нисяханд ' твоему отцу ' (ains. 2.is. poss--sufiksiga ains. lat. sõnast нися ' отец '; * niśa/-ɣan/nd).

(257) V. Tauli on osutanud, et uraali keeltes ilmneb latiivi ja lokatiivi ühtelangemise tendents, mille üheks juhuks ta peabki kamassi keele possessiivse deklinatsiooni latiivi ja lokatiivi ühtelangemist. Just possessiivse deklinatsiooni illatiivi ja inessiivi ühtelangemist võib täheldada permi keeltes. Seda nähtust tunnevad ka indo-euroopa keeled, näiteks kreeka ja leedu keel.[322] Selkupi keele possessiivse deklinatsiooni latiivi-lokatiivi lõpp -k8n kujutab endast sama tendentsi toime tulemust. V.Tauli järgi esineb uraali keeltes veel ka lokatiivi ja ablatiivi ühtelangemise tendents, mille näiteks samojeedi keeltes on selkupi keele absoluutse deklinatsiooni lokatiiv-ablatiiv.[323]

(258) Järelikult ei kujuta kamassi -n- ja -t- endast midagi muud kui vastavalt -gVn- , -kVn- ja -gVt-, -kVt- foneetilisi variante.

(259) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni lokatiivisufiks -n8̄n- on tõenäoliselt postpositsionaalset päritolu, vrd. neenetsi keele possessiivse deklinatsiooni kaksuse kohakäänete moodustamiseks kasutatav postpositsioon, mis on vaatlusaluse kamassi sufiksi etümoloogiliseks vasteks;

---

322 T a u l i STUL, lk. 24-25.
323 T a u l i STUL, lk. 28-30.

näit. (T)тэхэют ня/' 'к двум твоим оленям'.[324]

Nii neenetsi keeles kui ka teistes põhja-samojeedi keeltes on see postpositsioon saanud käändelõpuks, näit. nee (C) pībt'iŋajuta/ńā̄ʔ (mitm. 3.is. poss-sufiksiga kaks. lat. sõnast pibt'iʔ 'Lippe'), een (C) ennet'egguta/neno (mitm. 3.is. poss-sufiksiga kaks. abl. sõnast ennet'eʔ 'Mensch'), nga (C) kulagaita/nāŋ (mitm. 2.is. poss-sufiksiga kaks. lat. sõnast kula ' Rabe').[325] Kamassi lokatiivisufiksi -nȫn- teine komponent -n- on identne lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivisufiksiga *nV (~*n).

---

324 ФУСЯ, lk. 381.

325 Vt. viide 319.

2.2.7. KAMASSI KEELE KOHAKÄÄNETE LÕPPUDE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(260) Seega lähtub kamassi keele absoluutse deklinatsiooni latiivisufiks -n(V), -dV, -tV lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni latiivisufiksist *ndV (~*nd)~ *dV (~ *d)~ *tV (~ *t), võimalikult ka latiivisufiksist *n või *ŋ. Viimasest põlvneb ehk ka kamassi -ŋ. Kamassi -lö, -lla on tõenäoliselt türgi-tatari päritolu, kuid võis esineda juba lõuna-samojeedi aluskeeles. Kamassi -b(ö)n, -rö ja -rin on kõik kolmekesi laenatud kamassi keelde türgi-tatari keeltest. Oletatav -j(i), -I, -i põlvneks lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni latiivisufiksist *jö(~*j).

(261) Kamassi keele absoluutse deklinatsiooni lokatiivisufiksid -gVn(u), -kVn ja -n(ö) lähtuvad vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni lokatiivisufiksitest *gVn (~*gVnV)~ *kVn (~*kVnV) ja *nö (~*n).

(262) Kamassi keele absoluutse deklinatsiooni ablatiivisufiksid -gV(ˀ), -gVdV, -kV(ˀ) ja -dö, -tö põlvnevad vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni ablatiivisufiksitest *gVdV (~*gVd)~*gVtV (~*gVt) ~ *kVdV (~*kVd)~ *kVtV (~*kVt) ja *dö (~*d)~*tö (~*t).

(263) Variantide -gVn(u) ja -gVdV järgkomponendid -n(u) ja -dV võivad olla kamassi uusmoodustised.

(264) Kamassi keele absoluutse deklinatsiooni lokatiivisufiksi -nVn ja ablatiivisufiksi -nVdö lähteks on

vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivne postpositsioon *nVnV (~*nVn) ja ablatiivne postpositsioon *nVdə̈ (~*nVd). ~~*nVnV ja ablatiivne postpositsioon *nVdə̈~~

(265) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni latiivi-lokatiivisufiksi -gVn-, -kVn-, (>) -n- läheteks on lõuna-samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni latiivisufiks *gVn ~ *kVn ja lokatiivisufiks *gVnV (~*gVn) ~*kVnV (~*kVn).

(266) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni ablatiivisufiksi -gVt-, -kVt-, (>) -t- lähte moodustab lõuna-samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni ablatiivisufiks *gVtV (~*gVt)~*kVtV (~*kVt).

(267) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni lokatiivisufiks -nə̄n- põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele lokatiivsest postpositsioonist *nVnV (~*nVn).

(268) Ei ole selge, kas lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni oletataval latiivisufiksil *jə̈(~*j) on vasteid põhja-samojeedi keeltes.[326] Kõigil ülejäänud äsjavasdeldud lõuna-samojeedi aluskeele kohakäändesufiksitel on olemas vasted põhja-samojeedi keeltes: absoluutses deklinatsioonis - latiivi samL *ndV (~*nd)~*dV (~*d)~*tV (~*t) ~ sampP, näit. nee (T) НГЭСЫ/Н (sins. lat. sõnast НГЭСЫ 'стойбище'), НТ (<*jəˀ/t; sama vorm sõnast Я' 'сама, головня') ja samL *n või *ŋ ~sampP, näit. nga ni/ŋ 'auf'; lokatiivi samL *gVn (~*gVnV) ~*kVn (~*kVnV)~sampP, näit. nee (T) ТУ/ХУНӘ (sins. lok. sõnast ТУ 'сгонь') ja samL *nə̈(~*n) ~ sampP, näit. een (T) ТОСЫ/Н 'внизу'; ablatiivi samL

326 Vrd. ka N.-S e b e s t y é n PFS, lk.307-308.

*gVdV (~*gVd) ~ *gVtV (~ *gVt) ~ *kVdV (~*kVd) ~ *kVtV (~*kVt) ~ samP, nga (T) бигай/кэтэ (ains. abl. sõnast бигай 'река') ja samL *dë (~*d)~*të(~*t) ~ samP, näit. nga (T) ни/тэ 'с (поверхности), из-за (в причинном значении)'; possessiivses deklinatsioonis - latiivi samL *gVn ~*kVn ~samP, näit. nee (T) небяханд (< * небя/хан/нд) 'к твоей матери'; lokatiivi samL *gVnV (~*gVn) ~*kVnV (~ *kVn) ~ samP, näit. een (P) ese/hone/no 'у отца моего'; ablatiivi samL *gVtV (~*gVt) ~*kVtV (~ *kVt) ~ samP, näit. nga (P) jase/gata/te 'от отца его'.

(269) On ilmne, et kõik need lõuna- ja põhja-samojeedi keelte ühised kohakäändesufiksid - nii lihtsad kui ka liitsed - põlvnevad samojeedi aluskeele vastavatest kohakäändesufiksitest.

(270) O. Donner rekonstrueeris samojeedi aluskeele kohakäändesufiksite süsteemi selliselt: latiivi ne, lokatiivi na ja ablatiivi ta.[327] B. Collinderi arvates polnud samojeedi aluskeele ablatiivisufiksi kujuks *-ta *-tä nagu soome-ugri aluskeeles, vaid *-tu ~ *-tü.[328] P. Hajdú järgi olid samojeedi aluskeeles olemas lokatiivisufiks *-ka-na ja ablatiivisufiks *-kata.[329] Eraldist tähelepanu on mitmed autorid pühendanud samojeedi kohakäändesufiksite nn. koafiksile.[330] V. Tauli ja B. Collinderi järgi

[327] O. Donner, Die samojedischen Sprachen und die finnisch-ugrischen.- MSFOu LXXI, lk. 59.

[328] Collinder CGUL, lk. 192.

[329] Hajdú SzLA, lk. 9-18.

[330] Vt. T.E. Uotila, Sijapäätteiden syntyhistoriaa.- Vir. 1945, lk. 333.

kujutab see kosfiks *-ka- endast algset derivatsioonisufiksit. Seda tõendavat asjaolu, et põhja-samojeedi keeltes seisab mitmuse tunnus mitte selle kosfiksi ees, vaid järel, näit. nee (C) ŋuda/ha/ˀ/na (mitm. lok. sõnast ŋuda 'Hand'; vrd. ains. lok. ŋuda/hana; mitm. tunnus -ˀ-).[331] B. Collinder ühendab vastlussluse kosfiksi põhja-samojeedi derivatsioonisufiksiga hy,gy, mis väljendab kuuluvust või asukohta, näit. nee war/hy 'kaldal asuv' (sõnast war 'kallas').[332] I.N.- Sebestyén kirjutab: "Die Funktion des Elementes *k in den sekundären Suffixen als "lokales Determinativum" hatte sich bereits im Ursamojedischen herausgebildet".[333] On oletatud, et samojeedi keelte prolatiivisufiks *mVnV on postpositsionaalset päritolu.[334] Toodagu esile, et seni pole samojeedi aluskeeles rekonstrueeritud latiivisufiksit *ntV. Kuid B. Collinderi mõte näib liikuvat selles suunas.[335]

(271) Käesoleva töö autor on seisukohal, et samojeedi aluskeeles olid olemas vähemalt järgmised kohakäändesufiksid: absoluutses deklinatsioonis - latiivi *ntV ja *n või *ŋ, lokatiivi *nV ja *kVnV, ablatiivi *tV ja *kVtV,

---

[331] C o l l i n d e r PLS, lk. 97; T a u l i OA, lk. 200-201

[332] C o l l i n d e r CGUL, lk. 293; B. C o l l i n d e r, Survey of the Uralic Languages. Uppsala 1956, lk. 432, vrd. ka С е р е б р е н н и к о в ОЛР, Iк. 21.

[333] Sekundaarsete sufiksite all mõtleb ta siin samojeedi keelte kohakäändesufikseid kosfiksiga *kV. N.-S e b e s t y é n PFS, lk. 331.

[334] Vt. eriti С е р е б р е н н и к о в ОЛР, Iк. 43.

[335] C o l l i n d e r CGUL, lk. 293-294; vt. ka l.(275).

prolatiivi *mVnV; possessiivses deklinatsioonis - latiivi *kVn , lokatiivi *kVnV , ablatiivi *kVtV, prolatiivi *mVnV.

(272) Ensmasti ollakse arvamusel, et uurali aluskeel tundis üldjoontes järgmist kohakäändesufiksite süsteemi:

latiiv *n, *ŋ või *ń ,
*kV ~ *k,
lokatiiv *nV,
ablatiiv *tV.[336]

(273) Nendest uraali aluskeele kohakäändesufiksitest lähtuvaid soome-ugri keelte kohakäändesufikseid on erialases kirjanduses niivõrd ulatuslikult käsitletud, et siinkohal pole vajadust vasteva soome-ugri keelesainestiku esitamise järele.[337]

(274) Näib olevat igati tõenäoline, et kosfiksi *kV abil moodustatud liitsed kohakäändesufiksid on tekkinud alles samojeedi aluskeeles. Kosfiksi *kV päritolu vajab veel täiendavat uurimist , kuid igatahes on mõeldav, et ta

---

336 Vt. näit. A n g e r e UJF, lk.51; C o l l i n d e r CGUL, lk. 205-206, 286-294; C o l l i n d e r PLCP, lk.12; H a j d ú BUNy, lk. 62, 120-123; I t k o n e n SUKK, lk. 69-70; N. -S e b e s t y é n PFS, lk. 308-309; S e t ä l ä IT X, lk. 249; vrd. ka näit. E. I t k o n e n , Eräiden lstiivin ja prolstiivin päätteiden tarkastelua.- Vir. 1967, lk. 249-255; id. , Zur Frühgeschichte der lappischen und finnischen Lokalkasus. -CSIF, lk. 202; Д ж. К и е к б а е в , Об уральско-алтайском абессиве и его происхождении. -Всесоюзная конференция по финно-угорскому языкознанию. (Тезисы к докладам и некоторые доклады .) Ижевск 1967, lk. 13-19.

337 Vt. viites 336 loetletule lisaks veel näit. A r i s t e AALK; P. A r i s t e , Sisekohakäänete kujunemisest läänemere keeltes. - Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised 1954 1, lk. 41-50; Д. Ю р и х , Древнейшие числовые и падежные формы имени в финно-угорских языках , lk. 81-86; Ю р и х СГФЯ, lk. 50-64, vrd. ka A. R a u n , Zum Verhältnis der Derivation und Flexion im Finnisch-Ugrischen. -CSIF, lk. 426-427.

ühendub etümoloogiliselt nii denominiinaalseid adjektiive tuletava sufiksiga *kV samojeedi keeltes, näit. nee (L) mäk/kĭ 'im zelt befindlich' (sõnast mä 'zelt'; <*-/ka/j), sel (C) s n d o / g e mādur 'der B o o t - held' (õieti ' der i m B o o t b e f i n d l i c h e Held'; sõnast snd 'B[illegible]t')[338], vrd. ka näit. sm si/kä-/läinen 'sealne', kui ka k-latiivi sufiksitega soome-ugri keeltes.[339]

(275) Sisuliselt ühendab B. Collinder käesoleva töö autori poolt oletatava samojeedi aluskeele latiivisufiksi *ntV küsimärgiliselt eesti terminatiivisufiksiga -ni, näit. jala/ni (oletades lähtevormi *jalγannik < *jalγandik), ja soome sufiksitega -nne, -nnek, -nnes, -nni sellistes eraldistes vormides nagu tänne (tännek) 'siia', kunnes 'kuni', kunni 'id.' jmt.[340] Osutatagu, et mitmed autorid on oletanud eri soome-ugri keeltes algse kohakäändesufiksi *ntV jälgi. Ollakse aga üksmeelsel arvamusel, et selliseks jäljeks pole läänemeresoome ekstsessiivisufiks -nd, -nD, -nt, -nDa, -nDä, -nta, -ntä, mida peetakse põhjendatult hiliseks analoogiamoodustiseks; näit. e kodu/nt, tags/nt, vdj soldati/nD 'soldatist', ksrjuši/nD

[338] Vt. L e h t i s a l o PUA, lk. 342-343.

[339] Vrd. ka E. I t k o n e n , Eräiden latiivin ja prolatiivin päätteiden tarkastelua, lk. 249.

[340] C o l l i n d e r CGUL, lk. 293-294.

'karjusest', sm koto/nta 'kodunt', luo/nta 'juurest', lv kougə̂/nd 'kaugelt'.[341] Kuid sellist jälge on oletatud läänemeresoome terminatiivi- ja latiivisufiksites -neʾ, -ni, -niʾ, -nì, -nne, -nnek, -nees, -nni, -nnik, -ńi, -ńə jne. näit. e käeni, vȫniʾ 'vööni', sānì 'saadik', sm sinne 'sinna', saanni 'saadik', krj šuańi 'id.', lv sǭńə 'id.'[342] Y. Wichmann ühendas selliste läänemeresoome vormide oletatava lähtesufiksi *-nte- permi prosekutiivisufiksitega: km -d, -t ja udm -ti,[343] näit. km ödźösö/d 'durch die Tür', udm uram/ti 'die Strasse entlang'. Kõigis nendes oletustes on väga argumenteeritult kaheldud, kuid neid pole suudetud ümber lükata.[344] Edasi on Gy. Lakó pidanud võimalikuks, et ülalnimetatud permi sufiksid lähtuvad kujust *-nte, kusjuures nad tuleb sel juhul kõrvutada ungari latiivsete adverbide ide 'siia' ja oda 'sinna' elemendiga -d-, samuti mordva ajaadverbide mdM śokśə̂nda 'sügisel', t'alə̂nda 'talvel', tunda-, mdE tundo 'kevadel', vaš̌ənda 'algul, mdM kíziṇda, k'izə̂nda-, k'izə̂nda 'suvel', ilädindä 'õhtul' sufiksiga - nda, -ndä.

---

[341] Vt. näit. A l v r e BFD, lk. 177; A r i s t e AALK; P. A r i s t e, Sisekohakäänete kujunemisest läänemere keeltes; P. A r i s t e, Vadja keele grammatika. (= Nõukogude soome-ugri teadused 9.) Tartu 1948, lk. 37-38; H a k u l i n e n SKRK, lk. 89-95; ФУСЯ, lk.31.

[342] Vt. selle kohta L a k ó EPT, lk.75-76, 347-348, 352-353; vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 293-294; F. O i n a s, On the Estonian Terminative Particles.- UAJb XXVIII, lk.208-214, vrd. ka A l v r e BFD, lk. 177-180.

[343] Vt. L a k ó EPT, lk. 347.

[344] Vt. eriti L. K e t t u n e n, Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs, lk. 5-25; L a k ó EPT, lk. 347-380.

Kõigi nende sufiksite lähtekujuks rekonstrueerib ta *-nt .[345] Seega on Gy. Laká oletanud algse kohakäändesufiksi *ntV jälgi nii volga-, permi kui ka ugri keeltes, mis muudab tõenäolisemaks sellegi oletuse, et taolisi jälgi leidub läänemeresoome keelteski. Need oletatavad jäljed võib ühendada samojeedi keelte latiivisufiksiga *ntV. Usutatavasti tundis uraali aluskeel kohakäändesufiksit *ntV , mille põhiline funktsioon oli nähtavasti latiivne.

(276) Samojeedi aluskeele prolatiivisufiksil *mVnV näivad soome-ugri vasted puuduvat. On mõeldav, et see sufiks lähtub postpositsioonist.

(277) Samojeedi aluskeele ülejäänud kohakäändesufiksitel - latiivi *n või *ŋ, lokatiivi *nV ja ablatiivi *tV - on olemas selged soome-ugri vasted.

(278) Järelikult tuleb uraali aluskeeles oletada vähemalt järgmisi kohakäändesufikseid: latiivi *n või *ŋ ja *ntV, lokatiivi *nV, ablatiivi *tV. Seejuures võib *ntV olla algselt liitset päritolu.

(279) Kokkuvõtteks võib siis nentida, et kõik kamassi keele kohakäändesufiksid, mis põlvnevad lõuna-samojeedi aluskeele kohakäändesufiksitest, - välja arvatud ehk latiivi -j(i), -I, -i - põlvnevad ühtlasi ka samojeedi aluskeele vastavatest kohakäändesufiksitest. Viimased lähtuvad omakorda - välja arvatud ehk nn. kosfiks *kV - uraali aluskeele kohakäändesufiksitest latiivi *n või *ŋ ja

[345] L a k ó MPT, lk. 347-350, vrd. ka lk. 369.

*ntV, lokatiivi *nV ning ablatiivi *tV.

2.2.8. INSTRUMENTAALI LÕPUD

2.2.8.1. ABSOLUUTSE DEKLINATSIOONI INSTRUMENTAALI LÕPP [346]

(280) (C) -ze^{ɔ}, -se^{ɔ}, (D) -zɛ̆^{ɔ}, -ze, -ze^{ɔ}, -zi, -zɒ, -z^{əɔ}, -zə̣, -z'ɛ^{ɔ}, -z'ɛ̆^{ɔ}, -z'ɛ̆^{ɔ}, - z'e^{ɔ}, -z'ė, -z'ė^{ɔ}, -z'i^{ɔ}, -z̆^{əɔ}, -se, -se^{ɔ}, -s̬ɛ̆, -s̬e^{ɔ}, - śe^{ɔ}, -śe̯^{ɔ}, -śė, -^{ɔ}z, (K) -z̬i, -z'i, -z'ī, -z'i^{i}.

(281) Instrumentaali lõpp liitub absoluutses deklinatsioonis sõna tüvele või tüve mitmuse tunnustele. Kahetüvelistest sõnadest kasutatakse siin konsonanttüve. Näit. (C) ǟŋi/ze^{ɔ} (ains. instr. sõnast ǟŋi 'Boot'), ńeg/ze^{ɔ} (ains. instr. sõnast ńe^{ɔ} 'Adler' : ains. gen. ńege/n), artu^{ɔ}-/ze^{ɔ} 'zuviel'(ains. instr. sõnast artu^{ɔ} 'überflüssig'; õieti 'liiaga'), d'agazaŋ/ze^{ɔ} ~ d'agaje/ze^{ɔ} (mitm. instr. sõnast d'aga 'Fluss'), (D) mɯ̄dɯ̄/źɛ̆^{ɔ} 'mit dem Opfer' (ains. instr. sõnast mɯ̄dɯ̆ 'Opfer'), k̬^{c}ǟd'ə̂k̬^{c}/śe̯^{ɔ} 'mit Knöcheln' (ains. instr. sõnast k̬^{c}ǟd'ə̂k̬^{c} 'Knöchel, Knöchelspiel'), artu^{ɔ}/źe^{ɔ} 'zuviel' (ains. instr. sõnast àrtu^{ɔ} 'überflüssig, unnötig'; õieti 'liiaga '[347]), d'å̯ɣåzåŋ/ze^{ɔ} ~ d'å̯ɣå^{ɔ}i/ze (mitm. instr. sõnast d'å̯ɣå 'Fluss'), (K) te̯n-/źī 'sinuga' (ains. instr. sõnast te̯n 'sina'), baɫ̆ttu-/źī 'kirvega'(ains. instr. sõnast baɫ̆ttū ' kirves'), še̯k̆kē̯·/źi 'keeli' (ains. instr. sõnast še̯k̆kē̯ 'keel').

(282) Tänapäeva kamassi keeles leidub ka juhtumeid, kus tüve mitmuse tunnus järgneb instrumentaali lõpule, näit.

[346] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 114-115, 178-181; J o k i KW, lk. 134-135. M.A. Castrén nimetas seda kamassi (ja selkupi) keele käänet instruktiiviks.

[347] Vrd. ka J o k i LS, lk. 75.

(K) inē:/zi/ᵓᵓʲī 'hobustega'(mitm. instr. sõnast inē 'hobune'). Küllap on keelejuht siin eksinud.

(283) Kõige algsemal kujul on instrumentaalisufiks fikseeritud ilmselt M.A. Castrénil: -zeᵓ, -seᵓ. Puht-foneetilistel põhjustel on need kaks foneetilist varianti andnud terve rea teisi variante. Äärmusliku juhtumina on võinud sufiksi lõpus paiknev larüngaalklusiil nihkuda sufiksi algusse, kusjuures sufiksi vokaal on kadunud: (D) bilɛ̄/ᵓz 'im Bösen' (ains. instr. sõnast bilɛ 'schlecht, untauglich, hinfällig, gebrechlich, abgelebt'). Üldse on sufiksi areng toimunud vokaali kõrgenemise suunas, millega on kaasnenud alguskonsonandi palatalisatsioon.

(284) Instrumentaal on lauses tavaliselt adverbiaaliks, mõnikord ka subjektiks. Näit. (D) u i̯ m̆ t / ś ĕ ᵓ ṕⁱaŋdᵊ-lⁱ/i̯ɛt '[es] drückt herab m i t s e i n e m F u s s e' (adverbiaal), (K) ēi tᶜemneᵓᵓʲī mbi̯·dda è · / ź i ⁱ ȧźittī̯ '(nad) ei osanud s e l l e g a midagi teha' (adverbiaal), ni̯ k o p t ō / z̥ i ‿ bar uzē·rbiᵓᵓʲī: 'poiss t ü d r u k u g a kasvasid suureks' (subjekt). Mainitagu, et kamassi instrumentaali funktsioonid langevad ühte eesti komitatiivi funktsioonidega.

(285) Kamassi instrumentaalisufiks on tõenäoliselt postpositsionaalset algupära. Sellele osutab sufiksi paiknemine possessiivses deklinatsioonis possessiivsufiksite järel, näit. (D) tu̯ra/l/zeᵓ (= tu̯ra 'Haus' + ains.2.is. poss--suf. -l- + instrumentaalisuf. -zeᵓ).

(286) Lõuna-samojeedi keelte raames ühendab P.Hajdú kamassi instrumentaalisufiksi -se, -ze kamassi

infinitiivisufiksiga -set, -zet ning selkupi instrumentaalisufiksiga -sä. Kamassi infinitiivisufiksi lõpul seisvat t-d peab ta latiivisufiksiks. Nominaaltüvede korral kasutatavat kamassi infinitiivisufiksit ka essiivisufiksi funktsioonis. Ta peab siin silmas lauset (D) i͡iʾ h e l l ä z ᵊ t ! 'nimm [mich] z u m G e f ä h r t e n !', mille tõlget A.J. Joki on varieerinud nii: 'nimm mich a l s K a m e r a d '.[348]

(287) Selkupi keeles on absoluutse deklinatsiooni instrumentaalisufiksiteks

(C) -s, -sa, -sä, -sᵉ, -sea, -seä, -sì, -si, -sse, -ze, -зe, -χe, -χe, -he, -e (<-he), (P) -sä, (L) -səḑ, -s̀əḑ,

(C) -nse, -nze, -sse (<-nse),

(C) -n, (P) -t,

(C) -notti, - nopti, - nopse.[349] Viimane esineb G.Prokofjevil komitatiivisufiksina -nəpti.[350]

(288) M.A. Castrén kirjutab, et instrumentaalisufiksi h võib välja langeda, eriti kui h seisab kahe e vahel (ehe > ë). Instrumentaalisufiksi -n lähteks peab ta lokatiivisufiksit. Sageli väljendavat -se, -he komitatiivi, millel olevat ka oma lõpp opti, otti (assimilatsioon pt>tt). Viimane olevat selkupi keelest laenatud ka handi keelde, kus ta esinevat instruktiivi-komitatiivisufiksina at.[351]

---

[348] H a j d ú LIKSz, lk. 127-128; H a j d ú LIS, lk.270-271; J o k i KW, lk. 89, 174-175; vrd. ka H a j d ú MBK, lk. 131-132; vt. ka l. (529).

[349] L e h t i s a l o SS, lk. 117-152, 187-193, 331-332; P r o k o f j e w MEOS, lk. 94-98; П р о к о ф ь е в СГ, lк. 32-38.

[350] P r o k o f j e w MEOS, lk. 95; П р о к о ф ь е в СГ, lк. 32;85.

[351] C a s t r é n GSS, lk. 97, 140-141.

G. Prokofjev pidas instrumentaalisufiksiks üksnes sä-d . t-d vastles ta algul vana instruktiivisufiksina, hiljem aga genitiivisufiksina.[352]

(289) Selkupi instrumentaalisufiksi -s jne. variandid - väljaarvatud n-algulised - on foneetilised. Variant -s on minetanud oma algse vokaali, teiste variantide konsonant - ning vokaalaineses kõrvastuvad selkupi keelele isoloomulikud häälikuvaheldused s~h ja s~es, e~eä.[353] Variant -e on moodustunud kujust -he h kao tulemusena. Selkupi instrumentaalisufiks pärineb postpositsioonist. Seda tõendab asjaolu, et selkupi keele possessiivses deklinatsioonis võib vaatlusalune instrumentaalisufiks seista ainult possessiivsufiksite järel, näit. (O) loga/n/di/he (kaks. 2.is. poss-sufiksiga -di- sins. instr. sõnast loga 'Fuchs'; instr- suf. -n...he). Sufiksi postpositsionaalne päritolu seletab ka variantide -nse, -nse esimese komponendi -n- päritolu: see lähtub genitiivisufiksist -n, millega oli vormistatud postpositsiooni põhisõna.[354] Instrumentaalisufiks -n seostub tõenäoliselt lokatiivisufiksiga -n(V): tähendusareng lokatiiv > instrumentaal on vägagi tõenäoline, vrd. näit. sm kirveellä 'kirvel' (lokatiivne funktsioon) > 'kirvega' (instrumentaalne funktsioon).[355]

(290) Kamassi instrumentaalisufiksi -ze jne. esikomponent -ze- jne. ühendub etümoloogiliselt selkupi instrumentaalisufiksiga -s jne. Näeme, et intervokaalses

---

[352] P r o k o f j e w MEOS, lk. 94-95; П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 32, 86.

[353] Vt. C a s t r é n GSS, lk. 63-64, 99.

[354] Vt. ka П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 44.

[355] Vrd. ka H a k u l i n e n SKRK, lk. 96.

positsioonis võinud säilida, on ta kamassi keeles samas positsioonis andnud z. Vrd. näit. eLõ mõsk- 'pesema' ~ mr mušk- ~ mrd muśk'e- ~km, udm miśk'i- ~ u mos- ~nee māsa- ~ sel musa- 'abwischen, abwaschen' ~ kam beze- 'waschen'.[356] Järelikult on z kamassi ja selkupi instrumentaalisufiksis saadud s-ist. Kamassi sufiksi lõpul oleva larüngaalklusiili päritolu pole selge. On mõeldav, et kamassi instrumentaalisufiks on identne kamassi infinitiivisufiksiga -zä̈t, -sä̈t, seejuures täies ulatuses. Sel juhul on instrumentaalisufiksis toimunud muutus -t > -ɔ.[357] Infinitiivisufiksis -t aga säilis, sest talle järgnesid sageli latiivisufiks -tV või possessiivsufiksid -tV, -tVn, näit. (D) mo^{i}/zə̣t ~ moist^{ə} (< * moi/sä̈t/t^{ə})' pressen, drücken, fordern; können'.[358] Kui silmas pidada veel oletust, et selkupi infinitiivisufiks -g8, -k8 pärineb ehk selkupi latiivi-translatiivisufiksist -ko[359], siis võib oletada, et kamassi infinitiivisufiks pärineb kamassi instrumentaalisufiksist * -sä̈t ~ *-zä̈t.[360] Viimane on sel juhul moodustunud kamassi keeles eriarenguliselt sufiksi *-t liitumise teel lõuna-samojeedi aluskeele absoluutse deklinatsiooni postpositsionaalset päritolu instrumentaalisufiksile *sä̈ (~ *zä̈). See *-t võiks olla mingi vana kohakäändesufiks, ootuspäraselt lokatiivisufiks.[361]

---

[356] Vrd. näit. ka P a a s o n e n BFSL, lk.5, 231,236, 244-245, 248; SKES III, lk. 530-531.

[357] Vrd. H a j d ú SJ, lk. 254-255.

[358] Vt. l. (526).

[359] Vt. l.

[360] Vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 251.

[361] Vrd. ka H a k u l i n e n SKRK, lk.95; L a k ó ERKT, lk.211; N.-S e b e s t y é n PFS. lk. 337-338.

2.2.8.2. POSSESSIIVSE DEKLINATSIOONI INSTRUMENTAALI LÕPP [362]

(291) (C) -ze, -se, (D) -zeˀ, -zi, -źė, -źe̯ˀ, -se, -śĕˀ, -śeˀ, -śe̯ˀ, -śĭˀ, -śəˀ, -s̆e, -s̆eˀ, -s̆i, (K) -źi̯, -'źī.

(292) Liitub possessiivsufiksitele, näit. (C) uda-/l/ze 'mit deiner Hand' (= uda 'Hand' + ains. 2.is. poss-suf. -l + -ze), (D) šei̯mü/t'/s̆e 'mit seiner Stute' (= šeimɒ 'Stute' + ains.3.is. poss-suf. -t' + -s̆e), (K) śimȧ·/m/'źī: '(minu) silmaga' (= śimȧ 'silm' + ains. 1.is. poss-suf. -m + -'źī).

(293) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni instrumentaalisufiks erineb absoluutse deklinatsiooni instrumentaalisufiksist sellepoolest, et tema lõpul ei esine larüngaalklusiili. Tõenäoliselt on ta selle juba küllalt varakult minetanud.

(294) Sufiksi eri variandid on puht foneetilised. Märgitagu, et ühel juhul seisab sufiksi alguses sekundaarne larüngaalklusiil: (K) -'źī.

(295) Selkupi keele possessiivses deklinatsioonis on instrumentaalisufiksiks (C) -n...he, -n...ze, -n...sa, -n ...se, -n...si, -n...s̀e, (P) -n...sä, (L) -n... səɒ̤, -t... s̀əɒ̤.[363] Näit. (C) loga/n/di/he (kaks.2.is. poss-sufiksiga -di- ains. instr. sõnast loga 'Fuchs'), (L) mŏàn/mi̯/səɒ̤, mŏàt/ti̯/s̀əɒ̤ (mitm. 1.is., ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. instr. sõnast mŏàt 'Zelt'). Instrumentaali-

[362] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 210-220,325-328; J o k i KW, lk. 137, 140-142.

[363] L e h t i s a l o SS, lk. 152-168, 329-330; P r o k o f j e w MEOS, lk. 295-296; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 39-40.

sufiksi konsonandi h väljalangemise järel on sufiksi vokaal e võinud ühte sulada possessiivsufiksi vokaaliga, näit. (O) logande (ains. 3.is. poss-sufiksiga -de ains. instr.; *-/n/dë < *-/n/de/he). Instrumentaalisufiksi esimene komponent -n-, -t- pärineb tõenäoliselt genitiivisufiksist -n, -t.

(296) Kamassi keele possessiivse deklinatsiooni instrumentaalisufiks -ze jne. Ühendub etümoloogiliselt selkupi possessiivse deklinatsiooni instrumentaalisufiksi -n...he jne. teise komponendiga -he jne., lähtudes lõuna-samojeedi aluskeele possessiivse deklinatsiooni postpositsionaalset päritolu instrumentaalisufiksist *sö(~ *zö). Usutavasti oli possessiivse deklinatsiooni instrumentaalisufiksi varasemaks kujuks kamassi keeles erisrenguline *-söt ~ * -zöt nagu absoluutse deklinatsiooni instrumentaalisufiksilgi.

(297) Osutatagu, et peale kamassi infinitiivisufiksi ja selkupi instrumentaalisufiksi on P. Hajdú sidunud kamassi instrumentaalisufiksiga veel neenetsi latiivi-translatiivisufiksi -ś ja eenetsi essiivi-transitiivi-mutatiivisufiksi -ś, samuti põhja-samojeedi keelte infinitiivisufiksi -ś, pidades kõigi nende sufiksite lähteks latiivisufiksit -ś < *-ćə[364] viimase lähteks aga omakorda nähtavasti urasali aluskeele latiivi-transitiivi -essiivisufiksit *-ć.[365] Kui käesoleva töö autori oletus, et lõuna-samojeedi keelte instrumentaalisufiksid on postpositsionaalset algupära, peaks vastama tõele, siis on nende ühendamine

[364] H a j d ú LIKSz, lk. 127-128; H a j d ú LIS, lk.270; H a j d ú MBK, lk. 131-132; vrd. ka H a j d ú SPL, lk.69.

[365] Vrd. H a j d ú BUNy, lk. 65.

põhja-samojeedi keelte sufiksitega pisnagi küsitav. Rõhutatagu aga, et lõuna-samojeedi keelte instrumentaalisufiksite paiknemist possessiivsufiksite järel on raske seletada millegi muuga kui postpositsionaalse lähtega. Tuleb teha siiski kaks möönd ust. Esiteks pole võimatu, et P.Hajdú poolt loetletud põhja-samojeedi sufiksid tulenevad samuti postpositsioonist. Teiseks on mõeldav, et lõuna-samojeedi keelte instrumentaalisufiksite iseärslik asend possessiivse deklinatsiooni vormides on ometi sekundaarne, olles tekkinud ehk instrumentaalisufiksite hilise kaotuselevõtmise tõttu possessiivses deklinatsioonis. Seega peab arvestama võimalusega, et kamassi absoluutse ja possessiivse deklinatsiooni instrumentaalisufiks põlvneb samojeedi aluskeele mingist postpositsioonist või käändesufiksist.

2.3. KAKSUSE JA MITMUSE KÄÄNDELÕPPUDE PROBLEEM

(298) Kogu kamassi deklinatsiooni süsteemile iseloomulikuks jooneks on see, et eri arvude korral kasutatakse samu käändelõppe, näit. (C) d'aga/m ja d'agazaŋa/m ~d'agaje/m (ains. ja mitm. ak. sõnast d'aga 'Fluss'), tagai/gan/de ja tagaizaŋ/gan/de (ains. 3.is. poss-sufiksiga -de ains. ja mitm. lat.-lok. sõnast tagai 'Messer'), (D) di/ʾɣn(< *-/kɣn) ja dizɛ̌ŋ/gəǹ (ains. ja mitm. lok. sõnast "tema" di), kåbåʾått'š̌i (< *kåbåʾ/kat/tš̌i) ja kåbåʾzaŋ/gåt/tš̌i (ains.1. is. poss- sufiksiga -tš̌i ains. ja mitm. abl. sõnast kᶜåbåʾ 'Anhöhe'). Sama nähtus iseloomustab üldiselt ka selkupi deklinatsioonisüsteemi, näit. (C) lokka/m/dɒ ja lokkala/m/dɒ (ains.3. is. poss-sufiksiga -dɒ ains. ja mitm. ak. sõnast lokka 'Fuchs'), utto/nd ja uttalá/nd (ains. ja mitm. lat. sõnast ŭ·tta 'Hand'), (P) kɣGîrî/nnånî ja kɣGîrkî/nnånî (ains. ja kaks. abl. sõnast kɣGîr ' осетр '). Kuid selkupi kohakäänete korral võib mõnikord tähelfada algsete kohakäändesufiksite eeliskasutamist ainsuses ning hilisemate postpositsionaalset algupära kohakäändesufiksite eeliskasutamist kaksuses ja mitmuses. Vrd. näit. (C) kodša/nd -kodšaga/nd ~ kodšaga/n - kodšada/n (ains., kaks. ja mitm. lat. sõnast kodša 'Sack'; algne lat-suf. -nd - postpositsionaalset päritolu lat-suf. -n), čeher/gan - čeherde/nnan (ains. ja mitm. lok.- abl. sõnast čeher 'Schlinge'; vastavalt -gan - -nnan), loká/gan/d - loka/n/da/kiini -lokai/n/da/kiini (ains. 2.is. poss-sufiksiga -d, -da- ains., kaks. ja

mitm. lat. sõnast kodša 'Sack'; algne lat-suf. -nd - postpositsionaalset päritolu lat-suf. -n), čeher/gan - čeherde/nnan (sins. ja mitm. lok.-abl. sõnast čeher 'Schlinge'; vastavalt -gan - -nnan), lokś/gan/d - loks-/n/da/kiini - lokai/n/da/kiini (sins.2.is. poss-sufiksiga -d, -da- sins., kaks. ja mitm. lat. sõnast loka 'Fuchs'; vastavalb -gan- - -n... kiini), (P) mĭka/nDĭ - mĭkāki-/tkinĭ (sins. ja kaks. lat. sõnast mĭka 'игла'; vastavalt -nDĭ - -tkinĭ). Samuti näit.(P) ăstäkĭ/kän/Dĭ ~ ăstäkĭ/n/Dĭ/kinĭ 'к твоим двум оленям', ăstäī-/kĭn/Dĭ ~ ăstäī/n/Dĭ/kinĭ 'к твоим многим оленям' (sins. 2.is. poss-sufiksiga -Dĭ, -Dĭ- kaks. ja mitm. lat. sõnast ăstä 'олень', moodustatud paralleelselt algse lat-sufiksi -kän-, -kĭn- ja postpositsionaalset algupära lat-sufiksi -n... kinĭ abil, samal ajal kui ainsuses kasutatakse ainult algset lat-sufiksit -kän- [366]).

(299) Toodagu ära M.A. Castréni arvamus samojeedi keelte kaksuse ja mitmuse deklinatsiooniparadigmade kohta: "Das Samojedische hat drei Numeri: den Singular, Dual und Plural, von denen der Dual jedoch im Kamassinschen Dialekt ganz und gar fehlt und auch im Ostjak-Samojedischen selten ist. In den nördlichen Dialekten kann zwar der Dual allgemein gebraucht werden, aber auch hier ist seine Declination sehr unvollständig. Was den Plural betrifft, so ist auch seine Declination nicht so vollständig als die des Singulars. Sie hat ausserdem

[366] P r o k o f j e w MEOS, lk. 294, 296; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 39-40.

einen in den verschiedenen Dialekten sehr von einander abweichenden Charakter und die Endungen für die einzelnen Casus sind sehr schwankend. Es zeigt sich deutlich, dass der Plural sich noch nicht vollständig in ihren einzelnen Casus haben entwickeln können. Von diesen ist in der That nur der Nominativ öfter in Gebrauch. In den übrigen Casus wird der Dual und Plural meist durch den Singular mit Hinzufügung eines Bestimmungsworts: zwei, viele, alle ersetzt. In den nördlichen Dialekten kann ausserdem der Objectcasus des Plurals immer durch den Singular ausgedrückt werden, da sich die Zahl des Objects schon durch das Verbum bestimmen lässt. Ausserdem werden hier oft statt des Plurals gewisse Collectivformen gebraucht."[367]

(300) Vastleme põhja-samojeedi keelte kaksuse ning mitmuse käändeparadigmasid. Põhja-samojeedi keeltes võib ainsuse nominatiivi, genitiivi ning akusatiivi asemel esineda kaksuses ja mitmuses nominatiiv-genitiiv- akusatiiv, nominatiiv-akusatiiv või genitiiv-akusatiiv. Vrd. näit. nee (T) НГЭСЫ 'стойбище', НГЭСЫ/' , НГЭСЫ/М - НГЭСЫХЫ' (ains. nom., gen., ak. - kaks. nom.-gen. -ak.), (C) lamba/da, lamba/m/da - lambi/da (ains.3.is. poss-sufiksiga -da ains. nom., ak.- mitm. nom.- ak. sõnast lamba 'Schneeschuh'), een (C) ennet'e/to, ennet'e/d/do - ennet'e ggu/do (ains.2.is. poss-sufiksiga -to, -do ains. nom., ak. - kaks. nom.- ak. sõnast ennet'e? 'Mensch'), nga (C) kinda/ŋ, kinda/m - kintagi (ains. gen., ak.,

[367] C a s t r é n GSS, lk. 107-108.

- kaks. gen.- ak. sõnast kinta ' Rauch'). Edasi osutatagu, et põhjasamojeedi keelte kohakäänded moodustatakse ainsuses ja mitmuses algsete kohakäändesufiksite abil, kaksuses aga hiliste postpositsionaalset päritolu kohakäändesufiksite abil. Vrd. näit. nets (T) тэ/н, тэхэ/' - тэхэ/ня' (ains., mitm. lat. - kaks. lat. sõnast ты ' олень '; algsed lat-sufiksid -н,-' - hilist postpositsionaalset päritolu lat-suf.-ня'), enets (C) tig/gone, tiggi/ne - tiggi/nēne (ains., mitm. lok.- kaks. lok. sõnast ti? 'Sehne'; vastavalt -gone, -ne- ,-nēne), nga (C) kula-/gata/na, kulagi/ta/na - kulagai/na/nata (ains.1.is. poss-sufiksiga -na, -na- ains., mitm. abl. - kaks. abl. sõnast kula ' Rabe'; vastavalt -gata-, -ta- -nata).

(301) Selkupi keele ja põhja-samojeedi keelte andmed annavad tunnistust samojeedi keelte varasemast seisundist, kus täielik deklinatsiooniparadigma esines üksnes ainsuses. Kaksuse ja mitmuse tunnustega varustatud sõnade käänamine kujunes välja alles hiljem, kusjuures kohakäänete puhul oli vaheastmeks käänamine postpositsioonide abil, mis said lõpuks ise uuteks kohakäändesufiksiteks. Põhja-samojeedi keelte kaksuse ja mitmuse käändeparadigmad on nominatiivi, genitiivi ning akusatiivi osas jäänudki mõneti defektiivseiks.[368] (Seda defektiivsust on aidanud süvendada muidugi käänete hilised ühtelangemised.[369]) Järelikult on nähtus, et kamassi keeles kasutatakse mitmuses samu käändesufikseid kui ainsuseski, hilist päritolu. A.J. Joki peab hilise

---

[368] Vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 297-299; L a k ó ERKT , lk. 210-223; M i k o l a SzN, lk. 29-37; R a v i l a GFUN, lk.70-72; R a v i l a SKTH, lk.314-326; R a v i l a VNUS, lk. 93-94.

[369] Vt. eriti T a u l i STUL, lk. 13-19.

täieliku käändeparadigma esinemist kamassi keele mitmuses ilmseks võõra mõju tulemuseks. (Sama arvab ta ka analoogilise nähtuse kohta mari keeles ja mordva keeltes.)[370] Tõenäoliselt on kamassi keele mitmuse deklinatsiooniparadigma (nagu ennemasti selkupi keele kaksuse ja mitmuse deklinatsiooniparadigmagi) sarnastunud ainsuse deklinatsiooniparadigmaga türgi-tatari keelte mõjul.[371] Teatavasti kasutatakse viimastes nii ainsuse kui ka mitmuse korral üldreeglina samu käändesufikseid,[372] näit. kar (C) kü/neŋ - külar/neŋ (ains. - mitm. gen. sõnast kü 'Schwan'), koi (C) kül/ne - küllär/ne (ains.- mitm. lat. sõnast kül 'Asche'). Seevastu P. Alvre kirjutab: "Nominien sijoittelu kamassissa on alkuperäisemmällä kannala kuin muissa samojedikielissä. Niinpä monikossa käytetään samoja sijapäätteitä kuin yksikössä."[373], millega ei saa kuidagi nõustuda.

---

370 J o k i UOUS, lk. 40.

371 Vrd. ka J o k i UOUS, lk. 39; T a u l i STUL, lk. 232-239.

372 Vt. eriti R a m s t e d t EAS II, lk. 53-54.

373 A l v r e MÄT, lk.28.

2.4. PERSONAALSUFIKSID

2.4.1. POSSESSIIVSUFIKSID [374]

(302) Kamassi keeles on kõigi kolme isiku jaoks possessiivsufiksid. Need liituvad substantiividele, pronoomenitele, adverbidele, postpositsioonidele ning infiniitsetele verbivormidele.

(303) Kamassi keele possessiivsufiksiteta deklinatsioonis ehk absoluutses deklinatsioonis on seitse käänet: nominatiiv, genitiiv, akusatiiv, latiiv, lokatiiv, ablatiiv ja instrumentaal. Possessiivsufiksitega deklinatsioonis ehk possessiivses deklinatsioonis langeb osa neist käändeist täielikult ühte. Seetõttu on possessiivses deklinatsioonis ainult neli käänet: nominatiiv- genitiiv-akusatiiv, latiiv-lokatiiv, ablatiiv ning instrumentaal.[375]

Kõik kamassi keele possessiivsufiksid võib jaotada kahte rühma. (Alljärgnevates loeteludes on possessiivsufiksite arvutunnused paigutatud nurksulgudesse).

(304) 1.

Ains. 1.is. (Fischer, Pallas, Klaproth) -m, (C) -m, -b, -p, -ba, -bä, -pa, -pu, -pä, (D) -m, -ba, -bå, -bᵊ, -bᵊ[ᵕ], -b̊å, -bᶜᵊ, -pᵊ, - pu, -pᵊ̂, (K) -m, -m̀, -ba, -bō, -bè, -bē, -bė, -bè̀, -bi, -bī, -bo,

kaks. 1.is. (C) - we[i], -be[i] -pu[i], -pe[i], (D) -βᵐ[i], -βᵊ̂[i], -bᵊ̂[i], -b̊ᵊ̂[i], -pᵐ[i], (K) -bu̇[i],

[374] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 210-220, 325-328, 585-586, 591-592; J o k i KW, lk. 137-142, 174, 177-178.

[375] Vt. ka l. (103).

mitm. 1.is. (C) -wa[ˀ], -wä[ˀ], -ba[ˀ], -bä[ˀ], -pa[ˀ], pä[ˀ], (D) -βa[ˀ], -βɒ, - ba, -bɛ, - bɒ [ˀ], -ḃå[ˀ], -pa, -pa[ˀ],

ains.2.is. (C) -l, -la, -lu, -lä, -lü, -le, -na, -nu, -nä, (D) -l, -ʌ, -la[ˀ], -lɚ̂, -lᵊ, -ʌ̂ᵊ, -ʌ̀å, -na, -nå, -nĕ, -nᵊ, (K) -ɬ, -ɬ̀, -ɬī̯,

kaks. 2.is. (C) -lu[i], -lü[i], -le[i], -nu[i], (D) -lᵐ[i̯], -ʌ̂ʔ[i̯], -ʌ̂ʔ[i̯], -nʔ[i̯],

mitm. 2.is. (C) -la[ˀ], -lä[ˀ], -na[ˀ], (D) -la, -la[ˀ], -ʌa, -ʌa[ˀ], -na[ˀ],

ains. 3.is. (C) -t, -de, -tu, -te, (D) -t, -t', -dᵊ, -dɚ, -ḋᵊ, -ta, -tu, -ti, -tɚ̂, -tᵊ, -tɚ, (K) -ḋ, -ṫ, -ṫᶜ, -da, -du, -de̯, -dē̯, -dė̯, -dė̯, -dė̯, -dī̯, -dī̯, -tū, -te, -tᶜē̯,

kaks. 3.is. (C) -de[i], -tu[i], -te[i], (D) -dᵐ[i̯], -dɚ̂[i̯], -tᵐ[i̯],

mitm. 3.is. (C) -de[n], -tu[n], -te[n], (D) -dᵊ[n], -dᵊ[ŋ], -dɚ[n], -tu[n], -tᵊ[n], (K) -dė̯[ˀ].

(305) Selle rühma possessiivsufikseid kasutatakse substantiividega ainsuse ning mitmuse nominatiivis - genitiivis-akusatiivis, samuti ainsuse instrumentaalis (mitmuse instrumentaali kohta pole näiteid). Sufiksid liituvad kas substantiivi tüvele või tüve arvutunnusele (-saŋ jne.) Seejuures kasutatakse possessiivsufiksite ees kahetüveliste substantiivide korral konsonanttüve. Instrumentaali lõpp paikneb possessiivsufiksite järel. Näit. (6) num/bu (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains.

nom.-gen.- ak. sõnast num 'Donner': ains. gen. nume/n), üžüzäŋ/de (ains. 3.is. poss-sufiksiga mitm. nom.-gen.-ak. sõnast üžü 'Mütze'), (D) šurgåt/ʌə̂ (ains. 2.is. poss--sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast šurgåt 'Ellenbogen': ains. gen. šurgɛ̄də/n), kåbåʾžaŋ/bå (ains. 1.is. poss-sufiksiga mitm. nom.-gen.-ak. sõnast kʿåbåʾ 'Anhöhe , Berg'), tura/l/zeʾ (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. instr. sõnast tura 'Haus'), (K) bḗ·ɣel/bḗ '(minu) selg' (ains.1.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast bḗ·gə̂ɣ 'selg': ains.gen. bḗ·gə̂ɣe/n), mujjū·zaŋ/ba '(minu) sõrmed' (ains.1. is. poss-sufiksiga mitm. nom.-gen.-ak. sõnast mujù 'sõrm'), śimå·/m/'źī: '(minu) silmaga' (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. instr. sõnast śimā 'silm').

(306) B. Wickman on avaldanud arvamust, et võib-olla mõnedes järgmistest sõnadest on -m ainsuse 1.isiku possessiivsufiks (mitte aga akusatiivi lõpp): (D) askə̂ri/m 'die Henste', bugaʾii/m kāzərⁱii/m 'die wilden Stiere', nuɣurbi/m 'das Gras' , tʿumo:ī/m 'die Mäuse'. [376] Samal arvamisel oli viimase sõna suhtes ka K. Donner [377], küsimärgiliselt on seda oletanud eelviimase sõna kohta A.J. Joki.[378] Ainult A.J. Joki oletusega võikski ühineda, sest selles sõnas pole tõesti selge, kumma sufiksiga meil on tegemist: mõlema sufiksi lisamine sõnale (D) nuɣurbi 'Grasart, russ.-sib. арженикъ ' annaks vormilt identse tulemuse. Ülejäänud juhtudel aga on tõenäoliselt tegemist akusatiivi lõpuga, sest olemasolevail andmeil ei kasutata

[376] W i c k m a n FOUL, lk. 138.
[377] J o k i KW, lk. 109.
[378] J o k i KW, lk. 133.

kamassi keele possessiivses deklinatsioonis mitmuse tunnust -jeʾ jne., mis aga vaatlusalustes sõnades esineb. Võiks muidugi oletada, et need sõnad on tunnuse -jeʾ jne. possessiivses deklinatsioonis kasutamise rudimentideks. Kuid on väga vähe usutav, et -jeʾ jne. jäljed esineksid ainuüksi neis paaris sõnas. -m on vaatlusalustes sõnades ikkagi akusatiivi lõpp. Sõna nuɣurbim puhul peab veel märkima, et K. Donneri vahetutes kirjapanekutes on see fikseeritud kujul nuɣurbin , kus konsonandi -n funktsioon jääb ebaselgeks. Hiljem on K. Donner teinud paranduse n>m.[379]

(307) Selle rühma possessiivsufiksid liituvad refleksiivpronoomeni tüvele (bos-) nominatiivis -genitiivis-akusatiivis, näit (C) bos/pu (ains.1.is.), (D) boṡ/lə 'du selbst' (ains.2.is.), (K) bos/tū '(tema) ise' (ains. 3.is.).

(308) Selle rühma ainsuse ning mitmuse 3. isiku possessiivsufikseid kasutatakse ka infinitiivi tunnuse järel, näit. (D) bǎʾʌuβi b ɿ s i t / t i 'sie verliess i h r E s s e n (ains.3.is. poss-suf.), dʾzɛn a m z i t - t ʾ n nakōʾobi 'sie hatten nichts z u e s s e n' (mitm. 3.is. poss-suf.). Tänapäeva kamassi keeles on sufiks -tV saanud infinitiivisufiksi püsivaks koostisosaks ja minetanud oma algse possessiivse või latiivse funktsiooni; mitmuse 3.isiku possessiivsufiksit -tVn enam ei kasutata.[380]

---

379 J o k i KW, lk. 108.

380 Vt. 1.(526).

(309) Vastlusaluse rühma possessiivsufiksite eri variandid iga isiku piirides on tingitud puht-foneetilistest põhjustest. Nii on sufiksi alguskonsunant mõjustatud talle eelnevast häälikust. Märgitagu eriti, et konsonantide m, n, ŋ järel on 2. isiku possessiivsufiksi alguskonsonandiga toimunud muutus l, ʌ > n , näit. (C) num/nu (* num 'Donner' + ains.2. is.poss-suf. -nu < -lu), (D) nʔm/nᵊ 'dein Name' (= nʔm 'Name' + sing.2.is. poss-suf. -nᵊ < -lᵊ). Üksikkonsonandilised possessiivsufiksid on mõjustatud ka neile järgnevast instrumentaali lõpu alguskonsonandist. Possessiivsufiksite erinevad vokaalid on tingitud vokaalharmooniast ja hääldusse ebajärjekindlusest, kaksuse possessiivsufiksites esineb vokaalide sarnastumist sufiksite lõpul seisva kaksuse tunnusega -i. Üksikkonsonandilised possessiivsufiksid liituvad ainult vokaaltüvele, näit. (C) sirä/l (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast sirä 'Schnee'), vrd. näit. kaleš/la (sama vorm sõnast kaleš 'Schwert'), (D) tura/tʼ/šeˀ (ains. 3.is. poss.-sufiksiga ains. instr. sõnast tura 'Haus'), vrd. näit. tᶜenzəŋ/dᵊ (ains.3.is.poss-sufiksiga mitm. nom.-gen.-ak. sõnast tᶜeŋ 'Schne'), (K) abə̀/m̀ '(minu) isa' (sõnast abə̀ 'isa'), vrd. näit. kutte·n/bə̀ '(minu) tagumik' (sõnast kutteˀn 'tagumik'). Tõenäoliselt on üksikkonsonandiliste possessiivsufiksite lõpust algne vokaal kadunud.

(310) Juba K. Donneri ainestikus esineb ainsuse 3. isiku possessiivsufiksiga varustatud refleksiivpronoomeni

kasutamist kõigi kolme isiku korral nii ainsuses kui ka mitmuses, näit. mən b o s /t u ɪnɛ̆tsɪ̆ˀ šŏbʲi̯əm 'ich kam mit meinem e i g e n e n Pferd' (pro bos/pu), mē b o s / t s dᵊ nŏdᵊn tämᵊr amńiāba 'wir essen die Wurzel unseres e i g e n e n Grases' (pro bos/paˀ).[381] Tänspäeval on ainsuse 3.isiku possessiivsufiks saanud refleksiivpronoomeni lahutamatuks osaks ja teisi possessiivsufikseid refleksiivpronoomeniga ei kasutatagi; näit. (K) mᵊn̥ b o s / t ŭ d'ž'ebaktarl'ăm 'mina i s e räägin'.

(311) 2.

Ains.1.is. (C) - ni, -ńi, -t'i, (D) -ń,-nᵊ, -ńɛ, -ńė, -ńe, -ńi, -ńᵊ, -ńᵊ, -t'ɛ̆̆si, (K) -ńi,

kaks. 1.is. (C) -ńiwe⸢i⸣, -t'iwe⸢i⸣, (D) -niβʷ⸢i⸣, -niβᵊ⸢i⸣, -ńiβᵊ⸢i⸣, -ńiβᵊ⸢i⸣, -ńibᵊ⸢i⸣, -t'ɛ̆̆iβʷ⸢i⸣,-t'ɛ̆̆iβᵊ⸢i⸣, -t'ɛ̆̆iβᵊ⸢i⸣,

mitm. 1.is. (C) - ńiwaˀ, -ńiwäˀ, -t'iwaˀ, -t'iwäˀ, (D) -ńbɛ, -ńiβaˀ, -ńiβɒ, -ńiˀbᵊ, -ńibɛˀ, -ńiˀbaˀ, -t'ibɛˀ, -t'ɛ̆̆iβaˀ, (K) -ńibē , -ńibᵊ, -ńiˀbᵊ, -ńiˀbᵊ/'/,

sins.2.is. (C) -nan, -nän, -tan, -tän, (D) -nɛ̆n, -nan, -nᵊn, -nᵊn, -tan,

kaks. 2.is. (C) -ńile⸢i⸣, -t'ile⸢i⸣, (D)-ńilɪ (-ɪ< *-i⸢i⸣), -ńilᵊ⸢i⸣, -t'ilɪ (-ɪ< *-i⸢i⸣), -t'ɛ̆̆iʌʷ⸢i⸣, -t'ɛ̆̆iʌᵊ⸢i⸣,

mitm. 2.is. (C) -ńilaˀ, -niläˀ, -t'ilaˀ, -t'iläˀ, (D) -ńiʌaˀ, -ńilɛ̆ˀ, -ńɪlɛ,-t'ɛ̆̆iʌaˀ, (K) -niɛ̆̀ˀ, -nilē,

ains.3.is. (C) -de, -te, (D) -dᵋ, -dɛ, -dɛ̆, -de,

381 J o k i KW, lk. 144.

-dė, -dᵊ, -dᵊ, -dᵊ, -te, -tᵊ, -tᵊ[ˀ], -t'i, -t'ᵊ, (K) -dū, -dē, -Dė[ˀ],

kaks.3.is. (C) -de[i], -te[i], (D) -dʷ[i], -tᵊ[i], -tᵊ[i],

mitm. 3.is. (C) -de[n], -te[n], (D) - de[ŋ], -dᵊ[n], -tu[n], -tᵊ[n].

(312) Köneldes sellesse rühma kuuluvate possessiivsufiksite kasutamisest, tuleb kõigepealt mainida, et nende possessiivsufiksite t-, t'- algulised variandid esinevad ainult siis, kui neile eelneb häälik t. Vrd. näit. (C) tagaiga/ni (sins. 1.is. poss-sufiksiga sins.lat.-lok. sõnast tagai 'Messer') - tagaigat/t'i (sama poss-sufiksiga sins. abl. samast sõnast), (D) turazaŋgan/dᵊ (sins.3.is. poss-sufiksiga mitm. lat.-lok. sõnast tura 'Haus') - turazaŋgat/tᵊ (sama poss-sufiksiga mitm. abl. samast sõnast).

(313) Substantiividega kasutatakse vastlusaluse rühma possessiivsufikseid latiivis-lokatiivis ning ablatiivis. Latiivis liituvad possessiivsufiksid enamasti käändelõpule -gan- jne., harvem käändelõpule -n-. Näit. (C) kawa/gan-/de (sins.3.is.poss-sufiksiga sins. lat.-lok. sõnast kawa 'Berg'), (D) turā/n/dʷi (kaks.3.is. poss-sufiksiga sins. lat.-lok. sõnast tura 'Haus'). Kui käändelõppude n-ile järgnevad possessiivsufiksite n, ń , siis on alati aset leidnud muutused n+n>n ja n+ń>ń. Näit. (C) kürüpküni (sins.1. is. poss-sufiksiga sins. lat.-lok. sõnast kürüp 'Grube'; < *-/kün/ni), (D) šurgåtkåńi (sama vorm sõnast šurgåt 'Ellenbogen'; < *-/kån/ńi). Ablatiivis liituvad possessiivsufiksid enamasti käändelõpule -gat- jne., harvem käändelõpule -t-. Näit.(C) üžüzäŋ/gät/t'ilei (kaks.2.is. poss-sufiksiga

mitm. abl. sõnast üžü 'Mütze'), (D) tura/t/t'ši (sins. 1.is. poss-sufiksiga sins. abl. sõnast tura 'Haus').

(314) Personaalpronoomenitega kasutatakse vaadeldava rühma possessiivsufikseid järgmiselt: kaksuse 1. ning 2. isiku possessiivsufikseid tarvitatakse vastavalt kaksuse 1. ning 2.isiku personaalpronoomenite latiivis-lokatiivis ja ablatiivis,mitmuse 1. ning 2.isiku possessiivsufikseid aga vastavalt mitmuse 1. ning 2.isiku personaalpronoomenite akusatiivis ja latiivis-lokatiivis. Sufiksid liidetakse arvutunnustega varustatud tüvedele. Näit. (C) miste-/niwei (kaks. 1.is. poss-sufiksiga lat.-lok.sõnast "meie (kaks" miste), (D) mi/t'ibɛ(mitm. 1.is. poss-sufiksiga abl. sõnast "meie" mi), (K) mi/ńibē 'meid' (mitm. 1.is. poss-sufiksiga ak.sõnast mi 'meie').

(315) Liitumise kohta refleksiivpronoomenile (bos-) leidub K. Donneril ja autoril üksiknäiteid latiivist-lokatiivist ning instrumentaalist. Mõlemas käändes liituvad possessiivsufiksid käändesufiksile -kon-, -kun-. Nagu substantiividegi korral on käändesufiksi lõppkonsonant n ja possessiivsufiksite alguskonsonandid n,ń ühte sulanud, andes vastavalt üksikkonsonandid n, ń. Instrumentaalis järgneb instrumentaali lõpp possessiivsufiksitele. Näit. (D) man b o s / k u / ń i / ź e 'mit mir selbst' (sins. 1.is. poss-sufiksiga sins. instr.; <*bos/kun/ńi-/źe), (K) bos/kon/dū '(tema) enda juurde' (sins.3.is. poss-sufiksiga sins. lat.).

(316) Adverbide ja postpositsioonidega kasutatakse selle rühma possessiivsufikseid latiivis-lokatiivis ning ablatiivis. (Märgitagu, et kõnesolevad sõnaliigid

possessiivse deklinatsiooni korral teistes käänetes ei esinegi.) Latiivis-lokatiivis liituvad possessiivsufiksid käändelõpule -gan- jne., mille n + possessiivsufiksite n,ń > vastavalt n,ń. Ablatiivis on käändesufiksiks -gat- jne. Näit. (C) ni/gän/de 'hinauf, oben' (lat.-lok.), tak/kat/te 'von hinten' (abl.), (D) k̜ᶜ o t / ɣ̜ ə̂ / ń iᵓpum 'ich liege a u f d e r S e i t e' (õieti 'a u f m e i n e r R i ↑ p p e'; lat.-lok.), də̣ man i̯ i l / g e / n i 'er ist u n t e r m i c h' (lat.-lok.). Postpositsioonides (D) pᶜiᵓǹēnən 'nach'(: tᶜån pᶜ. 'später als du', õieti 'nach dir')[382] ja pᶜiᵓnɛ̄ndᵊ 'id.' (: dᵊzɛn pᶜ. 'nach ihnen') järgnevad possessiivsufiksid lokatiivisufiksile *-nēn-, -nɛ̄n- (vrd. ka (C) phī/nän 'später', õieti <'järel').[383]

(317) K. Donneri ainestikus leidub näiteid, kus vaatlusaluse rühma possessiivsufiksid liituvad ka partitsiipidele. Seejuures liituvad nad siin käändelõpule -n-. See n + possessiivsufiksite n,ń > vastavalt n,ń. Näit. man a m ō r b ʔ / ń ʔ də̣ šo̯bi 'w ä h r e n d i c h a s s, kam er' (õieti 'm i n u s ü ü e s ta tuli'), mån tᶜɒ̥n š o n ā / n ᵊ n aŋə̂l̆l̆åm 'ich freue mich ü b e r d e i n e A n k u n f t' (õieti 'ma s i n u t u l e k u l rõõmustan[384]).

(318) Ainsuse 3. isiku possessiivsufiks esineb ka ajaadverbi (D) di/ɣ̜ət/tᵊ jne. 'dann, darauf, nachher', (K) də̂/gə̂t/tī̯ jne. 'siis, seejärel' lõpul. Õieti kujutab

---

[382] J o k i KW, lk. 185.

[383] Vt.l. (198).

[384] Vrd. sm minun s y ö d e s s ä / n i hän tuli, minä sinun t ü l o l l e / s i iloitsen.

see ajaadverb endast demonstratiivpronoomeni di jne. 'see' possessiivse deklinatsiooni ablatiivi (käändelõpuga -ʃ̥ɤt- jne.).

(319) Vaatlusaluses teises rühmas leiduvad possessiivsufiksite koosseisus osised, mis silmnähtavalt vastavad esimese rühma possessiivsufiksitele:

	1.rühm	2.rühm
kaks.1.is.	-we[i] jne.	-we[i] jne.
mitm.1.is.	-wa[ˀ] jne.	-wa[ˀ] jne.
kaks.2.is.	-lu[i] jne.	-le[i] jne.
mitm.2.is.	-la[ˀ] jne.	-la[ˀ] jne.

Osa teise rühma possessiivsufikseid vastab terves ulatuses esimese rühma possessiivsufiksitele:

	1.rühm	2.rühm
ains.3.is.	-t,-de jne.	-de, -te jne.
kaks.3.is.	-de[i], -tu[i] jne.	-de[i],-te[i] jne.
mitm.3.is.	-de[n], -tu[n] jne.	-de[n], -te[n] jne.

Teise rühma possessiivsufiksite aines, mis on ühine esimese rühmaga, varieerub ühe ja sama isiku raames puht-foneetilistest põhjustest tingituna nagu esimese rühma possessiivsufiksitegi korral. Nii on alguskonsonandid mõjustatud neile eelnevaist häälikuist. Erinevad vokaalid on tingitud vokaalharmooniast ja hääldusе ebajärjekindlusest. Lisaks esineb vokaalide sarnastumist järgneva kaksuse tunnusega -i. Mitmuse tunnus -ˀ võib K. Donneri ja autori ainestikus olla osiste algusse nihkunud: (D) -ńi/ˀbɤ (<-/bɤˀ), (K) -ńi/ˀbɤ̂ (<-/bɤ̂ˀ). Mõnikord on see nihkumine esile kutsunud larüngaalklusiili kahekordse kasutamise: (D) -ńī/ˀbɤˀ, (K) -ńi/ˀbɤ̂'.

(320) Seega esineb esimese rühma possessiivsufiksid teise rühma possessiivsufiksite lõppkomponendina. Esikomponentideks on aga: kaksuse ja mitmuse 1. ning 2.isikus -ńi- jne. ~~(ainsuse, kaksuse ja mitmuse 3.isikus -n- jne)~~ Esimese rühma possessiivsufiksitest hoopis erinevad on järgmised teise rühma possessiivsufiksid: ainsuse 1. isikus -ni jne., ainsuse 2. isikus -nan jne.(esimeses rühmas vastavalt -m jne., -l jne.).

(321) Teise rühma possessiivsufiksite t-,t'- algulised variandid esinevad ainult ablatiivi lõpu -t järel ning on ilmselt progressiivse assimilatsiooni tulemuseks: t/n >t/t ja t/ń >t/t'>t/t'š'. Vrd. näit. (C) kaleška/ńi (ains. 1.is.poss-sufiksiga ains. lat.-lok. sõnast kaleš 'Schwert'; <*kaleškan/ńi) - kaleškat/t'i (sama poss-sufiksiga ains. abl. samast sõnast). Lisaks on võibud toimuda muutus t/t'>t', kus ablatiivi t ja possessiivsufiksi t'(<ń) on andnud ühe hääliku; näit. (D) s!stēt'ilī (abl. sõnast "teie(kaks)" s!ste; < *s!stē/t/t'ilī<*-/t/ńilī).

(322) Nii esimese kui teise rühma possessiivsufiksite reeglipärase kasutamise näitena esitatagu kahe sõna käändeparadigma (ilma paralleelvormideta): substantiiv (D) tura/m 'mein Haus' ja pronoomen "meie" (D) mi.

nom.	tura/m	mi
gen.		
ak.		
lat.	turā/ńi	mi/ńibɛ
lok.		
abl.	turat/t'si	mi/t'ibɛ

instr. tu̯ra/m/zeʾ mi'źeʾ

(323) Possessiivsufiksite reeglipärase kasutamise juhtudele lisaks leiduvad kamassi keeles veel ka mõned ebareeglipärased juhud. Nii võivad mitmuse personaalpronoomenid "meie" miʾ ja "teie" šiʾ esineda ablatiivis kujul (C) miń́it'iwäʾ (vrd. (D) miʾt'ibɛʾ) ja (C) šiń́it'iläʾ, (D) šiʾń́it'ilɛʾ.[385] Vrd. neid ablatiivivorme kaksuse personaalpronoomenite "meie (kaks)" mište ja "teie(kaks)" šište ablatiivivormidega, mis on moodustatud reeglipäraselt: (C) mištet'iwei, (D) mištēt'šiβʷi ja (C) šištet'ilei, (D) š?štēt'ilī. Võrdlemisel torkab silma osise -ń́i- liiane esinemine mitmuse personaalpronoomenite ablatiivis. Edasi leidub K. Donneril ühes ainsuse instrumentaalivormis ebatavaline ainsuse 1.isiku possessiivsufiks -m̆mə-~-mmᵊ-: nmk̀ə/m̆mə/źeʾ~nmk̀ə/mmᵊ/-źė 'mit meinem Weib' (sõnast nmk̀ɛ 'Weib, Ehefrau; altes Weib, alte Frau, Weibsperson'). Tähelepanuväärne on K. Donneril ka vorm tmɣanbᵊɣət'i 'von meinen Angehörigen' (ains.1.is. poss-sufiksiga ains. abl. sõnast tᶜmɣȧǹ 'Vetter, Kusine; Verwandte, Angehörige, die Eltern'), mille puhul A.J. Joki oletab küsimärgiliselt, et -bᵊ- kujutab endast intensiteedipartiklit.[386] Ebatavaline mitmuse 2.isiku possessiivsufiks tuleb K.Donneril ette personaalpronoomeni "teie" šiʾ latiivis: šəʾ/ń́īde. Lõpuks on autor leidnud tänapäeva kamassi keelest mõned ebareeglipärased vormid, mis väljendavad latiivis-lokatiivis

[385] A.J. Joki kamassi keele grammatika skitsis esitatud kujul šʾń́it'ilɛʾ - vt. J o k i KW, lk. 143 - , kus i puudub esimeses silbis ilmselt trükivea tõttu.

[386] J o k i KW, lk. 142.

sinsuse 2.isiku omandussuhet: (K) kazakᶜjā·naɫ̆ '(sinu) ristiema juurde' (vrd. k̬ᶜazak̬ᶜjà/t̀ '(tema) ristiema'), jā·naɫ̆ '(sinu) emale' (sõnast jā 'ema'), ma·ᵓnaɫ̆ '(sinu) kodus'(sõnast mà·ᵓᵓᵊ 'koda, kodu'), mà·ᵓnaɫ̆ '(sinu) kodunt' (tegelikult eelmise sõnaga vormilt identne, kuid kasutatud ablatiivi tähenduses nähtavasti keelejuhi vääratuse tõttu).

(324) Possessiivsufiksiga varustatud substantiivile või infiniitsele verbivormile võib eelneda ka vastav personaalpronoomen, näit. (D) t a n kᶜə̄m/nĕ 'd e i n Blut', (K) m o ̬ n ja/m̀ ' m i n u ema', (D) t ă n amorbṛ/năn dạ̣ šō̬bi 'während d u assest, kam er'(õieti 's i n u süües ta tuli'; vrd. dạ|bm̄źəm ambī/nan d'ō̬rlal 'wenn du diesen Alten isst, weinst du', õieti 'seda taati süües nutad'). Vrd. näit. sm s i n u n vere/si, m i n u n äiti/ni, s i n u n syödessä/si hän tuli.

(325) Esimese rühma possessiivsufikseid ja nendele vastavaid teise rühma possessiivsufikseid ning possessiivsufiksite komponente pidas M.A. Castrén samojeedi algupära olevaiks. Nende alguskonsonandid sidus ta etümoloogiliselt hulga possessiivsufiksite alguskonsonantidega teistes samojeedi keeltes ning soome-ugri keeltes, tuletades kõik need alguskonsonandid järgmistest lähtekonsonantidest: 1.isikul m, 2.isikul t(d), 3.isikul t,d.[387] J.Mark tuletas kamassi keele possessiivsufiksid ja nende etümoloogilised vasted teistes uraali keeltes järgmistest uraali aluskeele lähtekujudest:

[387] M.A. C a s t r é n , De affixis personalibus linguarum Altaicarum.- Kleinere Schriften I, lk. 184-187; C a s t r é n GSS, lk. 218-220.

1.isikul *-m₃(~*-β₃), 2.isikul *-t₃~ *-ð₃, 3.isikul *-s₃(~*-z₃).[388] Teise rühma possessiivsufiksi -ni jne. ning possessiivsufiksite osise -ńi- jne. kohta on M.A. Castrén oletanud, et need pärinevad 1.isiku possessiivsufiksist *m. Teise rühma 3.isiku possessiivsufiksite koosseisu arvab ta ka possessiivsufiksitele eelneva n-i. See n on M.A. Castréni arvates possessiivsufiksite osise -ńi- jne. variant. Tõenäoliselt esinevat ssma päritoluga n ks ainsuse 2.isiku possessiivsufiksi -nan jne. alguses, kuna ega sufiksi lõpul seisev -n esindavat tegelikku 2.isiku possessiivsufiksit. Selline possessiivsufiksite alguses esinev n ei saavat olla midagi muud kui 1.isiku possessiivsufiksi *m arendus. Võrdluseks viitab M.A. Castrén eelneva isiku personaalsufiksite kasutamisele järgneva isiku personaalsufiksitena soome-ugri keeltes.[389] Seevastu I.N.-Sebestyén peab seda n-i, mis seisab latiivi-lokatiivi korral teise rühma kõigi kolme arvu 3.isiku possessiivsufiksite ees, latiivi-lokatiivi käändelõpuks. Latiivisufiksist -n- ja sellele järgnevast ainsuse 3.isiku possessiivsufiksist -dᵊ, -dᵊ arvab ta lähtuvat ka sufikseid -ǹᵊ,-ǹᵊ sõnades (D) bᵊrāǹᵊ 'in den Sack' , šᵘǹᵊ 'in das Feuer', rekonstrueerides need sõnad kujul *bᵊrāndᵊ, *šᵘndᵊ. Possessiivsufiksid esinevat siin determineerivas funktsioonis. I.N.- Sebestyén on nende sõnade rekonstrueerimisel lähtunud A.J. Jokist, kes käsitab sufikseid -ǹᵊ, -ǹᵊ vaatlusalustes sõnades latiivi lõppudena ja viib neis leiduva

---

388 M a r k SPUS, lk. 56.

389 C a s t r é n GSS, lk. 215-217.

ⁿ̀n-i tagasi kujule *nd<*nt.[390] Samasugust liitsufiksilist päritolu on I.N.-Sebestyén oletanud veel paari sõna puhul: (D) pᶜiᴐⁿ̀ɛ, pᶜiᴐⁿ̀e 'hinten', tᶜumoiᴐⁿ̀ᵊ 'zu den Mäusen'.[391] Selkupi keele absoluutse deklinatsiooni latiivivormid, mis lõpevad nd(V)-ga, on tema arvates sama päritolu kui ndV-ga lõppevad latiivi-lokatiivivormid kamassi keele possessiivses deklinatsioonis. Nimetatud selkupi vormid olevat moodustatud latiivisufiksi n ja sellele järgneva ainsuse 3.isiku possessiivsufiksi -d(V) abil; näit. (C) emad a n n o / n / d omda 'sein Weib setzte sich i n s B o o t', kus latiivivormi tegelik tähendus oleks seega ' i n s e i n B o o t'.[392] B. Collinder nimetab kamassi ja teiste urali keelte possessiivsufiksite eel seisvat n-ainest possessiivsufiksite koafiksiks. Lõuna-samojeedi keelte puhul näeb ta sellist koafiksit ühelt poolt kamassi keele teise rühma 2.isiku possessiivsufiksite osises -n ja ainsuse 1.isiku possessiivsufiksis -ńi, teiselt poolt selkupi keele ainsuse 2.isiku possessiivsufiksile -dy eelnevas n-is (-ndy), kaksuse 1.isiku possessiivsufiksis -nïj ning mitmuse 1.isiku possessiivsufiksis -nyn. Kamassi keele teise rühma 2.isiku possessiivsufiksite osise -n rekonstrueerib B. Collinder kujul *nti.[393]

(326) Sajaani-samojeedi keelte ainestikus esineb vaid kaks possessiivsufiksit: ainsuse 1.isiku -m, -ms, näit. koi (Klaproth) kaga/m ' Bruder (der ältere)', (Spasski)

---

[390] J o k i KW, lk. 133; vt. ka 1. (150).

[391] N.-S e b e s t y é n PFS, lk. 314-315, 339.

[392] N.-S e b e s t y é n PFS, lk. 323-331, N.-S e b e s t y é n PSUG, lk. 541-547.

[393] C o l l i n d e r CGUL, lk. 300-301.

аба/мъ 'Отецъ ', mot (Klaproth) uda/m 'Hand', (Spasski) ку/ма ' ухо , das Ohr', tai (Klaproth) Tája/m 'Finger'; ainsuse 3.isiku -t,-da, -dä, -ta, -ti, näit. koi (Spasski) улу/тъ ' Колосъ ', mot (Pallas) Kuk/da 'Ohr', (Klaproth) Nambe/da 'Blatt', (Spasski) т а р / т ы нагайга 'голый, шерсти нит - nackend' (õieti '(t e m a) k a r v puudub '), kar (Pallas) Obti/da 'Haar', tai (Pallas) Гок/та 'Ухо', (Klaproth) Шíme/dä 'Auge'. Need possessiivsufiksid esinevad substantiivide nominatiivis ja ühenduvad silmnähtavalt kamassi keele esimese rühma vastavate possessiivsufiksitega.

(327) Selkupi keeles on possessiivsufiksid kõigi kolme isiku tarvis. Enamasti kasutatakse neid substantiividega, vähemal määral pronoomenitega, adverbidega, postpositsioonidega ja infiniitsete verbivormidega. Seega samuti nagu kamassi keeles.

(328) Kõik selkupi keele possessiivsufiksid voib jaotada kahte rühma(Alljärgnevates loeteludes on possessiivsufiksite arvutunnused paigutatud nurksulgudesse.)[394]

(329) 1.

Ains.1.is. (C) -u, -m, -p, -ma, -mä, -mэ, -mᵓэ,-n, (P) -m, -p, -mi̊, (L) -m, -pᶜ,

kaks. 1.is. (C) -i, -u̇i, -ui, -wi̇, -wi, -vi, -mi, (P) -mi̊[ʲ], -mi[ʲ],

mitm. 1.is. (C) -u[t], -wa[t], -mu[t], -me[t],-me[n],

---

[394] C a s t r é n GSS, lk.304-310; L e h t i s a l o SS, lk. 152-168, 175-195, 327-332; P r o k o f j e w MEOS, lk. 294-296; П р о к о ф ь е в СГ, lk.38-41, 43-44,47-51.

(P) -mi̊[t], -mi̊[n], (L) -mi̯[t], -mi̯[tᶜ],

ains.2.is. (C) -l, -la, -lə, -ljə, (P) -l, -li̊, (L) -ɫ, -ɫi̯,

kaks. 2.is. (C) -li̊, -li, -lji, (P) -li̊[ʲ], -li[ʲ],

mitm. 2.is. (C) la[t], -lɛ[t], -le[n], -lɒ[t], -l[t], -l[ta], -l[tä], -l[ttä], -lje[t], (P) -li̊[t], -li̊[n], (L) -ɫi̯[tᶜ], -ɫi̯[t].

(330) Seda possessiivsufiksite rühma kasutatakse ainult nominatiivis ja nominatiivis-akusatiivis. Possessiivsufiksid liituvad sõna tüvele. Näit. (C) loga/m (ains. 1.is. poss-sufiksiga ains. nom.-ak. sõnast loga 'Fuchs'), (P) kanag/li̊ ' твоя собака ' (ains.2.is. poss-sufiksiga ains. nom. sõnast kanak ' собака ').

(331) 2.

Ains.1.is. 1) (C) -n, -na, -nɛ, -ni, -nə, -nɜ, -nᵓə, (P) -nå, -no, -ni̊,

2) (C) -g, -k̟, -k, (P,L) -k,

kaks.1.is. (C) -ni̊, -ni, -nie, (P) -ni̊[ʲ], -ni[ʲ],

mitm. 1.is. (C) -nà[t], -na[t], -na[n], -nu[t], -nä[t], -nö[t], -nɛ[t], -nɛ[n], -nê[t], -ne[t], -ne[n], -nɒ[t], -nə[t], -n[t], (P) -ni̊[t], -ni̊[n],

ains.2.is. (C) -dᶜ, -d, -t, -da, -dä, -ta, -tä, -dʒe, (P) -Då, -Do, -Di̊, -to, (L) -ti,

kaks. 2.is. (C) -di, -ti, -dji, -dʒi, (P) -Di̊[ʲ], -Di[ʲ], -ti̊[ʲ], -ti[ʲ],

mitm. 2.is. (C) -dà[t], -da[t], -dä[t], -dɛ[t], -dê[n], -de[t], -de[n], de[ɫ], -də[t], -d[t], -ta[t], -te[t], -te[n], -dje[t], -dje[n], -dʒe[t], (P) -Di̊[t], -Di̊[n], -ti̊[t], -ti̊[n],

(L) -ti̯,

ains.3.is. 1) (C) -d, -t, -da, -dä, -dɒ, -tà, -ta, -dʒe, (P) -t, -Då, -Do, -Dî, -to, -tî, -či, (L) -tì, -ti̯,

2) (C) -g,

kaks. 3.is. (C) -dì, -di, -ti, (P) -Dî[j], -Di[j], -tî[j], -ti[j], -či[j],

mitm.3.is. (C) -t (< *-t[t]), -da[t], -dä[t], -dɛ[t], -de[t], -de[n], -d[t], -te[t], (P) -Dî[t], -Dî[n], -tî[t], -tî[n], -či[t], -či[n], (L) -ti̯[tᶜ]. Üksikjuhtudel esinevad selkupi keeles veel järgmised possessiivsufiksid: (C) ainsuse 1.isiku -nim, personaalpronoomenite puhul kaksuse 2.isiku -djel, mitmuse 2.isiku -djel, -dal[t], del[t].

(332) Selle rühma possessiivsufikseid kasutatakse genitiivis, latiivis, lokatiivis, ablatiivis, latiivis-lokatiivis, latiivis-ablatiivis, prolatiivis, latiivis-translatiivis, ning instrumentaalis. Seejuures ainsuse 1.isiku teise alarühma possessiivsufikseid ei kasutata genitiivis, ainsuse 3.isiku teise alarühma possessiivsufikseid tarvitatakse aga üksnes latiivis. Vaatlusaluse rühma 3.isiku possessiivsufikseid tarvitatakse ka nominatiivis, 2.ja 3. isiku possessiivsufikseid ka akusatiivis.

(333) Nominatiivis liituvad possessiivsufiksid sõna tüvele, näit.(C) logá/d (ains.3.is. poss-sufiksiga ains. nom. sõnast loga 'Fuchs'). Genitiivis liituvad possessiivsufiksid käändelõpule -n- või on sellega ühte sulanud, näit. (C) loga/n/na (ains.1.is. poss-sufiksiga ains. gen. sõnast loka 'Fuchs'), lokkalani (kaks.1. is. poss-sufiksiga mitm. gen. sõnast lokka 'Fuchs'; < * lokkala/n/ni).

Akusatiivis liituvad possessiivsufiksid käändelõpule -m-, näit. (C) lokkala/m/dt (mitm. 3.is. poss-sufiksiga mitm. ak. sõnast lokka 'Fuchs'). Kohakäänetes liituvad possessiivsufiksid kohakäändesufiksitele või paiknevad kohakäändesufiksite eri komponentide vahel, näit. (C) aatä/gan/d (ains.2.is. poss-sufiksiga ains. lat. sõnast aatä 'Renntier'), (P) åtä/n/Dî/mîkît 'bei deinem Renntier'(ains.2.is. poss-sufiksiga ains. lok. sõnast åtä 'Renntier'; lok-suf. -n....mîkît). Seejuures on käändelõpu n võinud ühte sulada järgneva possessiivsufiksi alguskonsonandiga n , näit. (C) imagani (kaks.1.is. poss-sufiksiga ains. lat. sõnast ima ' баба, старуха '; <* imá/gan/ni). Instrumentaali korral paiknevad possessiivsufiksid käändesufiksi komponentide vahel: -n- + possessiivsufiks + -sa jne., kusjuures käändelõpu n on võinud ühte sulada possessiivsufiksi alguskonsonandiga n , possessiivsufiksi arvutunnus n aga ühte sulada või sarnastuda käändelõpu s-iga, näit.(C) imanesse (mitm.1.is. poss-sufiksiga ains. instr. sõnast ima ' баба, старуха '; <*ima/n/nen/se).

(334) Ebareeglipäraselt on moodustatud vormid (C) koija/m/ni, koijala/m/ni (ains.1.is. poss-sufiksiga ains., mitm. lat. sõnast koija 'jüngerer Bruder'), koija/m/nán, koijala/m/nán (sama poss-sufiksiga ains., mitm. abl. samast sõnast). Siin on kasutatud teise rühma possessiivsufiksi asemel esimese rühma oma, millele on liidetud latiivi- ja ablatiivisufiks . Vrd. (C) lokka/m 'mein Fuchs', koija/ní/ni (kaks. 1.is. poss-sufiksiga ains. lat.

sõnast koi.ja).

(335) Järgnevalt võrdleme kamassi ja selkupi possessiivsufikseid omavahel. Selleks esitame nad kõigepealt skematiseeritult. (Possessiivsufiksite arvutumused on skeemides ära jäetud).

KAMASSI

1. rühm

(Nominatiiv-genitiiv-akusatiiv, instrumentaal)

Ains., kaks. mitm.:

1.is. m(V), βV, b(V), p(V)

2.is. l(V)

3.is. dV, t(V), t'

2.rühm

(Latiiv-lokatiiv, ablatiiv, personaalpronoomenitel ka akusatiiv)

Ains.:

1.is. ni, ń(i), t'i, t'š'i

2.is. nVn, tVn

3.is. dV, tV, t'ö

Kaks., mitm.:

1.is. ni, ńi, t'i, t'š'i + βV, bV

2.is. ńi, t'i, t'š'i + lV

3.is. dV , tV

SELKUPI

1.rühm

Nominatiiv, nominatiiv- akusatiiv

Ains., kaks., mitm.:

1.is. V, u, uV, βV, m(V) , p

2.is. l(V) (ks akusatiivis)

Nominatiiv, akusatiiv

Ains., kaks. , mitm.:

3.is. d(V), t(V), tš(ö)

2.rühm

Genitiiv, latiiv, lokatiiv, ablatiiv, latiiv-lokatiiv, latiiv-ablatiiv, prolatiiv, latiiv -translatiiv, instrumentaal

Ains., kaks., mitm.:

1.is. n(V)

n,k (ei esine genitiivis)

2.is. d(V), d'ö, dž̈, t(V) (ks akusatiivis),

3.is. d(V), dž̈, t(V), tš(V)

Latiiv

Ains. 3.is. g

(336) Käesoleva töö autori arvates puuduvad lõuna-samojeedi keeltes üheselt tõlgendatavad jäljed possessiivsufiksitele eelnevast nn. koafiksist n. Teatavasti võib põhja-samojeedi keelte possessiivse deklinatsiooni ainsuse lokatiivis, ablatiivis ja prolatiivis possessiivsufiksite ees selgesti näha üht n-i, mis ei aita eristada ei käänet ega isikut; näit. nee(C) lamba/hana/n/d (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. lok. sõnast lamba 'Schneeschuh'; käändelõpp -hana-), lamba/hada/n/d (sama poss-sufiksiga ains. abl. samast sõnast; käändelõpp -hada-), lamba/hada/n/-da (ains. 3.is. poss-sufiksiga sama kääne samast sõnast). Kui mingi koafiks n ongi kunagi eelnenud lõuna-samojeedi keelte possessiivsufiksitele, siis on ta hiljem sulanud

ühte käändesufiksite n-i või t-ga; näit. sel (L) mŏät-/kän/ti (sins. 2.is. poss-sufiksiga sins. lat.-lok. sõnast mŏät 'Zelt'; ?< *-/kän/n/ti), kam (D) turazaŋ/gat/-tɤ (sins.3.is. poss-sufiksiga mitm. abl. sõnast tura 'Haus'; ?< *-/gat/n/tɤ).

(337) Kamassi keele esimese rühma kõigi kolme arvu 1. ning 2. isiku possessiivsufiksid, 2. rühma kaksuse ning mitmuse 1. ning 2. isiku possessiivsufiksite lõppkomponendid ja kõigi kolme arvu 3. isiku possessiivsufiksid kuuluvad isikuti etümoloogiliselt ühte selkupi keele 1. rühma kõigi kolme arvu 1. ning 2.isiku possessiivsufiksitega ja kõigi kolme arvu 3.isiku possessiivsufiksitega. Seega:

	KAMASSI	SELKUPI
Ains., kaks., mitm. :		
1.is.	m(V), βV, b(V), p(V)	~ V, u,uV, βV, m(V), p
2.is.	l(V)	~ l(V)
3.is.	dV, t(V), t'	~ d(V), t(V), tš(ë)

Vastlusalused kamassi keele possessiivsufiksid või nende komponendid põlvnevad järgmistest lõuna-samojeedi aluskeele nominatiivi possessiivsufiksitest: 1.isikul *mV (~*m) ~ *βV (~*β) ~ *bV (~*b) ~*pV(~ *p), 2.isikul *lV (~*l), 3.isikul *dV (~ *d) ~ *tV(~*t). [395] Kamassi -t' on seejuures järgmise arengu tulemuseks: possessiivsufiksi eesvokaalne variant *të > *t'ë > t'. Umbes taoline areng on toimunud ka selkupi keeles: *të > *t'ë > tš(ë). [396] Muudest

[395] Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk.80, 140-141; D o n n e r ALSV, lk. 21, 73-78, 82; P a s s o n e n BFSL, lk. 70-73; S e t ä l ä AUAS, lk. 44-47.

[396] Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk.80; K. D o n n e r, Über anlautendes t'- (t's'-) und d'- (d'ž'-) im Kamassischen. - FUF XVI, lk.95.

selkupi keeles asetleidnud arengutest mainitagu eriti: *βV > uV > -V; *βV (~ *β) > -u; *mV (~ *m) > -p. Nähtus, et selkupi keeles võib 2.isiku possessiivsufiks -l(V) esineda ka akusatiivis, on ilmselt selles keeles toimunud eriarengu tulemus. Erinevalt A.J. Jokist on käesoleva töö autor arvamisel, et osis -bˀ- erandlikus kamassi vormis (D) tɯɣambˀɣɤtʼi 'von meinen Angehörigen' kujutab endast esimese rühma ainsuse 1.isiku possessiivsufiksit. Intensiteedipartikli esinemine sõnasiseses positsioonis pole ootuspärane. Vastlusalune vorm on metanalüüsi tulemus: possessiivsufiksit -bˀ hakati pidama tüvve kuuluvaks, sest usutavasti kasutati sõna (D) tᶜɯɣàn kui sugulusterminit kõige sagedamini just ainsuse 1.isiku possessiivsufiksiga.

(338) Teise rühma kõigi kolme arvu 1. ning 2.isiku possessiivsufiksite süsteem on kamassi keeles tunduvalt keerukam kui selkupi keeles. Viimases on see süsteem ka korrapärasem, sarnanedes üldjoontes vastavale süsteemile põhja-samojeedi keeltes. Selkupi keele teise rühma kõigi kolme arvu possessiivsufiksiteks on tavaliselt 1.isiku korral -n(V) ja 2.isiku korral -d(V), -t(V), -dʼö, -dž ö. Etümoloogiliselt võib need possessiivsufiksid hõlpsasti seostada põhja-samojeedi keelte vastavate possessiivsufiksitega.[397] Kuid kamassi keele possessiivsufiksite süsteemi vastlusaluses lõigus on omakorda seik, millele

[397] Vt. näit. C a s t r é n GSS, lk. 210-220, 235-238, 263-265, 293-295; L e h t i s a l o SS, lk. 308-311; ФУСЯ, lk. 423, 444; ЯПНС, lk.28-30, 63-65, 81-83; vrd. ka Н. Т е р е щ е н к о, О выражении поссесивных отношений в самодийских языках. - Вопросы финно-угорского языкознания. Москва-Ленинград 1962, lk. 88-93.

leidub vaste ainult põhja-samojeedi keeltes. Nimelt on kamassi keele possessiivsufiksite teise rühma kõigi kolme arvu 1.isiku -ni, -ń(i)>-t'i,-t'š'i tõenäoliselt suguluses selkupi keele vastava possessiivsufiksiga -n(V), ent tähelepanu väärib asjaolu, et erinevalt selkupi keelest kasutatakse siin vokaalainesena üksnes i-d. Teatavasti tunnevad põhja-samojeedi keeled ainsuse 1.isiku possessiivsufiksites samuti vaheldust nee, een i ~ nee, een, nga ə. Näit. nee (L) ńu̯/ṇi [ɔɔɜ] (sins.1. is. poss-sufiksiga sins. nom. sõnast ńu̯ [ɜ] 'Sohn, Kind (auch fem.); Junges (von Tieren, Vögeln)', (T) Вэнекохона/ни 'у моей собаки,моей собакой', een (P) ese/i [ɔ] 398 'отец мой' ~ nee(L) ńə-ʃə/ṇ [ɒ] 'zu meinem Weibe', een (P) eseho/no 'к отцу моему', nga (P) jasegata/ns 'от отца моего'. Aga erinevalt kamassi keelest ei saa i olla põhja-samojeedi keeltes mitmuse 1.isiku possessiivsufiksi vokaaliks, vrd. näit. nee (T) небя/ми 'моя мать', небя/ва' 'наша мать'. 399 Seega pärineb kamassi keele possessiivsufiksite teise rühma kõigi kolme arvu 1.isiku -ni, -ń(i) >-t'i, -t'š'i lõuna-samojeedi aluskeele obliikvakäänete 1.isiku possessiivsufiksist *nV. 400 Usutavasti on seesama sufiks tunginud kamassi keeles teise rühma possessiivsufiksite kaksuse ning mitmuse 1.isikust hiljem ka 2.isikusse.

---

398 Vt. ka H a j d ú FOFY, lk. 105.

399 Vt. näit. C a s t r é n GSS, lk. 210-220, 235-238, 263-265, 293-295; H a j d ú FOFY, lk.99; L e h t i s a l o SS, lk. 308-311; N. - S e b e s t y é n FDDJ, lk. 66,74; ФУСЯ, lk. 423,444; ЯПНС, lk. 28-30, 63-65, 81-83.

400 Vrd. ka H a j d ú SzLA, lk. 13-14.

Põhjusi selleks, nagu allpool näeme, võis olla mitu. Tegemist on kamassi keeles toimunud erisrenguga.

(339) Selkupi keele andmete põhjal, kus teise rühma 2.isiku possessiivsufiksiks on -d(V), -d'ä, -dž̈ä, -t(V), võib oletada, et lõuna-samojeedi aluskeele obliikvakäänete 2.isiku possessiivsufiksiks oli *dV (~ *d) ~ *tV (~ *t). Viimasest lähtus ka selgne kamassi keele teise rühma 2. isiku possessiivsufiks, mis tõrjuti hiljem välja.

(340) Veel üheks erisrenguks kamassi keeles on liitsufiksite moodustumine possessiivsufiksite teise rühma kaksuse ja mitmuse 1. ning 2.isikus. Liitsete possessiivsufiksite moodustumise algmeid leidub üksikjuhtudel ka selkupi keeles: (C) -ni/m (sins. 1.is.), personaalpronoomenite puhul -dje/l (kaks. 2.is.), -dje/l, -de/l/t/, -de/l/t/ (mitm.2.is.), näit. kotča/gan/nim (= kotča 'Sack' + käändesuf. -gan- + poss-suf. -nim), tea/gan/dalt (= te 'ihr (Plur.)' + käändesuf. -gan- + poss-suf. -dalt). Siin on nagu kamassi keeleski teise rühma possessiivsufiksitele lisatud vastavad esimese rühma possessiivsufiksid.

(341) Kamassi keeles võisid teise rühma liitsete possessiivsufiksite moodustumisele kaasa aidata või selle moodustumise (kogumi esile kerkinud) algsete possessiivsufiksite seaduspärase arengu tulemusel tekkinud täielikud või osalised ühtelangemised. Üheks selliseks oli ehk 2.isiku possessiivsufiksi *dV (~*d) ~ *tV (~*t) ning 3.isiku possessiivsufiksi -dV, -tV ühtelangemine ainsuses ja kaksuses, näit. latiivis-lokatiivis *sirä/n/de (sins.2.is. poss-suf.) = sirä/n/de (sins. 3.is. poss-suf.), ablatiivis *sirä/t/tei (kaks.2.is.

poss-suf.) = sirä/t/tei (kaks. 3.is. poss-suf.).[401] Taolist ühtelangemist võiks oletada ka teise rühma kõigi kolme arvu 1.isiku possessiivsufiksi eri arvude vahel, näit. latiivis-lokatiivis sirä/ńi (sins.1.is. poss-suf.) = *sirä/ńi (< *sirä/ńi[j]; kaks.1. is. poss-suf.) = *sirä/ńi (<*sirä/ńi[ˀ]; mitm. 1.is. poss-suf.), sblatiivis sirä/t/t'i (sins. 1.is. poss-suf.) = *sirä/t/t'i (<*sirä/t/t'i[j]; kaks. 1.is. poss-suf.) = *sirä/t/t'i (<*sirä/t/t'i[ˀ]; mitm. 1.is. poss-suf.). Sellist 1.isiku possessiivsufiksi eri arvude ühtelangemist soodustas kaksuse tunnuse *-j assimileerumine eelneva i-ga ja mitmuse tunnuse -ˀ kadumine sõnalõpulises positsioonis. Ühtelangenud possessiivsufiksite korral võeti omaniku eristamiseks täiendavalt kasutusele vastavad esimese rühma possessiivsufiksid. 3. isikus seda ei tehtud, sest 3.isiku possessiivsufiksid olid nii esimeses kui ka teises rühmas täiesti sarnased ja seetõttu poleks esimese rühma sufiksite lisamine siin midagi andnud. Ka selkupi keeles ei näi esinevat juhtumeid, kus 3.isiku possessiivsufiks oleks liitne.

(342) Kuna teise rühma 1.ja 2. isiku algse possessiivsufiksi funktsioon jäi uute liitsufiksite koosseisus ähmaseks, võis 1.isiku algne possessiivsufiks *-ni astuda 2.isiku algse possessiivsufiksi asemele. Teise rühma 3. isiku algne possessiivsufiks oli aga säilitanud isikut määratleva funktsiooni ning tema asendamine *-ni poolt ei olnud võimalik.

---

[401] Vt. ka 1. (191)-(196), (199)-(204).

(343) Possessiivsufiksite teise rühma ainsuses pole liitsufikseid moodustunud. Selle põhjuseks võib olla teise rühma ainsuse 2.isiku possessiivsufiksi -nVn, -tVn suhteliselt suur vanus. Iseäraliku kujuga -nVn ei langenud ühte teise rühma ainsuse 3.isiku possessiivsufiksiga. Järelikult puudus teise rühma ainsuses vajadus võtta isikute eristamiseks tarvitusele täiendavaid vahendeid (nagu seda tuli teha kaksuses ja mitmuses) või oli selleks vähemalt üks põhjus vähem (vajadus selliste vahendite järele võis olla 1.isiku possessiivsufiksi eri arvude ühtelangemise tõttu). Ühtse possessiivsufiksi puudumine teise rühma 2.isiku eri arvudes - ainsuses -nVn, -tVn, kaksuses ning mitmuses aga oletatavasti *dV (~*d) ~ *tV (~*t) (vrd. sel -d(V), -ďš, - džš, -t(V)) - soodustas teise rühma 1.isiku algse possessiivsufiksi *-ni tungimist 2.isiku kaksusse ning mitmusse, mis toimus seejärel, kui teise rühma nii 1.kui ka 2.isiku possessiivsufiksid olid juba täiendatud vastavate esimese rühma possessiivsufiksitega ja muutunud seega liitsufiksiteks. *-ni on liitsete possessiivsufiksite koosseisus kaotanud igasuguse seose oma algse funktsiooniga - tähistada 1.isikut. Personaalpronoomenite latiivis-lokatiivis on keeletarvitajad teda pidanud tüvve kuuluvaks. Sellise metanalüüsi tõttu ongi *-ni võinud rännata personaalpronoomenite akusatiivi, näit. (D) miʾ/ńìbɛ̌ʾ (mitm. 1.is. poss-sufiksiga ak.-lat.-lok. sõnast "meie" miʾ ; < lat.-lok. metanalüüsi miʾ/ńì->miʾńì/- tõttu). Samal põhjusel esineb *-ni > -ńi- ka personaalpronoomenite erandlikes ablatiiviuormides (C) mińit'iwäʾ, šińit'iläʾ, (D) šiʾńìt'ilɛ (<*-/t/t'i < *-/t/ńi).

(344) Teise rühma ainsuse 2. isiku possessiivsufiksi -nVn, -tVn algupära pole selge. Kuid nagu nähtub eelnevast arutluskäigust, oli ta kamassi keeles kasutusel juba enne liitsete possessiivsufiksite moodustumist. Väga tõenäoliselt võib siin olla tegemist kamassi ainsuse 2.isiku personaalpronoomeni (C) than, (D) t^{c}an, t^{c}ân jne., (K) t^{c}an, t^{c}en jne. ainsuse genitiiviga, mis on vormilt nominatiiviga identne. Seda personaalpronoomenit võidi hakata kasutama teise rühma 2. isiku oletatava algse possessiivsufiksi *dV (~ *d) ~ *tV (~ *t) asemel, mis langes vormilt ühte teise rühma 3.isiku possessiivsufiksiga -dV, -t(V), -t'. Usutavasti võeti than jne. kasutusele üksnes ainsuses. Vastlusaluse possessiivsufiksi -nVn, -tVn sellise päritolu korral tuleks loobuda oletusest, et sblatiivisufiksi -t järel on toimunud muutus -nVn >-tVn. Possessiivsufiksi alguskonsonandi kahesugust kuju tuleks seletada hoopis nii, et latiivi-lokatiivisufiksi -n järel leidis aset areng -n tan > -n/tan > -n/nan > -nan, ent sblatiivisufiksi -t järel personaalpronoomen tan säilitas oma algse alguskonsonandi. Osutagu võrdluseks, et kamassi keeles on ka algse urasise konsonantühendi *nt reeglipäraseks vasteks n.[402] Järelikult pidi näiteks vorm (D) turat/tan 'aus deinem Haus' algselt tähendama 'majast , sinu /majast/ ', vrd. näit. (K) t^{c} e n t^{c}urā ' s i n u maja'.

(345) Kamassi keele teise rühma kõigi kolme arvu 3. isiku possessiivsufiks -dV, -tV, -t'ə on ühist algupära

[402] Vt. eriti 1. (233).

selkupi keele vastava possessiivsufiksiga -d(V), -dž8̈, -t(V), -tšV ja lähtub lõuna-samojeedi aluskeele obliikvakäänete 3.isiku possessiivsufiksist *dV (~ *d) ~ *tV(~*t).[403] Kamassi -t'8̈ on seejuures järgmise muutuse tulemuseks: possessiivsufiksi eesvokaalne variant *t8̈ > -t'8̈. Ümbes taoline areng on toimunud ka selkupi keeles: *d8̈, *t8̈ > *-d'8̈, *-t'8̈ > -dž8̈, - tšV.

(346) Käesoleva töö autori poolt kogutud kamassi keele ainestikus esineb kohakäändevorme, milles kasutatakse ebareeglipäraselt esimese rühma possessiivsufikseid, seejuures ebareeglipäraselt käändesufiksite järel; näit. jā·/na/ɫ ' (sinu emale' (jā 'ema' + lat-suf. -na- + ains. 2.is. poss-suf. -ɫ). Siin on tegemist keele hääbumisest tingitud uustuletistega. Possessiivse deklinatsiooni keerukamad muutevormid on vajunud unustuse hõlma. Nad on asendatud absoluutse deklinatsiooni lihtsamate muutevormidega. Viimastele on lisatud teise rühma keerukamate possessiivsufiksite asemel esimese rühma lihtsamad possessiivsufiksid. Vrd. näit. (K) jā·/nə̂ 'emale' ja ja/ɫ '(sinu) ema'.

(347) Teiseks kamassi keele hääbumisest tulenevaks nähtuseks on possessiivsufiksite kasutamine väärade isikutega K. Donneril ja autoril, näit. (D) šə̣ʾ/ńīde (lat. sõnast "teie" šiʾ ; pro šiʾ/ńilə̣ʾ).[404]

(348) Kolmanda hääbumisnähtuse moodustab possessiivsufiksite asendamine vastavate personaalpronoomenitega tänapäeva kamassi keeles, näit. (K) m ə̥̂ ṅ tʿurā

[403] Vt. ka viide 396.

[404] Vrd. ka K ü n n a p TKK, lk. 256.

' m i n u maja', vrd. t^{c}urà/m̀ 'id.', (D) tura/m 'mein Haus', (C) tura/m (ains.1.is. poss-sufiksiga ains. nom.--gen.-ak. sõnast tura 'Stube'); (K) t ^{c}ɒ ǹ už́ú 's i n u müts', vrd. (C) üžü/l (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. nom.-gen.-ak. sõnast üžü 'Mütze'.

2.4.2. KAMASSI KEELE POSSESSIIVSUFIKSITE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(349) Niisiis lähtuvad kamassi keele esimese rühma kõigi kolme arvu possessiivsufiksid - 1.isiku -m(V), -βV, -b(V), -p(V), 2.isiku -l(V), 3.isiku -dV, -t(V), -t' - lõuna-samojeedi aluskeele nominatiivi possessiivsufiksitest - 1.isiku *mV (~*m) ~ *βV (~*β) ~ *bV (~*b) ~ *pV (~*p), 2.isiku *lV(~ *l), 3.isiku *dV (~ *d) ~* tV (~*t). Kamassi keele teise rühma kaksuse ja mitmuse liitsete possessiivsufiksite järgkomponendid - 1.isikul -βV, -bV, 2.isikul - lV - kujutavad endast tegelikult vastavaid esimese rühma possessiivsufikseid, mis on sekundaarselt liidetud teise rühma possessiivsufiksitele.Teise rühma kõigi kolme arvu 1 .isiku -ni, -ń(i), -t'i, t'š'i lähtub lõuna-samojeedi aluskeele obliikvakäänete 1.isiku possessiivsufiksist *nV. Teise rühma kõigi kolme arvu 2.isiku possessiivsufiks põlvnes algselt lõuna-samojeedi aluskeele obliikvakäänete 2.isiku possessiivsufiksist *dV (~*d)~*tV (~ *t),tõrjuti aga hiljem välja. Ainsuse korral asendus ta sekundaarse possessiivsufiksiga -nVn, -tVn, mis on saadud tõenäoliselt personaalpronoomenist "sina " than jne. Kaksuse ja mitmuse korral on ta asendatud teise rühma algse 1.isiku possessiivsufiksiga -ńi, -t'i, -t'š'i. Teise rühma kõigi kolme arvu 3.isiku possessiivsufiks -dV, -tV, -t'ə tuleneb lõuna-samojeedi aluskeele obliikvakäänete 3.isiku possessiivsufiksist *dV (~*d) ~ *tV (~ *t).

(350) Kõigil neil lõuna-samojeedi aluskeele possessiivsufiksitel on olemas etümoloogilised vasted põhja-samojeedi keeltes: nominatiiv - 1.is. samL *mV (~*m)~*βV (~*β) ~*bV (~*b)~*pV (~*p) ~ sampP, näit. nee (T) вэнеко/ми ~вэнеко/в 'мой собака '; 2.is. samL *lV (~*l)~ sampP, näit. een (P) me/lo (ains. 2.is. poss-sufiksiga ains. nom. sõnast me' 'чум '); 3.is. samL *dV (~*d) ~*tV (~*t) ~ sampP, näit. nga (P) jase/de 'отец его '; obliikvakäänded - 1.is. samL *nV ~ sampP, näit. nga (P) jasegate/na 'от отца моего '; 2.is. samL *dV (~*d) ~*tV (~*t)~sampP, näit. nee (T) вэнекохон/д 'твоей собаке, к твоей собаке' ; 3.is. samL *dV (~*d)~*tV (~*t) ~sampP, näit. nga (P) jajeta/te 'к отцу его '.

(351) On ilmne, et kõik need lõuna- ja põhja-samojeedi keelte ühised possessiivsufiksid lähtuvad vastavatest samojeedi aluskeele possessiivsufiksitest.

(352) Üldiselt ollakse seisukohal, et uraali aluskeeles olid olemas possessiivsufiksid kõigi kolme isiku tarvis.[405] J. Mark rekonstrueeris uraali aluskeele possessiivsufiksid selliselt: 1.is. *-mɜ(~*-βɜ), 2.is. *-tɜ~* -ðɜ, 3.is. *-sɜ (~*-zɜ).[406] P. Hajdú järgi olid uraali aluskeele possessiivsufiksid järgmised: 1.is. *-me, 2.is. *-te, 3.is. *-se .[407] Osa autoreid ühineb sellise seisukohaga ainult 1. ja 2. isiku osas, eitades 3.isiku possessiivsufiksi olemasolu uraali aluskeeles või vähemalt kaheldes

---

[405] Vt. juba M.A. C a s t r é n , De affixis personalibus linguarum Altaicarum, lk. 184–187; C a s t r é n GSS, lk. 218–220; vt. ka C o l l i n d e r IUS, lk. 26; vrd. ka H a k u l i n e n SKRK, lk. 96.

[406] M a r k SPUS, lk. 56.

[407] H a j d ú BUNy, lk.69.

selles.[408] J. von Farkasi järgi pärinevad uraali keelte 3.isiku possessiivsufiksid osalt 3.isiku personaalpronoomenist, osalt demonstratiivpronoomenist.[409]

(353) Omaette probleemiks uraali keelte possessiivsufiksite korral on possessiivsufiksite nn. kosfiksi -n- probleem. Nimelt võib põhja-samojeedi keeltes, läänemeresoome keeltes, lapi keeles ja mordva keeltes esineda possessiivsufiksite ees element -n-, seejuures nii omatava ainsuse kui ka mitmuse korral (põhja-samojeedi keelte omatava kaksuse korral ta puudub) ja eelkõige obliikvakäänetes.[410] On oletatud, et n eelnes kunagi ka ungari keele 2.isiku possessiivsufiksile.[411] Seejuures J. von Farkas eitab selle oletatava ungari n-i ühtekuuluvust uraali keelte possessiivsufiksite nn. kosfiksiga -n-.[412] Viimasega on püütud ühendada ka possessiivse deklinatsiooni mitmuse tunnuseid sel -ni-[413], nee -ns-[414] ja mns -ne-[415]. Tavaliselt arvatakse, et vastluselune kosfiks -n- pärineb juba uraali aluskeelest , kus tema algseks funktsiooniks

---

[408] Vt. eriti F a r k a s BUNF III; vrd. ka A n g e r e UJF, lk. 74.

[409] F a r k a s BUNF III, lk. 55.

[410] Vt. näit. A n g e r e UJF, lk. 88; C a s t r é n GSS, lk. 210-213, 235-304; C o l l i n d e r CGUL, lk.300--301; C o l l i n d e r IUS, lk. 26-29, 53-55; H a j d ú BUNy , lk. 69-70; I t k o n e n SUKH, lk. 79; Т е р е щ е н к о НТО, lk. 879-881; ФУСЯ , lk.423-424, 443-445; ЯПНС, lk. 28-34, 63-67, 80-83.

[411] Vt. F a r k a s BUNF IV, lk. 61-65.

[412] F a r k a s BUNF IV, lk. 88.

[413] C o l l i n d e r IUS, lk. 28; F a r k a s BUNF III, lk.51.

[414] Т е р е щ е н к о НТО, lk. 881.

[415] H. P a s s o n e n , Mordwinische Lautlehre.(= MSFOu XII.) Helsingfors 1903, lk. 120; vrd. ka C o l l i n d e r IUS, lk. 26.

või vähemalt üheks algsetest funktsioonidest oli possessiivsufiksiga varustatud sõna mitmuse väljendamine.[416] Seevastu K. Wiklund on oletanud, et juba uraali aluskeeles oli -n- omane mitte ainult mitmusele, vaid ka ainsuse obliikvakäänetele.[417] On peetud võimalikuks, et kosfiks -n- pärineb ehk mõnest possessiivsufiksitele eelnenud käändelõpust , milleks J. Margi järgi võinuks olla uraali aluskeele genitiivi -n, latiivi -ń või instruktiivi -n ;[418] B. Collinderi ja P. Hajdú järgi aga üksnes genitiivi -n.[419] Hiljem on B. Collinder pidanud võimalikuks, et kosfiks -n- oleks ainsuse käänetes teist algupära kui kaksuse ja mitmuse käänetes. Uraali keelte possessiivsufiksid näivat osutavat uraali aluskeele varasele kohasufiksiteta seisnndile või sellele, et kohasufiksite (lokatiivi ja ablatiivi) korral on -n- saadud genitiivisufiksi -n eeskujul.[420] Osutatagu, et B. Collinder peab selkupi keele possessiivse deklinatsiooni mitmuse tunnuse -ni- korral tegelikuks mitmuse tunnuseks ainult vokaali -i-[421]. Lõpuks mainitagu E. Itkoneni oletust, et läänemeresoome keeltes ja lapi keeles on vastlusalune kosfiks -n- tähistanud algselt hoopis kaksust.[422]

---

416 Vt. näit. A n g e r e UJF, lk.88; F a r k a s BUHF III, lk. 39-55; M a r k PUS, lk. 268-270; vrd. ka I t k o n e n SUKH, lk. 79.

417 K. W i k l u n d , De uraliska folken och språken.- Le Monde Oriental IX, lk. 5-10; vrd. ka C o l l i n d e r IUS, lk.27.

418 M a r k PUS, lk. 251-252, 255.

419 C o l l i n d e r IUS, lk. 28-29, vrd. ka H a j d ú BUNy, lk. 69-70; H a j d ú SzLA, lk. 13-14.

420 C o l l i n d e r CGUL, lk. 301-302.

421 C o l l i n d e r IUS, lk. 28.

422 E. I t k o n e n , Onko itämerensuomessa jälkiä duaalista?, lk. 161; vrd. ka H a k u l i n e n SKRK, lk.98.

(354) Teiseks uraali keelte possessiivse deklinatsiooniga seostuvaks probleemiks on possessiivsufiksite ja käändesufiksite üksteise suhtes paiknemise probleem. Teatavasti paiknevad possessiivsufiksid uraali keeltes enamasti käändesufiksite järel , kuid esineb ka vastupidist järjestust. Viimane on omane eriti ugri keeltele.[423] Tavaliselt ollakse seisukohal , et algseks tuleb pidada possessiivsufiksite paiknemist käändesufiksite järel, sest sellist järjestust kasutatakse vanade, algsete käändesufiksite korral, kuna aga vastupidine järjestus tuleb ette eelkõige uute, hiliste käändesufiksite juures.[424] Teiselt poolt on püütud osutada, et algsem on käändesufiksite järgnemine possessiivsufiksitele. B. Serebrennikovi arvates peab see nii olema sellepärast, et igasugused atributiivsed, samuti possessiivsed seosed on tihedamad kui seosed, mis väljendavad suhteid teiste substantiividega. Ta väidab, et postpositsionaalsetes konstruktsioonides võisid põhisubstantiivide possessiivsufiksid liituda postpositsioonidele. Kui viimased said käändesufiksiteks, tekkiski sekundaarne järjestus, kus possessiivsufiksid järgnevad käändesufiksitele.[425]

---

423 Vt. näit. C o l l i n d e r CGUL, lk. 201-203; H a j d ú BUNy, lk. 69-70; I t k o n e n SUKH, lk.79; W. T a u l i , The Sequence of the Possessive Suffix and Language. - Orbis II, lk. 397-404. (the Case Suffix in the Uralian)

424 Vt. näit. I t k o n e n SUKH, lk. 79-80; W. T a u l i, The Sequence; vrd. ka H a j d ú BUNy, lk. 69-70; А. Рот, Некоторые вопросы формирования и развития лично-притяжательного склонения в финно-угорских языках. - Ужгородский державний університет. Доповіді да повідомлення. Серія філологічна 1950, 5, lk. 75-79.

425 В. С е р е б р е н н и к о в , О причинах неодинакового порядка расположения притяжательных суффиксов в уральских и алтайских языках . - АОН XV, lk. 311-313.

(355) Käesoleva töö autor on seisukohal, et algne on uraali keeltes järjestus, kus possessiivsufiksid järgnevad käändesufiksitele. Osutatagu, et vastupidine järjestus esineb eelkõige ugri keeltes, kus on rohkesti sekundaarseid, postpositsionaalset päritolu käändesufikseid. Võib täiesti nõustuda E. Itkoneniga, kui ta kirjutab: "...yleinen tendenssi näyttää olevan, että vanhimmissa kaasuksissa taivutuspääte on ennen omistusliitettä, kun taas myöhässyntyisissä kaasuksissa, joiden päätteet ovat usein postpositiolähtöisiä, suffiksien järjestys pyrkii ymmärrettävästi olemaan päinvastainen. Unkarissa, jonka deklinsation valitsevana piirteenä on myöhässyntyisten sijojen runsaus, on järjestys: poss.-suff. + sijapääte tullut yksin vallitsevaksi (poikkeuksena sellaiset poss.-suff:/lla varustetut adverbimuodot kuin mellettem 'vieressäni, rinnallani' < mell 'rinta')."[426] Uraali keelte andmed ei anna põhjust kahelda, et uraali aluskeeles olid olemas possessiivsufiksid kõigi kolme isiku jaoks. Asjaolu, et uraali keelte possessiivsufiksite nn. kosfiks -n- esineb nii omatava ainsuse kui ka mitmuse korral, ei toeta oletust, nagu väljendamks see -n- algselt omatava mitmust. Peetagu silmas sedagi, et possessiivse deklinatsiooni mitmuse tunnused sel -n-, nee -ns- ja mns -ne- on kõik varustatud vokaaliga, mis vaatlusaluses kosfiksis aga kunagi ei esine. See muudab nende mitmuse tunnuste ühendamise kosfiksiga -n- vägagi küsitavaks. Rõhutatagu, et kosfiks -n- on omane just obliikvakäänetele. Seetõttu on igati tõenäoline, et kosfiks

---

[426] I t k o n e n SUKH, lk. 79-80.

-n- põlvneb mõnest uraalsest obliikvakäände sufiksist. See obliikvakääne sai possessiivse deklinatsiooni kõigi obliikvakäänete lähteks.

(356) Käesoleva töö autor oletab uraali aluskeeles algselt järgmisi possessiivsufikseid: 1.is. *mV, 2.is. *tV, 3.is. *sV. On mõeldav, et juba uraali aluskeeles liitusid nad ka mingile obliikvakäändele, mille lõpul seisis *n. Seetõttu võis juba tollal toimuda homorgaansete konsonantide n ja m ühtesulamine: *-n/mV > *-n/nV > *-nV. Põhja-samojeedi keelte andmed näivad tõendavat, et selline obliikvakäändele liitumine piirdus ainsuse ja mitmusega, hõlmamata kaksust.

(357) Teatavasti on uraali *s-i häälikuseaduslikuks vasteks samojeedi keeltes *t.[427] Muutus *s > *t võis aset leida juba samojeedi aluskeeles. Seetõttu oletab käesoleva töö autor samojeedi aluskeeles vähemalt järgmisi possessiivsufikseid: nominatiivi kõigis kolmes arvus 1.is. *mV, 2.is. *tV, 3.is. *sV (> *tV), obliikvakäänete kõigis kolmes arvus 1.is. *nV, ainsuses ja mitmuses 2.is. *ntV, 3.is. *nsV (> *ntV). Küllap oli obliikvakäänete 2.ja 3. isiku possessiivsufiksite varustatus *n-iga veel samojeedi aluskeeleski küllalt ebajärjekindel. Samojeedi aluskeele nominatiivi 2.isiku possessiivsufiksi *tV alguskonsonant paiknes intervokaalses positsioonis, sest nominatiivis oli veel säilinud algne lõppvokaal. Sellise positsiooni tõttu muutus alguskonsonant *t lõuna-samojeedi aluskeeles

---

[427] C o l l i n d e r CGUL, lk. 98; P a a s o n e n BFSL, lk. 229; S e t ä l ä AUAS, lk. 53-55.

*l-iks. Vastav obliikvakäänete possessiivsufiks seevastu säilitas oma *t ka lõuna-samojeedi aluskeeles, sest oma nn. koafiksi *n tõttu, osalt usutavasti ka eelnevate käändesufiksite konsonantsinese tõttu paiknes ta enamikul esinemisjuhtudel postkonsonantses positsioonis. Oma osa 2. isiku *t erineva käekäigu kujundamisel nominatiivis ja obliikvakäänetes võis olla ka selle *t erineval asukohal sõnas: obliikvakäänete lõpud võisid ta nihutada uutesse häälduslikesse oludesse. 3.isiku *t säilimine ka intervokaalse positsiooni korral lõuna-samojeedi aluskeeleni seletub tema suhteliselt hilise põlvnemisega *s-ist.

(358) Kokkuvõtteks võib nentida, et kõik kamassi keele possessiivsufiksid, mis põlvnevad lõuna-samojeedi aluskeele possessiivsufikseist, põlvnevad ühtlasi ka vastavaist samojeedi aluskeele possessiivsufikseist, viimased aga omakorda uraali aluskeele possessiivsufikseist: 1.is. *mV, 2.is. *tV, 3.is. *sV.

2.4.3. PÖÖRDELÕPUD [428]

(359) Kamassi keeles võivad esineda pöördelõpud kõigi kolme isiku jaoks. Pöördelõppe kasutatakse üksnes verbidega.

(360) Kamassi keeles on kaks konjugatsiooni: subjektiline ja objektiline. Üldreeglina pöörduvad subjektilise konjugatsiooni järgi intransitiivsed verbid ja objektilise konjugatsiooni järgi transitiivsed verbid.[429] Vormilt erinevad need konjugatsioonid teineteisest ainult pöördelõppude osas: subjektilise konjugatsiooni indikatiivi ja konjunktiivi ainsuse 3.pöördes puudub väga sageli pöördelõpp, subjektilise konjugatsiooni imperatiivi ainsuse 2. pöördes puudub pöördelõpp alati, objektilise konjugatsiooni indikatiivi preesensi kõigi kolme arvu 3. pöördes ning futuurumi ainsuse ja mitmuse 3. pöördes, konjunktiivi ja imperatiivi kõigi kolme arvu 3. pöördes on teised pöördelõpud kui vastavates subjektilise konjugatsiooni pööretes. Selgituseks lisatagu, et kamassi keele imperatiivil puudub täielikult 1. pööre. Kaksuse ja mitmuse korral asendab seda optatiiv. Viimane esinebki ainult kaksuse ja mitmuse 1. pöördes.

(361) Kõik kamassi keele pöördelõpud võib jagada seitsmesse rühma. (Alljärgnevates loeteludes on pöördelõppude arvutunnused paigutatud nurksulgudesse).

---

[428] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 210,212 -220,371, 550-557; J o k i KW, lk. 166-171.

[429] Vt. ka H a j d ú BUNy, lk. 75.

(362) 1.

Ains. 1.is. (Fischer, Pallas, Klaproth, C) -m, (D) -m, -m̀, -mɒ, (K) -m, -m̀,

kaks. 1.is. (C) - wu[i], -wü[i], -we[i], -be[i], -pe[i], (D) -β^{ɯ}[i̯], -β^{ʔ}[i̯], -b^{ɯ}[i̯], -b^{ʔ}[i̯], (K) -bū[i], -bu[ì], -bù[ì], -bu̇[i], -bè[i], -bè[ì],

mitm. 1.is. (C) -wa[ˀ], -wä[ˀ], -ba[ˀ], -bä[ˀ], -pa[ˀ], -pä[ˀ], (D) -βa[ˀ], -βɛ̆[ˀ], -βɛ[ˀ], -bă[ˀ], -ba, -ba[ˀ], -bɛ̆[ˀ], -bɛ̆[ˀ], -bɛ, -bɛ[ˀ], -bɒ[ˀ], -bᵊ[ˀ], -bə[ˀ], (K) -ba, -ba[ˀ], -ba[ˀ], -ba[ˀˀ], -bà[ˀˀ], -bā, -bā[ˀ], -bā[ˀˀ], -be[ˀ], -bē, -be[ˀ], -bə̂,

ains. 2.is. (C) -l , (D) -l, -ʌ, -le, -ʌ^{ɒ}, (K) -ɤ, -ɤ̀,

kaks. 2.is. (C) - lu[i], lü[i], -le[i], nu[i], -nü[i], ne[i], (D) -l^{ɯ}[i̯], -l^{i}[i], -l^{ʔ}[i̯], -ʌ^{ɯ}[i̯], -ʌ^{ʔ}[i̯],

mitm. 2.is. (C) -la[ˀ], -lä[ˀ], -na[ˀ], -nä[ˀ], (D) -la[ˀ], -lɛ̆[ˀ], -lɛ, -lɛ[ˀ], -le[ˀ], -l̆le[ˀ], -ʌa[ˀ], -ʌɒ[ˀ], (K) -ɤà[ˀ], -ɤè[ˀˀ], -ɤē[ˀ], - ɤē[ˀˀ].

(363) Seda pöördelõppude rühma kasutatakse nii subjektilise kui ka objektilise konjugatsiooni indikatiivis, konjunktiivis ja optatiivis. Mõlema konjugatsiooni imperatiivis kasutatakse sellest rühmast ainult kaksuse 2.pöörde lõppu. Näit. (C) phārgal'a/m 'ich schnitze' (subj. konj. ind. prees. ains. 1.p.), kadarda/l izä (obj. konj. konjunkt. ains. 2.p. sõnast kadarl'a/m 'ich hüte'), thanarga/lei (subj. konj. imper. kaks. 2.p. sõnast thanarl'a/m 'ich ruhe'), (D) nuʌ/b^{ɯ}i̯ (subj. konj. ind. fut. kaks. 2.p. sõnast nŭɣå./m 'stehen'), p^{c}ɯ̆nzəldɛ̆/m/zɛ̆ (obj. konj.

konjunkt. ains. 1.p. sõnast pᶜɯ̆nzᵊl̆lⁱi̯ĕ/m 'verschlucken'), k̬uŋgu/ɹ̂ʔi̯ (obj. konj. imper. kaks. 2.p. sõnast k̬uǹńė̆/m 'entführen'), (K) kᶜamb̬i/bāᵓ '(me) läksime' (subj. konj. ind. pret. mitm. 1.p. sõnast kᶜałła̯/ṁ '(ma) lähen'), kunō·ł'bi-/ła̯:ᵓ '(te) magasite' (subj. konj. ind. pret. mitm. 2.p. sõnast k̬ᶜunō · łl'ȧ/m '(ma) magan'), k̬ᶜɒnẓ̌ə/buì'(me kaks) mingem!' (subj. konj. opt. kaks. 1.p. sõnast k̬ᶜałła̯/ṁ '(ma) lähen').

(364) 2.

Ains. 3.is. (C) -i, (D) -i, -i̯, (K) -iᵓᵓ, -ì, -ì',

kaks. 3.is. (C) -ie[gai], -ie[gui], -ie[güi], -ie[gei], -i[gai], -i[gui], -i[güi], -i[gei], (D) -i[ɣᵘi̯], -i[ɣʔi̯], -i[gᵘi̯], -i[gʔi̯],

mitm. 3.is. (C) 1) -je[ᵓ], (D) 1) -i̯ĭ[ᵓ], -i̯ɯ[ᵓ], -i̯ɛ[ᵓ], -i̯e[ᵓ], -i̯i[ᵓ], - i̯ə̂[ᵓ], 2) -i[ᵓ], 3) -ᵓi[ᵓ], 4) -ᵓi̯ĭ[ᵓ], -ᵓi̯ɯ̆[ᵓ], -ᵓi̯ɯ[ᵓ], -ᵓi̯ə̣[ᵓ], (K) 1) -ju, 2)-i[ᵓ], 4) -ᵓjù[ᵓ], - ᵓᵓjī[ʼ], - ᵓᵓj̆ī[ᵓ], - ᵓᵓjī[ᵓ], 5) -ᵓì, -ᵓᵓì, - ᵓᵓī, 6) -ᵓjì, -ᵓjī, - ᵓᵓjì, -ᵓᵓjī.

(365) Seda pöördelõppude rühma kasutatakse subjektilise konjugatsiooni indikatiivis, konjunktiivis ja imperatiivis. Seejuures indikatiivi preesensis ning futuurumis ja konjunktiivis puudub väga sageli ainsuse pöördelõpp ja ei kasutata üldse kaksuse pöördelõppu. Viimast asendab koopis kolmas pöördelõppude rühm. Indikatiivi preteeritumis puudub ainsuse pöördelõpp alati. Näit. (C) nulu/i (subj. konj. ind. fut. ains. 3.p. sõnast nuga/m 'ich stehe'), vrd. aga näit. nuga (subj. konj. ind. prees. ains. 3. p. samast sõnast; pöördelõpp puudub); phage/igei (subj. konj. imper. kaks.

3.p. sõnast pha^{ɔ}l'a/m 'ich schwimme'), (D) nerēbīg^{ʔ}i (<*nerēbi/ig^{ʔ}i) (subj. konj. ind. pret. kaks. 3.p. sõnast nerēl^{i}ie/m 'erschreckt werden'), ɯzɯnɛ̄/^{ɔ}iɚ^{ɔ}/zɛ̆^{ɔ} (subj. konj. konjunkt. mitm. 3.p. sõnastɯzɯ̆lɛ̆/m 'fallen'), (K) šō·ɫu/i '(ta) tuleb' (fut.), k^{c}ambi/^{ɔɔ}^{j}ī '(nad) läksid'.

(366) Selle rühma kaksuse ja mitmuse pöördelõppu kasutatakse ka objektilise konjugatsiooni indikatiivi preteeritumis, näit. (C) phārgawiegei (<*phārgawi/iegei)(obj. konj. ind. pret. kaks. 3.p. sõnast phārgal'a/m 'ich schnitze'), (D) šu^{ɔ}t'^{ə}bi^{ɔ} (<*šu^{ɔ}t'^{ə}bi/i^{ɔ})'sie banden', (K) nēndibi/^{ɔɔ}ī '(nad) põletasid'. Objektilise konjugatsiooni indikatiivi preteeritumi ainsuse 3. pöördes lõpp üldse puudub (või sellest pole säilinud mingeid jälgi), näit. (C) t'awowi (sõnast t'awoma/m 'ich halte'), (D) ńə^{ɔ}bi (sõnast ńɛ̆^{ɔ}l^{i}iɛ̆/m 'ziehen'), (K) k̂u·^{ɔ}p̆i: '(ta) tappis'.

(367) Nagu nähtub esitatud näidetestki, on kaksuse pöördelõpu i ja mitmuse pöördelõpu variandi -i[ɔ] i võinud ühte sulada neile eelneva preteeritumi tunnuse vokaaliga i.

(368) 3.

Kaks. 3.is. (C) -gai, -gui, -güi, -gei, (D) -ɣ^{ɯ}i, -ɣ^{ʔ}i, -g^{ɯ}i, -g^{ʔ}i.[430]

430 Kaksuse tunnust pole kolmandas pöördelõppude rühmas välja eraldatud seepärast, et see rühm - nagu hiljem näemepärineb tervikuna kaksuse tunnusest või kujutab endast õieti pöördelõpu funktsioonis kasutatud kaksuse tunnust, vt. 1.

(369) Seda pöördelõppu kasutatakse subjektilise konjugatsiooni indikatiivi preesensis ning futuurumis ja konjunktiivis, näit. (C) thanarl'ə̄/gei (subj. konj. ind. prees. kaks. 3.p. sõnast thanarl'a/m 'ich ruhe'), kandə̄/gei izä (subj. konj. konjunkt. kaks. 3.p. kalla/m 'ich gehe fort'), (D) p^{c}imnə̄/g^{ɯ}i̯ (subj. konj. ind. prees. kaks. 3.p. sõnast p^{c}ĭmn^{i}i̯ĕ/m 'fürchten'), nerēnɛ̄/g^{ɯ}i̯/zɛ (subj. konj. konjunkt. mitm. 3.p. sõnast nerōl^{i}i̯e/m 'erschreckt werden'). Objektilise konjugatsiooni indikatiivi futuurumi kaksuse 3. pööre on fikseeritud ainult ühel juhul, kusjuures pöördelõpuna esineb - gui: (C) t'awol/gui (t'awoma/m 'ich halte').

(370) 4.

Ains.3.is. (C) -t, -du, -dü, -de, -tu, -tü, -te, (D) -t, -da, -dŭ, -de, -d^{ə}, (K) -ŭ,

kaks. 3.is. (C) -du/i/, -dü/i/, -de/i/, -tu/i/, -tü/i/, -te/i/, (D) -d^{ɯ}i̯/i/, -d^{ʔ}i̯/i/,

mitm. 3.is. (C) -du/n/, -dü/n/, -de/n/, -tu/n/, -tü/n/, (D) -dŭ/n/, -de/n/, -də̂/n/, -dɤ/n/.

(371) Seda pöördelõppude rühma kasutatakse üksnes objektilise konjugatsiooni indikatiivis - välja arvatud preteeritum - ja konjunktiivis. Objektilise konjugatsiooni indikatiivi preteeritumi 3. pöördes tarvitatakse hoopis teise rühma pöördelõppe (nagu subjektilises konjugatsiooniski). Näit. (C) ksdarl'a/t (obj. konj. ind. prees. sins. 3.p. sõnast ksdarl'a/m 'ich hüte'; vrd. aga kadarbi - obj. konj. ind. pret. sins. 3.p. samast sõnast), t'awona/dei (obj. konj. konjunkt. kaks. 3.p. sõnast

t'awoma/m 'ich halte'), (D) ku^{hL}lū/dŭn (obj. konj. ind. prees. mitm. 3.p. sõnast ku^{hL}l'i/m 'töten'; vrd. aga ku^{ɔ}bi/^{ɔ}i^{ɔ} -obj. konj. ind. pret. mitm. 3.p. samast sõnast), p^{c}ārgăna/t/sɛ̯ 'er schnitzte (Konj.) es' (obj. konj. konjunkt. ains. 3. p. sõnast p^{c}ārgəl^{i}i̯ă/m 'schnitzen'), (K) mu̯nò·ŕā/ť '(ta) peksab' (obj. konj. ind. prees. ains. 3. p. sõnast (D) mu̯nēr^{ə}l'o̯/m 'schälen; prügeln, schlagen').

(372) 5.

Ains. 2.p. (C) -t, -du, -dü, -de, -tu, -tü , -te, (D) -t,-dŭ̯, -du,-dŭ, -dĕ, -d^{ə}, -d^{ə}, -də, -dŭ, -Dɛ̯, -D^{ə}, -tu, -tə̂, -t^{ə}, (K) -d, -D̀, -ť, -ṫ, -dē̯, -tē̯, -ṫa,

mitm. 2.p. (C,D) -t.

(373) Seda pöördelõppude rühma kasutatakse objektilise konjugatsiooni imperatiivis. Näit. (C) thono^{ɔ}/du (obj. konj. imper. ains. 2.p. sõnast thōno^{ɔ}l'a/m 'ich trete'), kadargo/t (obj. konj. imper. mitm. 2.p. sõnast kadarl'a/m 'ich hüte'), (D) p^{c}ārgăgo̯/t ' schnitzt es! ' (obj. konj. imper. mitm. 2.p. sõnast p^{c}ārgəl'ȧ/m 'schnitzen'), (K) də̣̂t/tē̯ '(sa) anna!' (obj. konj. imper. ains. 2.p. sõnast de̯tl'ė/m̀ '(ma) annan'). Objektilise konjugatsiooni imperatiivi kaksuse 2. pöördes kasutatakse esimese rühma kaksuse 2. pöörde lõppe (nagu subjektilise konjugatsiooni korralgi).

(374) Ainsuse 2. pöörde lõpu -t jne. korral imperatiivi tunnust ei kasutata, vaid pöördelõpp liitub vahetult tüvele, näit. (C) t'awo/t (sõnast t'awoma/m 'ich halte'; vrd. aga näit. mitm. 2.p. t'awogo/t, kus -go- on imper. tunnus). Seejuures liitub ta kahetüveliste verbide vokaal- või konsonanttüvele vastavalt sellele, kas mingist kahetüvelisest

verbist tarvitatakse imperatiivis vokaal-või konsonanttüve. Näit. (C) ńebd'e/t (sõnast ńeˀbl'ä/m 'ich ziehe': inf. ńeb/zet ; vrd. näit. kaks. 2.p. ńebde/ge/lei, kus -ge- on imper, tunnus ja -lei pöördelõpp), aga (D) k̬un/dŭ (sõnast k̬ŭṅńě/m 'entführen': neg. vorm k̬una/ˀ; vrd. näit. ains. 3.p. k̬uŋ/gŭ/bŭ , kus vastavateks sufiksiteks on -gŭ- ja -bŭ)[431]. Seega täidab ainsuse 2. pöörde lõpp -t jne. õieti ka imperatiivi tunnuse funktsiooni.[432]

(375) 6.

Ains. 3.is. (C) -wi, (D) -ba, -bŏ̬, -bȯ̬, -bȯ̬, -bŭ, -bŭ̬,

kaks.3.is. (C) -wi[i], (D) -bʷ[i],

mitm. 3.is. (C) - wi[n], (D) -βŭ̆[n], -bŭ[n], -bu[n], -bŭ[n], -bə̂[n], -bə̣[n].

(376) Neid pöördelõppe tarvitatakse ainult objektilise konjugatsiooni imperatiivis, näit. (C) šögu/wi[i] (obj. konj. imper. kaks. 3.p. sõnast šȫˀl'i/m 'ich nähe'), (D) bå̆kkū/bə̂[n] (obj. konj. imper. mitm. 3.p. sõnast bå̆ʒ̊ L/ⁱi̯ȯ̬/m 'schneiden').

(377) 7.

Mitm. 2.is. (C,D) -ˀ.

(378) Kasutatakse üksnes subjektilise konjugatsiooni imperatiivis, näit. (C) bikä/ˀ (bitl'ä/m 'ich trinke'), (D) mə̥ŋgɛ̆/ˀ (mə̥ŋgɛ̬/m 'gehen').

(379) Nagu nähtub esitatud näiteistki, seisab pöördelõpp kamassi keeles alati verbi absoluutses lõpus. Erandi moodustab konjunktiiv K. Donneri kogutud ainestikus: siin

[431] Vt. l. (437) - (439).

[432] Vt. ka l. (430)- (432), (437)-(439).

järgneb pöördelõpule konjunktiivi tunnuse teine komponent -zɛ̆ jne., mis M.A. Castrénil esineb veel iseseisva sõnana; näit. (D) bᵊ̀tɛ̆/m/zɛ̆ (subj. konj. konjunkt. ains. 1.p. sõnast bətl'ɛ/m 'trinken'; konjunkt. tunnus -tɛ̆...zɛ̆), vrd. (C) bittä/m izä (sama vorm sõnast bitl'ä/m 'ich trinke'; konjunkt-tunnus -tä- + abisõna izä).

(380) Pöördelõppude teisendid sama rühma sama isiku raames on tingitud puht-foneetilistest põhjustest. Nii on pöördelõppude alguskonsonandid mõjustatud neile eelnevaist häälikuist. Mainitagu eriti, et konsonandi n järel on 2. pöörde lõpu alguskonsonant l muutunud n-iks, näit.(C) nun/nui izä (subj. konj. konjunkt. kaks. 2.p. sõnast nuga/m 'ich stehe'; < -lui). Pöördelõppude erinevad vokaalid on tingitud vokaalharmooniast ja hääldusе ebajärjekindlusest, kaksuse pöördelõppudes esineb vokaalide sarnastumist sufiksi lõpul seisva kaksuse tunnusega -i. Üksikkonsonandilised pöördelõpud esinevad ainult vokaalide järel, näit. (C) t'awo/t (obj. konj. imper. ains. 2.p. sõnast t'awoma/m 'ich halte'), vrd. aga kadar/de (sama vorm sõnast kadarl'a/m 'ich hüte'), (D) pᶜargəl'à/t (obj. konj. ind. prees. ains. 3.p. sõnast pᶜārgəl'à/m 'schnitzen'), vrd. aga t'abōl/dᵊ (obj. konj. ind. fut. ains. 3.p. sõnast t'ăbōnă/m 'halten'), (K) tɛ̆mnɛ̀/m̀ '(ma) tean' (subj. konj. ind. prees. ains. 1.p.), kᶜaɫa/ɫ̀ '(sa) lähed' (subj. konj. ind. prees. ains. 2.p. sõnast kᶜaɫa/m̀ '(ma) lähen'). Tõenäoliselt on üksikkonsonandilised pöördelõpud saadud algse vokaali kao tulemusel.

(381) Teise rühma ainsuse 3.isiku pöördelõpule on käesoleva töö autori poolt kogutud ainestikus võinud lisanduda sekundaarne larüngaalklusiil: -i^{ɔɔ}, -i^{ɔ}. Teise rühma mitmuse 3.isiku pöördelõpp on M.A. Castrénil fikseeritud kujul -je^{ɔ}. Hiljem on selle algsema kujuga -je^{ɔ} toimunud mitmeid foneetilisi muutusi, mille tulemusi võiks skemaatiliselt kujutada nii: 1) ^{ɔ}jV^{ɔ}, 2) V^{ɔ}, 3) ^{ɔ}V^{ɔ}, 4) ^{ɔ}jV^{ɔ}, 5) ^{ɔ}V, 6) ^{ɔ}jV. Nimelt on algne e andnud vokaalharmoonia ja häälduse ebajärjekindluse tõttu ree teisi vokaale, kusjuures muutusele e>i on kaasa aidanud pöördelõpu alguskonsonandi j assimileeriv mõju. Mõnikord on toimunud muutus j^{ɔ}>. [433] Larüngaalklusiilide asukoht pöördelõpus muutus ebakindlaks, larüngaalklusiilid võisid kaduda. Usutavasti on mitmuse 3. pöörde lõpp -je^{ɔ} jne. ja substantiivide mitmuse tunnus -je^{ɔ} jne. vastastikku sarnastunud.[434]

(382) Kuuenda rühma pöördelõppude vokaaliks on M.A. Castrénil ainult i . Hiljem on i vokaalharmoonia ja häälduse ebajärjekindluse tõttu andnud ree teisi vokaale. Selleks on kaasa aidanud ka teiste pöördelõppude analoogiamõju, vrd. näit. esimese rühma kaks. 1.is. -b^{ɯ}[i] - kuuenda rühma kaks. 3.is. -b^{ɯ}[i] (<*-bi[i]). Viimase sufiksi puhul ongi A.J. Joki oletanud, et tegemist on hoopis kaksuse 1. pöörde lõpuga, mida mitmuse 3. pöördes on kasutatud ekslikult. [435] Selliseks oletuseks pole vähimatki alust, liiatigi kirjutab A.J. Joki samas ise, et ainsuse 3.pöördes on varasem i asendunud teiste vokaalidega

[433] Vrd. H a j d ú SJ, lk. 271; J o k i KW, lk.168.
[434] Vt. 1.
[435] J o k i KW, lk. 170.

progressiivse assimilatsiooni tõttu.[436]

(383) Kõigi seitsme rühma pöördelõppude reeglipärase kasutamise koondnäitena esitatagu alljärgnevalt kahe verbi finiitsed vormid (ilma paralleelvormideta): (C) nuga/m 'ich stehe' (subj. konj.) ja t'awoma/m 'ich halte'(obj. konj.). (Iga pöördelõpu järel seisab sulgudes vastava pöördelõppude rühma number.)

1. Indikatiiv

Preesens

sins.	1.p.	nuga/m (1)	t'awoma/m (1)
	2.p.	nuga/l (1)	t'awoma/l (1)
	3.p.	nuga	t'awoma/t (4)
kaks.	1.p.	nuga/wei (1)	t'awoma/wei (1)
	2.p.	nuga/lei (1)	t'awoma/lei (1)
	3.p.	nugā/gei (3)	t'awoma/dei (4)
mitm.	1.p.	nuga/wa$^{\circ}$ (1)	t'awoma/wa$^{\circ}$ (1)
	2.p.	nuga/la$^{\circ}$ (1)	t'awoma/la$^{\circ}$ (1)
	3.p.	nuga/je$^{\circ}$ (2)	t'awoma/den (4)

Preteeritum

sins.	1.p.	nuwia/m (1)	t'awowia/m (1)
	2.p.	nuwia/l (1)	t'awowia/l (1)
	3.p.	nuwi	t'awowi
kaks.	1.p.	nuwi/wei (1)	t'awowi/wei (1)
	2.p.	nuwi/lei (1)	t'awowi/lei (1)
	3.p.	nuwie/gei (3)	t'awowie/gei (3)
mitm.	1.p.	nuwi/wa$^{\circ}$ (1)	t'awowi/wa$^{\circ}$ (1)
	2.p.	nuwi/la$^{\circ}$ (1)	t'awowi/la$^{\circ}$ (1)
	3.p.	nuwi/je$^{\circ}$ (2)	t'awowi/je$^{\circ}$ (2)

[436] J o k i KW, lk. 171.

Futuurum

sins.1.p.	nula/m	(1)	t'awol'i/m	(1)
2.p.	nula/l	(1)	t'awol'i/l	(1)
3.p.	nulu/i	(2)	t'awol/du	(4)
kaks.1.p.	nul/bui	(1)	t'awol/bui	(1)
2.p.	nul/lui	(1)	t'awol/lui	(1)
3.p.	nul/gui	(3)	t'awol/gui	(3)
mitm.1.p.	nul/ba$^{\circ}$	(1)	t'awol/ba$^{\circ}$	(1)
2.p.	nul/la$^{\circ}$	(1)	t'awol/la$^{\circ}$	(1)
3.p.	nulu/je$^{\circ}$	(2)	t'awol/dun	(4)

2. Konjunktiiv

sins.1.p.	nuna/m	(1)	t'awona/m	(1)	
2.p.	nuna/l	(1)	t'awona/l	(1)	
3.p.	nuna		t'awona/t	(4)	
kaks.1.p.	nuna/wei	(1) izä	t'awona/wei	(1)	izä
2.p.	nuna/lei	(1)	t'awona/lei	(1)	
3.p.	nunā/gei	(3)	t'awona/dei	(4)	
mitm.1.p.	nuna/wa$^{\circ}$	(1)	t'awona/wa$^{\circ}$	(1)	
2.p.	nuna/la$^{\circ}$	(1)	t'awona/la$^{\circ}$	(1)	
3.p.	nuna/je$^{\circ}$	(2)	t'awona/den	(4)	

3. Imperatiiv

sins.2.p.	nu$^{\circ}$		t'awo/t	(3)
3.p.	nugu/i	(4)	t'awogu/wi	(5)
kaks.2.p.	nugu/lui	(1)	t'awogu/lei	(1)
3.p.	nugu/igui	(4)	t'awogu/wii	(5)
mitm.2.p.	nuga/$^{\circ}$	(7)	t'awogo/t	(3)
3.p.	nugu/je$^{\circ}$	(4)	t'awogu/win	(5)

(384) Kamassi keeles leidub mõnel määral ka kõrvalekaldumisi eespool toodud reeglipärasustest. Nii esineb K.Donneri ja autori kogutud ainestikus juhtumeid, kus objektilise konjugatsiooni pöördelõppe kasutatakse ka nende verbidega, mis pöörduvad üldiselt subjektilise konjugatsiooni järgi. Seejuures võivad esineda paralleelselt mõlema konjugatsiooni pöördelõpud. Näit. verbi (D) bɔtlɛ/m 'trinken' imperatiiv:

ains.2.p. bɔdɛ, bit/tɔ (2),

3.p. bɔkʷ/i (4),

kaks.2.p. bɔkkɔ/ʌʔi (1),

mitm.2.p. bɔkkʷ/t (3),

verbi (K) mɔnderzittɛ 'vaatama' imperatiivi ainsuse 2. pööre mɛndərā, mɛndər/dɛ '(sa) vaata!' Edasi kasutatakse subjektilise konjugatsiooni järgi pöörduva abiverbi (C) igä/m 'ich bin', (D) igɛ/m 'sein' imperatiivi kaksuse 2. pöördes objektilise konjugatsiooni lõppu -bi, -bɛ: (C) ige/bi, (D) igē/bɛ (- on tõenäoliselt lisatud larüngaalklusiiliga lõppevate imperatiivivormide analoogial[437]). Sama abiverbi korral on K. Donneril imperatiivi ainsuse 3.pöördes ootuspärase pöördelõpu -i asemel larüngaalklusiil: Igɛ; imperatiivi kaksuse 3. pöördes on pöördelõpu kujuks -gɛ, s.t. õieti üksnes pöördelõpu kaksuse tunnus, kus pealegi ootuspärase -i asemel on -: igēgɛ. M.A. Castrénil esinevad selle abiverbi imperatiivi kaksuse ja mitmuse 3. pöördes reeglipärased subjektilise konjugatsiooni pöördelõpud: ige/i, ige/igei. Lõpuks märgitagu, et eitav abiverb (C) ele/m 'ich - nicht',

437 Vt. J o k i KW, lk. 162.

(D) ε/m võib pöörduda paralleelselt nii subjektilise kui ka objektilise konjugatsiooni järgi. Tõenäoliselt määrab siin pöördelõppude valiku p õ h i v e r b i kuulumine ühte või teise konjugatsiooni, kuid kahjuks pole selle kohta näiteid. Eitava abiverbi imperatiivivormid moodustuvad M.A. Castrénil mõlema konjugatsiooni korral täpselt samuti nagu abiverbi (C) igä/m 'ich bin' imperatiivivormidki.

(385) M.A. Castrén pidas kamassi keele esimese ja neljanda rühma pöördelõppe samojeedi algupära olevaiks. Nende alguskonsonandid ühendas ta etümoloogiliselt ree pöördelõppude alguskonsonantidega teistes samojeedi keeltes, samuti soome-ugri keeltes, tuletades kõik need alguskonsonandid järgmistest ühistest lähtekujudest: 1.isikul m, 2.isikul t(d), 3.isikul t, d.[438] Kuuenda rühma pöördelõpu -wi identifitseeris M.A. Castrén preteeritumi tunnusega -wi. Teise rühma kaksuse 3.pöörde lõpuga -i/gai jne. varustatud vorme tõlgendas ta nii, et neis on ainsuse 3. pöörde üks osa kahekordistatud (vrd. näit. subj. konj. imper. ains. 3.p. nugui ja mitm. 3.p. nuguigui).[439]

(386) Teiste sajasni-samojeedi keelte ainestikus võib selgesti eristada vaid ühte pöördelõppu - indikatiivi preesensi ainsuse 1.pöörde lõppu -m. Näit. koi (Klaproth), amlə/m 'Esse, ich', (Spasski) убла/мъ 'встаю', mot (Klaproth) tenymga/m 'Ich weiss', (Spasski) канда/мъ 'мерзну'.

(387) Selkupi keeles liituvad pöördelõpud nii

---

[438] C a s t r é n GSS, lk. 218-220.

[439] C a s t r é n GSS, lk. 371.

verbidele kui ka noomenitele (nominaalkonjugatsioon). Selles keeles ei tehta alati nii selget vahet subjektilise ja objektilise konjugatsiooni vahel nagu kamassi keeles, paiguti ei eristata neid konjugatsioone üldse. Kuid nagu kamassi keeleski nii valitseb ka selkupi keeles tendents pöörata intransitiivseid verbe subjektilise konjugatsiooni järgi ja transitiivseid verbe objektilise konjugatsiooni järgi.[440] Nominaalkonjugatsioon sarnaneb pöördelõppude poolest üldjoontes subjektilise konjugatsiooniga.

(388) Alljärgnevalt on esitatud selkupi keele pöördelõpud (arvutunnused on paigutatud nurksulgudesse). Seejuures on peetud otstarbekaks jaotada nad kahte suurde rühma: esimesse rühma kuuluvad pöördelõpud, mis leiavad üldist kasutamist, teise rühma aga pöördelõpud, mida kasutatakse imperatiivis.

1.

Ains. 1.is. (C) -k, -ng, -ge, -nge, (subj. konj.:) -ng, (P) (subj. konj.:) -k, -ŋ, (L) -k,

(C) -u, -m, -p, -f, -we, -wi, -be, -fe, (P) (obj. konj.:) -m, -p, (L) -m,

kaks.1.is. (C) -ge, -ge,

(C) -i, -ie, -ue, -ui, -wu/i/, -wi, -vi, -mi, (subj. ja obj. konj.:) -i, (P) (subj. konj.:) -mi̯/j/, -mi/j/, (subj. ja obj. konj.:) -j,

mitm. 1.is. (C) -he,

(C) -u, -ŭ/t/, -u/t/, -wa/t/, -wu/t/, -mu/t/, -me/t/, -me/n/, -me/ne/, -n/t/ (< -m/t/), (subj. ja obj.

[440] Vrd. ka H a j d ú BUNy, lk. 75; H a j d ú SPL, lk.

57-81

konj.:) - me/n/, (P) (subj. ja obj. konj. :) - mi̥/t/, -mi̥/n/, (L) -m, -mi̯/t/,

(C) -te, -tte/n/,

sins. 2.is. (C) -nd,-ndä, -nde, -nt, (subj. konj.:) -nd, (P) (subj. konj.:) -nDi̥, (L) -nti̯, -nti,

(C) -n,

(C) -l, -le, (obj.konj.:)-l, (P) (obj. konj.:) -l, (L) -ɬ, -l,

kaks. 2.is. (C) -ll(<-li), -le, -li̥, -lĭ, -li, -lie, (subj. ja obj. konj.:) -li, (P) (subj. ja obj. konj.:)-li̥/j/, -li/j/,

mitm. 2.is. (C) -l, -ls/t/, -lä/t/, -lə/t/, -lê,-lɛ/t/, -le, -le/t/, -le/n/, -le/ne/ -l/de/, -l/tĕ/, -l/tta/, -l/ttä/, (subj. ja obj. konj.:) -le/n/, (P) (subj. ja obj. konj.:) -li̥/t/, -li̥/n/, (L) -ɬi̯/t/, -li̯/t/,

sins. 3.is. (C) -d, -t, -n, -ds, -de, -di, -tä, -tö, -ne (obj. konj.:) -d, (P) (obj. konj.:) -t,-ti̥,

kaks. 3.is. (C) -g, -g, -x, -gs, -ge, -gi̥, -ge, (subj. konj.:) -ge, (P) (subj. konj.:) -ki̥, ki,

(C) -t, -de, -di̥, -di, -dš̥i, -te, -ti, -tti, obj. konj. -di, (P) (obj. konj.:) -ti̥/j/, -ti/j/,

mitm. 3.is. (C) -t, -ds/t/, -dê, -də/t/, -de, -de/t/, -de/n/, -de/ne/, -dɔ/t/, -dš̥a/t/, -te, -t/t/, -t/ta/,-t/tä/, -ttä/n/, -t/tê/, -t/te/, -tte/n/, -t/tɒ/, (subj. ja obj. konj.:) -de/n/, (P) (subj. ja obj. konj.:) -ti̥/t/, -ti̥/n/, (L) -ti̯/t/.

2.

Ains. 2.is. (C) -d, -t, -dä, -dš̥, (P) (obj. konj.:)

-t, -Di̊, -ti̊, (L) -ti̯,

kaks. 2.is. (C) -li, (obj. ja subj. konj.:) -li, (P) (obj. ja subj. konj.:) -li̊[j], -li[j],

mitm. 2.is. (C) -d, -t, -n, (P) (subj. konj.:) -t, (obj. konj.:) -ti̊[t],

(C) -lä[t], -le[n], -l[ttä], (L) -li̯[t], -li̯[t],

ains. 3.is. (C) -jeä, (subj. konj.:) -jeä, (P) (subj. konj.:) -jä,

(C) -md, -mda, -mdä, mdi,

(C) -t, -tə, (obj. konj.:) -di,

(P) (obj. konj.:) -mDi̊jä, -mDijä,

kaks. 3.is. (C) -ia[g], -jeä[g], -jeä[ge], (subj. konj.:) -jeä[ge], (P) -jä[ki̊], (C) -mdi, (obj. konj.:) -mdi, (P)(obj.konj.:) -mDi̊jä[ki̊], -mDijä[ki̊],

mitm. 3.is. (C) -iamda[t], -iäpte[n], -iepte[n], -jeämde[n], (C) -jeäde/n/, (subj. ja obj. konj.:) -jeäde[n], (L) -jŏäti̯[t],

(C) -mda[t], -mdô[t], -mdê[t],

(C) -de[n], (P) (subj. konj.:) -ti̊[t],

(P) (obj. konj.:) -mDi̊jäti̊[t], -mDijäti̊[t].[441] Näit. (C) ea/k 'ich bin' (subj. konj. ind. prees. ains. 1.p. ; vrd. näit. ains. 2.p.

[441] L e h t i s a l o SS, lk. 196-236; P r o k o f j e w MEOS, lk. 293-296; П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 4I, 64-65, 7I-76.

ea/nd), tjaaté/men (subj. konj. ind. aor. mitm. 1.p. sõnast tjaada/m 'ich zündete an'), koa/nd (nom-konj. ind. prees. sins. 2.p. sõnast kup 'Mensch'), tjaatta/li (imper. kaks. 2.p. sõnast čaatta/m 'я зажег'), enia/g (subj. konj. konjunkt. kaks. 3.p. sõnast enda/k 'есм'), iiga/dat (ind. aor. mitm. 3.p. sõnast iiga/m 'я взял'), (P) am/Di° (obj. konj. imper. prees. sins. 2.p. sõnast amGo 'есть'), tatta°/ti°t (obj. konj. imper. mitm. 2.p. sõnast tattiko 'нести, везти'), tüŋi/jä (subj. konj. imper. prees. sins. 3.p. sõnast tüko 'притти, приехать'), ǟl'čiŋi/jäki° (subj. konj. imper. prees. kaks. 3.p. sõnast ǟl'čiko 'упасть'), mēŋi°/mDijätit (obj. konj. imper. prees. mitm. 3.p. sõnast mēko 'сделать').

(389) Järgnevalt võrdleme kamassi ja selkupi pöördelõppe omavahel. Selleks esitame nad kõigepealt skematiseeritult. (Pöördelõppude arvutunnused on skeemides ära jäetud).

KAMASSI

Subjektiline konjugatsioon

Objektiline konjugatsioon

1. Indikatiiv, konjunktiiv

Ains., kaks., mitm.:

1.is.

m(V), βV, bV, pV

(ka optatiivis)

2.is.

lV

Ains. 3.is.

i(V), jV d(V), t(V) (v.s. ind.pret.)

Kaks. 3.is.

i(V), jV (ainult ind.pret.) dV, tV (v.s. ind. pret.)

gVi, gVi (ainult kaks., v.s. ind. pret.) i(V), jV (ainult ind.pret.)

Mitm. 3.is.

i(V), jV dV, tV (v.s. ind. pret.)
iV, jV (ainult ind.pret.)

2. Imperatiiv

Ains. 2.is.

d(V), t(V)

Kaks. 2.is.

lV

Mitm. 2.is.

ɔ t

Ains., kaks., mitm. 3.is.

i(V), jV βV, bV

SELKUPI

	Subjektiline konjugatsioon	Objektiline konjugatsioon
1. Indikatiiv, konjunktiiv jne.		
Ains., kaks., mitm.:		
1.is.		
k, ŋ(V), gV hV	k, ŋ	
i(V), u(V), m(V), p, βV	i, j, mV	i, j, mV, p

bV, fV

tV, ttV (ainult mitm.)

2.is.

nd(V), nt(V) nd(V)

l(V) lV l(V)

n (ainult sins.)

3.is.

g(V), ~~x~~ (ainult kaks.) gV, kV

d(V), t(V), n(V) d,tV

dš(V), ttV

2. Imperatiiv

Ains.2.is.

d(V), t(V), ds t(V)

Kaks. 2.is.

lV lV lV

Mitm. 2.is.

d,t,n t tV

l(V)

Ains.3.is.

jV jV

mdV

t(V) dV

mdVjV

Kaks. 3.is.

jV jV

mdV mdV

mdVjV

Mitm. 3.is.

iVmdV,

iVptV,

jVmdV

jVdV, jVtV jVdV jVdV

mdV

dV tV

mdVjVtV

(390) Kamassi keele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni 1. pöörde lõpp -m(V) jne. on kahtlemata ühist päritolu selkupi keele vastava pöördelõpuga -i(V) jne., samuti teiste sajaani-samojeedi keelte ainsuse 1.pöörde lõpuga -m, pärinedes lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni 1.pöörde lõpust *mV (~ *m) ~ *βV (~ *β)~*bV (~ *b)~*pV(~ *p). Selkupi variandid -i(V), -j on saadud kaksuse 1.pöördes kujust *βi[j] < *βV[j] muutuse *β>ø tõttu, vrd. näit. (C) tjaadene/i, čádaní/wi (konjunkt. kaks. 1.p. sõnast tjaatta/u ' я зажег ', čāda/p 'ich zündete an, (зажег), клал, расклал огонь .

(391)Kamassi keele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni 2.pöörde lõpp -lV on ühist päritolu selkupi keele vastava pöördelõpuga -l(V) , põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni 2.pöörde lõpust *lV (~ *l).

(392)Kamassi keele subjektilise konjugatsiooni ainsuse 3.pöördel puudub sageli pöördelõpp. Ainsuse 3.pööre on sageli lõputa ka selkupi keele subjektilises konjugatsioonis,

näit. (P) amîrna (subj. konj. ind. aor. ains. 3.p. sõnast amîrGo ' кушать '; vrd. näit. ains. 1.p. amîrna/k). Seejuures kasutatakse selles pöördes kamassi ja selkupi keeles erinevaid pöördelõppe. Põhja-samojeedi keeltes on see pööre tavaliselt pöördelõputa. Sellest järeldub, et tõenäoliselt oli see pööre pöördelõputa ka lõuna-samojeedi aluskeeles. Subjektilise konjugatsiooni korral kasutatakse kamassi keeles 3.pöörde väljendamiseks nii indikatiivis ja konjunktiivis kui ka imperatiivis sufiksit -i(V), -jV. Ainult indikatiivi preteeritumis võib see sufiks esineda ka objektilise konjugatsiooni korral. Kamassi imperatiivi -i(V), -jV on kahtlemata ühist päritolu selkupi imperatiivi ainsuse ning kaksuse 3. pöörde lõpuga -jV, põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise konjugatsiooni imperatiivi 3.pöörde lõpust *jV (~ *j). Sama päritolu -iV, -jV sisaldub ühe komponendina ilmselt ka selkupi imperatiivi ainsuse 3.pöörde lõpus -mdV/jV ja mitmuse 3.pöörde lõppudes -iV/mdV jne., -jV/dV jne. ning -mdV/jV/tV. Kuigi selkupi keeles võib -iV, -jV esineda nii subjektilises kui ka objektilises konjugatsioonis, tõendavad põhja-samojeedi keelte andmed, et 3.pöörde lõpu *jV (~*j) algseks kasutamissfääriks on olnud üksnes subjektiline konjugatsioon, nagu see ongi neenetsi (C) -jā, -jea, (P) -j, -ja, (T) -й, -я ning eenetsi (T) -j korral; näit. nee (C) madā/jea (subj. konj. imper. ains. 3.p. sõnast madā/dm 'hinken'), (T) хонё/йха' пусть они (двое) спят (subj. konj. ; -xa' on pöördelõpu kaksuse tunnus).[442] Kamassi keele indikatiivi ja

442 C a s t r é n GSS, lk.210-213; ЯПНС, Iк.40; Т е р е щ е н к о КГО, Iк. 899; ФУСЯ, Iк. 451.

konjunktiivi 3.pöörde lõpp -i(V), -jV on tõenäoliselt selles keeles toimunud eriarengu tulemus, sest, nagu eespool juba märgitud, kõigis teistes samojeedi keeltes ta puudub, vrd. näit. sel (C) amarlä (ind. fut. ains. 3.p. sõnast amarna/ng 'ich esse'), nee (T) манзара 'он, она работает', een (P) jire 'он живет', nga (P) ńileti 'id.'. Võimalik, et nii nagu selkupi keeles on *jV (*j) tunginud imperatiivis subjektilisest konjugatsioonist objektilisse, on ta ka kamassi keeles tunginud imperatiivist indikatiivi ja konjunktiivi. Teiselt poolt võib oletada, et kamassi indikatiivi ja konjunktiivi -i(V), -jV põlvneb eriarenguliselt partitsiibisufiksist *jV (~*j).[443] Kamassi keele subjektilise konjugatsiooni indikatiivi ja konjunktiivi kaksuse 3.pöörde lõpp -ɣVi, -gVi ühendub etümoloogiliselt selkupi keele vastava pöördelõpuga -g(V), -χ ja põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise konjugatsiooni kaksuse 3.pöörde lõpust *gVj (~*gVjV)~*kVj (~*kVjV).

(393) Kamassi keele objektilise konjugatsiooni imperatiivi ainsuse 2.pöörde lõpp -d(V), -t(V) on ühist päritolu selkupi keele vastava pöördelõpuga -d(V), -t(V), -dš. Mõlemad lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni imperatiivi ainsuse 2.pöörde lõpust *dV (~*d)~*tV (~*t). Mõlemas keeles liitub see pöördelõpp verbi tüvele, mitte imperatiivi tunnusele; näit. kam (D) pᶜārgĕ/t 'schnitze es!' (vrd. näit. pᶜārgă/gǫ/t 'schnitzt es!'; imper. tunnus -gǫ-), sel (P) tattä/t (obj. konj. imper. ains. 2.p. sõnast tattiko 'нести, везти'; vrd. näit. kaks.2.p. tattî/ŋî/lɪʲ, kus -ŋî- on imper. tunnus).

[443] Vt. 1. (626).

Järelikult oli liitumine selline ka lõuna-samojeedi aluskeeles. Kamassi keele objektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2. pöörde lõpp on -t, mis on kahtlematu ühist algupära selkupi keele vastava pöördelõpuga -d, -t, -n, põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2.pöörde lõpust *dV (~*d)~*tV (~*t). Selkupi keeles on sõna lõpul aset leidnud muutus t>n. Osutatagu, et nii kamassi kui ka selkupi keeles kasutatakse seda pöördelõppu ilma mitmuse tunnuseta. Ainult G. Prokofjevi selkupi keele sinestikus järgneb vastlusalusele pöördelõpule ka mitmuse tunnus -t. Kuid just viimane kasutusviis on omane põhja-samojeedi keeltele, näit. nee (T) хана/ра" 'увезите (одного) ', een (P) jire/ra' 'живите (вы мн.) '; nga (P) mətunu/ru' 'срубите вы (мн.) (его) '. (Põhja-samojeedi keeltes siin r<*t ja '<*t[444]).

(394) Kamassi keele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni imperatiivi kaksuse 2.p. lõpp -lV on ühist päritolu selkupi keele vastava pöördelõpuga -lV, lähtudes lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni imperatiivi kaksuse 2.pöörde lõpust * -lV.

(395) Kamassi keele subjektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2.pöörde lõpp -' ühendub etümoloogiliselt selkupi keele vastava pöördelõpuga -d, -t, -n. Mõlemad pärinevad lõuna-samojeedi aluskeele subjektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2.pöörde lõpust *d (~*dV)~*t

---

[444] Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 80; H a j d ú SJ, lk. 254-255; L e h t i s a l o PÜA, lk. 266-316.

(~*tV). Kamassi keeles on sõnalõpuline *-t andnud larüngaalklusiili, selkupi keeles on sõna lõpul võinud toimuda muutus t>n.

(396) Kamassi keele objektilise konjugatsiooni 3.pöörde lõpp -d(V), -t(V) on ühist päritolu selkupi keele vastava pöördelõpuga -d(V) jne. (ks imperatiivi mitmuse 3.pöördes) ja lähtub lõuna-samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni 3.pöörde lõpust *dV (~*d) ~*tV (~*t).[445]

(397) Kamassi keele objektilise konjugatsiooni imperatiivi 3.pöörde lõpuks on -βV, -bV (varem üksnes -βi). Häälikuseaduslikult on ebaootuspärane, et see kamassi pöördelõpp oleks ühist päritolu selkupi keele vastava pöördelõpuga -mdV. Viimase häälikuseaduslike vastetena tuleksid kõne alla hoopis põhja-samojeedi keelte objektilise konjugatsiooni imperatiivi 3. pöörde lõpud: nee -mdV ja een -ddV, näit. nee (T) хана/мда 'пусть он увезёт, пусть она увезёт (одного)', een (P) mota/dda 'пусть он отрежет (нечто)'.[446] Teatavasti on varasem konsonantühend *mt samojeedi keeltes häälikuseaduslikult andnud kam mn, sel mt, md, mdž, nee mt, md, bt, pt, een dd, nga mt, md.[447] Järelikult on selkupi keele vastlusaluse pöördelõpu lähtekujuks *mtV, mis oleks kamassi keeles pidanud andma -mnV pro -βi(>-βV, -bV). Osutatagu, et eenetsi keele subjektilise

445 Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk.80, 140-141; D o n n e r ALSV, lk.21, 73-78, 140-141; P a s s o n e n BFSL, lk.70-73; S e t ä l ä AUAS, lk.44-47.

446 C a s t r é n GSS, lk. 210-213; Т е р е щ е н к о КГО, lк. 899; ФУСЯ , lк. 451; ЯПНС , lк. 40, 88.

447 C o l l i n d e r CGUL, lk. 144; P a s s o n e n BFSL, lk. 84-87; S e t ä l ä AUAS, lk. 77-80.

konjugatsiooni imperatiivi 3. pöördes esineb pöördelõpp (C) -ba (sins.), -baˀ (mitm.), (P) -Be (sins.), (T) -бъ (sins.), -бъ'' (mitm.); näit. (C) funãˀ/baˀ (subj. konj. imper. mitm. 3.p. sõnast funaroˀ 'ich legte'), (P) jire/Be 'пусть он живет' (subj. konj.), (T) дирɛ/бъ 'id.' (subj. konj.). See pöördelõpp võib ka puududa, vrd. (C) funãˀ, (P) jire.[448] Eenetsi keele objektilise konjugatsiooni vastav pöördelõpp tuleneb aga lähtekujust *mtV. Nganassani keele objektilise konjugatsiooni imperatiivi 3.pöördes *mtV ei esine, vaid selle asemel kasutatakse pöördelõppu -δV, -dV, -tV, näit. (C) feabemtenaˀa/da (obj. konj. imper. sins. 3.p. sõnast feabemteˀam 'ich erwärmte'), (P) matunaˀa/di ' пусть срубят они (дв.) (его) ' (obj. konj.), (T) лэтыңэ/зың 'пусть срубят что-л. одно (они многие)'.[449]

Kõik see viib mõttele, et *mtV on suhteliselt hiline liitsufiks, mis on saadud sufiksi *tV liitmisel samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni imperatiivi 3. pöörde lõpule *mV (~*m). Sel juhul on viimane oma esialgsel kujul säilinud kamassi keeles (-βi > -βV, -bV ja subjektilisse konjugatsiooni kandununa ka eenetsi keeles (-ba jne.). Juhitagu võrdluseks tähelepanu sellele, et selkupi keeles on objektilise konjugatsiooni 3. pöörde tavaline lõpp -tV kandunud imperatiivi mitmuse 3. pöördes objektilisest konjugatsioonist subjektilisse konjugatsiooni. Selkupi, neenetsi ja eenetsi keeles on pöördelõpule *mV

---

[448] C a s t r é n GSS, lk. 210,212; ФУСЯ, lк.451; ЯПНС, lк. 88-89.

[449] C a s t r é n GSS, lk. 210-213; ФУСЯ, lк. 430; ЯПНС, lк. 72.

liitunud sufiks *tV, mis kujutab endast usutavasti nende keelte objektilise konjugatsiooni 3. pöörde tavalist lõppu *tV (näit. sel -d(V) jne.). Peetagu silmas , et viimane on võinud selkupi keeles liituda ka objektilise konjugatsiooni imperatiivi 3.pöörde lõpule *jV (-jVdV). Samas selkupi keele pöördes võib *tV (> -dV) asendada ka pöördelõppe *mtV ja *jV. Ngansassani keeles on *tV nähtavasti täielikult asendanud algse *mV.[450] Järelikult on ksmassi pöördelõpp -βV, -bV ühist päritolu selkupi pöördelõppude -mdV , -mdVjV, -mdVjVtV esimese komponendiga -m- , lähtudes ehk lõuna-samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni imperatiivi 3. pöörde lõpust *mV (~*m) ~*βV (~*β)~*bV (~*b) ~ *pV(~ *p), viimane omakorda samojeedi aluskeele vastavast pöördelõpust *mV. Seda, et just *mV on siin algne pöördelõpp, mitte aga *tV, tõendab *mV püsimine *tV ees liitses pöördelõpus *mtV.

(398) Ksmassi keeles äratab tähelepanu see asjaolu, et üldreeglina pöörduvad subjektilise konjugatsiooni järgi intransitiivsed verbid ja objektilise konjugatsiooni järgi transitiivsed verbid. Samasuguse pööramise tendents ilmneb ka selkupi keeles. Seevastu põhja-samojeedi keeltes määrab subjektilise või objektilise konjugatsiooni valiku mitte niivõrd verbide intransitiivsus või transitiivsus, kuivõrd objekti olemasolu või puudumine ja objekti laad,

---

[450] Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk.86, 144; P a s s o n e n BFSL, lk. 84-87, 100-103; S e t ä l ä AUAS, lk. 43-44, 77-80.

samuti lause loogiline rõhk .[451] Kõigist nendest asjaoludest tuleneb järeldus, et põhja-samojeedi keeled on paremini säilitanud vastlusaluste konjugatsioonide varasema kasutamisviisi kui lõuna-samojeedi keeled. On ju igati loogiline, et eelkõige just lauseliikmete vahelised seosed on algselt määranud subjektilise või objektilise konjugatsiooni valiku, mitte aga predikaadina kasutatud verbi enda laad.[452] Kamassi keeles on see algne valimisviis kõige enam taandunud. Kamassi ja selkupi keele andmed lubavad oletada, et selline taandumistendents oli tõenäoliselt olemas juba lõuna-samojeedi aluskeeles.

(399) Kamassi keele silmatorkavaks iseärasuseks on ka nominaalkonjugatsiooni puudumine. Teatavasti esineb noomenite konjugeerimine nii selkupi keeles kui ka põhja-samojeedi keeltes, mis lubab oletada nominaalkonjugatsiooni olemasolu ka samojeedi aluskeeles. Tõenäoliselt on kamassi keel oma kunagise nominaalkonjugatsiooni minetanud. Mainitagu, et kamassi keeles on püütud leida nominaalkonjugatsiooni jälgi.[453]

---

[451] Vt. C a s t r é n GSS, lk. 377-380; H a j d ú BUNy, lk.75; H a j d ú SPL, lk. ; Т е р е щ е н к о КГО, lk. 894-895; Н. Т е р е щ е н к о , О некоторых особенностях грамматического строя ненецкого языка. (Категории переходности и непереходности). - Научная сессия Ленинградского педагогического института 1951-1952 гг. Тезисы докладов по секции Факультета народов Севера. Ленинград 1952, lk. 18-21; ФУСЯ , lk. 385, 448; ЯПНС , lk. 71-73, 87-89, vrd. ka A n g e r e UJF, lk. 119-120; I t k o n e n SUKH, lk.81.

[452] H a j d ú BUNy, lk. 75-77; Н. Т е р е щ е н к о , О категории залога в самодийских языках . - Вопросы грамматики. Сборник статьей к 75- летию И.И. Мещанинова. Москва-Ленинград 1960, lk.

[453] Vt. 1. (529).

2.4.4. KAMASSI KEELE PÖÖRDELÕPPUDE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(400) Kamassi keele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 1.pöörde lõpp -m(V), -βV, -bV, -pV ja 2. pöörde lõpp -lV lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele vastavatest pöördelõppudest *mV (~*m) ~ *βV (~*β) ~*bV (~*b) ~ *pV (~ *p) ja *lV (~ *l). Subjektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 3. pöörde lõpp -i(V), -jV on ehk identne kamassi keele subjektilise konjugatsiooni imperatiivi kõigi kolme arvu 3.pöörde lõpuga -i(V), -jV, olles saadud viimase tungimisel imperatiivist indikatiivi ja konjunktiivi, või põlvneb partitsiibisufiksist *jV (~*j). Subjektilise konjugatsiooni kaksuse 3.pöörde lõpp -ɣVi, -gVi põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele vastavast pöördelõpust *gVj (~*gVjV) ~ *kVj (~ *kVjV). Objektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 3.pöörde lõpp -d(V), -t(V) pärineb lõuna-samojeedi aluskeele vastavast pöördelõpust *dV (~*d) ~ *tV (~*t). Objektilise konjugatsiooni kaksuse ja mitmuse 3. pöörde lõpp -i(V), -jV, mis esineb ainult indikatiivi preteeritumi korral, on samasugust päritolu kui subjektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 3.pöörde lõpp -i(V), -jV. Subjektilise konjugatsiooni imperatiivi ainsuse 2. pöördes pöördelõpp puudub (õieti täidab imperatiivi tunnus siin ühtlasi ka pöördelõpu funktsiooni[454]). Samasugune oli olukord ka lõuna-samojeedi aluskeeles. Subjektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2. pöörde

---

[454] Vt. l. (437) - (439).

lõpu -ˀ lähteks on lõuna-samojeedi aluskeele vastav pöördelõpp *d(~*dV)~*t (~*tV). Subjektilise konjugatsiooni imperatiivi kõigi kolme arvu 3.pöörde lõpp -i(V), -jV tuleneb lõuna-samojeedi aluskeele vastavast pöördelõpust *jV (~*j). Objektilise konjugatsiooni imperatiivi ainsuse 2.pöörde lõpp -d(V), -t(V) ja mitmuse 2. pöörde lõpp -t põlvnevad lõuna-samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni imperatiivi ainsuse ja mitmuse 2. pöörde lõpust *dV (~*d)~*tV (~*t). Subjektilise ja objektilise konjugatsiooni imperatiivi kaksuse 2. pöörde lõpp -lV lähtub lõuna-samojeedi aluskeele vastavast pöördelõpust *lV (~*l). Objektilise konjugatsiooni imperatiivi kõigi kolme arvu 3.pöörde lõpp -βV, -bV lähtub lõuna-samojeedi aluskeele vastavast pöördelõpust *mV (~*m)~*βV (~*β)~*bV (~*b)~*pV(~*p).

(401) Põhja-samojeedi keeled erinevad lõuna-samojeedi keeltest - ja ühtlasi lõuna-samojeedi aluskeelest - selle poolest, et põhja-samojeedi keeltes võidakse neil juhtudel, kus lõuna-samojeedi keeltes kasutatakse nii subjektilise kui ka objektilise konjugatsiooni korral samu pöördelõppe, kasutada kummaski konjugatsioonis erinevaid pöördelõppe. Vrd. näit. nee (P) ńamə̄/dm ja ńamə̄/u (subj. ja obj. konj. ind. aor. ains. 1. p. sõnast ńamə/ś 'fangen'), puenə/diˀ ja puenə/riˀ (subj. ja obj. konj. ind. aor. kaks. 2.p. sõnast puen/ś 'legen'), een (C) tiddeˀa (pöördelõpp puudub) ja tiddeˀa/ra (subj. ja obj. konj. ind. aor. ains. 3.p. sõnast tiddeˀaro 'ich kaufe'), nee (C) miˀi/daˀ ja miˀi/raˀ (subj. ja obj. konj. imper. mitm. 2.p. sõnast mić 'geben'). Selle lõuna- ja põhja-samojeedi keelte

vahelise erinevuse päritolu selgitamiseks tuleb vaadelda samojeedi ja kõigi uraali keelte subjektilise ja objektilise konjugatsiooni päritolu.

(402) Need kaks konjugatsiooni esinevad ainult samojeedi, mordva ja ugri keeltes. Erinevust konjugatsioonide vahel on E. Itkonen iseloomustanud lühidalt nii: "... predikaatilla, joka viittaa objektiin, on näissä kielissä toisenlaiset personapäätteet kuin objektittomalla predukaatilla. Kuitenkin kaikkialla ilmenee selvä tendenssi käyttää erityisiä objektiivisia persoonapäätteitä nimenomaan silloin, kun kysymys on määräseistä objektista; epämääräisen objektin yhteydessä verbi taipuu samoin kuin objektittomana eli siis subjektiivisen konjugaation mukaan."[455] Mitmed uurijad on seisukohal, et ei uraali aluskeel ega ka soome-ugri aluskeel tundnud veel objektilist konjugatsiooni.[456] Mõned teised on seevastu oletanud, et ehk oli objektiline konjugatsioon uraali aluskeeles siiski mingil moel olemas.[457] Objektilise konjugatsiooni vanimate pöördelõppude päritolu kohta arvatakse aga üsna üksmeelselt üldjoontes järgmist: "Vanhinta tyyppiä edustavan objektikonjugaation päätteet ovat possessiivisuffikseja, ts. kysymyksessä on tällöin verbin käyttö nominina, esim. unk. várom 'odotan häntä' on alkuperin merkinnyt suunilleen 'odottamiseni'." [458] Uraali

[455] I t k o n e n SUKH, lk.81.

[456] C o l l i n d e r CGUL, lk.244; F o r k á s BUKF III, lk. 39; vrd. ka С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 137; vt. ka I t k o n e n SUKH, lk.81.

[457] P. R a v i l a , Om konjugationens uppkomst i de uraliska språken. - Kungliga Humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Uppsala. Årsbok 1948, lk. 58-64; vt. ka I t k o n e n SUKH, lk.81.

[458] I t k o n e n SUKH, lk.81-82; vt. ka C o l l i n d e r

keelte andmed kinnitavad tõepoolest, et objektilise konjugatsiooni vanimad pöördelõpud on väga lähedased possessiivsufiksitele. Seetõttu on igati tõenäoline, et need pöördelõpud lähtuvadki possessiivsufiksitest. Problemaatiliseks jääb aga subjektilise konjugatsiooni pöördelõppude või õigemini n.-ö. algsete pöördelõppude päritolu. Mitmed autorid on oletanud, et uraali aluskeeles olid olemas 1. pöörde lõpp *mV ja 2. pöörde lõpp *tV.[459] Kuid selles on ka kaheldud, oletades, et kõik uraali keelte pöördelõpud on tekkinud eri keelerühmades või eri keeltes eraldiselt.[460] Üsna üksmeelselt ollakse seisukohal, et uraali keelte subjektilises konjugatsioonis on hakatud 3. pöörde lõppe kasutama tunduvalt hiljem kui objektilises konjugatsioonis.[461]

(40ʒ) Uraali aluskeele lauseehituse küsimused on esialgu veel küllaltki hämaralt valgustatud. Seetõttu on raske otsustada nii objektilise konjugatsiooni olemasolu üle

---

CGUL, lk. 308-309; R a v i l a GFUN; P. R a v i l a , Om konjugationens uppkomst; R a v i l a TFUS; vrd. ka A. P o t t , К вопросу о формировании и развитии объектного спряжения глаголов в финно-угорских языках . - Ужгородский державний университет. Доповіді да повідомлення 1959 4, lk. 99-100.

[459] C o l l i n d e r IUS, lk.35; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk.73-74; vrd. ka A n k e r i a VTS, lk.129; C o l l i n d e r CGUL lk. 308-309; H a j d ú BUNy, lk. 75-77. 140-144; H a k u l i n e n SKRK, lk.206-207.

[460] Vt. eriti C o l l i n d e r CGUL, lk. 308.

[461] Vt. näit. C o l l i n d e r CGUL, lk.308; R a v i l a TFUS, lk. 10; R a v i l a W, lk. 11-13; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk.137.

ursali aluskeeles kui ka n.-ö. algsete pöördelõppude põlvnemise üle ursali aluskeelest. Nagu juba öeldud, on siiski igati tõenäoline, et ursali keelte objektilise konjugatsiooni vanimad pöördelõpud ~~lähtuvad possessiivsufiksid~~ lähtuvad possessiivsufiksitest. See tähendab, et objektilise konjugatsiooni vormid on tekkinud verbide nominaalsetest vormidest, mis olid varustatud possessiivsufiksitega. Igal juhul on mõeldav, et subjektilise ja objektilise konjugatsiooni algsetel pöördelõppudel on kunagi võinud olla ühised lähted.

(404) Samojeedi keelte andmed lubavad aga oletada, et vähemalt samojeedi aluskeeles olid mõlemad konjugatsioonid olemas, kusjuures, kummagi konjugatsiooni pöördelõpud erinesid kõikide pöörete korral, võides ühte langeda vaid juhuslikult. Lõuna-samojeedi keelte andmed annavad tunnistust sellest, et lõuna-samojeedi aluskeeles leidis real juhtudel aset subjektilise ja objektilise konjugatsiooni pöördelõppude ühtelangemine, nimelt üldiste pöördelõppude osas kõigi kolme arvu 1. ja 2. isiku korral ning imperatiivi pöördelõppude osas kaksuse 2. isiku korral.

(405) Kõigil lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppudel -- välja arvatud ehk subjektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2. pöörde lõpul *d (~*dV) ~*t (~*tV), mis näib tulenevat lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppude mitmuse tunnusest *tV (~*t) - on etümoloogilised vasted põhja-samojeedi keeltes: üldised pöördelõpud - subj. ja obj. konj. ains., kaks., mitm. 1.p. sam L *mV (~*m) ~*βV(~*β) ~*bV (~*b) ~*pV (~*p) ~ samP, näit. ngs(C)

kitibeāda/m ja kitibeāda/ma (subj. ja obj. konj. konjunkt. sor. sins. 1.p. sõnast kidiˀe/m 'ich weckte'); subj. ja obj. konj. sins., kaks., mitm. 2.p. samL *lV (~*l) ~ samP, näit. nee (C) miˀi/da/ć ja miˀi/ra/ć (subj. ja obj. konj. ind. pret. mitm. 2.p. sõnast mić 'geben'); subj. konj. kaks. 3.p. samL *ŋVj (~*ŋVjV) ~ *kVj (~*kVjV) ~ samP, näit. nga (P) ńileti/gaj 'они (дв.) живут '; obj. konj. sins., kaks., mitm. 3.p. samL *dV (~*d) ~ *tV (~*t) ~ samP, näit. nga (P) mataˀa/tu ' он разрезал (его) '; imperatiivi pöördelõpud - subj. ja obj. konj. kaks. 2.p. samL *lV (~*l) ~ samP, näit. nee (C) tauerā/diˀ ja tauerā/riˀ (subj. ja obj. konj. imper. kaks. 2.p. sõnast tauera/ś 'bringen'); subj. konj. sins., kaks., mitm. 3.p. samL *jV (~*j) ~ samP, näit. nee (C) madā/jea (subj. konj. imper. sins. 3.p. sõnast madā/dm 'hinken'); obj. konj. sins., mitm. 2.p. samL *dV (~*d) ~ *tV (~*t) ~ samP, näit. nga (P) matu/da ' спроси (его) '; obj. konj. sins., kaks., mitm. 3.p. samL *mV (~*m) ~ *βV (~*β) ~ *bV (~*b) ~ *pV (~*p) ~ samP, näit. nee (T) мэ'нга/мда ' держи (одного) ' (-/mda < *mV + *tV).

(406) Käesoleva töö autor on seisukohal, et samojeedi aluskeeles olid subjektilises konjugatsioonis vähemalt järgmised pöördelõpud : üldised pöördelõpud - sins., kaks., mitm. 1.p. *mV, sins., kaks., mitm. 2.p. *tV, kaks. 3.p. *kVnV; imperatiivi pöördelõpud - kaks. 2.p. *tV, sins., kaks., mitm. 3.p. *jV; objektilises konjugatsioonis aga vähemalt järgimised pöördelõpud: üldised pöördelõpud -

sins., ksks., mitm. 1.p. *mV, sins., ksks., mitm. 2.p. *tV, sins., ksks., mitm. 3.p. *sV(>*tV); imperatiivi pöördelõpud - sins., ksks., mitm. 2.p. *tV, sins., ksks., mitm. 3.p. *mV.[462] Seejuures subjektilise konjugatsiooni kaksuse 2. pöörde üldine lõpp *kVnV tuleneb ilmselt samojeedi aluskeele pöördelõppude kaksuse tunnusest *kVnV.[463] Subjektilise konjugatsiooni imperatiivi kõigi kolme arvu 3. pöörde lõpp *jV ja objektilise konjugatsiooni imperatiivi kõigi kolme arvu 3. pöörde lõpp *mV põlvnevad ehk vastavalt samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *jV [464] ja *m8[465]. Teatavasti on urasli keeltes võinud just partitsiibisufiksid asendada puuduvad 3. pöörde lõpud, näit. e nad t u l e / v a d , vrd. metsa poolt t u l e / v a d inimesed on suurt kasvu.[466]

(407) Samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni ülejäänud pöördelõpud põlvnevad lõppkokkuvõttes urasli aluskeele possessiivsufikseist: 1.p. *mV, 2.p. *tV, 3.p. *sV.

(408) Samojeedi aluskeele subjektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 2. pöörde üldine pöördelõpp *tV, subjektilise konjugatsiooni imperatiivi kaksuse 2. pöörde lõpp

---

462 Vrd. l. (405).
463 Vt. l. (40).
464 Vt. l. (626).
465 Vt. l. (629).
466 Vt. näit. H a j d ú BUNy, lk. 143-144; H a k u l i n e n SKRK, lk. 207; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 87-99.

*tV, objektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 2. pöörde üldine pöördelõpp *tV ja objektilise konjugatsiooni imperatiivi kõigi kolme arvu 2. pöörde lõpp *tV paiknesid samojeedi aluskeeles postkonsonantses positsioonis. Nende pöördelõppude alguskonsonant *t tegi kõigis neis pöördelõppudes intervokaalse positsiooni tõttu lõuna-samojeedi aluskeeleni läbi ühesuguse arengu, andes lõuna-samojeedi aluskeeles *l-i. Samojeedi aluskeele objektilise konjugatsiooni kõigi kolme arvu 3. pöörde üldise pöördelõpu alguskonsonandi *t säilimine intervokaalses positsioonis lõuna-samojeedi aluskeeleni seletub tema suhteliselt hilise pärinemisega *s-ist.[467]

(409) Kokkuvõtteks võib siis öelda, et kõik kamassi keele pöördelõpud, mis lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele pöördelõppudest - välja arvatud ehk subjektilise konjugatsiooni imperatiivi mitmuse 2. pöörde lõpp =ɔ - , lähtuvad ühtlasi ka vastavatest samojeedi aluskeele pöördelõppudest. Osa viimastest, nagu eespool juba nägime, põlvneb lõppkokkuvõttes uraali aluskeele possessiivsufiksitest.

---

[467] Vrd. 1.(407).

2.5. KÕNEVIISIDE TUNNUSED

(410) Ksmassi keeles on neli kõneviisi: indikatiiv, konjunktiiv, optatiiv ja imperatiiv. P. Hajdú on nimetanud ksmassi keele indikatiivi predikatiiviks, konjunktiivi konditsionaliks ja optatiivi stimulatiiviks.[468]

(411) Indikatiivil tunnus puudub, näit. (C) nerel'äwei ja nerewiwei (subj. konj. ind. prees.- fut. ja pret. ksks. 1.p. sõnast nerel'ä/m 'ich erschrecke'; vrd. näit. konjunkt. ksks. 1.p. nerenäwei izä; -l'ä-, -wi- ja -nä- on siin vastavalt preesensi-futuurumi, preteeritumi ja konjunktiivi tunnused).[469] Indikatiivi tunnuse puudumine on uraali keeltes algne nähtus.[470]

(412) Teistel kamassi kõneviisidel on kõigil tunnused olemas.

---

[468] H a j d ú SPL, lk. 79.

[469] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 368-369, 544, 552-557; J o k i KW, lk. 169.

[470] Vt. näit. Gy. D e ć s y , Einführung in die finnisch-ugrische Sprachwissenschaft. Wiesbaden 1965, lk. ; H a j d ú BUNy, lk.70-71; I t k o n e n SUKH, lk.80.

2.5.1. KONJUNKTIIVI TUNNUS [471]

(413) (C) -n, -ns, -nā, -nä, -nǟ, -da, -dā, -dä, -dǟ, -de, -ts, -tā, -tä, -tǟ, (D) -nă̯...zɛ̆, -nă̯...zɛ̆, -ns...zɛ̆, -ns...zɛ, -ns...sɛ̆, -nā...zɛ̆, -nā...ze, -nɛ̆...zɛ̆, -nɛ̄...zɛ̆, -nɛ̆...zɛ̆, -nɛ...zɛ, -nɛ...ze, -nɛ̄...zɛ, -nɔ...zɛ̆, -ǹă̯...zɛ̆, -ǹa...ze, -ǹā...zɛ̆, -ǹɛ̄...zɛ̆, -mɛ̆...zɛ̆(<*-nɛ̆...zɛ̆), -da̯...zɛ̆, -dă̯...zɛ̆, -dā...zɛ̆, -dă̯...zɛ̆, -da...zɛ̆, -dā...zɛ̆, -dɛ̆...zɛ̆, -dɛ̄...zɛ̆, -dɛ̆...zɛ̆, -dɒ...zɛ̆, -dɒ...zɛ, -dɒ...sɛ̆, -da̯...zɛ̆, -ta...zɛ̆, -tā...zɛ̆, -ta̯...zɛ̆, -tu...zɛ̆, -tū...zɛ̆, -tɛ̆...zɛ̆, -tɛ̄...zɛ̆, -naze, -nᵋzɛ̆, -tɛ̆zɛ̆.[472]

(414) M. A. Castrénil järgneb konjunktiivivormidele alati sõna izä , näit. t'awo/na/dei izä (obj. konj. konjunkt. kaks. 3.p. sõnast t'awoma/m 'ich halte'), bat/ts/t izä (obj. konj. konjunkt. sins. 3.p. sõnast batl'a/m 'ich schneide'). K. Donneril paiknevad pöördelõpud konjunktiivi tunnuse kahe komponendi vahel, näit. mo/ns/ʌᵖ/zɛ̆ (subj. konj. konjunkt. sins. 2.p. sõnast mol'a/m 'werden; kommen; geschehen; können'), šöᵖ/dɛ̄/bɛ̆ᵖ/zɛ̆ (obj. konj. konjunkt. mitm. 1.p. sõnast šöᵖl'i/m 'nähen').

(415) Eitava abiverbi (C) ele/m, (D) ɛ/m konjunktiivi tunnuseks on erandlikult (C) -ne (ilma sõnata izä), (D) -ne, -nɔ (ilma komponendita -zɛ̆ jne.); näit. (C) e/ne/den (obj. konj. konjunkt. mitm. 3.p.), (D) ɛ/ne/m (subj. konj. konjunkt. sins. 1.p.).

(416) Kahetüveliste sõnade korral liitub konjunktiivi tunnus alati konsonanttüvele, näit. (C) thanar/de/lei izä (subj. konj. konjunkt. kaks. 2.p. sõnast

471 Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 369-370,544,550,552--557; J o k i KW, lk.169-170.

472 Punktiiriga on tähistatud tunnuse kahe komponendi vahel paiknevate pöördelõppude asukoht.

thanarl'a/m 'ich ruhe': neg. vorm thanara/ˀ), (D) kut̆/tu-/t/zɛ̆ (obj. konj. konjunkt. ains. 3.p. sõnast kuϑ̆l'ĭ/m 'töten': neg. vorm kŭdă/ˀ).

(417) Igati tõenäoliselt on K. Donneril konjunktiivisufiksi teine komponent -zɛ̆ jne. saadud sõnast (C) izä, mis on liitunud algse konjunktiivisufiksi (C) -n jne. abil moodustatud konjunktiivivormidele, vrd. näit. (C) üzü/nä/m izä ja (D) ɯzɯ/nɛ̆/m/zɛ̆ (subj. konj. konjunkt. ains. 1.p. sõnadest (C) üzülä/m 'ich falle' ja (D) ɯzɯ̆-lɛ̆/m 'fallen'). Peetagu silmas, et kamassi keeles on võinud sagedamini kasutatavate liitsõnade komponentide ühtesulamisel teise komponendi algusvokaal i jäljetult kaduda, näit. (D) ɛzɛ̄rlɛˀl'ɛ 'bringt hervor' (< *ɛzɛ̄rlɛˀ il'ɛ), (K) dž̆ō·rɫaˀp̆ᶜo' '(ta) nutab' (< * dž̆ō·rɫa(ˀ) iˀp̆ᶜo')[473]. Edasi osutatagu, et reeglipäraselt tarvitatakse n-algulisi variante vokaalide järel, d-, t- algulisi aga konsonantide järel. See nähtus aga ei saa tuleneda häälduslikest põhjustest.[474] Näit. (C) iˀbö/nä/m izä (subj. konj. konjunkt. ains. 1.p. sõnast iˀbü/m 'ich liege'), kadar/de/lei izä (obj. konj. konjunkt. kaks. 2.p. sõnast kadarl'a/m 'ich hüte'), (D) ī/nᵉzɛ̆ (subj. konj. konjunkt. ains. 3.p. sõnast īgɛ/m 'sein'), kŭn/dā/bᵐi̯/zɛ̆ (obj. konj. konjunkt. kaks. 1.p. sõnast kŭn̆n̆ɛ̆/m 'entführen'). Ülejäänud varieeruvused tunnuse häälikulises kujus tulenevad kahtlemata puht foneetilistest põhjustest: naaberhäälikute mõjust, vokaalharmooniast ja häälduse ebajärjekindlusest. Seejuures

---

[473] Vt. ka J o k i KW, lk. 175, 180-181.

[474] Vt. l. (233).

variant -n on ilmselt kuluvorm.

(418) M. A. Castrén oli seisukohal, et kamassi keele konjunktiivil tunnus puudub. Konjunktiivi väljendamiseks kasutatavat futuurumi tunnust na, nä, da, dä, ta, tä koos sõnaga izä, mis vastavat vene keele konjunktiivi tunnusele бы ja olevat lähedases suguluses sbiverbiga igäm, mille infinitiiv on izet. Kuid M.A, Castrénil pole ühtegi näidet tunnuse na, nä, da, dä, ta, tä abil moodustatud futuurumivormide kohta. Teisal väidab ta, et konjunktiivis kasutatav tunnus na, nä, da, dä, ta, tä lähtuvat teiste samojeedi keelte konjunktiivi tunnustega - nee ji, ńi, een ji, i, ńi, sel ni, ne - ühisest allikast.[475] T. Lehtisalo ühines M. A. Castréni seisukohaga, et kamassi keele konjunktiivi väljendamiseks kasutatakse tegelikult futuurumisufiksit. Selle väidetava futuurumisufiksi esinemise näiteks tõi ta kamassi verbivormid (C) šo/na/gam 'ich komme' ja kan/da/gam 'ich gehe fort', oletades, et -na- < *-nta ja -da- <*-ta. Lõuna-samojeedi keelte rasmes ühendas ta väidetava kamassi futuurumisufiksi koibaali sufiksiga -da- verbivormis (Klaproth) kan/da/gam 'ich gehe', samuti selkupi inhoatiivisufiksiga (C) -nda-, -ndž̌a-, -tta-, -č̌a-, (D) -ndẓ̌a-, -dẓ̌a- ja imperfektisufiksiga (P) -nDi̯, -Di̯, -ti̯[476] tuletades kõik need sufiksid samojeedi keelte liitsest inhoatiivisufiksist *-nt̠š̌a-, mille teist komponenti *-t̠š̌a- ta pidas lähtuvaks uraali aluskeele intensiivi- või perfektisufiksist

---

[475] C a s t r é n GSS, lk. 369-370, 544.

[476] Õieti -nDi̯, -Di̯, -ti̯.

*tš̆ (ururalisches suffix mit *tš̆ für verba intensiva od. perfecta). Sõna (C) izä olevat vist preteeritumivorm abiverbist i- 'sein'.[477] Ka A. J. Joki arvates on kamassi konjunktiivi tunnus olnud algselt futuurumi tunnuseks. Tunnuse teise komponendi (D) -zɛ̆ jne. identifitseerib ta sõnaga izä, pidades viimast taas abiverbi i- 'sein' preteeritumivormiks, mis olevat moodustatud vana preteeritumisufiksi za, zɛ abil. Samast preteeritumivormist lähtuvat ka partitsiibisufiksi -biza jne. (mida A.J. Joki nimetab III gerundiumi tunnuseks)[478], teine komponent.[479] P. Hajdú ühendab kamassi konjunktiivitunnuse liitsete variantide esimesed komponendid samojeedi keelte konjunktiivisufiksitega nee -ji, een -ńi, sel -ni, -nē, samuti rea soome-ugri keelte konjunktiivisufiksitega, lugedes nende kõigi lähteks uraali aluskeele konditsionaali-optatiivisufiksit *-nek.[480] B. Serebrennikov viib kamassi konjunktiivisufiksi tagasi uraali aluskeele tingiv-võimaliku kõneviisi tunnusele -ne.[481] V. Tauli peab konjunktiivi moodustamist kamassi keeles abiverbi 'olema' abil türgi-tatari keelte mõjuks.[482]

(419) Selkupi keeles kasutatakse järgmisi konjunktiivi tunnuseid:

(C) -ne, -nea, -ni, -nis, -nni,

---

477 L e h t i s a l o PUA, lk. 235-241.
478 Vt. l. (546) - (547).
479 J o k i KW, lk. 169-170, 172, 176.
480 H a j d ú BUNy, lk. 71, 136-138.
481 С е р е б р е н н и к о в QMP, lk. 146-148.
482 V. T a u l i , On Foreign Contacts of the Uralic Languages. - UAJb XXVII, lk. 31.

(C) -mä, -mmä, -mme, (P) -mä, -mi̯, -mmä, -mme, -mmi̯,

(C) -l, -ls, -lä. Näit. (C) cáda/ni/lt (konjunkt. mitm. 2.p. sõnast caáda/p 'ich zündete an'), (P) šeri̯/mä/k 'когда (если) я войду (konjunkt. ains. 1.p. sõnast šerGo 'войти'), (C) ee/lä 'была бы' (konjunkt. ains. 3.p. sõnast eenga/ng).[483]

(420) Kamassi keele konjunktiivisufiksi alguskonsonantide vaheldus n~d,t ei saa seletada millegi muuga, kui n,d,t pärinemisega lähtekujust *nt. Teatavasti on algse intervokaalse konsonantühendi *nt reeglipärased vasted samojeedi keeltes sellised: kam n ~sel nd (ka ndz, ndž) ~nee n~een dd ~ nga nt,nd.[484] Järelikult ei pärine kamassi konjunktiivisufiks ühisest allikast selkupi konjunktiivisufiksiga -ne jne. Vähe usutav on ka oletus, et kamassi konjunktiivivormid on moodustatud abiverbi i- 'olema' preteeritumivormi abil, nagu seegi oletus, et vana preteeritumisufiks -zä jne. võiks olla kamassi keeles säilinud sinnult abiverbi i- 'olema' korral.

(421) Osutatagu, et selkupi keeles on G. Prokofjevi järgi olemas narratiivi aorist tunnusega -nD, -nDi̯, mis väljendab tegevust, mille tegelikkusele vastavuses pole rääkija täiesti veendunud; näit. küti̯/nDi̯ 'он хворает (видал)'. Edasi väärib tähelepanu selkupi narratiivi futuurum tunnusega -lä, kusjuures sufiksi -sä

---

[483] L e h t i s a l o SS, lk. 156-236, 250-252; P r o k o f j e w MEOS, lk. 444-445; П р о к о ф ь е в СГ, lk.69.

[484] C o l l i n d e r CGUL, lk. 136; P a a s o n e n RFSL, lk.90; S e t ä l ä AUAS, lk. 83; vrd. ka T. M i k o l a , A szóhasadás kérdéséhez. -MNy LXI, lk.35-40.

lisamine selle vormidele nihutab tegevuse veelgi kaugemale tulevikku. Näit. ko/lä/p ' я увижу (пожалуй) ja -/lä/p/sä.[485] Viimane nähtus on kõrvutatav sufiksi -s jne. lisamisega selkupi futuurumisufiksi -la jne. abil moodustatud futuurumivormidele M.A. Castrénil: siingi nihkub tegevus selle tulemusena kaugemale tulevikku. Näit. (C) tjaadaku/le/u 'jag skall nu bränna', aga tjaadaku/le-/p/si 'jag skall efteråt bränna'.[486] Lõpuks esineb -sä G. Prokofjevil selkupi konditsionaali korral futuurumisufiksina, väljendades kaugemat tulevikku.[487] On igati tõenäoline, et see kaugemat tulevikku väljendav selkupi sufiks (C) -s jne., (P) -sä pärineb eraldisest sõnast: ta ju paikneb pöördelõppude järel, nagu nähtub esitatud näidetestki. Seepärast tuleb selkupi narratiivi aoristi tunnuses -nD, -nDi, samuti selkupi kaugemat tulevikku tähistavas eraldisest sõnast põlvnevas sufiksis -s jne. ning viimase kasutamises narratiiviga näha. seost kamassi konjunktiivi ehituselementidega ning moodustamisviisiga. On selge, et kamassi konjunktiivisufiks -n jne. (konjunktiivisufiksi komponent -na- jne.) tuleneb selkupi narratiivi aoristi tunnusega -nD, -nDi ühisest lähtest ja on tagasiviidav lõuna-samojeedi aluskeele sufiksile *ndV

---

[485] P r o k o f j e w MEOS, lk. 442,444; П р о к о ф ь е в СГ, lk.66-69; vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk.277-278.

[486] L e h t i s a l o SS, lk. 196-235, vt. ka l. (498).

[487] P r o k o f j e w MEOS, lk. 445; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 69.

~*dV~ *tV, mida kasutati ehk konjunktiivsuse mingi varjundi väljendamiseks. Kui kamassi keeles esines kunagi selkupi konjunktiivisufiksi -ne jne. etümoloogiline vaste, siis on see ühte sulanud kamassi sekundaarse konjunktiivisufiksi -n jne. n-alguliste variantidega. Kamassi keele oletatav algne konjunktiivisufiks tuleneb sel juhul koos selkupi keele konjunktiivisufiksiga -ne jne. lõuna-samojeedi aluskeele konjunktiivisufiksist *nə. Kamassi konjunktiivi moodustamisel kasutatav sõna izä (> konjunktiivi tunnuse komponent -zə jne.) on tõenäoliselt ühist päritolu selkupi kaugemat tulevikku väljendava sufiksiga -s jne. Usutavasti on mõlema lähteks olnud abiverbi kam i-, sel e-, tə- 'olema' mingi vorm , mille sufiks läheb tagasi lõuna-samojeedi aluskeele sufiksile *sV (~*zV). Võrdluseks toodagu nganassaani konjunktiivi moodustamisviis, mis seisneb N. Tereštšenko järgi selles, et verbi minevikuvormidele lisatakse abiverbi i/sa 'быть' tingiva gerundiivi vormid.[488] (Gerundiiv ei ole iseenesest aga midagi muud kui partitsiip.) On mõeldav, et ka kamassi ja selkupi abiverbi 'olema' vaatlusalused vormid kujutavad endast partitsiipe, mille tunnus põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *sV (~*zV).[489] Nähtavasti on sellise partitsiibivormi lisamine aidanud kamassi keeles konjunktiivsust paremini esile tuua. Usutavasti sitas siin konjunktiivsust esile tuua vaatlusaluse kamassi partitsiibivormi omadus väljendada kaugemat aega.

---

488 ФУСН , lk. 431.

489 Vt. l. (546)- (549), (623), (637).

Just selline omadus ilmneb sellel partitsiibivormil ka kamassi liitse partitsiibisufiksi -biza jne. (< -bi jne. + iza jne.) koosseisus , näit. (D) di ńim k u / b ɪ z a tunōld°la šōbi 'nachdem s i e den Knaben g e s e h e n h a t t e , kam sie trabend' (õieti ' seda poissi n ä i - n u d , (ta) rutates tuli'), vrd. aga näit. (D) tăn s m ō r / b ɪ / n ă n da šŏbi ' w ä h r e n d d u a s s e s t , kam er' (õieti 's i n u s ü ü e s ta tuli'). Esimeses näites on partitsiibisufiksiks -bɪza, mis väljendab teisele tegevusele eelnenud tegevust, teises näites on partitsiibisufiksiks ainult -bɪ, mis väljendab teise tegevusega samaaegset tegevust.[490] Kuna kamassi keele konjunktiivi moodustamisviis on niivõrd ebatavaline ja raskesti seletatav, viidatagu lõpuks sellelegi, et türgi--tatari keeltes on olemas konditsionaali tunnus -sa, -so, -sö, -se, -za, -zo, -zö, -ze, näit. hakassi пар/за/м 'если я пойду ', šori пер/зе/м 'если дам ', altai барган бол/зо/м 'если я поехал ' [491] Kui kamassi konjunktiivi moodustamisel kasutatav abiverbi i- 'olema' vorm izä on varustatud türgi-tatari keeltest laenatud konditsionaalisufiksiga -zä, siis tähendab ta 'oleks' ja sobib järelikult eriti hästi konjunktiivi väljendajaks.

---

[490] Vt. ka 1. (540)-(542), (546)- (547).

[491] Vt. näit. R a m s t e d t EAS II, lk. 131; ТЯ, lk. 397, 436, 476, 517; vrd. ka G.J. R a m s t e d t , Zum türkischen Konditionsl.- FUF XXXIX, lk.

2.5.2. OPTATIIVI TUNNUS [492]

(422) (C) -š, (D) -š, žᵊ, (K) -že, -žė, -ži, -žə̂, -zu.

(423) Optatiivi kasutatakse ainult 1.isiku korral ja ta asendab imperatiivi 1.isikut, mis kamassi keeles puudub. Optatiiv esineb väga harva. M.A. Castrén kirjutab, et ainsuse 1.isikus vokaali ees on optatiivi tunnuseks št, kaksuse ning mitmuse 1.isikus konsonandi ees aga š. Kuid tal pole toodud ühtegi näidet optatiivi kohta. K. Donneri ja autori kogutud ainestikus optatiivi ainsuse 1.isikut ei esine. Seetõttu on kaske otsustada, kas M. A. Castrén pole št kui optatiivi tunnuse väljaeraldamisel mitte eksinud. Nimelt on t selles tunnuses ebaootuspärane, sest kaksuse ja mitmuse korral ta ju ei esine.

(424) Näit. (D) amōr/žᵊ/bᵐi̯ 'lasst uns (zwei) essen!' (subj. konj. opt. kaks. 1.p. sõnast amōrna/m 'essen'), i/š/pɛ˃ 'lasst uns nehmen!' (obj. konj. opt. mitm. 1.p. sõnast il'ɛ/m 'nehmen, empfangen, bekommen, weghehmen'), (K) k̑unō:ɪ/zu/bui̯ 'magagem (me kaks)! (subj. konj.) opt. kaks. 1.p. sõnast k̑unō·ɪzittə̂ 'magama'), kan/ži/bā 'mingem!' (subj. konj. opt. mitm. 1.p. sõnast k̑anzittė 'minema').

(425) Kahetüveliste sõnade korral liitub optatiivi tunnus alati konsonanttüvele, näit. (D) k̑an/žᵊ/bᵐi̯ 'lasst

---

492 Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 370-371; J o k i KW, lk. 171.

uns (zwei) gehen!' (:neg. vorm χ̌ǻn̆ǻ/ˀ), (K) pᶜuᵥnōr/zu/buì 'suudelgem (kahekesi)!' (: neg. vorm pᶜuᵥnō·ra/ˀ).

(426) Tunnuse eri variandid on puht fõneetilised. Üksikkonsonandiline variant -š võib K. Donneril esineda ainult vokaalide järel, näit. amnō/š/pᵐi 'lasst uns (zwei) sitzen!' (subj. konj. opt. kaks. 1.p. sõnast amnōlá/m 'sich setzen, wohnen, leben'). Selles positsioonis on tunnus võinud hõlpsasti minetada oma algse vokaali, sest siin on vokaali kadu olnud häälduslikult otstarbekohasem kui postkonsonantses positsioonis.[493] Tunnuse alguskonsonandi helilisuse-helituse määrab taas häälikuline naabrus. Vokaalid on allutatud vokaalharmooniale ja hääldusе ebajärjekindlusele.

(427) M.A. Castrén pidas optatiivi tunnust tundmatut päritolu olevaks.[494]

(428) M.A. Castréni selkupi keele ülestähendustes leiduvad sufiksi -ne, -ni abil moodustatud vormid, mida ta on nimetanud optatiiviks; näit. tjaat/ne/m (sõnast tjoà-ča/m 'я зажег '). Kuid teatavasti mõtles M.A. Castrén optatiivi all pigem volitiivse varjundiga konjunktiivi, näit. nee tōrawa ' er möchte (würde) kommen'.[495] Liiatigi on -ne, -ni selkupi keele tavalisi konjunktiivi tunnuseid. Seega kujutavad vaatlusalused selkupi vormid endast tõenäoliselt volitiivse varjundiga konjunktiivivorme.

(429) Kamassi optatiivisufiksil puuduvad etümoloogilised vasted teiste lõuna-samojeedi keelte kõneviisisufiksite seas. Tähelepanu pöörab endale siiski tundmatut

[493] Vrd. l. (147).
[494] C a s t r é n GSS, lk. 371.
[495] Vt. C a s t r é n GSS, lk. 370.

päritolu element (C) -še-, (P) -š, -ši-, (L) -s selkupi keele ainsuse 2. pöörde korral kasutatava imperatiivisufiksi koosseisus, näit. (P) kənäš 'уйди' (<*kən-/näš).[496] Tõenäoliselt kasutatakse seda elementi ainsuse 2. isikule antava käsu veenvamaks muutmiseks. Võibolla ühendub ta kamassi optatiivisufiksiga. Foneetilisi takistusi selleks ei ole. Edasi juhitagu tähelepanu põhja-samojeedi keelte sufiksitele nee subjunktiivi-debitiivi (P) -Bcu, -cu, (T) -бцу, -цу, -су, -зу, een subjunktiivi-debitiivi (P) -tú, (T) -ču ja nga debitiivi (P) -suta; näit. nee (T) то/бцу/дм' 'придётся мне прийти', een (P) mota/t'u 'мне придется срубить (его)', nga (P) mona m a t u / s u t a / m a 'мне н а д л е ж и т (мне п р и д е т с я) о т р е з а т ь'.[497]

Foneetiliselt on mõeldav, et kamassi optatiivisufiks ühendub etümoloogiliselt nende põhja-samojeedi sufiksitega ja põlvneb samojeedi aluskeele debitiivi-stimulatiivi tunnusest, mille kujuks lõuna-samojeedi aluskeeles oli ootuspäraselt *sV (~*s) ~ *šV (~ *š).[498] Võimalik, et kunagi kasutati kamassi optatiivisufiksit peale 1. pöörde ka 2. ja 3. pöördes, nagu seda tehakse tema etümoloogiliste vastetega põhja-samojeedi keeltes. Kuid hiljem optatiivi tarvitamine kamassi keeles taandus ja kasutusele jäid vaid 1. pöörde vormid, mis pidid asendama puuduvaid

[496] Vt. l. (442)-(443); П р о к о ф ь е в СГ, lk. 65.

[497] Т е р е щ е н к о КГО, lk. 901; ЛОСЯ, lk. 452; ЯННС, lk. 43, 73, 89; vrd. ka C a s t r é n GSS, lk. 370-371.

[498] Vt. C o l l i n d e r CGUL, lk. 92-93, 96-97; P a a s o n e n RFSL, lk. 164-169; S e t ä l ä AUAS, lk. 71-72, 96-97.

imperatiivi 1.pöörde vorme. Seda nähtust tunnevad ka põhja-samojeedi keeled.[499]

[499] Vt. eriti C a s t r é n GSS, lk. 371.

2.5.3. IMPERATIIVI TUNNUSED [500]

(430) Kamassi keele imperatiivil puudub kõigi kolme arvu 1 . pööre, mida asendab optatiivi 1.pööre.

(431) 1.

(C,D) -ˀ, (K) -', -ˀ, -ˀˀ, -ˀˀ∃.

(432) Seda imperatiivi tunnust kasutatakse ainult subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöördes , näit.(C) nu/ˀ (sõnast nuga/m 'ich stehe'), (D) bᵊdɛ̆/ˀ (sõnast bᵊᵊʟᵢie/m 'trinken'), (K) šȯ/ˀ 'tule!' (sõnast šo̯źittė̯ 'tulema'). Märgitagu, et objektilise konjugatsiooni ainsuse 2.pöördes imperatiivi tunnust ei kasutatagi, vaid pöördelõpp liitub vahetult tüvele, näit. (C) phinzil/de (sõnast phinzill'ä/m 'ich verschlucke').

(433) Kahetüveliste sõnade korral kasutatakse vaatlusaluse tunnusega alati vokaaltüve, näit. (C) bidä/ˀ (sõnast bitlä/m 'ich trinke': part. bit/läˀ), (D)pᶜᵊˀdă/ˀ (sõnast pᶜᵊˀlᵢiă/m 'schwimmen': part. pᶜᵊˀ/lăˀ), (K) kᶜanȧ/ˀˀ 'mine!'(: inf. kan/zittė̯).

(434) Vaatlusaluse imperatiivi tunnuse korral pöördelõppu ei kasutata, nii et impetatiivi tunnus täidab õieti ka pöördelõpu funktsiooni. Samasugune on olukord ka selkupi keeles ja põhja-samojeedi keeltes.[501]

(435) Vaatlusaluse tunnuse eri variandid on foneetilistest põhjustest tingitud.

(436) B. Collinder tuletab selle imperatiivi tunnuse uraali aluskeele imperatiivi ainsuse 2. pöörde tunnusest

---

[500] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 370-371, 545-546, 550, 552-557; J o k i KW, lk. 170-171.

[501] Vt.ka l. (359).

*-k, nagu ka selkupi keele vastava tunnuse -k.[502] Ka B. Serebrennikovi arvates on siin toimunud muutus *-k>-ˀ.[503]

(437) 2.

(C) -ga, -gā, -go, -gu, -gä, -gö, -gü, -ge, -ka, -ko, -ku, -kä, -kö, -kü, -ke. (D) -ɣa, -ɣŭ, -ɣu, -ɣə̄, -ɣˀ, -ɣa, -ɣŭ, -ga, -gă, -gə̄, -go, -gŭ, -gŭ, -gu, -gū, -gŭ, -gū, -gʷ, -gŭ, -gw, -gū, -gɛ̆, -gɛ̄, -gɛ, -gə, -gˠ, -gˀ, -gˀ, -gˀ, -kŭ, -ku, -kū, -ka, -kū, -kʷ, -kˠ.

(438) Seda imperatiivi tunnust kasutatakse nii subjektilise kui ka objektilise konjugatsiooni kaksuse ning mitmuse 2.pöördes ja ainsuse, kaksuse ning mitmuse 3. pöördes; näit. (C) thanar/ga/lei (subj. konj. imper. kaks. 2.p. sõnast thanarl'a/m 'ich ruhe'), ńebde/gö/t (obj. konj. imper. mitm. 2.p. sõnast ńeᵓblä/m 'ich ziehe'), babde/gu/wi (obj. konj. imper. ains. 3.p. sõnast baᵓbl'i/m 'ich werfe'), (D) pᶜārgă/gˠ/bʷi (obj. konj. imper. kaks. 3.p. sõnast pᶜārgˠlʲiă/m 'schnitzen'), kᶜaŋ/gă/iᵓ (subj. konj. imper. mitm. 3.p. sõnast kᶜaŭŭa/m 'gehen').

(439) Kahetüveliste sõnade korral liitub vastuseline tunnus tavaliselt konsonanttüvele, näit. (C) phinzil/gö/t (obj. konj. imper. mitm. 2.p. sõnast phinzill'ä/m 'ich verschlucke'; neg. vorm phinzilä/ᵓ), (D) pᶜĭm/gˠ/nˀi (subj. konj. imper. kaks. 2.p. sõnast pᶜĭmnʲiĕ/m 'fürchten'; ains. 2.p. pᶜĭmĕ/ᵓ). Kuid mõnedel juhtudel liitub see tunnus ka vokaaltüvele, näit. (C) ńebde/gu/win (obj. konj. imper.

[502] C o l l i n d e r CGUL, lk. 304.

[503] С е р е б р е н н и к о в OJP, Ik. I43.

mitm. 3.p. sõnast ńeᵊblʼä/m 'ich ziehe'; konjunkt. sins. 1.p. ńeb/nä/m izä), (D) šäᵊdᵊ/ɣ?/i (subj. konj. imper. sins. 3.p. sõnast šäᵊlə/m 'sich verbergen' ; inf. šäᵊβ-/z?tᵊ).

(440) Vastlusaluse tunnuse varieeruvus on tingitud puht foneetilistest põhjustest - häälikulisest naabrusest , vokaalharmooniast ja hääldusest ebajärjekindlusest.

(441) M.A. Castréni arvates on kamassi keele imperatiivi tunnuse kaksuse 2. pöördes esinevate variantide gu,gə, gä, ge alguskonsonant g ühist algupära teiste samojeedi keelte imperatiivi tunnuste 1. pöördes esinevate variantide - neenetsi hu, hə, hi jne., eenetsi hu, ggu, ku ning nganassaani gu, ku - alguskonsonantidega.[504] A.J. Joki kirjutab, et imperatiivi tunnuseks (välja arvatud ainsuse 2. pöördes) on kamassi keeles ɣ, g, k + vokaal.[505]

(442) Selkupi keeles kasutatakse ainsuse 2. pöörde korral järgmisi imperatiivi tunnuseid:

(C) -g, -k, -ng, -ge, -gi, -kî, -kkä, -nge, (P) -k , (L) -kä,

(C) -ngäšeng, (P) -ŋäšik,

(P) -ŋäš, (L) -ŋäs. Näit. (C) au/k (sõnast ámnə/p 'ich ass, я ем [506]), (P) kəni/k~kənäšik (<*kən/ŋäšik)~kənäš(<*kən/ŋäš) 'gehe fort' (sõnast kənkə 'fortgehen'),(L) i/kä 'älä!'. [507]

---

[504] C a s t r é n GSS, lk. 371.

[505] J o k i KW, lk. 171.

[506] Peaks vist olema ' я сѣмъ '.

[507] L e h t i s a l o SS, lk. 196-237, 334; P r o k o f j e w MEOS, lk. 445-446; П р о к о ф ь е в СГ,Ік.64-65,70.

(443) Kõigi kolme tunnuse - -g jne., -ngäšeng jne. ning -ŋäš jne. - varieeruvus on tõenäoliselt tingitud häälduslikest põhjustest: teatavasti on selkupi keelele omased häälikuvaheldused k~ŋ ja k~kk.[508] Tunnuste -ngäšeng jne. ning -ŋäš jne. alguskonsonant ŋ on võinud eelneva konsonandiga ühte sulada või vokaalide vahel välja langeda, näit. (C) samdäšeng (< *asmd/ŋäšeng) (sõnast asmta/ng 'ich sitze'), (P) ēäš (< *ē/ŋäš)~ēäšık (< *ē/ŋäšık) ' Чудь! ' (sõnast ēko ' быть '), vrd. (L) ē/ŋä·s 'sei!' (sõnast ēko ' быть , sein'). Tunnuse -g jne. üksikkonsonandilised variandid võivad olla ons algse vokaali nimetanud kuluvormid. Tunnused -ngäšeng jne. ning -ŋäš jne. on liitsufiksid, mille esimesed komponendid -ngä- jne. ning -ŋä- jne. võivad olla identsed tunnusega -g jne. Komponendid -še- jne. ning -š ühenduvad vist, nagu oli märgitud juba eespool, kaassi optatiivisufiksiga -š jne. Komponent -ng jne. võib olla identne tunnusega -g jne., olles liitsufiksi koosseisus sel juhul pleonastiline komponent.

(444) Selkupi keele kõigi kolme arvu 2. ja 3. pöördes kasutatakse imperatiivisufiksit (C) -ga, -ge, -gi, -gis, -nge, -ngiä, -ne, -nje, (P) -ŋi, -ŋı, -nä, -ni, nı, (L) -ŋi, -ŋī. Näit. (C) e/ge/li (imper. ksks. 2.p. sõnast es/k 'ich bin'), (P) wəšı/ŋı/jä ' пусть он встанет ' (imper. ains. 3.p. sõnast wəšıko ' встать '), (L) ɪli/ŋi/jŏətit ! 'они пущай живут ' (imper. mitm. 3.p.

[508] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 97-98.

sõnast Ils/k 'ich lebe') .[509]

(445) Tunnuse eri kujud on puht foneetilised variandid. Nimelt on selkupi keelele omane häälikuvaheldus k~ŋ. [510] n - algulisi variante kasutatakse ainult konsonantide järel ja seega on ilmne, et selles positsioonis on toimunud muutus ŋ>n; näit. (P) smi̯r/ni̯/t (imper. mitm. 2.p. sõnast smi̯rGo ' кумать '). Tunnuse alguskonsonant on võinud eelneva konsonandiga ühte sulada või vokaalide vahel välja langeda nagu ainsuse 2. isiku korralgi.

(446) Kamassi ja selkupi keele imperatiivisufiksite etümoloogiline ühendamine on mitmeti problemaatiline. M.A. Castrén on kirjutanud samojeedi keelte imperatiivisufiksite üldiseloomustuseks järgmist: "Was den Imperativ betrifft, so hat er ebenso wenig im Samojedischen als in andern verwandten Sprachen einen allgemeinen Character..." [511]

(447) Vaatlemegi müüd põhja-samojeedi keelte imperatiivi. Põhja-samojeedi keeltes kasutatakse 1. isikule suunava käsu väljendamiseks sufikseid nee (C) -hə, -hu, -hi, (P) -hV, -gə, (T) -xV, -ra, -ka , een (C) -hu, -ggu, -ku, (P) -hu, -gu, (T) -ry , nga (C,P) -gu, -ku, (T) -ry, -rÿ. Teiste isikute korral neid sufikseid ei kasutata . Tavaliselt nimetatakse neid sufikseid jussiivi tunnusteks (показатели побудительного наклонения). Näit. nne (T) емб/ка/дм' 'давай-ка я одену'

---

[509] L e h t i s a l o SS, lk. 196-237, 333-334; P r o k o f j e w MEOS, lk. 445-446; П р о к о ф ь е в СГ, lk.64-65,70.

[510] C a s t r é n GSS, lk. 98.

[511] C a s t r é n GSS, lk. 371.

(või ' одену-ка я '), een (P) kani/hu/jʾ ' давай пойдем (мы дв.) ', nga (P) matu/gu/muʾ ' давай отрежем мы (мн.) '. Põhja-samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksiks on mittenasaliseeruv larüngaalklusiil, näit. nee (T) манзара/" 'работай ', een (C) fuŋo/ʾ (sõnast fuŋaroʾ 'ich legte'), nga (P) matu/ʾ ' сруби '. Põhja- samojeedi keelte ülejäänud imperatiivivormides leiavad kasutamist imperatiivisufiksid nee (C) -ŋa, (L) -ŋa, -ŋā, -ŋā̧, -ŋa̧, -ŋa̯, -ŋ̇a, -ŋ̇ā, een (C) -ŋa, -ŋā, nga (C) -ŋa, -ŋu, -ŋi, (P) -ŋa, -ŋā, (T) -ŋÿ, ŋы, -ŋə ; näit. nee (L) mā̆no/ŋā/rᵖʾ 'wickelt!', een (C) fuŋāba (subj. konj. imper. ains. 3.p. sõnast fun- 'legen'; < *fun/ŋā/ba), nga (C) matu/ŋu/ri (obj. konj. imper. kaks. 2.p. sõnast mataʾam 'ich schnitt ').[512]

(448) T. Lehtisalo täheldas, et M.A. Castréni selkupi keele materjalides esineb vähemalt ainsuse 3. pöörde korral imperatiivisufiks -ŋe. Selle selkupi keele imperatiivisufiksi -ŋe ja kõik põhja-samojeedi keelte ŋ-algulised imperatiivisufiksid tuletas ta samojeedi aluskeele ŋ-algulisest deverbaalsete noomenite derivatsioonisufiksist, viimase aga omakorda uraali aluskeele *ŋ-algulisest deverbaalsete noomenite derivatsioonisufiksist.[513] Näeme, et T. Lehtisalo pole selles seoses

---

[512] C a s t r é n GSS, lk. 370-371; L e h t i s a l o PUA, lk. 142-145; Т е р е щ е н к о КГО, Iк. 899-900; ФУСЯ, Iк. 430-431; 45I-452; ЯПНС, Iк. 40,44,7I-73,88-90; vrd. ka H a j d ú SJ, lk. 271; Т е р е щ е н к о МИЯН, Iк. 33.

[513] L e h t i s a l o PUA, lk. 141-145.

käsitlenud kamassi keele imperatiivisufikseid. B. Collinder, kes oletab ursali aluskeele imperatiivi ainsuse 2. pöördes imperatiivisufiksit *-k, ülejäänud imperatiivivormides aga imperatiivisufiksit *-ka ~ *-kä, leiab samojeedi keelte korral imperatiivisufiksile *-k vasted kõigi samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksite seast, imperatiivisufiksile *-ka ~ *-kä nähtavasti aga ainult kamassi keele imperatiivisufiksite seast.[514] P. H a j d ú oletab ursali aluskeeles imperatiivisufiksit *-k. Samojeedi keelte korral leiab ta sellele vasted kõigi samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksite seast, ülejäänud imperatiivivormide imperatiivisufiksite seast aga jällegi ainult kamassi keelest.[515] Nähtavasti on nii T. Lehtisalo, B. Collinder kui ka P. Hajdú eeldanud, et samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde korral kasutatavad imperatiivisufiksid on teistsugust päritolu kui nende keelte ülejäänud imperatiivivormide korral kasutatavad imperatiivisufiksid, kusjuures viimases suhtes moodustab erandi vaid kamassi keel, milles kõigi imperatiivivormide imperatiivisufiksid on ühist päritolu. Ümbes samal seisukohal näib olevat ka B. Serebrennikov, kes vaatleb ursalset algupära imperatiivisufiksi *-k vastetena samojeedi keeltes üksnes subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufikseid.[516]

[514] C o l l i n d e r CGUL, lk. 304, vrd. ka lk. 246.
[515] H a j d ú BUNy, lk. 136.
[516] С е р е б р е н н и к о в ОЛР, Iк. I42-I46.

(449) Edasi juhitagu tähelepanu sellele, et põhja-samojeedi keeltes on olemas subjunktiivi-debitiivi - või prekatiivisufiksid nee (C) -har, -gar,-kar, (P) -hVrʾ, -garʾ, (T) -xVp'', -гар'', -кар'', nga (C) -gal, -gala, -kal, -kala. Nendele sufiksitele võivad järgneda imperatiivisufiksid. Näit. nee (T) манэ/кар/ңа/мдо' 'пусть-ка они (многие) увидят' (vrd. манэ''/ңа/мдо' 'пусть они(многие)увидят'), nga (C) matu/gala/ʾ (subj. konj. subjunktiivi-debitiivi või prokatiivi ains. 2.p. sõnast mataʾam 'ich schnitt'; vrd. subj. konj. imper. ains. 2.p. matu/ʾ). [517]

(450) Teatavasti esineb selgesti k-aineseline imperatiivisufiks soome-ugri keelkonnas läänemeresoome keeltes, lapi keeles ja mordva keeltes.[518] Sellise imperatiivisufiksi jälgi on oletatud ka ugri keeltes.[519] Ollakse üsna üksmeelsel seisukohal, et soome-ugri keelte k-imperatiiv lähtub k-preesensist (B.Serebrennikovi järgi k-futuurumist), viimane aga omakorda deverbaalsete noomenite k-aineselisest derivatsioonisufiksist. Kuid enamasti ei olda kuigi kindlad k-imperatiivi vanuse määramisel, s.t. k-preesensi k-imperatiiviks ülemineku dateerimisel. Vastava k-aineselise deverbaalsete noomenite derivatsioonisufiksi lähteks peetakse uraali aluskeele *k-aineselist deverbaalsete noomenite derivatsioonisufiksit.[520] Soome-ugri keelte k-imperatiivi

---

[517] C a s t r é n GSS, lk.370-371,447-448; Т е р е щ е н к о КРО, lk. 900; ЯПНС, lk. 43-44.

[518] Vt. eriti S e t ä l ä GTM, lk. 110-146.

[519] Vt. selle kohta C o l l i n d e r CGUL, lk.303-307; H a j d ú BUNy, lk. 136; vrd. ka A n g e r e UJF, lk. 101; G. B á r c z i , A felszólító mód jelének kérdéséhez.-MNy XLVI, lk. 359-361.

[520] Vt. näit. C o l l i n d e r PLCP, lk.18;I t k o n e n

tunnuste päritolu selline seletus on väga tõenäoline. Häälikuseaduslikult lähevad need tunnused tagasi uraali aluskeele lähtekujule *kV.

(451) Ainult niisugusele uraali aluskeele lähtekujule lähevad häälikuseaduslikult tagasi ka põhjasamojeedi keelte jussiivisufiksid nee -ha jne., een -hu jne., nga -gu jne. ning subjunktiivi-debitiivi- või prekatiivisufiksite nee -har jne., nga -gal jne. esimesed komponendid nee -ha- jne., nga -ga- jne. Põhja-samojeedi keelte ŋ-algulised imperatiivisufiksid ei saa aga kuidagi tulenada uraali aluskeele lähtekujust *kV.[521] On mõeldav, et nende lähtekujuks on olnud kas *ŋV, *ŋkV või *nkV (> *ŋkV).[522] Kamassi ja selkupi keele kõigi imperatiivisufiksite korral on häälikuseaduslikult mõeldav, et nende lähtekujuks on võinud olla kas *kV, *ŋV, *ŋkV või *nkV (>*ŋkV).[523] Seejuures selkupi keele korral juhitagu tähelepanu asjaolule, et sellele keelele on iseloomulik häälikuvaheldus k~ŋ.[524] Kuna ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiks pole selles keeles erinevalt teistest samojeedi keeltest muutunud larüngaalkonsoniliiks, siis on mõeldav, et ta on võinud vastastikku tugevasti sarnastuda selle keele ülejäänud

SUKH, lk. 80; Setälä GTM, lk. 175-178; Серебренников ОЛР, lk. 142; vrd. ka Ravila GFUN; Ravila KKP; P. Ravila , Om konjugatsionens uppkomst.

[521] Vt. Collinder CGUL, lk. 77-78; Paasonen BFSL, lk. 54-59; Setälä AUAS, lk. 47-49.

[522] Vt. Collinder CGUL, lk. 125-126, 131-132; Paasonen BFSL, lk. 25-36; Setälä AUAS, lk.21-22, 27-29, 85-88.

[523] Vt. viited 521, 522.

[524] Castrén GSS, lk. 98; Прокофьев СГ, lk.5.

imperatiivivormide imperatiivisufiksiga. Põhja-samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiks - mittenasaliseeruv larüngaalklusiil - ei saa häälikuseaduslikult tuleneda lähtekujust *ŋV, *ŋkV ega *nkV (>*ŋkV), küll aga lähtekujust *kV.[525] Seega on eri samojeedi keelte samade imperatiivivormide imperatiivisufiksite korral erinevaid foneetilise päritolu seletamise võimalusi.

(452) Käesoleva töö autor peab võimalikuks, et samojeedi keelte subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksite lähtekujuks on olnud *kV ja ülejäänud imperatiivivormide imperatiivisufiksite lähtekujuks kas *ŋV, *ŋkV või *nkV (> *ŋkV). Need sufiksid võisid funktsioneerida vastavate imperatiivivormide imperatiivisufiksitena juba samojeedi aluskeeles, kusjuures 1. pöörde imperatiivivormid selles aluskeeles usutavasti puudusid. (On mõeldav, et hiljem võidi hakata ülalnimetatud sufiksit *kV põhja-samojeedi keeltes kasutama ka 1.isikule antava käsu väljendamiseks ja nii saadigi jussiivisufiksid nee -ha jne., een -hu jne., nga -gu jne.[526] Viimased võivad aga pärineda ka mõnest muust lähtest).

(453) Sellisel juhul on kamassi keele subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiks -ˀ jne. ühist päritolu selkupi keele ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksiga -g jne., põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele

[525] Vt. viited 521,522; H a j d ú SJ, lk. 252-253, 271; vrd. ka T e r e š c e n k o МИЯН, Ik. 33.

[526] Vrd. ka S e r e b r e n n i k o v ОЛР, Ik. I56-I58.

subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksist *k (~*kV). Teatavasti on kamassi keeles võinud sõna lõpul toimuda muutus *-k> -ↄ. Kamassi keele ülejäänud imperatiivivormide imperatiivisufiks -ga jne. põlvneb koos selkupi keele vastava imperatiivisufiksiga -ga jne. lõuna-samojeedi aluskeele ülejäänud imperatiivivormide imperatiivisufiksist *ŋV ~ *gV. Selkupi keeles on mõlemad imperatiivisufiksid oletatavasti vastatikku tugevasti sarnastunud. Lõuna-samojeedi aluskeeles imperatiivil 1. pöörde vormid puudusid.

(454) Alljärgnevalt esitatagu skematiseeritud ülevaade lõuna-samojeedi keelte konjunktiivi, optatiivi ja imperatiivi tunnustest.

KAMASSI

Konjunktiiv

nV [+ izä],
dV [+ izä],
nV...sV, nV...zV,
dV...sV, dV...zV,
tV...zV, nVzV,
tVzV

Optatiiv

š, žV

Imperatiiv

-ↄ (ainult subj.konj. sins. 2.p.)

ŋV, gV, kV (v.s. subj. konj. sins. 2.p.)

SELKUPI

Konjunktiiv

nV
m8, mm8
l(V)

Imperatiiv

ŋ, g(V), k(V)
ŋäšeŋ, ŋäšik
ŋäš, ŋäs

} (ainult sins.2.p.)

Optatiiv

(õieti volitiivne konjunktiiv)

nö

hV, gV, nV (v.a. ains. 2.p.)

2.6. KAMASSI KEELE KÕNEVIISIDE TUNNUSTE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(455) Nagu eespool juba nägime, põlvnevad kamassi keele konjunktiivi tunnuse -nV...[+ izä], -dV...[+izä] > -nV...sV jne. varasemad lihtsufiksilised variandid -nV, -dV ja hilisemate liitsufiksiliste variantide esimesed komponendid -nV-, -dV-, -tV- lõuna-samojeedi aluskeele sufiksist *ndV ~ *dV ~ *tV, mis väljendas tõenäoliselt mingit konjunktiivsuse varjundit, ja võib -olla ka lõuna-samojeedi aluskeele konjunktiivisufiksist *nö. Kamassi keele konjunktiivi moodustamisel kasutatav sõna izä kujutab endast usutavasti abiverbi i- 'olema' vormi, mille sufiks -zä lähtub ehk lõuna-samojeedi aluskeele partisiibisufiksist *sV (~*zV) või on äärmisel juhul türgi-tatarä keeltest laenatud konditsionaalisufiks. Sõna izä on muutunud hiljem kamassi konjunktiivisufiksi komponendiks -sV, -zV.

(456) Kamassi keele optatiivisufiks -š, -žV tuleneb ehk lõuna-samojeedi aluskeele debitiivi-stimulatiivisufiksist *sV (~*s) ~ *šV (~*š).

(457) Kamassi keele subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2.pöörde imperatiivisufiksi -ˀ lähteks on lõuna-samojeedi aluskeele vastavast imperatiivisufiksist *k (~*kV). Kamassi keele subjektilise ja objektilise konjugatsiooni kaksuse ning mitmuse 2. pöörde ja ainsuse, kaksuse ning mitmuse 3. pöörde imperatiivisufiks -ŋV, -gV, -kV põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele vastavast imperatiivisufiksist *ŋV ~ *gV.

(458) Kõigil loetletud lõuna-samojeedi aluskeele kõneviisisufiksitel - välja arvatud oletataval konjunktiivsel sufiksil *ndV ~ *dV ~ *tV - on olemas etümoloogilised vasted põhja-samojeedi keelte kõneviisisufiksite seas: konjunktiivi samL *nə̈ ~ samP, näit. een (P) mota/ńi/roś ' ты отрезал бы (его) '; debitiivi-stimulatiivi samL *s V (~*š) ~ *šV (~*š̆) ~ samP, näit. nga (P) mons m a t u - / s u t a / m a 'мне надлежит (мне придется отрезать)' (-suta- < *sV + *tV); subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivi samL *k(~*kV)~samP, näit. nga(P) matu/ɔ ' сруби '; ülejäänud imperatiivivormide imperatiivi samL *ŋV ~ *gV ~ samP, näit. nga (T) ŋомтӯ/ŋӯ/ри 'сидите (вы двое)'. Lõuna-samojeedi aluskeele oletatav konjunktiivse funktsiooniga sufiks *ndV ~ *dV ~*tV põlvneb tõenäoliselt lõuna-samojeedi aluskeele imperfektiivse aspekti sufiksist *ndV ~ *dV ~ *tV < sam imperfektiivse aspekti sufiks *ntV. Usutavasti on siin toimunud selline tähendusareng: imperfektiivsus>narratiivsus>konjunktiivsus.[527]

(459) Käesoleva töö autor peab mõeldavaks, et samojeedi aluskeeles esinesid vähemalt järgmised kõneviisisufiksid: konjunktiivi *nə̈[528], debitiivi-stimulatiivi *t'š̆'V, subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivi *kV ja ülejäänud imperatiivivormide

---

527 Vt. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 277-278; T e р е щ е н к о МИЯН, lk.94, 96-97, 110; vrd. ka L e h t i s a l o PUA, lk. 235-241; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lk. 142-159.

528 Vt. ka P a a s o n e n BFSL, lk.22.

imperatiivi *ηV, *ηkV või *nkV (> *ηkV).

(460) Uraali aluskeeles pole oletatud rohkem kui kolme kõneviisi olemasolu. Need oletatavad kõneviisid on indikatiiv, konditsionsal (või midagi selletaolist) ja imperatiiv.

(461) Ollakse üksmeelselt seisukohal, et uraali aluskeele indikatiivil polnud mingit tunnust.[529] Uraali keelte andmed kinnitavad igati seda seisukohta.

(462) B.Collinder peab tõenäoliseks, et uraali aluskeeles oli olemas konditsionsal (või midagi selletaolist) tunnusega *-nek-.[530] P. H a j d ú arvates kasutati seda tunnust uraali aluskeeles konditsionsali-optatiivi väljendamiseks. Tunnuse lõppkonsonandi *-k identifitseerib ta uraali aluskeele oletatava imperatiivisufiksiga *-k.[531] B.Serebrennikovi järgi tundis uraali aluskeel tingiv-võimalikku kõneviisi tunnusega -ne.[532] L.Hakulinen möönab, et juba uraali aluskeeles on ehk esinenud soome keele ne--tunnuselise potentsiaali taoline potentsiaal või vähemalt mingi konjunktiiv.[533]

(463) *n - algulised konjunktiivi-, konditsionaali- või potentsiaalisufiksid esinevad selkupi keeles, põhja-samojeedi keeltes, läänemeresoome keeltes, lapi keeles, mari keeles ja ugri keeltes, küsimärgiliselt ka kamassi keeles

529 Vt. viide 470.
530 C o l l i n d e r CGUL, lk.246, 303-307.
531 H a j d ú BUNy, lk. 70-71, 136-138.
532 С е р е б р е н н и к о в ОЛР, lк. I46-I48.
533 H a k u l i n e n SKRK, lk. 202.

ja mordva keeltes.[534]

(464) Juba M.A. Castrén algatas nende samojeedi ja soome-ugri sufiksite etümoloogilise ühendamise idee.[535] Pole kahtlust, et kõigisse nendesse sufiksitesse on kätketud ühine lähteelement *nV.[536] On mõeldav, et soome-ugri keeltes võis viimasele järgneda veel *kV. Samojeedi keeltes sellisest *kV-st selgemaid jälgi pole. Kuid juhitagu tähelepanu selkupi keele konjunktiivisufiksi -nV variantidele -nea, -nia, mille puhul on mõeldavad rekonstruktsioonid *-neŋa, *-niŋa. Teatavasti on samojeedi keeltele omane lühikese k-ainese sekundaarne nõrgenemine ja väljalangemine intervokaalses positsioonis.[537] Seetõttu peab arvestama võimalusega, et konjunktiivisufiksi kujuks samojeedi aluskeeles oli ehk mitte *në, vaid *nëkV. Käesoleva töö autor on seisukohal, et uraali aluskeeles oli olemas konjunktiivisufiks *nV või *nVkV.

(465) M.A. Castrén ei ühendanud ühtegi samojeedi keelte imperatiivisufiksit etümoloogiliselt soome-ugri keelte imperatiivisufiksitega.[538] Seda ei teinud ka E.N.Setälä, kui ta käsitles samojeedi ja soome-ugri keelte ühiseid fleksiooni- ja derivatsioonisufikseid.[539]

---

[534] Vt. eriti H a j d ú BUNy, lk. 136-138; S e t ä l ä , GTM, lk. 152-158.

[535] C a s t r é n GSS, lk. 369.

[536] Vt. ka I t k o n e n SUKH, lk. 80; S e t ä l ä GTM, lk. 179-182.

[537] C a s t r é n GSS, lk. 77, 96, 120, 150, 181; П р о к о ф ь е в CI, lk. 26; vrd. ka P a a s o n e n BFSL, lk. 57-59; S e t ä l ä AUAS, lk. 47-50; З. К у п р и я н о в а , А. Х о м и ч , А. Щ е р б а к о в а , Немецкий язык, lk. 28.

[538] C a s t r é n GSS, lk. 370-371.

[539] S e t ä l ä VFSS, lk. 21-26.

Meevastu B. Collinder ja P. Hajdú oletavad, nagu eespool mainitud, et k-imperatiiv oli olemas juba uraali aluskeeles, ja leiavad selle etümoloogilisi vasteid ka samojeedi keelte imperatiivivormide seast.[540]

(466) Samojeedi keelte imperatiivisufiksite korral on häälikuseaduslikult mõeldav ainult subjektilise konjugatsiooni ainsuse 2. pöörde imperatiivisufiksi *kV etümoloogiline ühendamine soome-ugri keelte imperatiivisufiksiga *kV või ka ainult ainsuse 2.pöörde imperatiivisufiksiga *kV. Tõenäoliselt lähtuvad mõlemad sufiksid uraali aluskeele partitsiibisufiksist *kV, kusjuures pole võimatu, et viimasel oli juba uraali aluskeeles (subjektilise konjugatsiooni) ainsuse 2. pöörde korral imperatiivisufiksi funktsioon. Partitsiibisufiksi *kV kujunemisel imperatiivisufiksiks - millal see ka ei toimunud - ei tarvitsenud olla obligatoorseks vaheastmeks funktsioneerimine ajatunnusena.[541] On igati tõenäoline oletada, et imperatiivses funktsioonis kinnistus partitsiibisufiks *kV kõige varem ainsuse 2. isikule antava käsu puhul. Seda oletust toetab tõsiasi, et just ainsuse 2. pöörde korral on mõeldav pidada samojeedi ja soome-ugri keelte imperatiivisufikseid ühest ning samast sufiksist lähtuvaiks. Uraali keelte imperatiivi edasist kujunemist võib kujutleda kahesugusel viisil. Üks võimalus oleks, et algselt vaid ainsuse 2. isiku puhul kasutamist leidnud imperatiivisufiks *kV tungis oma algsest kasutamissfäärist välja. Soome-ugri keelte korral tähendaks see kõigi k-aineseliste imperatiivisufiksite põlvnemist algsest imperatiivi-

---

[540] Vt. l. (448).

[541] Samal seisukohal näib olevat ka P. Hajdú, vt. H a j d ú BUNy, lk. 70-73, 136-140.

sufiksist *kV, samojeedi keelte korral aga sekundaarse liitse imperatiivisufiksi *ŋkV või *nkV (> *ŋkV) moodustumist, millel üksnes teine komponent põlvneb algsest imperatiivisufiksist *kV. Teine võimalus oleks, et algne imperatiivisufiks *kV ei levinudki väljapoole ainsuse 2. pööret ja väljaspool seda omandasid imperatiivse funktsiooni hoopis uued sufiksid, tõenäoliselt jälle partitsiibisufiksid. Soome-ugri keelte korral tähendaks see, et väljaspool ainsuse 2. pööret kasutatavad k-aineselised imperatiivisufiksid on skistsugust algupära kui ainsuse 2. pöördes kasutatavad. Erinevat algupära oleksid ka samojeedi keelte imperatiivisufiksid *kV ja *ŋV või *ŋkV, kusjuures viimane pärineks tõenäoliselt samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV või *ŋkV.[542] Muidugi on imperatiivi kujunemiskäik võinud soome-ugri ja samojeedi keelkonnas olla seejuures kummaski erinev. Osutatagu lõpuks sellelegi, et türgi-tatari keeltes on varem kasutatud imperatiivisufiksit -ŋ, näit. vntü ta-šyqy/ŋ 'geh hinaus!'.[543] Võib-olla kajastuvad samojeedi keelte ŋ- algulistes imperatiivisufiksites türgi-tatari keeltest lähtuvad mõjud.

(467) Samojeedi aluskeele debitiivi-stimulatiivisufiks *t'š'V lähtub nähtavasti mõnest samojeedi aluskeele deverbaalsest derivatsioonisufiksist *t'š'V < ur deverbaalne derivatsioonisufiks *t'š'V.[544]

---

[542] Vt. ka. l. (570) - (571), (628), (640).

[543] R a m s t e d t EAS, II, lk. 83.

[544] Vt. C o l l i n d e r CGUL, lk. 92-93, 96-97; P a a s o n e n BFSL, lk. 164-169; S e t ä l ä AUAS, lk. 71-72, 96-97; eriti L e h t i s a l o PUA, lk. 214--215, 217-222.

(468) Kokkuvõtteks nenditagu, et kõik kamassi keele kõneviisisufiksid lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele kõneviisisufiksitest, viimased aga - välja arvatud konjunktiivse funktsiooniga *ndV~*dV ~ *tV - samojeedi aluskeele umbes vastavatest kõneviisisufiksitest. Samojeedi aluskeele konjunktiivisufiks põlvneb omakorda ursali aluskeele konjunktiivisufiksist *nV või *nVkV. Pole võimatu, et samojeedi aluskeele oletatavad imperatiivisufiksid kätkevad endas ursali aluskeele oletatava imperatiivisufiksi *kV.

2.7. AJATUNNUSED

(469) Grammatilised ajad esinevad kamassi keeles ainult verbi indikatiivi korral. Kõigil verbidel on eraldine tunnus preteeritumi jaoks, näit. (C) nere/wiä/l (subj. konj. ind. pret. ains. 2.p. sõnast nerel'ä/m 'ich erschrecke'), (D) pᶜɯ̆nzəl/bⁱi̯ĕ/m (obj. konj. ind. pret. ains. 1.p. sõnast pᶜɯ̆nzəl̆/lⁱi̯ĕ/m 'verschlucken'), (K) d'ž'ɛbaktar/b̥i/ᵓᵓʲɪ̄ '(nad) rääkisid' (subj. konj. ind. pret. mitm. 3.p. sõnast d'žɛ́baktərzittē 'rääkima'). Peale preteeritumi tunnuse on enamikul verbidel veel ainult üks ajatunnus, nimelt preesensi-futuurumi jaoks, näit. (C) kul/lu/wei (obj. konj. ind. prees.-fut. kaks. 1.p. sõnast kull'i/m 'ich entführe'), (D) šö̆ᵓ/l'ɛ̆/ᵓi̯ᵓ (obj. konj. ind. prees.-fut. mitm. 3.p. sõnast šö̆ᵓl'ĭ/m 'nähen'), (K) kᶜa/ła/ł '(sa) lähed' (subj. konj. ind. prees.-fut. ains. 2.p. sõnast kᶜanźittē 'minema'). Vähemal osal verbidest selline preesensi -futuurumi tunnus puudub: äsjavaadeldud preesensi-futuurumi tunnust kasutatakse üksnes futuurumi tunnusena, preesensit väljendavad aga hoopis eraldised preesensi tunnused; näit. (C) t'awo/ma/laᵓ ja t'awo/l/laᵓ (obj. konj. ind. prees. ja fut. mitm. 2.p. sõnast t'awoma/m 'ich halte'; vrd. näit. obj. konj. ind. prees.- fut. mitm. 2.p. üzü/l/läᵓ sõnast üzülä/m 'ich falle'), (D) nŭ/γ̥ȧ·/m ja nŭ/lⁱi̯ȧ/m (subj. konj. ind. prees. ja fut. ains. 1.p. sõnast 'stehen'; vrd. näit. subj. konj. ind. prees.-fut. ains. 1.p. pᶜə̂ᵓ/lⁱi̯ȧ/m sõnast 'schwimmen'). Mõnikord võidakse preesensit ja

futuurumit eristada ka nii, et kummaski ajas kasutatakse eespool vaadeldud preesensi-futuurumi tunnuse erinevaid variante näit. (D) pᶜārgə/lⁱi̯ǎ/m ja pᶜārgə/ʌå/m (obj. konj. ind. prees. ja fut. ains. 1.p. sõnast 'schnitzen'; vrd. näit. obj. konj. ind. prees.-fut. ains. 1.p. tᶜǭnŭᵓᵈ/lⁱi̯ǎ/m sõnast 'treten', subj. konj. ind. prees.-fut. ains. 1.p. kᶜåʌ/ʌå/m sõnast 'gehen'), (K) šo/l'ạ̇ '(ta) tuleb' ja šō·/lu/ỉ 'ib.' (subj. konj. ind. prees. ja fut. ains. 3.p. sõnast šol'ȧm̀ '(ma) tulen'; vrd. näit. subj. konj. ind. prees.-fut. ains. 3.p. tᶜō:ɣunur/l'ǡ '(ta) töötab kõvasti' sõnast tᶜoɣu̯nḗ·rzitt̆ə̂ 'töötama', subj. konj. ind. prees.-fut. mitm. 3.p. (D) ɯzɯ/lᵐ/i̯ɯ̆ᵓ sõnast ɯzɯ̆lɛ̆/m 'fallen'). Üksikud verbid võivad esineda indikatiivis ka ilma ühegi ajatunnuseta, näit. (C) iᵓbū/güi (subj. konj. ind. prees.-fut. kaks. 3.p. sõnast iᵓbü/m 'ich liege' ; pöördelõpp -güi), (D) uᵓBDᵊ 'er stieg auf' (subj. konj. ind. pret. ains. 3.p. sõnast u ᵇd l'a/m 'aufsteigen'), (K) ə̣zemnḗ·ᵓṗᶜo/m '(ma) põen' (<*ə̣zemnḗᵓ + *iᵓṗᶜo/m ; seega õieti subj. konj. ind. prees. ains. 1.p. sõnast (D) iᵓṗo/m 'liegen'; pöördelõpp -m). Aega eristab siin üksnes verbi aspekt: kestvat või korduvat tegevust väljendava verbi vorme käsitatakse preesensi-futuurumi - või preesensivormidena, hetkelist tegevust väljendava verbi vorme aga preteeritumivormidena.

(470) M.A. Castréni kirjelduse järgi on kamassi keeles kolm aega . I aeg väljendab kas ainult olevikku või nii olevikku kui ka tulevikku. Esimesel juhul pole verbidel mingeid erilisi tunnuseid, teisel juhul aga on. Verbid, millel I

ajas tunnuseid ei ole, moodustavad I ajale omaste tunnuste abil tulevikku väljendava III aja. Kuid III ajal on ka omi eri tunnuseid. Iseseisvate tunnustega II aeg väljendab minevikku.[545] A.J. Joki järgi on kamassi keeles neli aega: preesens, futuurum, preteeritum ja aorist. Preesensil ja preteeritumil on omad tunnused. Tegelikult väljendab preesensiks nimetatud aeg nii preesensit kui ka futuurumit, kuid keeles näib esinevat tendents nende kahe aja vormilisele eristamisele. Ajatunnustets indikatiivivormid paigutab ta aoristi alla ja tõlgendab neid tegevuse duratiivsuse või momentaansuse aspektist lähtudes vastavalt preesensi või preteeritumina.[546] P. Hajdú kirjutab, et kamassi keeles on kolm aega: preesens, futuurum ja preteeritum.[547] B. Collinder osutab, et futuurum esineb kamassi keeles rudimentaarselt.[548]

---

545 C a s t r é n GSS, lk. 369-370, 373-377, 544, 548-550.
546 J o k i KW, lk. 166-167, 171-174.
547 H a j d ú SPL, lk. 79.
548 C o l l i n d e r CGUL, lk. 245.

2.7.1. PREESENSI JA FUTUURUMI TUNNUSED [549]

(471) 1.

(C) -ga, -gā, -gä, -gǟ, (D) -γ̥a, -γ̊a, -γa, -g̜a, -gŭ, -gū, -gɛ̆̌, -gɛ̄̌, -gɛ, -gɛ̄, -gɛ̄̌, -gᵊ, -gə, -Γ̜a, (K) -γ̥ȧ, -γ̆ə̂, -γa, -γȧ, -γā, -γ̆ē, -g̜ȧ, -g̜ā, -gȧ, -gē̆, -Gē̜ .

(472) Seda tunnust kasutatakse ainult preesensi väljendamiseks ja ta esineb vaid üksikutes sõnades. Näit. (C) nu-/ga/laᵓ (subj. konj. ind. prees. mitm. 2.p. sõnast nuga/m 'ich stehe'), (D) mə̥η/gɛ̄/bᵐi̯ (subj. konj. ind. prees. kaks. 1.p. sõnast mə̥ηgɛ̆̌/m 'gehen'), (K) kᶜan̊də̂/γā '(ta) läheb' (subj. konj. ind. prees. ains. 3.p. sõnast k̜ᶜanz̜ȉ·ttə̣̂ 'minema').

(473) M.A. Castrénil esineb vorm miηäm 'ich gehe', vrd. aga (D) mə̥η/gɛ̆/m 'id.'. Siin on võinud toimuda ühtesulamine n+g>η , veelgi tõenäolisemalt on meil aga tegemist siin märkimisviisi ebatäpsusega, sest A. Schiefner on M.A. Castréni ng (= nii ηg kui ka η) sageli η-iks parandanud.[550]

(474) M.A. Castrén nimetas vaatlusaluse tunnuse abil moodustatud ajavorme ammuaegseteks.[551] A.J. Joki identifitseerib kamassi preesensisufiksi -γV, -gV kamassi partitsiibisufiksiga -γ̥a jne.[552] I.N.-Sebestyén on samal seisukohal. Nimetatud partitsiibi tunnuse viib ta seejuures tagasi kujule *-k.[553]

---

549 Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 374-377, 544, 548-549, 552-557; J o k i KW, lk. 166-167, 171-174.

550 Vt. L e h t i s a l o SS, lk. 7.

551 C a s t r é n GSS, lk. 548.

552 J o k i KW, lk. 178.

553 N.- S e b e s t y é n UUE, lk. 278.

(475) 2.

(C) -mə, -mə̄, -mä, -mǟ, (D) -mə̆, -mə, -mə̄, -mə̇.

(476) Kasutatakse samuti ainult præesensi väljendamiseks ja esineb vaid ühes sõnas, näit. (C) t'awo/mə/wə̆ (obj. konj. ind. præes. 'ich halte'), (D) d'abō̆/mə/t 'hält' (obj. konj. ind. prees. ains. 3.p. sõnast d'aβō̆mə/m 'festnehmen, festhalten, halten'. Selle tunnuse asemel võidakse K. Donneril kasutada ka preesensi-futuurumi tunnust -l jne., näit. d'aβō̆/l'ə̇/m (obj. konj. ind. prees.-fut. ains. 1.p.).

(477) J. Györke on pidanud tatari sõna (C) tilämen 'suchen' ekslikult kaasaegsi sõnaks ja tõlgendanud selles leiduvat m-i kaasaegsi preesensi tunnusena.[554]

(478) M.A. Castrén nimetas preesensi tunnuse -mə jne. abil moodustatud vorme ammusegseteks.[555] T. Lehtisalo pidas seda tunnust küsimärgiliselt duratiivisufiksiks, samastades teda tegeliku duratiivisufiksiga -m-. Mõlemad sufiksid tuletas ta ursali aluskeele *m-algulisest deverbaalsete verbide sufiksist, nagu lõuna-samojeedi keelte raames veel ka koibalgi keele deverbaalsete verbide sufiksi -my- (küsimärgiliselt), selkupi keele momentaanisufiksi -mə- + -t ning refleksiivisufiksi -mə̊t esimese komponendi -mə-, -mə̊- ja deverbaalsete verbide sufiksi -m-.[556] A.J.Joki käsitab preesensi tunnust -mə jne. kaasaegsi keele partitsiibi tunnuse -mə jne. esinemisena preesensis.[557]

---

[554] G y ö r k e WU, lk. 48; vrd. ka C a s t r é n WSS, lk. 186.

[555] C a s t r é n GSS, lk. 548.

[556] L e h t i s a l o PUA, lk. 116-119.

[557] J o k i KW, lk. 178.

(479) 3.

(C) -l, -la, -lu, -lä, -lü, (-le,) -l'a, -l'ā, -l'ä, -l'ā̈, l'i, -na, -nā, -nä, -nā̈, -ńä, -ńā̈, -ńe, (D) -l̆, -l, -ʌ, -ʌ̀, -lă, -la, -lŭ, -lū, -lū̯, -lᵘ, -lᵘ̆, -lɛ̆, -lɛ, -le, -lⁱa, -lⁱȧ, -lĭ, -lᵊ, -lə, -lʔ, -lʔ, -lⁱi̯ă, -lⁱi̯ā, -lⁱi̯ȧ̆, -lⁱi̯ȧ, -lⁱi̯ȧ̯, lⁱi̯ɛ̆, -lⁱi̯ɛ̄, -lⁱi̯ɛ, -lⁱi̯ĕ, lⁱi̯e, l̀ⁱi̯ȧ̆, l̀ⁱi̯ɛ̆, -l̀ᵊ, -ᴸⁱ, -ᴸⁱi̯ɛ̄, -ᴸⁱi̯ɛ, -ᴸⁱi̯e, -ᴸᵊ, -Lⁱi̯ā, -Lⁱi̯ȯ̆, -Lⁱi̯ȯ, -Lⁱi̯ȯ, -Lⁱi̯ɒ, -Lə, -ʌa, -ʌå, -ʌå, -ʌᵘ, -ʌe, -ʌə̂, -ʌə̥, -ʌᵊ, -ʌʔ, -ʌʔ, -ʌ̀ȧ, -ʌ̀ȕ, -ʌ̀ɒ, -ʌ̀ᵊ, -ʌ̀ᵊ, -ʌ̀ᵊ, -l'a, -l'ȧ̆, -l'ȧ, -l'ā̈, -l'ȯ̆, -l'ȯ, -l'o̯, -l'u, -l'ɛ̆, -l'ɛ, -l'ɛ̄, -l'ĕ, -l'e, -l'ē, -l'ė̆, -l'ĭ, -l'ĭ, -l'i, -l'ɒ, -l'ɒ̣, -l'ʔ, -l̀'ȧ, -l̀'o̯, -l̀'ɛ̆, -l̀'ɛ, -l̀'ĕ, -l̀'e, -l̀'ĭ, -l̀'i, -L'o̯, -ʌ̀'ə, -nĕ, -nē, -nⁱi̯e, -nⁱi̯ĕ, -ńŏ, -ńo̯, -ńe, -ńe̯, -ńė̆, -ńi, -i̯ā, -i̯ȧ̆, -i̯ȧ, -i̯ȯ̆, -i̯o̯, -i̯e, (K) -ła, -łȧ, -łȧ, -łā, -łȧ, -łɔ, -ło, -łu̯, -łu, -łȕ, -łe̯, -łė̯, -łe̯, -łė̯, -łe̯, -łi̯, -łi, -łŭ, -łə̥, -łə̂, -l̀i, -ʌù, -l'ȧ, -l'ǡ, -l'ā̈, -l'e̯, -l'e̯, -l'i, -l̀'ȧ, -l̀'ē, -ne̯, -ńȧ, -ńā̈, -ńe̯, -ńē, -ńe̯, -ja̯, -jō, -jē.

(480) Selle tunnuse alguskonsonandi l osas on K. Donneri transkriptsioon ja viimase kohta käivad selgitused häirivalt varieeruvad. Enamasti on l fikseeritud palataliseerimata kujul, sageli järgneb talle aga ⁱi̯ (-lⁱi̯ă jne.) Kuid samas võib kohata palatalisatsiooni fikseerimist(-l'a jne.). Nii võidi tegelikult hääldada, sest hääldus oli ebajärjekindel. Kuid K.Donner selgitab, et l'~lⁱi̯, kusjuures konsonant olevat ilmselt tõeliselt palataliseeritud. Öeldu kehtib ka preteeritumi tunnuse alguskonsonandi transkriptsiooni kohta (b'~bⁱi̯). Liiatigi on K. Donner parandanud lⁱi̯ -i hiljem enamikul juhtudel l'-iks. [558] On siiski põhjust arvata, et märkimisviis

[558] J o k i KW, lk. 125, 171-172.

l$^{i}_{\frown}$i on olnud õige (nagu ka b$^{i}_{\frown}$i). Nimelt on mõeldav, et i$_{\frown}$ preteeritumi tunnuses (-b$^{i}_{\frown}$i$_{\smile}$š jne.) kujutab endast liitsufiksi teise komponendi alguskonsonanti, s.t. et preteeritumi tunnus on liitne.[559] Võib siis oletada, et ka -l$^{i}_{\frown}$i$_{\smile}$š jne. on liittunnus, kus i$_{\frown}$ kujutab endast samuti teise komponendi alguskonsonanti. Tuleb silmas pidada, et preesensi ning futuurumi tunnus -l jne. ja preteeritumi tunnus -mis jne. on kindlasti mõnel määral vastastikku sarnastunud.

(481) Vastlusalune ajatunnus väljendab valdava enamiku verbide korral preesensit-futuurumit, näit. (C) bat/l'a/dei (obj. konj. ind. prees.-fut. kaks. 3.p. sõnast batl'a/m 'ich schneide'), (D) p^{c}ə^{ɔ}/l$^{i}_{\frown}$iā/b$^{m}_{\frown}$i (subj. konj. ind. prees.-fut. kaks. 1.p. sõnast p^{c}ə^{ɔ}l$^{i}_{\frown}$i$_{\smile}$ă/m 'schwimmen'), (K) b$_{\smile}$et/l'ē '(ta) joob' (subj. konj. ind. prees.-fut. sins. 3.p. sõnast b$_{\smile}$eššitt$_{\smile}^{o}$ē 'jooma').

(482) Verbide korral, mille preesensi tunnuseks on -ga jne. või -ma jne., väljendab vastlusalune sufiks futuurumit, näit. (C) i/l/lä^{ɔ} (subj. konj. ind. fut. mitm. 2.p. sõnast igä/m 'ich bin'), vrd. prees. mitm. 2.p. i/gä/lä^{ɔ}, (D) t'abō/l'ʔ/m ~ t'aβō/ʌs^{o}/m (obj. konj. ind. fut. sins. 1.p. sõnast 'halten'), vrd. prees. sins. 1.p. t'$^{>}_{\smile}$ab$_{\smile}$ē/mă·/m.

(483) K.Donnenil ja autoril kasutatakse vastlusaluse sufiksi eri variante mõnikord preesensi ja futuurumi eristamiseks, näit. (D) nerē/l$^{i}_{\frown}$ie/ʌ 'ich werde erschreckt' ja nerē/ʌʒ/ʌ (subj. konj. ind. prees. ja fut. sins. 2.p. sõnast nerēl$^{i}_{\frown}$ie/m 'erschreckt werden'), (K) m$_{\smile}$ė/l'ē '(ta) annab'

559 Vt. l. (490).

ja mė/ɫi̯/ì 'id.' (subj. konj. ind. prees. ja fut. ains. 3.p. sõnast me̯l'â/m̀ '(ma) annan'). Seejuures tarvitatakse M.A. Castréni ja autori ainestikus valdaval enamikul juhtudel futuurumi tunnusena üksnes l-, ɫ- algulisi variante (-l, -la jne.). Seevastu K. Donneril võivad futuurumi tunnusteks olla sageli ka l^{i}i̯-, l'- algulised variandid (-l^{i}i̯ă jne., -l'a jne.).[560]

(484) Nagu eespool nägime, on vaatlusaluse sufiksi variandid -l^{i}i̯ă jne. ehk liitsufiksilist päritolu. Samasugust algupära on sel juhul ka kõik l'- algulised variandid (-l'a jne.): -l^{i}i̯ă jne. > -l'a jne. Ülejäänud variandid (-l, -la jne.) lähtuvad kahtlemata lihtsufiksilisest kujust, kusjuures üksikkonsonandilised variandid -ĭ, -l, -ɹ, -ɹ̀ on saadud algse vokaali kao tulemusena. Sufiksi alguskonsonandi muud varieeruvused peale palataliseerituse-palataliseerimatuse tulenevad kindlasti puht-foneetilistest põhjustest: naaberhäälikute mõjust ja hääldusе ebajärjekindlusest. Märgitagu eriti, et nasaalide m,n,ŋ järel on l,l' võinud anda n-, ń-i , näit. (C) phim/ńä/l (subj. konj. ind. prees.-fut. ains. 2.p. sõnast phimńä/m 'ich fürchte'), (D) k̬ŭṅ/ńĕ/m (obj. konj. ind. prees.- fut. ains. 1.p. sõnast 'entführen'), (K) šā·m/ńȧ/ɫ '(sa) valetad'(subj. konj. ind. prees. ains. 2.p.). Tüve lõpul oleva r(V) korral on K.Donneri ja autori ainestikus võinud toimuda areng r(V)l' > r(V)j > ŕ , näit. (D) t'ə̂bak̬tə̂r^{ə}/l'ȧ/m ~ t'ə̥βak̬^{c}tə̂r^{i}/i̯ȧ/m ~t'ə̂bȧk̬tə̂ŕȧm (subj. konj. ind. prees. ains.1. p. sõnast 'sprechen, plaudern, reden, erzählen, verhandeln, unterhandeln'), (K) d'ž'ɛbaktar/jȧ/ṁ '(ma) räägin' (sama vorm

[560] Vt. ka J o k i KW, lk.173.

sõnast d'ž'ɛbaktɒrzittē̜ 'rääkima'), vrd. (C) t'iwaxter/l'a/m (sama vorm sõnast 'sprechen'); (K) mu̯nō·ŕāt '(ta) peksab' (obj. konj. ind. prees. ains. 3.p. sõnast munō·ŕzitt̆ə̥ 'peksma, lööma'), vrd. (D) mu̯nēr ə/l'o/m (ains. 1.p. sõnast 'schälen; prügeln, schlagen').

(485) Kamassi keele eraldise futuurumisufiksina vaatleb M.A. Castrén veel sufiksit na, nä, da, dä, ta, tä, mida kasutatavat koos sõnaga izä ka konjunktiivi väljendamiseks.[561] See sufiks + izä väljendab M.A. Castrénil tõepoolest konjunktiivi[562], kuid tal ei leidu ühtegi näidet selle sufiksi abil moodustatud futuurumivormide kohta. M.A. Castréni seisukohta jagab ka T. Lehtisalo, kes toob selle väidetava futuurumisufiksi esinemise näiteks kamassi verbivormid (C) šo/na/gam 'ich komme' ja kan/da/gam 'ich gehe fort', oletades, et -na- < *-nta ja -da- < *-ta. Lõuna-samojeedi keelte raames ühendab ta väidetava kamassi futuurumisufiksi koibaali sufiksiga -da- verbivormis (Klaproth) kan/da/gam 'ich gehe', samuti selkupi inhoatiivisufiksiga (C) -nda-, -ndǯa-, -tta-, -ča-, (D) -nḍǯa-, -ḍǯa- ja imperfektiivisufiksiga (P) -nDi̯, -Di̯, -ti̯[563], tuletades kõik need sufiksid samojeedi keelte liitsest inhoatiivisufiksist *-nṭṣ̌a-, mille teist komponenti *-ṭṣ̌a- ta peab lähtuvaks uraali aluskeele intensiivi -või perfektisufiksist *ṭṣ̌ (ururalisches suffix mit *ṭṣ̌ für verba intensiva od. perfecta).[564] Osutatagu, et sufikseid -na- ja -da- kamassi verbivormides (C) šonagam

---

561 C a s t r é n GSS, lk. 369, 372, 376-377.

562 Vt. l. (414).

563 Õieti -nDi̊, -Di̊, -ti̊.

564 L e h t i s a l o PUA, lk. 235-241.

ja kandagam pole põhjust pidada futuurumisufiksiteks. Pigem on nad mingid derivatsioonisufiksid, vrd. (C) šōnagam 'herbeikommen', aga šolam 'kommen'; kandagam 'kommen', aga kallam (<*kanlam) 'fortgehen'; vrd. ka (D) šȯ̀ṅuɣam, šȯ̀ṅuɽam, šōnuɣam, šōṅuɣåm, šoṅ̊ᵊɣɒm 'gehen, wandern, herbeikommen, kommen', aga šȯ̀l'ȧm, šōl'ȧm, šōl'ȧm 'kommen'; kᶜånd̊ᵊɽam, kᶜåṅd̊ᵊɣåm, χåṅd̊ᵊɣåm 'abreisen, gehen, fahren, weggehen, fortgehen; kommen', aga kᶜåɹɹåm, kåɹɹåm, χåɹåm, χåɹɹåm (< *kᶜånɹåm jne.) 'gehen, wandern, weggehen'. A.J. Joki peab verbivormi (D) χand̊ᵊɣam, χånd̊ᵊɣåm oletamisi mingiks partitsiibivormiks sufiksiga dᵊ + ɣa verbist χallam, χåɹɹåm 'gehen! [565] Tegelikult on χand̊ᵊɣam jne. siiski finiitne verbivorm, nimelt preesensi ainsuse 1. pööre preesensisufiksiga -ɣa- jne.

(486) M.A. Castrén identifitseerib kamassi keele preesensi tunnuse l,l' kestvat tegevust väljendavate derivatsioonisufiksitega mõnedes teistes sugulaskeeltes. Usutavasti olevat kamassi tunnus samasugust algupära. Vähemalt moodustatavat teiste samojeedi keelte preesens enamasti sellistе derivatsioonisufiksite abil, millest M.A. Castrén toob ära neenetsi bi,pi ja na, selkupi špa. Preesensi tunnus olevat etümoloogiliselt lähedases suguluses preesensi partitsiibi tunnusega laᵓ, läᵓ. na, nä abil moodustatud preesensivormid näivad M.A. Castréni arvates pärinevat partitsiibist. Väidetav futuurumi tunnus na,nä,da,dä, ta,tä olevat lähedases häälikulises suguluses teiste samojeedi keelte konjunktiivi tunnustega.[566] O.Donner kirjutab, et kamassi preesensi-futuurumi tunnus la,lä,l'a, l'ä

---

[565] J o k i KW, lk. 181.

[566] C a s t r é n GSS, lk. 369, 372, 374, 376-377,548.

ühendub selkupi futuurumi tunnusega ls,le,l. Mõlemad tunnused ühendab ta omakorda mõnede samojeedi keelte kontinuatiivisufiksiga ja soome-ugri keelte kontinuatiivi-või frekventatiivisufiksiga ls,le,l.[567] J. Györke järgi on vaatlusalune kamassi ajatunnus olnud varem frekventatiivisufiks, mis lähtub urasli aluskeele *l-algulisest sufiksist. Viimasest tuletab ta lõuna-samojeedi keelte raames ka kamassi keele tegeliku frekventatiivisufiksi, momentaanisufiksi ja küsimärgiliselt deverbaalsete noomenite sufiksi, selkupi keele denominaalsete noomenite sufiksi, inhoatiivi- ning momentaanisufiksi ja küsimärgiliselt deverbaalsete noomenite sufiksi.[568] T. Lehtisalo arvates on kamassi keeles l-alguline frekventatiivisufiks muutunud preesensi tunnuseks, nagu see olevat toimunud ka ugri keeltes. Sellega seoses juhib ta tähelepanu ka koibasli vormidele (Klaproth) am-ls-m 'ich esse', me-lis-m 'ich gebe'.[569] Kamassi frekventatiivisufiksi tuletab ta urasli aluskeele *l-algulisest frekventatiivisufiksist. Viimasest lähtuvaiks, peab ta lõuna-samojeedi keelte raames ka selkupi keele pluralitatiivisufiksit -(ɛ)l, -(ə̊)l ja refleksiivisufiksit -ls-,-le-,-l-.[570] A.J. Joki väidab, et kamassi keele preesensi tunnused kujutasid endast algselt verbaalnoomenite sufikseid.[571] Preesensi tunnusena esinevat sageli kamassi partitsiibi tunnus -ns jne.[572] I.N.-Sebestyén oletab kamassi keeles partitsiibi

567 O. D o n n e r , Die samojedischen Sprachen und die finnisch-ugrischen.- MSFOu LXXI, lk. 68.
568 G y ö r k e WU, lk. 35-39.
569 L e h t i s a l o PUA, lk. 176-177.
570 L e h t i s a l o PUA, lk. 175-177.
571 J o k i KW, lk. 171.
572 J o k i KW, lk. 178.

tunnust *-ls, *-lɛ, mida kasutatavat preesensi tunnusena. Need tunnused ühendab ta kamassi pratitsiibi tunnuse -lɜ jne. elemendiga -ls- jne. ning selkupi tegijanime tunnusega -l.[573] B. Serebrennikovi arvates seisneb kamassi futuurumi tunnuse erinevus preesensi tunnusest alguskonsonandi l palatalisatsiooni puudumises. Seega olevat futuurumivormid saadud preesensivormidest. Kamassi preesensi tunnuse -ls, -lɛ, -li seob ta selkupi partitsiibi tunnusega.[574]

---

[573] N.- S e b e s t y é n UUE, lk. 278-279.

[574] С е р е б р е н н и к о в OMP, lk. 89.

2.72. PRETEERITUMI TUNNUS [575]

(487) (C) -mia, -miä, -wi, -wia, -wiä, -bi, -bia, -biä, -phi, -phia, -phiä, (D) -mi, -b^{i}i̯ă, -b^{i}i̯a, -b^{i}i̯ȧ, -b^{i}i̯ȯ̆, -b^{i}i̯ɛ̆, -b^{i}i̯ɛ, -b^{i}i̯ĕ, -b^{i}i̯ĕ, -b^{i}i̯e, -b^{i}i̯ɒ̣, -bĭ̆, -bĭ, -bii̯ȧ̆, -bi, -bī, -b?, -p^{i}i̯ă, -p^{i}i̯ȯ̆, -p^{i}i̯o̯, -p^{i}i̯e, -pĭ, -pi, -pī, -p̀^{i}i̯e, -p̀ĭ, -p̀ī, -b'ȧ̆, -b'ȯ̆, -b'o̯, -b̀'ȯ̆, (K) -be, -bi, -bĭ, -bī, -bə̂, -p̀^{c}e, -p̀^{c}i, -p̀ì, -b̥ē, -b̥i, -b'à, -b'ā, -b'ȧ, -b'ǡ, b'ǡ, -b'ȩ, -b'ē, -b'ì, -B'ǡ, -B'ē, -p̀^{c}'è, -p̀^{c}'ē, -p̀^{c}'i, -p̀^{c}'ì, -p̀^{c}'i, -ṕȧ, -p̀ȧ, -p̀'e, -p̀i.

(488) Näit. (C) pha^{ɔ}/bia/m (subj. konj. ind. pret. ains. 1.p. sõnast pha^{ɔ}l'a/m 'ich schwimme'), ńebde/wi (obj. konj. ind. pret. ains.3.p. sõnast ńe^{ɔ}bl'ä/m 'ich ziehe'), (D) k̬^{c}am/b^{i}i̯a/ʌ (subj. konj. ind. pret. ains.2.p. sõnast k̬^{c}ȧʌ̆ʌȧ/m 'gehen'), k̬ŭp̆/pĭ (obj. konj. ind. pret, ains.3.p. sõnast kuɒ̆l'ĭ/m 'töten'), (K) i/be/ɪ̯ē^{ɔ} '(te) olite'(subj. konj. ind. mitm. 2.p. sõnast iźittė̯ 'olema'), be̯^{ɔ}/p̀^{c}ī '(ta) jõi' (subj. konj. ind. ains. 3.p. sõnast Bė̯ś́śittė̯ 'jooma').

(489) M.A. Castrén kirjutab, et preteeritumi tunnuse vokaal i pikeneb kaksuse 2.pöördes ie-ks, näit. Īwiegei (obj. konj. ind. pret. kaks. 2.p. sõnast Īl'i/m 'ich nehme'; vrd. näit. ains. 3.p. Ī/wi).[576] Kuid e pärineb siin tõenäoliselt hoopis pöördelõpust *-je- (* Ī/wi/jegei).[577]

(490) Preteeritumi tunnuse alguskonsonandi osas on K. Donneri transkriptsioon ja viimase kohta käivad selgitused

[575] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 376, 544,549-550, 552-557; J o k i KW, lk. 172.

[576] C a s t r é n GSS, lk. 550.

[577] Vt. l. (364) - (366), (390).

häirivalt varieeruvad. Enamasti on alguskonsonant fikseeritud palataliseerimata kujul, sageli järgneb talle $\underset{\smile}{i}$ (-$b\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$a jne.). Kuid samas võib kohata palatalisatsiooni fikseerimist (-b'i jne.). Nii võidi tegelikult hääldada, sest hääldus oli ebajärjekindel. Kuid K. Donner selgitab, et b'~$b\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$, kusjuures konsonant olevat ilmselt tõeliselt palataliseeritud; samas aga jälle, et b ei ole palataliseeritud ja tuleb kirjutada $b\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$. Peetagu silmas sedagi, et õldu kehtib ka preesensi tunnuse alguskonsonandi transkriptsiooni kohta (l'~$l\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$), liiatigi on K. Donner siin $l\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$-i parandanud ensmikul juhtudel hiljem l'-iks.[578] On siiski põhjust arvata, et K.Donneri märkimisviis $b\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$ jne. on olnud õige (nagu ka $l\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$). Pandagu tähele, et M.A. Castrénil on preteeritumi tunnuse alguskonsonant palataliseerimata, K. Donneril kord palataliseerimata, kord palataliseeritud, käesoleva töö autoril aga enamasti palataliseeritud. Võime siis rääkida alguskonsonandi palataliseerumisprotsessist. Nähtavasti on K. Donner fikseerinud selle protsessi vahe$\overset{e}{\smile}$tappi, kus esines nii palataliseerimata kui ka palataliseeritud alguskonsonant. Kui oletada, et diftonge ia, iä sisaldavad preteeritumisufiksi variandid M.A. Castrénil (-mia jne.) on lihtsufiksilist päritolu, siis on nende variantide kuju foneetiliselt ebaootuspärane. See asjaolu muudab K.Donneri $\underset{\smile}{i}$ usaldusväärsemaks: $\underset{\smile}{i}$ sobiks liitsufiksi teise komponendi alguskonsonandiks (-$b\overset{i}{\underset{\smile}{i}}$a jne.). M.A. Castréni transkriptsioon on küllaltki ebatäpne. Seepärast on põhjust oletada, et tema ajal hääldati -mija

---

[578] J o k i KW, lk. 125, 171-172; vt.ka l. (480).

jne. (pro -mia jne.). Seega on kamassi preteeritumisufiksis nähtavasti toimunud areng (C) *-mija jne. > (D) -b^{i}iă jne. >(D) -b'ă jne., (K) -b'à jne. Sellisel juhul on preteeritumisufiksi variandid M.A. Castrénil, mis sisaldavad komponenti *-ja, *-jä (-mia jne.), ilmselt liitsed. Kamassi preteeritumisufiksi vokaalide varieeruvuse on esile kutsunud häälikuline naabrus, vokaalharmoonia ja hääldusе ebajärjekindlus. Tuleb silmas pidada sedagi, et preteeritumisufiks -mia jne. ja preesensi- ning futuurumisufiks -l jne. on kindlasti mõnel määral vastastikku sarnastunud.

(491) A.J. Joki arvates on kamassi keeles olemas veel vana preteeritumisufiks za, zɛ, mis ei esine küll enam ajatunnusena, vaid M.A. Castrénil konjunktiivi korral kasutatavas sõnas izä ja K.Donneril konjunktiivi tunnuse teise komponendina zɛ ning partitsiibi tunnuse -biza jne. teise komponendina za, zɛ. Kõikidel juhtudel olevat tegemist verbi i- 'sein' preteeritumiga. [579] Näit. (C) iᵓbö/nä/m izä (subj. konj. konjunkt. ains. 1.p. sõnast iᵓbü/m 'ich liege'; konjunkt. tunnus -nä- + izä), (D) iᵓbē/nɛ̆/m-/zɛ̆ (sama vorm sõnast ĭᵓb̂ə/m 'liegen'; konjunkt. tunnus -nɛ̆...zɛ̆), χam/biza 'nachdem er gegangen war' (part. sõnast χåλλå/m 'gehen, wandern, weggehen ').Umbes samal seisukohal oli juba ka T. Lehtisalo, kes kirjutas, et sõna (C) izä on vist preteeritumivorm abiverbist i- 'sein'.[580] P.Hajdú järgi on kamassi konjunktiivitunnuse teine komponent

[579] J o k i KW, lk. 170,172, 176.

[580] L e h t i s a l o PUA, lk. 241.

K. Donneril mineviku tunnus.[581] Kuid on vähe tõenäoline, et mingi vana preteeritumisufiks oleks säilinud üksnes abiverbi i- 'olema' korral ja et selle abiverbi preteeritumivormi või üldse mingit preteeritumisufiksit kasutatakse konjunktiivi moodustamiseks.[582]

(492) M.A. Castrén identifitseeris kamassi preteeritumi tunnuse selle keele partitsiibi tunnusega wi, mida ta nimetas preteeritumi gerundiumi tunnuseks, samuti teiste samojeedi keelte mõnede sufiksitega, mida ta nimetas nominsaltunnusteks: nee wy (my), een bi, nga fi. Ta arvas, et kamassi preteeritumi tunnuse i pikeneb ainsuse 1.ja 2. pöördes ia-ks, näit. I/wia/m (obj. konj. ind. pret. ains. 1.p. sõnast Il'i/m 'ich nehme'; vrd. näit. ains. 3.p. I/wi).[583] J. Györke tuletas vastlusaluse kamassi tunnuse uraali aluskeele *p- ~ *β-algulisest sufiksist. Lõuna-samojeedi keelte rasmes peab ta viimasest lähtuvaiks ka kamassi keele denominsalsete noomenite sufiksi -zewi teist komponenti -wi, samuti selkupi keele frekventatiivisufiksit, preesensi tunnust ning preteeritumi tunnust [584] ja deverbaalsete noomenite sufiksit.[585] A.J. Joki on seisukohal, et kamassi keele preteeritum lähtub verbaalnoomenist. Ta ühendab selle ajatunnuse etümoloogiliselt kamassi partitsiibi tunnusega -βi, -bi, -bI, -b? (= A.J. Jokil II gerundiumi tunnus -bi,-bI, -b? ja V partitsiibi tunnus -βi, -bi).[586] B. Serebrennikovi arvates

581 H a j d ú BUNy, lk. 137-138.
582 Sufiksi -za jne. päritolu kohta vt. lähemalt l.(421).
583 C a s t r é n GSS, lk. 372, 376, 544, 550.
584 Tegelikult preteeritumi partitsiibi tunnus.
585 G y ö r k e WU, lk. 19-22.
586 J o k i KW, lk. 172,176, 179.

pärineb vaatlusalune kamassi ajatunnus verbaalnoomenist -wi, -bi.[587]

(493) Kamassi keele ajatunnuste koondnäitena toodagu kahe verbi aegade süsteem: (C) thangrl'a/m 'ich ruhe' ja (D) nerēl$^{i}_{\smile}$ie/m 'erschreckt werden'.

	Preesens-futuurum	Preesens
sins.1.is.	thangr/l'a/m	nerē/l$^{i}_{\smile}$ie/m
	Preteeritum	
sins.1.is.	thangr/bia/m	nerē/b$^{i}_{\smile}$ie/m
		Futuurum
sins.1.is.		nerē/ʌŋ/m

(494) Teiste sajasani-samojeedi keelte ainestikus on verbi finiitsed vormid leidnud fikseerimist usutavasti ainult indikatiivi preesensi või preesensi -futuurumi kujul. Muude aegade ning kõneviiside võrdlusandmete puudumine, samuti keeleainestiku üldine napp us lubavad preesensi või preesensi-futuurumi tunnuseid välja eraldada vaid oletamisi. Need oletatavad tunnused on -ga, -go, -nga, -ŋae; -ma, -my, -ba; -la, -lis, -l'a, -l'e; -na, -ni; -ja; -b'a, näit. koi (Klaproth) kanda/ga/m 'ich gehe', tymna/my/m 'Ich weiʃs', konol-/la/m 'ich schlafe', me/lia/m 'Ich gebe', (Spasski) Канда/га/мъ 'Иду', пым/ля/мъ 'боюся, опасаюся', ку/ба/мъ 'вижу', mot (Klaproth) tenym/ga/m 'Ich weiʃs', Chabaŋer/na/m 'Helfe, ich', omd'/ja/m 'Ich sammle', D+iakty/ŋae/m

[587] С е р е б р е н н и к о в ОЛР, Ік. 109.

'Begegne, ich', (Spasski) тенэ/га/мъ 'думаю', телер/ны/м 'ворую', ми/я/мъ 'даю'. Kuid mõned oletatsvatest preesensi või preesensi-futuurumi tunnustest võivad tegelikult olla hoopis könevііside tunnused või derivatsioonisufiksid. Ajatunnused -lis, -l'a, -l'e ja -b'a on usutavasti liitsufiksilist päritolu, olles sel juhul tagasiviidavad vastavalt kujule *-lV/j(V) ja *-bV/j(V).

(495) Selkupi keeles esinevad eri grammatilised ajad enamasti üksnes indikatiivi korral, kuid sageli ka konjunktiivi korral. Eristatakse kolme aega: preesens-futuurum -preteeritum, futuurum ja preteeritum. Järgnevalt esitatagu ülevaade selkupi ajatunnustest.[588]

(496) Preesensi-futuurumi-preteeritumi tunnuseks on (C) -n, -gă, -ga, -go, -ge, -gɒ, -nga, -ngä, -nge, -ns, -nu, -nɛ, -nê, -ne, -nî, -nɒ, (P) -ŋa, -ŋȧ, -ŋe, -ŋi, -na, -nȧ, -ne, -nî, -ja, (L) -ŋa, -ŋŏȧ, -ŋi, -na. Näit. (C) ee/gă/li (ind. prees.-fut. -pret. ksks. 2. p. sõnast "olemg"), kɐn/na (subj. konj. ind. prees.-fut. -pret. ains. 3.p. sõnast kɐnGo 'умти') ', (L) ē/ŋi/mit (ind. prees.-fut. -pret. mitm. 1.p. sõnast ēko ' быть, sein').

(497) Häälikuseaduslikult on mõeldav, et tunnuse eri kujud on vaid foneetilised variandid. Ootuspäraselt tähistab ng M.A. Castrénil siin ŋ-i[589] selkupi keelele on aga omane häälikuvaheldus g~ŋ.[590] n-algulised variandid esinevad

---

588 L e h t i s a l o SS, lk. 196-235, 332-334; P r o k o f j e w MEOS, lk. 441-444; П р о к о ф ь е в СГ, lк. 65-66, 68-69, 71-76.

589 Vt. L e h t i s a l o SS, lk. 7.

590 C a s t r é n GSS, lk. 98; П р о к о ф ь е в СГ, lк. 23-24.

ainult konsonantide järel, olles tõenäoliselt muutuse ŋ>n tulemuseks; näit. (P) amir/nə/ki (subj. konj. ind. prees.-fut.-pret. kaks. 3.p. sõnast amirgo 'кумать'). Üksikkonsonandiline variant -n on usutavasti minetanud oma algse vokaali. Variant -jə lähtub nähtavasti variandist -ŋə, esinedes G. Prokofjewi andmetel vaid individuaalses häälduses; vrd. näit. (P) ti/ŋə ~ ti/jə (ind. prees.-fut. --pret. ains. 3.p. sõnast tikko 'сесть (в ветку, на нарту)'). 591

(498) Selkupi keele futuurumi tunnused on järgmised (punktiir tähistab tunnuse kahe komponendi vahel paiknevat pöördelõppu):

(C) -l, -la, -lo, -lu, -lä, -lö, -ly, -lĕ, -le, -lea, -leä, (P) -lä, -le, -li,

(C) -la...s, -la...si, -la...zi, -lo...si, -lo...zi, -lä...s, -lä...sə, -lä...se, -ly...zi, -ly...zy, -lê...si, -lĕ...se, -le...s, -le...sä, -le...sə, -le...se, -le...si, -le...ze, -le...zi, -lea...si, -leä...se, -li...si, -lɒ...se, -lês, (P) -lä...sä, -le...sä, -li...sä,

(P) -sä,

(L) -nta, -ntə, -ntŏə, -nti. Näit. (C) čáde/lĕ/be (ind. fut. ains. 1.p. sõnast čada/p 'ich zündete an, (зажег), клал, расклал огонь'), tjasčembe/le/p/s (sama vorm sõnast tjasčemba/m 'я зажег, топится'; fut. tunn. -le...s), (P) ammälit/sä (obj. konj. konjunkt. fut. mitm. 2.p. sõnast amgo 'есть'), (L) ile·/nta

591 П р о к о ф ь е в СГ, Iк. 65, vrd. ka lk. 24.

(ind. fut. ains. 3.p. sõnast Īla/k 'ich lebe'). Tavaliselt tähistab tunnus -la...s jne. kaugemat tulevikku kui tunnus -l jne., vrd. näit. (C) tjaadaku/le/u 'jag skall nu bränna' ja tjaadaku/le/p/si 'jag skall efteråt bränna' (ind. fut. ains. 1.p. sõnast tjaadakua/u 'я затопливал'). [592]
G. Prokofjew vaatles tunnuse -la...s jne. esimest komponenti iseseisva futuurumi tunnusena, teist nimetas aga partikliks.[593] Ilmselt ongi selle tunnuse esimene komponent identne tunnusega -l jne., teine aga tunnusega -sä. Mõlema tunnuse ja neile vastavate komponentide eri kujud on kõigest foneetilised variandid, kusjuures üksikkonsonandiline variant -l on tõenäoliselt minetanud oma algse vokaali. Ka tunnuse -nta jne. eri kujud on vaid foneetilised variandid. Tunnuse alguskonsonant n on võinud ühte sulada eelneva n-iga: (L) pintam (< *pin/nta/m) 'я положу после ' (pimna/m 'я (сейчас) положу , ich lege (jetzt)'). Tunnuse -la-...s jne. teine komponent ja tunnus -sä on ilmselt hilist päritolu, mida tõendab nende paiknemine pöördelõppude järel.

(499) Selkupi preteeritumi tunnuseks on (C) -s, -sà, -sa, -saa, -so, -su, -sä, -sə, -sê, -se, -sî, -si, -za, -ha, -hu, -hä, -he, -hî, -hi, (P) -sa, -så, -se, -sî, -ša, (L) -sa, -sà, -sŏà, -sō. Näit. (C) i/sa/m (ind. pret. ains. 1.p. sõnast iiga/m 'я взял '), (P) ǝl'či/sî/lij (subj. konj. ind. pret. kaks. 2.p. sõnast āl'čiko 'упасть '), (L) Īli/sà (ind. pret. ains. 3.p. sõnast Īla/k 'ich lebe').

[592] Vt. ka Прокофьев СГ, Iк. 69.

[593] Prokofjew MEOS, lk. 444; Прокофьев СГ, Iк. 68-69.

Tunnuse eri kujud on foneetilised variandid. Märgitagu eriti, et selkupi keelele on omane häälikuvaheldus s~h.[594]

(500) Aegu võib selkupi keeles eristada ka aspektisufiksite abil, näit. (P) mē/mmi̊nDi̊/ti̊ (obj. konj. ind. pret. ains. 3.p. sõnast mēko ' сделать '; duratiivisuf. -mmi̊nDi̊-).

(501) Futuurumisufiksi (L) -nta, -nta, -ntŏà, -nti̯ olemasolu selkupi keeles muudab usutavamaks M.A. Castréni väite, mille kohaselt tema ajal oli kamassi keeles olemas futuurumisufiks na, nä, da, dä, ta, tä (kuigi tal puuduvad näited selle sufiksi abil moodustatud futuurumivormide kohta). Nimelt oleks väidetav kamassi futuurumisufiks hõlpsasti ühendatav selkupi futuurumisufiksiga.[595]

(502) Järgnevalt võrdleme kamassi ajatunnuseid teiste lõuna-samojeedi keelte ajatunnustega. Selleks esitame kamassi ja selkupi ajatunnused kõigepealt skematiseeritult.

KAMASSI	SELKUPI
Preesens ja futuurum	Preesens-futuurum-preteeritum
ɟV, gV	gV, ŋV, nV, ɟV
mV	Futuurum
l(V), l^{i}jV, l'V	lV
Futuurum	lV...s(ë), lV...zë
? nV, dV, tV	sä
Preteeritum	nt8
mi, βi, bi, pi,	Preteeritum
b^{i}jV, p^{i}jV, b'V, p'V	s(V), za, hV

594 C a s t r é n GSS, lk.99

595 Vt. l. (418).

(503) Kamassi preesensisufiks -ɣV, -gV on tõenäoliselt ühist päritolu teiste sajaani-samojeedi keelte oletatava preesensi (-futuurumi)sufiksiga -gə, -gə, -ŋgə, -ŋəe ja selkupi preesensi-futuurumi-preteeritumisufiksiga -gV, -ŋV, -nV, -jV. T. Lehtisalo häib oletavat, et vaatlusalune kamassi preesensisufiks põlvneb samojeedi aluskeele ŋ-algulisest deverbaalsete noomenite derivatsioonisufiksist, viimane aga omakorda urasali aluskeele *ŋ-algulisest deverbaalsete noomenite derivatsioonisufiksist. (Kuid näitevormides (C) miŋäm 'iche gehe'[596], miŋei 'er mag gehen' esineva ŋ-i rekonstrueerib ta üllatuslikult nii: -ŋ- < *-ŋk- < *-nk-, vrd. minä 'gehe!'.). Samasugust päritolu on T.Lehtisalo arvates ka motori -ŋəe- vormis (Klaproth) džisktyŋaem 'ich begegne', taigi -ŋgə- vormis (Adelung) dschárangam 'lacrymo'; selkupi preesensi-futuurumi-preteeritumisufiks (C) -ŋə-, -gə-, -ggə-, -ə-, neenetsi preesensi-(futuurumi-) preteeritumisufiks (C) -ŋə, -ŋə̄, (L) -ŋə̄, -ŋɔ, -ŋɔ, -ȵɔ, -ȵɔ jne. ja eenetsi preteeritumisufiks (C) -ŋə, -ŋə̄, -ŋe.[597] Kuid pöördume tagasi lõuna-samojeedi keelte andmete juurde. Vaatlusalust kamassi preesensisufiksit kasutatakse vaid üksikutes sõnades. Seevastu on selkupi -gV, -ŋV, -nV, -jV laia profiiliga ning levinud ajatunnus. Osutatagu, et kamassi keeles kasutatakse partitsiibisufiksit -ɣə, -gV, mis selkupi keeles aga puudub või esineb vaid rudimentaarselt.[598] Oleks tegemist nagu mingi taasekasaluga. Vaatlusalustel

---

[596] Peab olema 'ich gehe'.

[597] L e h t i s a l o PUA, lk. 142--145.

[598] Vt. l. (591), (628).

lõuna-samojeedi keelte ajatunnustel on etümoloogilised vasted ka põhja-samojeedi keelte ajatunnuste seas. Viimased on esile toonud T. Lehtisalo (vt. veidi eespool), näit. nee (L) χ̮ūnnīŋ̆/ŋā/δm̓ 'ich dusle', een (C) fu/ŋa 'er legte'. Seetõttu on mõeldav, et kamassi keele vaatlusalune ajatunnus koos teiste lõuna-samojeedi keelte vaatlusaluste ajatunnustega lähtub lõuna-samojeedi aluskeele preesensi-futuurumi-preteeritumisufiksist *ŋV ~ *gV. Viimase lähteks võis olla lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiks *ŋV ~ *gV.[599] Arvestama peab siiski ka võimalusega, et lõuna-samojeedi aluskeeles polnudki ajatunnust *ŋV ~ *gV, vaid ainult partitsiibisufiks *ŋV ~ *gV.

(504) Kamassi preesensisufiks -mV on tõenäoliselt ühist päritolu teiste sajaani-samojeedi keelte oletatava preesensi (-futuurumi)sufiksiga -ma, -my, -ba. Samuti nagu kamassi preesensisufiksit -γV, -gV, kasutatakse ka preesensisufiksit -mV väga harva. Usutavasti on -mV partitsipiaalset päritolu, lähtudes samadest allikatest kui kamassi partitsiibisufiks -ma, nimelt lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *m8 ja *mb8 ~ *b8 ~ *p8.[600] Viimased on selkupi keeles jäänudki üksnes partitsiibisufiksiteks.

(505) Kamassi preesensi- ja futuurumisufiksi -l(V), -l^{i}jV, -l'V variandi -l(V) puhul, nagu eespool nägime, pole kahtlust, et see pärineb lihtsufiksist. See variant on ühist päritolu teiste sajaani-samojeedi keelte oletatava preesensi(-futuurumi)sufiksi -la, -lia, l'a, -l'e variandiga -la ning selkupi

---

599 Vt. l. (470), (628), (635).

600 Vt. l. (629), (635).

futuurumisufiksiga -l(V) ja liitse futuurumisufiksi -lV - ...s(s̈), -lV...zs̈ komponendiga -lV-, põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *lV(~*l).[601] Vastlusaluse kamassi ajatunnuse variandid -l$^{i}_{j}$V > -l'V on aga ühist päritolu vastavate sajaani-samojeedi variantidega -lis>-l'a, -l'e ja nende korral on mõeldav oletus, et nad lähtuvad sajaani-samojeedi aluskeele liitsest ajatunnusest *-l(V)jV. Viimase esikomponent *-l(V)- on sel juhul identne vastlusaluse kamassi ajatunnuse variandiga -l(V). Tähelepanu pöörab endale asjaolu, et f u t u u r u m i ersaldisel väljendamisel kamassi keeles eelistatakse vastlusaluse kamassi ajatunnuse lihtsufiksilist varianti -l(V) ja et viimase selkupi vaste -l(V) võib selkupi keeles olla ainult f u t u u r u m i tunnuseks või selle komponendiks. See kamassi ja selkupi keele sarnasusjoon tuleneb ehk lõuna-samojeedi aluskeele ajatunnuse *lV (~*l) mingist funktsionaalsest iseärasusest. Kõik need asjaolud viitavad võimalusele, et sajaani-samojeedi aluskeeles oli preesensi tunnuseks *-l(V)jV ja futuurumi tunnuseks *-l(V) , mis hiljem segunesid.

(506) Kamassi preteeritumisufiksi -mi, -βi, -bi, -pi, -b$^{i}_{j}$V, -p$^{i}_{j}$V, -b'V, -ṕV variandid -b$^{i}_{j}$V, -p$^{i}_{j}$V > -b'V, -ṕV on ehk ühist algupära teiste sajaani-samojeedi keelte oletatava preesensi(-futuurumi)sufiksiga -b'a, põlvnedes sajaani-samojeedi aluskeele liitsest ajatunnusest *-m(i)jV ~*-β(i)jV ~*-b(i)jV ~*-p(i)jV. Kamassi preteeritumisufiksi variandid -mi, -βi, -bi, -pi lähtuvad tõenäoliselt lõuna-

[601] Vt. l. (621), (635).

-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *mVjV (~*mVj ~*mjV) ~ *βVjV (~*βVj ~ *βjV) ~ *bVjV (~*bVj ~ *bjV) ~ *pVjV (~*pVj ~ *pjV)[602], mis andis sajasni-samojeedi aluskeeles *-mi ~ *-βi ~ *-bi ~ *-pi. Sajasni-samojeedi aluskeeles võis preteeritumi tunnuseks olla *-mi ~ *-βi ~ *-bi ~ *-pi, samal ajal kui *-m(i)jV ~ *-β(i)jV ~ *-b(i)jV ~ *-p(i)jV võis olla hoopis preesensi tunnuseks. Peetagu silmas, et lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiks *mVjV jne. ei eristanud nähtavasti sega.[603]

(507) Seega võib sajasni-samojeedi aluskeeles kujutleda sellist ajatunnuste süsteemi: preesensi *-l(V)jV ja *-m(i)jV jne., futuurumi *-l(V), preteeritumi *-mi jne. Sellisel juhul tähistas preesensit õieti komponent *-jV. Hiljem võisid need ajatunnused seguneda.

(508) Kuid võib kujutleda ka teist võimalust. Teatavasti võib komponent *-jV esineda nii kamassi preesensi- ja futuurumisufiksis kui ka preteeritumisufiksis. Toome näiteks kamassi verbi (D) nerēl$^{i}_{\frown}$ie/m 'erschreckt werden' ajavormid:

		Preesens
sins.	1.is.	nerē/l$^{i}_{\frown}$ie/m 'ich werde erschreckt'
	2.is.	nerē/l$^{i}_{\frown}$ie/ɲ
	3.is.	nerē/l$^{i}_{\frown}$ie
ksks.	1.is.	nerē/l/b$^{ɯ}_{\frown}$i ~ nerē/lé/b$^{ɯ}_{\frown}$i
	2.is.	nerē/l/ɲ$^{ɯ}_{\frown}$i ~ nerē/l'e/ɲ$^{ɯ}_{\frown}$i
	3.is.	nerē/l/g$^{ɯ}_{\frown}$i ~ nerē/l'ē/g$^{ɯ}_{\frown}$i
mitm.	1.is.	nerē/l/bɛ$^{\supset}$

[602] Vt. l. (622), (635).

[603] Vt. l. (622).

2.is. nerē/l/lɛ˺

3.is. nerē/l'ē/lɛ˺ [604]

Preteeritum

sins.1.is. nerē/b^{i}i̯e/m 'ich wurde erschreckt, ich bin od. war erschreckt worden'

2.is. nerē/b^{i}i̯e/ʌ

3.is. nerē/b^{i}i̯e ~ nerē/bi

kaks. 1.is. nerē/bī/b^{ɯ}i̯

2.is. nerē/bī/ʌ^{ɯ}i̯

3.is. nerē/bī/g ʔ i̯

mitm.1.is. nerē/bī/bɛ˺

2.is. nerē/bī/lɛ˺

3.is. nerē/bī/dɛ˺; nɛrē/bi/˺i˺

Futuurum

sins.1.is. nerē/ʌɣ̥/m 'ich werde erschreckt werden'

2.is. nerē/ʌɣ̥/ʌ

3.is. nerē/ʌɣ̥

kaks.1.is. nerē/ʌ/b^{ɯ}i̯

mitm.1.is. nerē/ʌ/bɛ˺

Esitatud näiteparadigmas näeme komponendi *-jV väga varieeruvat esinemist. Eespool oli juba mainitud, et kamassi preesensi- ja futuurumisufiks ning preteeritumisufiks on võinud vastastikku sarnastuda, seda ka komponendi *-jV kasutamise osas. Seetõttu on mõeldav, et *-jV võis algselt liituda ka ainult ühele nendest ajatunnustest.

(509)Igal juhul on ootuspärane, et kamassi keele ja teiste sajaani-samojeedi keelte ajatunnuste komponent *-jV

---

[604] Peaks olema -/i̯ɛ˺ või -/dɛ˺, vrd. preteeritumi mitmuse 3.pööre.

põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *jV (~*j).[605] Pole mingeid jälgi, mis osutaksid, et viimane on lõuna-samojeedi keeltes kunagi funktsioneerinud iseseisva ajatunnusena. Sellest aga järeldub, et sajaani-samojeedi keelte ajatunnuste komponendid, millele järgneb komponent *-jV, ei saanud olla komponendi *-jV liitumise ajal ajatunnused, sest partitsiibisufiks ei saanud liituda ajatunnustele. Küll võis see partitsiibisufiks liituda aga teistele partitsiibisufiksitele. See tähendab, et kui komponent *-jV pole kandunud sajaani-samojeedi ajatunnuse *-l(V)jV koosseisu sajaani-samojeedi ajatunnuse *-m(i)jV koosseisust analoogia põhjal, vaid on liitunud vahetult komponendile *-l(V)- , siis pidi komponent *-l(V) olema komponendi *-jV liitumise ajal veel partitsiibisufiks. Seega pidid ajatunnused -*l(V)jV ja * -m(i)jV jne. olema veel sajaani-samojeedi aluskeeles liitsed partitsiibisufiksid. Need asjaolud kõnelevad selle kasuks, et lõuna-samojeedi aluskeeles polnud veel ajatunnust *lV(~*l), vaid ainult partitsiibisufiks *lV (~*l).

(510) Kui kamassi keeles kasutati kunagi futuurumisufiksit -nV, -dV, -tV, siis oli see tõenäoliselt ühist päritolu selkupi keele vähekasutatava futuurumisufiksiga -nt8 ja põlvnes lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ndV ~ *dV ~ *tV.[606]

---

[605] Vt. l. (626), (635).

[606] Vt. l.(624), (635).

2.8. KAMASSI KEELE AJATUNNUSTE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(511) Antagu alljärgnevalt ülevaade kamassi keele ajatunnuste oletatavatest suhetest lõuna-samojeedi aluskeele sufiksitega. Kamassi preesensisufiks -ŋV, -gV lähtub tõenäoliselt lõuna-samojeedi aluskeele preesensi-futuurumi-preteeritumisufiksist *ŋV ~ *gV, viimane ehk omakorda lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV ~ *gV. Kuid on mõeldav ka lähtumine vahetult lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV ~ *gV. Kamassi preesensisufiks -mV põlvneb tõenäoliselt lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *m8 ja *mb8 ~ *b8 ~ *p8. Kamassi preesensi- ja futuurumisufiksi -l(V), -l^{i}jV, -l'V variant -l(V) ja variantide -l^{i}jV -l'V esimene komponent *-l(V) lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *lV (~ *l). Variantide -l^{i}jV > -l'V teine komponent *-jV tuleneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *jV (~ *j). Kamassi preteeritumisufiksi -mi, -βi, -bi, -pi, -b^{i}jV, -p^{i}jV, -b'V, -p'V variandid -mi, -βi, -bi, -pi ja variantide -l^{i}jV, -p^{i}jV > -l'V, -p'V esimene komponent *-bi, -*pi lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *mVjV (~ *mVj ~ *mjV) ~ *βVjV (~ *βVj ~ *βjV) ~ *bVjV (~ *bVj ~ *bjV) ~ *pVjV (~ *pVj ~ *pjV). Variantide -b^{i}jV, -p^{i}jV > -b'V, -p'V teine komponent *-jV tuleneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *jV (~ *j). Kui kamassi keeles oli kunagi futuurumisufiks -nV, -dV, -tV, siis põlvnes see lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ndV ~ *dV ~ *tV.

(512) Põhja-samojeedi keelte ajatunnuste hulgas leiduvad etümoloogilised vasted ainult lõuna-samojeedi aluskeele võimalikule preesensi-futuurumi-preteeritumisufiksile *ŋV ~ *gV, näit. nee (L) maδæŋ̆/ŋa/hɒ̥ə̂ᵓᵓᵊ 'sie schnitten durch (dual)'.

Seepärast on mõeldav, et samojeedi aluskeeles võis olla vähemalt üks ajatunnus, mille kujuks oli *ŋV või *ŋkV.[607]

(513) Ainult üksikud autorid on oletanud, et uraali aluskeeles oli olemas *k-aineseline preesensisufiks.[608] Mitmed autorid on seisukohal, et uraali aluskeele tundis *ś- või *s- aineselise sufiksiga preteerituni.[609] Rohkesti mitmesuguseid seisukohti on k-aineseliste preesensisufiksite ja i-ning s-aineseliste preteeritumisufiksite esinemise ja päritolu kohta soome-ugri keeltes.[610]

---

[607] Vt. C o l l i n d e r GGUL, lk. 125-126, 131-132; P a a s o n e n BFSL, lk. 25-36; S e t ä l ä AUAS, lk. 21-22, 27-29, 85-88.

[608] Vt. eriti C o l l i n d e r CGUL, lk.246, 303-307; Б. С е р е б р е н н и к о в , О количестве глагольных времен в протоуральском языке. - CSIF, lk. 490-493; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, Iк. 85-87.

[609] Vt. eelmine viide; A n g e r e UJF, lk. 102-113; J. E r d ő d i , Zur Frage der Herkunft der Präteritum--Suffixe in den uralischen Sprachen. - CIF, lk.69; H a j d ú BUNy, lk. 72-73, 138-140.

[610] Vt. näit. G y . D e ć s y , Einführung in die finnisch -ugrische Sprachwissenschaft, lk. 19 ; J. E r d ő d i , Zur Frage der Herkunft der Präteritum-Suffixe; G y ö r k e SzIAK; H a j d ú BUNy, lk.72-73, 138-140; H a k u l i n e n SKRK, lk.203-205; I t k o n e n SUKH, lk.80; G y . L a z i c z i u s , A. finnugor idők kialakulásának kérdéséhez. - MNy 29, lk.18-25; P. R a v i l a , Om konjugationens uppkommst; S e t ä l ä GTM, lk.4--109, 166-174; Szinnyei FUS, lk. 138-144; С е р е б р е н н и к о в ОЛР, Iк. 80-I09.

(514) Samojeedi keelte andmed räägivad selget keelt sellest, et samojeedi aluskeeles võis olla vaid üks ajatunnus - *ŋV või *ŋkV -, mille ajaline funktsioon pole päris selge. On vähe tõenäoline, et see ajatunnus oleks ühist päritolu soome-ugri keelte k-aineseliste preesensisufiksitega või et ta põlvneks mingist ursali aluskeele ajatunnusest. Pigem tuleneb ta samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV või *ŋkV.[611] Käesoleva töö autori arvates nähtub J. Angere samojeedi keelte preteeritumi käsitlusest[612] selgesti, et samojeedi aluskeeles ei saanud olla mingit preteeritumisufiksit. Samojeedi keelte ś-, s- aineselised preteeritumisufiksid põlvnevad pigem samuti samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist.[613]

(515) Lõppkokkuvõttes võib seega tõdeda, et tõenäoliselt põlvnevad kõik kamassi keele ajatunnused lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest. Ainult preesensisufiksi -ŋV, -gV puhul on mõeldav, et ta lähtub lõuna-samojeedi aluskeele ajatunnusest, see aga omakorda lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist või samojeedi aluskeele ajatunnusest. Viimase lähteks oleks samojeedi aluskeele partitsiibisufiks.

---

611 Vt. l. (628), (635).

612 A n g e r e UJF, lk. 102-113.

613 Vt. l. (623), (635).

2.9. NEGATSIOONIVORMI TUNNUS [614]

(516) (C,D) -ˀ, (K) -ˀˀ.

(517) Kamassi keele eitav kõne moodustati algselt eitava abiverbi abil, kusjuures pöördus see abiverb, eitatav põhiverb seisis aga erilises muutumatus negatsioonivormis. Viimase tunnuseks oli larüngaalklusiil. Näit. (D) tᶜăn ɛ̆ʌʌᵊ šŭ/ˀ 'du t r i t t s t nicht e i n', dʔ ɛ̆ʌ̀ šŭ/ˀ 'er t r i t t nicht e i n', (K) èm̀ kᶜ a n ā /ˀˀ '(ma) ei lähe.' Hiljem on see eitava kõne algne moodustamisviis järk-järgult taandunud, kõrvaldades käibelt ka negatsioonivormi. Näit. (K) mə̂ṅ ēi temnèm̀ 'ma ei tea', tᶜɒn èi temnèr̃ 'sa ei tea'. [616]

(518) Vaatlusalune tunnus liitub verbi tüvele, seejuures kahrtüveliste verbide korral alati vokaaltüvele. Näit. (C) üzä/ˀ (sõnast üzülä/m 'ich falle'), kadara/ˀ (sõnast kadar/l'a/m 'ich hüte'), (D) nere/ˀ (sõnast nerēl^{i}ie/m 'ich werde erschreckt'), bă^{ɔb}dă/ˀ (sõnast ba^{ɔl}/l'ĭ/m 'werfen'), (K) amā/ˀˀ (sõnast am/ńa/m '(ma) söön'), kᶜanā/ˀˀ (sõnast kᶜan/zittė 'minema').

(519) Selkupi keeles on eitava kõne algne moodustamisviis täielikult taandunud ja seetõttu pole sellest keelest fikseeritud negatsioonivormi tunnust. Näit. (C) as isang 'я не взял', (P) äsämi̊ ašša tinDa 'отец мой не придет'. [617] Seevastu põhja-samojeedi keeltes

[614] Vt. ka. C a s t r é n GSS, lk.380,575-576; J o k i KW, lk. 165.

[615] Vrd. sm minä en t u l e / ', sinä et t u l e / ', hän ei t u l e / '.

[616] Kamassi keele eitava kõne kohta vt. lähemalt K ü n n a p KKEK.

[617] L e h t i s a l o SS, lk.227, 334; П р о к о ф ь е в СГ, lk.78,95; vrd.ka C o l l i n d e r CGUL, lk.247.

kasutatakse samasugust eitava kõne moodustamisviisi nagu algselt kamassi keeleski, kusjuures negatsioonivormi tunnuseks on mittenasaliseeruv larüngaalklusiil. Näit. nee (T) нидм' харва/'' 'я не хочу', нин харва/'' 'ты не хочешь', ни харва/'' 'он не хочет, она не хочет', een (T) ней' нэр/'' 'я не встал', nga (P) mona nindem matu/' 'я не отрезал', tona ńindeŋ matu/' 'ты не отрезал', sete ńinte matu/' 'он не отрезал'.[618]

(520) Kuid samojeedi keelte andmed üksi ei luba otsustada selle üle, millisest konsonandist on negatsioonivormi tunnusena kasutatav larüngaalklusiil saadud.

---

618 Castrén GSS, lk. 380; Терещенко КГО, lk. 908-909; Терещенко МИЯН, lk. 72-75; ФУСЯ, lk. 432,452; ЯПНС, lk. 44-45, 73,90; vrd. ka А.Щербакова, Формы отрицания в ненецком языке. - Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института им. А.И. Герцена 101, lk. 181-231.

2.10. KAMASSI KEELE NEGATSIOONIVORMI TUNNUSE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(521) Tavaliselt ollakse seisukohal, et uraali keelte eitav kõne moodustati algselt erilise eitava abiverbi abil, kusjuures muutus see abiverb, eitatav põhiverb seisis aga muutumatus eitavas vormis. Verbi negatsioonivormi tunnuse päritolu küsimus liitub väga tihedalt imperatiivi tunnuse päritolu küsimusega. On igati tõenäoline, et nii nagu näiteks eesti imperatiivivorm tule! (< *tule/ki) polnud algselt midagi muud kui deverbaalne noomen tulek, nii ka negatsioonivorm tule (<* tule/k); ei tule polnud algselt midagi muud kui sama deverbaalne noomen tulek. Seega kehtib uraali keelte negatsioonivormi tunnuse päritolu selgitamisel üldjoontes sama arutluskäik, mis k-aineselise imperatiivitunnuse selgitamiselgi.[619]

(522) Käesoleva töö autor peab tõenäoliseks, et nii samojeedi kui ka soome-ugri keelte negatsioonivormi tunnused lähtuvad uraali aluskeele partitsiibisufiksist *kV, kusjuures pole võimatu, et viimasel oli juba uraali aluskeeles negatsioonivormi tunnuse funktsioon. Usutavasti oli samojeedi aluskeeles olemas negatsioonivormi tunnus *kV, mis andis lõuna-samojeedi aluskeeles negatsioonivormi tunnuse *k (~*kV). Viimane tegi kamassi keeles läbi häälikuseadusliku muutuse *-k> -ˀ.[620]

---

[619] Vt. l. (446), (450)- (453), (459), (466), (468); H a k u l i n e n SKRK, lk. 209-210; M. K e r t é s z , Zur Frage der finnisch -ugrischen Verneinung.- MSFOu LXVII, lk. 190-199; S e t ä l ä GTM, lk.28-77, 167, 182.

[620] H a j d ú SJ, lk. 255,271; J o k i LS, lk.77, 380-381.

(523) Seega on mõeldav, et kamassi keele negatsioonivormi tunnus võib põlvneda juba urasali aluskeele negatsioonivormi tunnusest *kV.

(524) Kamassi ja selkupi keele eitava kõne algse moodustusviisi taandumise põhjusteks on eelkõige võõraste keelte - algul türgi-tatari keelte, hiljem aga eriti vene keele -mõju.[621]

---

621 Vrd. G. J. R a m s t e d t , Die Verneinung in den altaischen Sprachen. Eine semasiologische Studie.- MSFOu LII, lk. 196-215; T s u l i STUL, lk. 172.

2.11. INFINITIIVI TUNNUS [622]

(525) (C) -set, -sit, -zet, -zit, (D) -zɛ̆t, -zę̆t, -zet, -zĭt, -zit, -z^{ʔ}t, -zɔt, -z^{ʔ}t, -zɤt, -z^{ʔ}t, -z̀ĭt, -žit, -sĕt, -set, -sė̆t, -sėt, -sit, -sɤt, -s^{ʔ}t, -st, -šit, -ź^{ʔ}t, -ź^{ʔ}t, (K) -zit^{c}-, -zit-, -zi̇t-, -zĭt-, -Z^{ʔ}t-, -st^{c}-, -st-, -ʂt-, -śit-, -śt-, -šĭt-, -ʐit-, -Ʒit-, -źit-, -žĭt-, -zi^{ɔ}t-, -ź^{ʔ}t-, -s't-.

(526) M.A. Castrénil paikneb see tunnus alati sõna absoluutses lõpus. Seevastu K. Donneril võib infinitiivi tunnusele järgneda latiivi lõpp -tV, ainsuse 3.isiku possessiivsufiks -tV või mitmuse 3.isiku possessiivsufiks -tVn.[623] Autori kogutud ainestikus on -tV saanud infinitiivi tunnuse obligatoorseks komponendiks, olles seega täielikult minetanud oma algse latiivse või possessiivse funktsiooni. Näit. (C) kus/set (sõnast kutl'i/m 'ich tödte'), šę̆^{ɔ}b/zet (sõnast šę̆^{ɔ}blä/m 'ich verberge mich'), (D) tõnu^{ɔ}/z^{ʔ}t (sõnast t^{c}õnu^{ɔ}lõ/m 'treten'), ku/ź^{ʔ}t/t^{ʔ} 'zu beschauen', am/zit/t^{ʔ}n 'zu essen', (K) k^{c}o/ʑit/tę̆ 'leidma', Bę̆ś/śit/tę̆ 'jooma'. Infinitiivi tunnuse lõppkonsonant t on võinud järgneva sufiksi alguskonsonandiga t ühte sulada, näit. (D) opt^{ʔ}z^{ʔ}t^{ʔ} (< *-/z^{ʔ}t/t^{ʔ}) 'sammeln'. K. Donneril eelneb infinitiivi tunnusele mõnikord sufiks i, i, näit. mȍ/zɤt ~ mo^{i}/zɤt ~ moi/st^{ʔ} (sõnast mõl'ə/m 'werden; kommen; geschehen; können').

---

[622] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 372, 544-545, 552-558; J o k i KW, lk. 174-175.

[623] Vt. J o k i KW, lk. 174.

(527) Tunnuse eri variandid on tekkinud vaid hääldusli-kel põhjustel. Märgitagu eriti, et alguskonsonantide palatalisatsiooni on esile kutsunud järgnev i, kõikumised vokaalide osas aga hääldusе ebajärjekindlus, mõnel määral ka vokaalharmoonia. Larüngaalklusiil tänapäeva kamassi keele infinitiivi tunnuse variantides on hilistekkeline. Ilmselt on siin tegemist analoogiamoodustisega, sest konsonantühend ˁt on kamassi keeles levinud, näit. (K) ńeˁtᶜu 'üles', neˁtoˁ 'tugevad', maˁˁtᵊ 'koju'.

(528) T. Lehtisalo on oletanud kamassi keeles küsimärgiliselt veel infinitiivi tunnust -t, -tt: (Klaproth) njurmi/tt 'sprechen', (Adelung) njurmi/tt 'loqui', (C käsik.) pišti/t 'lachen'. Olevat võimalik, et -tt asemel peaks olema kirjutatud -t. Ta tuletab selle tunnuse küsimärgiliselt uraali aluskeele *t-algulisest deverbaalsete noomenite sufiksist, kahtleb aga, kas -tt ei vihja mitte *tt -algulisele sufiksile.[624] Samast *t-algulisest sufiksist lähtuvaiks peab ta lõuna-samojeedi keelte raames ka selkupi keele deverbaalsete substantiivide sufikseid -r jne. ning -t, deverbaalsete noomenite sufiksit -di, -die ja preesensi partitsiibi tunnuse -til', -Dil'[625] esimest komponenti -ti-, -Di-[626]. Käesoleva töö autori arvates on tt-d kasutatud t̄ märkimiseks.

(529) M.A. Castrén kõrvutab kamassi infinitiivi tunnuse

---

[624] L e h t i s a l o PUA, lk. 282.

[625] Õieti - til', -Dil'.

[626] L e h t i s a l o PUA, lk. 282-286.

põhja-samojeedi keelte infinitiivi tunnusega ś, si.[627]
J. Györke võrdleb kamassi infinitiivi tunnust kamassi tegijanime tunnusega (C) -za/n, -ze/n, näit. kai/zan 'Deckel', vrd. kai/l'im '1) bedecken , 2) zuschliessen (von innen)'. Mõlema tunnuse esimese komponendi tuletab ta ursali aluskeele *ś - ~ *ź- algulisest sufiksist, nagu mõned teisedki lõuna-samojeedi keelte sufiksid, nimelt kamassi frekventatiivisufiksi (C) -r/ze teise komponendi, näit. büdü/r-ze/l'äm 'trinken wollen, dürsten', vrd. bit/l'äm 'trinken', selkupi demonimaalsete noomenite sufiksi, frekventatiivisufiksi, preteeritumi tunnuse ja deverbaalsete noomenite sufiksi.[628] T. Lehtisalo võrdleb kamassi infinitiivi tunnuse esimest komponenti -zer, -zi- küsimärgiliselt neenetsi *ś-algulise infinitiivi tunnusega, tuletades mõlemad - -taas küsimärgiliselt - ursali aluskeele *ś-algulisest verbaalnoomeni sufiksist. Viimasest peab ta lähtuvaiks veel järgmisi lõuna-samojeedi keelte sufikseid: selkupi denominaalsete substantiivide ja denominaalsete adjektiivide sufiksit.[629] P. Hajdú ühendab kamassi infinitiivi tunnuse -set, -zet kamassi instrumentaali lõpuga -se, -ze, selkupi instrumentaali lõpuga -sä, põhja-samojeedi keelte ś-infinitiiviga, neenetsi latiivilõpuga -ś ja eenetsi essiivi--transitiivi-mutatiivi lõpuga -ś. Kamassi infinitiivisufiks

627 C a s t r é n GSS, lk. 372, 544.
628 G y ö r k e WU, lk. 23-26.
629 L e h t i s a l o FUA, lk. 198, 200-201.

lõpul olevat t-d peab ta latiivisufiksiks. Kamassi infinitiivisufiksit kasutatavat nominaaltüvede korral ka essiivi funktsioonis. P. Hajdú peab siin silmas lauset (D) i͡iʾ h e l l ā z ᵊ t ! 'nimm [mich] z u m G e f ä h r t e n !'[630], mille tõlget A.J. Joki on varieerinud nii 'nimm mich a l s K a m e r a d '. Sellel lausel on veel kaks varianti: (D) mă͡na i͡it h ɛ l ā s t ᵊ ! ~ manā i͡it h ᵊ l l ā z ᵊ t ᵊ ! ' nimm mich z u m G e f ä h r t e n !'; nende tõlget on A. J. Joki varieerinud samal viisil. Infinitiivisufiksi ees seisab siin A.J. Joki järgi substantiiv (D) hɛ̀lɛ 'Kamerad, Freund'. A.J. Joki on seisukohal, et sellele substantiivile on siin algselt lisatud verbi 'sein' infinitiiv [= (D) ì/zĭt]. Infinitiivivorm hellāz ᵊt jne. meenutavat teiste samojeedi keelte nominaalkonjugatsiooni.[631] A.J. Joki viimase väite mõte pole sugugi selge. Kas ta peab siin silmas ainult välist sarnasust või on hoopis seisukohal, et kogu samojeedi keelte nominaalkonjugatsioon baseerub verbi "olema" samasugusel kasutamisel, nagu ta oletab seda vormis hellāz ᵊt jne. ? I.N.- Sebestyén peab võimalikuks, et infinitiivivormis hellāz ᵊt jne. on infinitiivisufiks liidetud otse substantiivile. Samal arvamisel on ta ka vormi (D) bai͡st ᵊ korral: bost ᵊ pʿà ‿ b a i͡ s t ᵊ 'selbst [ging sie] Holz z u h a c k e n '. Selles vormis ei olevat infinitiivisufiksile -st ᵊ eelnev i͡ mitte denominaalne verbisufiks, vaid see i͡ liituvat sõnale

[630] H a j d ú LIKSz, lk. 127-128; H a j d ú LIS, lk.270-271; H a j d ú MBK, lk. 131-132.

[631] J o k i KW, lk. 89, 174-175.

'Holz' nii nominaalses kui ka verbaalses funktsioonis.[632] Nominaalses funktsioonis sellist liitumist siin tegelikult siiski ei esine.[633] bəi- on usutavasti vaid verbi tüvi, vrd. ka (D) p^{c}ə̊i/l'om, p^{c}ə̊iə̊^{ɔ}/l'əm 'Holz hauen, hauen', p^{c}ə^{ɔ}i-/bi 'hackte sie', pəi/la ◡ məmbi 'ging H o l z h a u e n'. Seega on i tõenäoliselt denominaalsete verbide derivatsioonisufiks või selle osa; vrd. näit. (C) thežewe/i/l'əm 'Eichhörnchen fangen' (tažeb 'Eichhorn').[634] Ei ole siis üldiselt kuigi tõenäoline, et kamassi keeles leiduks nominaalkonjugatsiooni elemente, liiatigi kui neid võidakse osutada üksnes infinitiivivormides. Käesoleva töö autor on seetõttu seisukohal, et vorm hellāz^{ə}t jne. on denominaalsete verbide derivatsioonisufiksiga varustatud verbivorm või lähtub liitsõnast, mille esimese komponendi moodustas substantiivi, teise aga abiverbi i- 'olema' infinitiivivorm.

(530) Selkupi keeles on infinitiivi tunnuseks (C) -go, -gu, -ko, -ku, (P) -ko, -Go, (L) -ko, näit. (C) konda/gu ' спать ', (P) tanDi/ko ' выйти ', (L) pin/ko ' положить, legen '. G. Prokofjevi andmetel moodustatakse infinitiivist talle possessiivse deklinatsiooni latiivi-translatiivi lõpu lisamise teel supiinum, näit. (P) ko/ko/nDoko 'um zu finden (dir)' (supiinum sõnast ko/ko ; poss. dekl. lat.-transl. lõpp -n...ko ja sins.

---

632 N. - S e b e s t y é n AKS, lk. 43.

633 Vt. l. (47).

634 Vrd. ka G y ö r k e WU, lk. 34; L e h t i s a l o PUA, lk. 72.

2.is. poss-suf. -Do-).[635] Usutavasti tuleneb selkupi infinitiivisufiks selkupi latiivi-translatiivisufiksist -ko.[636]

(531) Tõenäoliselt tuleneb ka kamassi infinitiivisufiks käändelõpust, nimelt kamassi instrumentaalisufiksist *-s̈ät ~ *-z̈ät (> -s̈ä(ˀ) ~ -z̈ä(ˀ)).[637]

(532) Üldine on seisukoht, mille järgi uraali aluskeeles polnud infinitiivi. Usutavasti ei olnud teda ka samojeedi aluskeeles. Seega on igati ootuspärane, et kamassi keeles on infinitiivisufiks saadud eriarenguliselt instrumentaalisufiksist.[638]

---

[635] T e h t i s a l o SS, lk. 196-236,247-249,334; P r o k o f j e w MEOS, lk. 446; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 28-29.

[636] Vt. l. (289).

[637] Vt. l. (290).

[638] Vt. ka A n g e r e UJF, lk. 113-116; C o l l i n d e r CGUL, lk. 251; H a j d ú BUNy, lk. 146-147; H a j d ú LIKSz; H a j d ú LIS; С е п е о р е н и к о в СМР, lk. 177.

2.12. PARTITSIIPIDE TUNNUSED [639]

(533) 1.

(C) -la^{ɔ}, -lä^{ɔ}, -le, -nä^{ɔ}, (D) -lă, -lă^{ɔ}, -la, -la^{ɔ}, -lȧ, -lɛ̆, -lɛ̆^{ɔ}, -lɛ, -lɛ^{ɔ}, -le^{ɔ}, -l̀a, -l̀a^{ɔ}, -l̀ɛ^{ɔ}, -ʌa, -ʌa^{ɔ}, -ʌā, -ʌå, -ʌɛ^{ɔ}, -ʌe^{ɔ}, -ʌ̇a^{ɔ}, -na, -na^{ɔ}, -nɛ̆^{ɔ}, -nɛ^{ɔ}, -l'a^{ɔ}, (K) -lė̆(ɔ)-, -ɫa-, -ɫa(ɔ)-, -ɫà(ɔ)-, -ɫə̀(ɔ)-, -ɫā(ɔ)-, -ɫɔ(ɔ)-, -ɫĕ(ɔ)-, -ɫè̆(ɔ)-, -ɫə̆̆(ɔ)-, -ɫə̆̆(ɔ)-, -ɫė̆(ɔ)-, -ɫė̆̆(ɔ)-, -ɫe(ɔ)-, -ɫè(ɔ)-, -ɫə̀(ɔ)-, -ɫə̂̀(ɔ)-, -lə̂̀(ɔ)-, -na(ɔ)-, -nȧ(ɔ)-, -ŋa(ɔ)-, -l'ā(ɔ)-, -l̀aṡ (< *-la^{ɔ}).

(534) See partitsiibisufiks võib paikneda kas sõna absoluutses lõpus või liitsõna kahe ühtesulanud komponendi vahel. Näit. (C) thanar/la (sõnast thanarl'a/m 'ich ruhe'), (C käsik.) oraar/le/igäm 'ich heule' (< part. oraar/le sõnast orārla/m 'heulen' + igä/m 'ich bin'; seega õieti 'heulend bin ich')[640], (D) p^{c}ɯ̆nz^{ə}l̆/lɛ̆ (sõnast p^{c}ɯ̆nz^{ə}ll^{i}i̯ɛ̆/m 'verschlucken'), kunōlamnə 'schläft' (< part. kunō/la sõnast kunōl'ȧ/m 'schlafen' + ind. prees. ains. 3.p. amnə sõnast amnə/m 'sitzen; leben, wohnen; sein'; seega õieti umbes ' (ta) magamas on'), (K) ńiɫgō·/l̀aṡ šȯ·'bì: '(ta) lendas kohale' (õieti ' (ta) lennates tuli'; part. sõnast ńiɫgȯ·ɫa^{ɔ}p̀^{c}o ' (ta) lendab'; *-l̀a^{ɔ} + š-> -l̀aṡ + š-), mə̂ɫá·ndoga '(ta) saabub' (< part. * mə̂/ɫa(ɔ) sõnast mə̂l'ə̀/m̀ ' (ma) saan' + *k^{c}andoga '(ta) tuleb';

---

[639] Vt. ka C a s t r é n GSS, lk. 372, 545, 552-558; J o k i KW, lk. 175-182.

[640] M.A. Castréni käsikirjalised andmed pärinevad A.J. Jokilt, vt. J o k i KW, lk. 180.

seega õieti umbes ' (ta) saades tuleb')[641].

(535) Vaatlusalune partitsiibi tunnus väljendab kas teise verbi tegevusega samal ajal või sellest hiljem toimuvat tegevust, näit. (C) thálar/le/igäm 'ich werde müde' (<part. thalar/le sõnast thalarl'a/m 'ermüden' + igä/m 'ich bin'; seega õieti 'müde werdend bin ich'), (D) t u / ɹ a ˃ šōb^{i}iam 'ich kam z u m Z i e l e' (õieti ' z u m Z i e l e a n k o m m e n d kam ich'), bɯ i / l ɛ ˃ ˘šōbi 'er kam, um Wasser z u h o l e n' (õieti '(ta) vett v õ t m a tuli'), (K) śā·rɫa˃p̓ᶜo˃ba˃ '(me) mängime' (part. *śā·r/ɫa(˃) sõnast śā·rzittʒ̂ 'mängima' + *i˃p̓ᶜo/˃ba˃ '(me) oleme'; seega õieti '(me) mängimas oleme').

(538) Nagu nähtub esitatud näidetestki, on võinud liitsõnade komponendid väga tihedalt liituda, õieti liitumiskohal ühte sulada. Seepärast on sageli raske taastada partitsiibisufiksi kuju sellisena, nagu ta oli vahetult enne liitsõna moodustumist. Tänapäeva kamassi keelepruugis tulevad iseseisvad partitsiibivormid väga harva ette. Valdaval enamikul juhtudel moodustavad partitsiibivormid liitsõna esimese komponendi, teise komponendina kasutatakse aga verbi i˃p̓ᶜō- 'lamama, lebama, viibima, olema'. Seetõttu on võimatu kindlaks teha, kas partitsiibi tunnus oli verbi i˃p̓ᶜō- liitumisajal larüngaalklusiiliga varustatud (ja see sulas ühte verbi i˃p̓ᶜō- larüngaalklusiiliga) või mitte; näit. (K) džabro·ɫa˃p̓ᶜo˃ju '(nad) kaklevad'.

[641] Vrd. J o k i KW, lk. 175, 181-182; К ю н н а п КГДС, lк. 135.

(537) Vaatlusaluse partitsiibisufiksi eri variandid on puht-foneetiliselt tingitud. Nii on alguskonsonant l andnud nasaali m järel n-i, nasaali ŋ järel aga n-i või ŋ-i; näit. phim/näᵓ (sõnast phimńä/m 'ich fürchte'), (D) ḿ ā ŋ- / n a nuɣa 'es tröpfelt' (õieti ' t i l k u d e s seisab'; sõnast ḿāŋńȧ/m 'fliessen, laufen, tröpfeln'), (K) ḿȧŋ̀ŋaᵓ- ṗᶜoᵓ '(ta) voolab' (< *-/ŋaɵ + iᵓṗᶜoᵓ; seega õieti umbes '(ta) voolates on lebab'). Partitsiibisufiksi alguskonsonandi palatalisatsiooni on põhjustanud preesensi-futuurumi, preesensi ja futuurumi tunnuste variantide -l'a jne. analoogiamõju, näit. (D) man b å š t ē r ᵊ / l ' a ᵓ šōbⁱiȧm 'ich kam a l s e r s t e r ' (õieti umbes 'ma e n n e - t a d e s tulin'; sõnast bȧštèrᵊ/l'a/m 'der erste sein, vorausgehen', õieti '(ma) olen esimene , (ma) ennetan'), (K) d'ž'ȧbaktɒrl'ā·ᵓṗᶜoᵓjù ᵓ '(nad) räägivad' (< *-/l'ā(ᵓ) + iᵓṗᶜoᵓjù ᵓ ; seega õieti umbes '(nad) rääkides viibivad'; sõnast d'ž'ȧbaktɒr/l'ā/m '(ma) räägin').[642] Vokaalide varieeruvuse on tinginud vokaalharmoonia ja hääldusе ebajärjekindlus.

(538) P. Hajdú arvates on ka mõned adverbid moodustatud vaatlusaluse partitsiibisufiksi abil: (D) buklɛ 'ganz', ɘmbīlɛ 'weshalb, warum'.[643] Tõenäoliselt vaatleb ta neid adverbe nominaalkonjugatsiooni partitsiibivormidena. Osutatagu aga, et sõna bukʌɛ on tervikuna türgi-tatari laen, vrd. näit. sagai pɯkᵘlɛ. 'ganz und gar' (vrd. ka näit.

[642] Vt. l. (479)- (484).

[643] H a j d ú LIKSz, lk. 128. Õieti bukʌɛ 'ganz', ɘm̀bīlɛ 'weshalb? warum? '.

burjaadi bu̯xel'e 'ganz').[644] Sõnas ə̀mbɪ̀lɛ on partitsiibisufiks -lɛ tõesti olemas, kuid see sõna kujutab endast liitsõna ja partitsiibisufiks on kuulunud algselt verbivormi *ilɛ koosseisu, vrd. (D) ə̀mbì 'was?' ja i/lɛ̀ᵓ (part. sõnast igɛ/m 'sein'), samuti (C) Ümbi i/laᵓ 'weshalb'.[645]

(539) M.A. Castrén nimetas tunnuse laᵓ, läᵓ abil moodustatud partitsiipi oleviku gerundiumiks, mis olevat lähedases suguluses kamassi keele indikatiivi preesensiga. See tunnus ühenduvat tihedalt selkupi keele oleviku gerundiumi tunnusega le.[646] J. Györke käsitleb vaatlusalust kamassi partitsiibi tunnust deverbaalsete noomenite sufiksina ja tuletab ta uraali aluskeele *l-algulisest sufiksist. Viimasest peab J. Györke lõuna-samojeedi keelte raames lähtuvaiks ka kamassi keele frekventatiivi- ja momentaanisufiksit ja deverbaalsete noomenite sufiksit, selkupi keele denominaalsete noomenite sufiksit, inhoatiivi- ning momentaanisufiksit ja deverbaalsete noomenite sufiksit.[647] T. Lehtisalo nimetab -la,-lä abil moodustatud kamassi partitsiipi gerundiumiks ja tuletab selle küsimärgiliseset uraali aluskeele *l-algulisest deverbaalsete noomenite sufiksist, oletades teise võimaliku lähtena uraali aluskeele *r- või *δ-algulist sufiksit.[648] A.J. Joki

---

644 Vt. J o k i LS, lk. 108; vrd. ka J o k i KW, lk. 11.
645 Vrd. ka J o k i KW, lk. 187.
646 C a s t r é n GSS, lk. 372, 545.
647 G y ö r k e WU, lk. 35-39.
648 L e h t i s a l o PUA, lk. 158.

nimetab vaatlusalust partitsiipi I gerundiumiks.[649] I.N.-Sebestyén oletab kamassi keeles partitsiibi tunnust *-la, *-lɛ, mida kasutatavat preesensi tunnusena. Selle tunnuse ühendab ta kamassi partitsiibi tunnuse -laᵓ jne. elemendiga -la- jne. ning selkupi tegijanime tunnusega -l.[650] P. Hajdú ühendab kamassi -laᵓ jne. selkupi gerundiumi tunnusega -lä, mis esinevat ka adverbides.[651]

(540) 2.

(C) -wi, (D) -mʳ, -mɤ, -βi, -β̀i, -bi, -bʔ, -b̀i.

(541) M.A. Castrénil pole selle tunnuse kohta esitatud ühtegi näidet. K. Donneril võib tunnusele järgneda possessiivse deklinatsiooni latiivi-lokatiivi lõpp -n- koos possessiivsufiksitega (kusjuures see n + possessiivsufiksite alguskonsonandid n,ń > n,ń). Näit. tᶜeᵓ-/β̇i pᶜå 'vermoderter Baum' (sõnast tᶜeᵓl̀ɛ/m 'vermodern, verfaulen'), d'ilī ī / b ī / ń ė pᶜār-/b ī / ń e ⁱīlim šiᵓńīlɛ 'w e n n i c h leben b l e i b e , werde ich euch b e i m e i n e r R ü c k k e h r nehmen' (õieti 'm i n u e l u s o l l e s[652] m i n u t a g a s i p ö ö r d u d e s (ma) võtan teid (kahte)'; sõnadest īgɛ/m 'sein' ja pᶜārl'ȧ/m 'zurückkehren, -gehen, sich wenden').[653]

---

649 J o k i KW, lk. 175.

650 N. -S e b e s t y é n UUE, lk. 278-279.

651 H a j d ú LIKSz, lk. 128.

652 Vrd. ka J o k i KW, lk. 176.

653 Vrd. sm elossa o l / l e / s s a n i p a l a - / t e / s s a n i otan teidät.

(542) M.A. Castréni järgi on -wi preteeritumi partitsiibi tunnus. K. Donneni ainestikus väljendab vaatlusalune tunnus varem toimunud tegevust ainult siis, kui ta pole varustatud käändelõpuga; näit. šɚì / β i bɚ̂ra 'g e f ü l l t e r , v o l l e r Sack' (vrd. šɚid^{ɚ}l'o/m 'schliessen, beendigen, mit etwas aufhören'). Käändelõpu olemasolu korral väljendab tunnus teise verbi tegevusega samaaegset tegevust, näit. k^{c} a r o / m^{ɚ} / n d^{ɚ} mād^{ɚ} tɚrlūlɛ šōbi ' a l s [die Tür] s i c h ö f f n e t e , kam er rollend in das Zelt' (õieti ' t e m a a v a n e d e s tuli (ta) veeredes kotta'; sõnast k^{c}ar l'i/m 'öffnen').[654]

(543) Tunnuse eri kujud on foneetiliselt tingitud.[655]

(544) Võimalik, et vaatlusaluse tunnuse üheks variandiks on ka (Klaproth, Adelung) -bé : Ku/bé 'Todt', vrd. (C) khülä/m 'sterben'.

(545) M.A. Castrén nimetas tunnuse wi abil moodustatud partitsiipi mineviku gerundiumiks. Sama tunnus moodustavat ka indikatiivi mineviku.[656] T. Lehtisalo järgi pärineb -be sõnas (Klaproth, Adelung) Ku/bé 'Todt' uraali aluskeele *p-algulisest deverbaalsete noomenite sufiksist. Viimasest lähtuvaiks pidas ta lõuna-samojeedi keelte raames ka kamassi deverbaalsete noomenite sufiksi -psin esimest komponenti -p-, samuti selkupi keele deverbaalsete

---

[654] Vrd. sm oven a v a u t u / e / s s a a n hän tuli vierien kotaan.

[655] Vrd. ka J o k i KW, lk. 176.

[656] C a s t r é n GSS, lk. 372.

substantiivide sufiksit -ba ja deverbaalsete noomenite sufiksite -psa jne., -psan jne. esimest komponenti -p-.[657] A.J. Joki nimetab vaatlusalust partitsiibi tunnust II gerundiumi ja V partitsiibi tunnuseks ja ühendab ta etümoloogiliselt kamassi keele preteeritumi tunnusega.[658]

(546) 3.

(D) -biza, -bizə̓, -bīza, -bīzɛ.

(547) See partitsiibi tunnus väljendab teise verbi tegevusele eelnenud tegevust, näit. (D) bāzə də bɯ̄ʒ́e urɣāba mɔ̄ / b ī z ɛ bāzɒ aˀt'ə̄ɣə̄n nuˀlaˀbə 'n a c h d e m dieser Alte s i c h wieder in einen Bären v e r w a n d e l t h a t t e , steht er wieder auf dem Wege ' (õieti 'jälle see vanamees karuks m u u n d u n u l t jälle teel seisab'; sõnast mo̥l'ȧ/m '[werden]; kommen, geschehen; können; bekommen').

(548) Tunnuse eri kujud on vaid foneetilised variandid.

(549) A.J. Joki on seisukohal, et vaatlusaluse partitsiibi tunnuse esimese komponendi moodustab verbaalnoomeni tunnus -bi ja teise komponendi abiverbi i- 'sein' preteeritum, milles preteeritumi tunnuseks on za, zɛ. Viimane olevat vana preteeritumisufiks, mis esinevat ka konjunktiivis elemendi zɛ kujul, kus ta lähtub taas verbi i- 'sein' preteeritumist. Vaatlusalust partitsiipi nimetab A.J.Joki III gerundiumiks.[659]

---

[657] L e h t i s a l o PUA, lk. 257-261.
[658] J o k i KW, lk. 176, 179.
[659] J o k i KW, lk. 170, 172, 176.

(550) 4.

(D) -nă, -na, -nā, -nɛ, -ne, -nɒ, -nᵊ, -nɤ, -ṅa, -ṅɛ, -ňna, -ňnaᵓ, -ňnɛ, -ňnɒ, -ňnɤ̥, -ňnᵊ, -ŋna, -da, -dȧ, -dɛ, -de, -di, -dᵊ, -dɤ.

(551) Tunnusele võib mõnikord järgneda possessiivse deklinatsiooni latiivi-lokatiivi lõpp -n- koos possessiivsufiksitega (kusjuures see n + possessiivsufiksite alguskonsonandid n, ń > n, ń). Näit. (D) tᶜunō/ňna 'galoppierendes' (sõnast tᶜunōl'ȧ/m 'galoppieren, laufen'), mȧn tᶜɒn š o / n ā / n ᵊ n aŋ̀gɤ̂ll'ȧm 'ich freue mich ü b e r d e i n e A n k u n f t' (õieti ' m a s i n u t u l e k u l rõõmustan' [660]; sõnast šȯl'ȧ/m 'kommen').

(552) Seda tunnust kasutatakse nii varem toimunud kui ka parajasti toimuva tegevuse väljendamiseks, näit. tᶜeᵓᵇ/ n ɛ pᶜȧ 'v e r m o d e r t e r Baum' (sõnast tᶜeᵓl̀'ɛ/m 'vermodern, verfaulen'), n ɯ/ ṅ a pᶜȧ 'ein s t e h e n d e r Baum' (sõnast nul'ȧ/m 'stehen'). Ainult ühel juhul tähistab vaatlusalune sufiks teise verbi tegevusega samaaegset tegevust : š ō / n ⌣ amna (<*š ō / n a amna) 'kommt' (õieti 'k o m m e n d sitzt'; sõnast šȯl'ȧ/m 'kommen'). Varem toimunud tegevuse korral on transitiivsete verbide partitsiibivormidel tavaliselt passiivne tähendus, näit. śārdᵊ/ňna 'vergnügt' (sõnast śārᵊ/l'ȧ/m 'spielen, Musik machen, spassen, Spass machen, mit einem tändeln, sich amüsieren , sich

---

[660] Vrd. sm minä sinun t u l o / l l e s i iloitsen.

unterhalten'). Sellistel juhtudel eelneb vaatlusalusele partitsiibisufiksile enamasti refleksiivi-passiivisufiks (D) -o, -ō, -ō̥, -ō̆, -ē̊, -ē̆ [661], näit. b u л d / ō̥ / n a nārtɒ 'z e r b r o c h e n e r Schlitten' (sõnast buл̇-d'l'ȧ/m 'brechen').

(553) Kõik tunnuse eri variandid ei tarvitse tuleneda foneetilistest põhjustest.[662] Osutatagu aga, et reeglipäraselt kasutatakse n-algulisi variante ainult vokaalide järel, d-algulisi aga ainult konsonantide järel; näit. å̊лbō/na 'gefüllter' (sõnast å̊л̇bə̄l'ȧ/m 'sich füllen, voll werden'), χaṅ/da (sõnast χå̊л̆л̆å/m 'gehen'). Variant -ŋna esineb vaid üksikjuhul ja variandi alguskonsonant on juhusliku muutuse n>ŋ tulemus.[663] Kõigest ühe korra tuleb ette ka -n̆naʾ, mille larüngaalklusiil lähtub analoogiamõjust, tõenäoliselt analoogiast partitsiibisufiksiga -laʾ jne.

(554) J. Györke käsitleb vaatlusalust partitsiibi tunnust deverbaalsete noomenite sufiksina, mis lähtub uraali aluskeele *n-algulisest sufiksist. Viimasest tuletab ta veel järgmised lõuna-samojeedi keelte sufiksid: motoori keele denominaalsete noomenite sufiks, selkupi keele denominaalsete noomenite sufiks, konjunktiivi tunnus ja denominaalsete verbide sufiks.[664] A.J. Joki järgi tuleneb vaatlusaluse partitsiibi (=A.J. Jokil I partitsiip) tunnuse alguskonsonantide vaheldus n~d sellest, et see tunnus on olnud algselt liitsufiks: *-n-ta ~ *-n-tɛ. Tunnus esinevat

---

[661] Vt. J o k i KW, lk. 179, vrd. ka К ю н н а п КГД, lk. 136.

[662] Vt. l. (233).

[663] Vrd. ka l. (152).

[664] G y ö r k e WU, lk. 49-51.

sageli preesensi tunnusena, samuti konjunktiivi ja V gerundiumi (= tunnuse -nă̆tt̆ĕi̯ jne. abil moodustatud partitsiip) koostisosana.[665] I.N.-Sebestyén viib vaadeldava kamassi partitsiibisufiksi tagasi kujule *-na, *-nɛ ja väidab, et viimane lähtub samojeedi aluskeele verbaalnoomenite sufiksist *-n., mis on omakorda uraalset algupära.[666]

(555) 5.

(D) -t, (K) -t̆.

(556) Tunnus esineb K. Donneril vaid kahel juhul: b ȯ̆ k k ə̂ r ᵊ / t ārā ' g e k o c h t e r Branntwein, самосидка ' (sõnast bok̆kə̂rᵊl'ȧ/m 'kochen'), ārᵊmd'-ž̆ʔ/t 'rein' (õieti 'gereinigt'; sõnast ārə̂mdᵊl'ȧ/m 'reinigen, bürsten, putzen'). Autoril tuleb ta ette lauses kᶜuβȧs̀ n ȯ : r b ɐ̀ ȧ / t̆ 'ilusasti r ä ä g i m e '(õieti 'ilusasti r ä ä g i t u d '[667]; sõnast nȯrbuᵥl'ŏᵥ/m̀ '(ma) räägin'). Vaatlusalune tunnus väljendab passiivi juba toimunud tegevust.

(557) A.J. Joki nimetab selle tunnuse abil moodustatud partitsiipi II partitsiibiks.[668]

(558) 6.

(C) -i, (D) -i, -i̯, -i̯ .

(559) Väljendab juba toimunud või parajasti toimuvat tegevust, samuti teise verbi tegevusega samaaegset tegevust. Näit. (C) thol/i 'Dieb' (õieti 'varastaja'; sõnast

665 J o k i KW, lk.177-178.

666 N.-S e b e s t y é n AKS, lk. 97.

667 Keelejuht kasutas seda lauset eelnenud kamassikeelse vestluse lõpul, mistõttu seda võib tõlgendada kui hinnangut kogu eelnenud vestlusele.

668 J o k i KW, lk. 178.

thol'erl'i/m 'stehlen'), (D) å ʌ b ᵘ/ i̯ kᶜi̯ 'V o l l - mond' (õieti 't ä i t u n u d kuu'; sõnast åʌbul'ȧ/m 'sich füllen, voll werden'), tᶜᵘšᵘ/i̯ 'verstehend' (sõnast tᶜᵘšᵘl'e/m 'lernen, erlernen, verstehen'), a m n a - ᶜ / i t'ebaktərlaᵓbəi̯əᵓ 's i t z e n d sprechen sie' (sõnast amnȧ/m 'sitzen').

(560) A.J. Joki on osutanud, et mõnikord näib K.Donneril tunnus -i jne. olevat kadunud, näit. (D) də̣ kārəńeᵓluᵓb̊i 'er öffnete' (õieti 'öffnend riss er'[669]; ? < *k ā r ə / i̯ ńeᵓluᵓb̊i ; sõnast kᶜā̊rᵊl'i/m 'öffnen'). A.J. Joki on seisukohal, et ka adverb (D) pᶜārdei̯, pᶜārdᵊi̯, pᶜā̊rdəi̯ 'umher, herum' on olnud algselt partitsiibivorm [670], vrd. näit. (D) pᶜārl'ȧ/m, pᶜā̊rl'ȧ/m 'zurückkehren , -gehen, sich wenden'. Näit. (D) d'žī p ᶜ ā̊ r d ᵊ i̯ ńepp^i i̯om'ich zog den Gürtel (u m mich)' (? õieti umbes '(ma) tõmbasin vöö t a g a s i p ö ö r d u m a ~ ü m b e r k ä i m a ').

(561) Sama partitsiibisufiks esineb tõenäoliselt kujul (C) -i, (D) -i̯, (K) -^i, -i, -i̇ ka eitava abiverbi vormis (C) ei, (D) ei̯, əi̯, (K) ei, ėi, ėi, ēi, ėi, ėi, ė^i, ei, ėi, ėi, ēi, ei, ėi, ėi, ėi, ēi, ēi, ėi, ėi, ᵊėi, jėi.[671] M.A. Castréni järgi kasutatakse seda eitava abiverbi vormi ainult eitava kõne indikatiivi preteeritumi kõikides pööretes, samuti mõnedes eitavates pronoomenites ning adverbides,

[669] J o k i KW, lk. 176.

[670] J o k i KW, lk. 177.

[671] Kamassi keele eitava kõne kohta vt. lähemalt l.(517) ja K ü n n a p KKEK.

näit. ümbide e i 'nichts' (õieti ' e i miski'), gidíbirde e i ' n i r g e n d wohin'. [672] K. Donneril võidakse seda vormi kasutada eitava kõne indikatiivi kõikide aegade kõikides pööretes, näit. e i̯ ṁᵊlⁱi̯ɛ̆m 'ich kann n i c h t ' (eitava kõne ind. prees.-fut. ains. 1.p. sõnast mō̯lⁱi̯ă/m 'werden; kommen; geschehen; können'), e i̯ də χambi 'ging er n i c h t ' (eitava kõne ind. pret. ains. 3.p. sõnast χåλλå/m 'gehen'). Üksikjuhul kasutatakse seda vormi ka eitava kõne imepartiivis: e i̯ d'abᵊroᵓ 'streite n i c h t !' (eitava kõne imper. ains. 2.p. sõnast d'ābᵊrō̯l'ȧ/m 'sich schlagen, sich prügeln, kämpfen, zanken, schelten'). Kahel juhul kombineerub vaatlusalune vorm ka partitsiipidega: e i̯ mᵊbində 'gehend n i c h t ' (ei + partitsiip sõnast məŋgɛ/m 'gehen'), e i̯ sȯbiᵓ kē̯dᵊbi 'sich ausziehend flocht sie n i c h t auf' (ei̯ +partitsiip sõnast so̯bo̯ᵓl'o̯/m 'ausziehen, wegnehmen '[673]). Üksikjuhtudel kombineerub vaatlusalune vorm ka teiste sõnaliikidega peale verbi, nimelt substantiiviga- ńi,... e i̯ k̯ o ᵓ b d o ' Knabe, ... k e i n M ä d c h e n ' -, adjektiiviga - e i̯ šåγzᵊbi 'schwach' (õieti ' m i t t e tugev') - ja adverbidega - e i̯ kȧ̆ r ɛ manɒ tan maλλə̂ 'n i c h t n ö t i g für mich dein Vieh', k̯ā̆mə̂ndɒ e i̯ 'n i e , n i e mals'. Käesoleva töö autori poolt kogutud

[672] Eitava kõne indikatiivi preteeritumi kohta pole M.A. Castrénil esitatud ühtegi näidet.

[673] Vt. J o k i KW, lk. 117.

keeleainestikus kasutatakse vaatlusalust vormi eitava kõne indikatiivi kõikide aegade kõikide pöörete moodustamiseks, näit. ē ì tẹmnèm̀ '(ma) e i tea ' (eitava kõne ind. prees. ains. 1.p. sõnast tẹmnẹ̀/m̀ '(ma) tean'), ẹ́ i ‿ ᵓmō·-rb̥ə̑l '(sa) e i söönud' (eitava kõne ind. pret. ains. 2. p. sõnast amō·rźittə̑ 'sööma'). Üksikjuhtudel kasutatakse seda vormi ka eitava kõne imperatiivi ainsuse 2.pöördes, näit. ẹ́ i ‿ ńiɫgōt̀ 'ä r a kuula! ' (sõnast ńiɫgō·śśittə̑ 'kuulama'). Üksikjuhtudel kombineerub ta ka partitsiibiga, näit. ẹ̀ i ‿ t̀ẹmnō·ṅo‿ 'tundmatu' (ẹ̀ i + partitsiip sõnast tẹmnẹ̀/m̀ '(ma) tean'; õieti ' m i t t e tuntav ~tuntud'). Harvadel juhtudel võib ta kombineeruda ka teiste sõnaliikidega peale verbi , nimelt substantiiviga - tẹ̀n ẹ̀ i ‿ G u z à ᵓ 'sa e i (ole) i n i m e n e ' -, adjektiiviga - ē i ‿ guβàs̀ 'inetu' (õieti 'm i t t e ilus') -, pronoomeniga - ẹ ì t ʿẹ̀n 'mi t t e sinu' - ja adverbiga - mẹnā dẹzèm ẹ̄ ì k̓ ẹ r ē ᵓ ᵓ 'mul e i (ole) neid v a j a ', ẹ i ‿ dìbr 'm i t t e sinna'.

(562) A.J. Joki on avaldanud arvamust, et mõnikord näib ei konstruktsioonides " ei + põhiverbi preesens" olevat eitava abiverbi partitsiip sufiksiga i, näit. e i̯ aᵓmò-l'ä '(es) brennt n i c h t '[674] (teisal väidab ta sama näite puhul, et ei̯ on gerundium [675]). Lauses e i̯ sòbiᵓ kẹ̄dᵊbi 'sich ausziehend flocht sie n i c h t auf' vaatleb ta ei̯-d tegevuse viisi väljendava partitsiibina (A.J. Jokil IV gerundium) tunnusega -i̯ .[676]

---

[674] J o k i KW, lk. 165.
[675] J o k i KW, lk. 107.
[676] J o k i KW, lk. 176.

(563) Eitava abiverbi vorm ei leiab M.A. Castréni järgi eitava abiverbi konjugatsiooniparadigmas kasutamist üksnes indikatiivi preteeritumis, asendades õieti vastavaid pöördevorme. Väljaspool preteeritumi raame tuleb ei M.A. Castrénil ette vaid üksikutes eitavates pronoomenites ning adverbides. Ometi pole põhjust pidada ei-d mõneks preteeritumivormiks ega ka oletada, et tema algsema kasutamissfääri on moodustanud just preteeritum. Kõigepealt ei ole ei häälikuseaduslikult tagasiviidav ühelegi kamassi preteeritumivormile. Edasi tuleb silmas pidada, et ei abil moodustatud eitavad pronoomenid ning adverbid on saadud ilmselt metanalüütilisel teel, s.t. et eitava abiverbi vorm ei on kuulunud algselt oma põhiverbi juurde, mille tegevust eitatakse, vrd. näit. (C) kāmande e i 'nie' ja (D) d'ȧlȧn k^cȧmə̂ndɒ e i̯ k^cȯ̌nȯ̌nzᵊl'ăm 'am Tage will ich nie schlafen', samuti (C) gid'ibirde e i 'n i r g e n d wohin' ja (K) gi·brda j ȅ i ałàm̀ 'kuhugi (ma) e i lähe', kus ei̯, jȅi kuuluvad oma põhiverbi ja mitte adverbi juurde. Tähelepanuväärne on seejuures asjaolu, et sellistes metanalüütilist algupära sõnapaarides esineb eitava abiverbi vormidest üksnes ei. Vähe usutav on aga, et metanalüüsi lähteks oleksid olnud ainult eitava kõne preteeritumivormid. See sunnib oletama, et ehk kasutati ei-d ka M.A. Castréni ajal eitava kõne indikatiivi teisteski aegades. Igatahes osutab asjaolu, et eitavates pronoomenites ning adverbides kasutatakse eitava abiverbi vormidest üksnes

ei-d, ei tunduvalt üldisematele funktsioonidele ja avaramale algsele kasutamissfäärile kui see võiks olla mistahes preteeritumivormil või üldse mingil finiitsel verbivormil. Seda näib kinnitavat ka ei kasutamissfääri pidev avardumine, mille tulemusena ei on saanud tänapäeva kamassi keeles peaaegu absoluutseks eitavaks partikliks. Seetõttu on tõenäoline, et ei eli algselt eitava abiverbi mingi infiniitne vorm. Kamassi keele infiniitsetest verbivormidest on ei häälikuseaduslikult ühendatav üksnes i-tunnuselise partitsiibiga. Kamassi i-partitsiip võib väljendada teise verbi tegevusega samaaegset tegevust, seejuures teise verbi tegevuse viisi, näit. (D) sə̣māb$^{ə\supset}$ p^{c} a k t ə i̯ -d'i^{h}ʌubi 'das Auge schoss sie e n t z w e i (õieti 'silma p u r u s t a d e s tulistas'). Täpselt samuti võib eitava abiverbi i-partitsiip näidata oma põhiverbi tegevuse viisi, s.t. näidata, et see tegevus toimub negatiivselt (= ei toimu), näit. (K) è i k^{c}amb'ə̀m̀ '(ma) ei läinud ' (= umbes 'mitte läksin' või 'eides läksin').[677] Ligikaudu samas funktsioonis esinevad ka kaks teist eitava abiverbi partitsiipi: (D) e n ɛ ńeŋnṑɲɛ sə̣re· 'der ewige (u n schmelzbare) Schnee' (õieti ' m i t t e sulav lumi' või e i d e s sulav lumi'), ə̣mbid^{ə}n ɛ l ɛ nāɣa '(sie) haben nichts'

[677] Vrd. ka A n g e r e UJF, lk. 101-102; P. A r i s t e, Negatsiooni preteerit hiiu murretes.- Eesti Keel 1938, lk.188--189; K. B e r g s l a n d , Lapin kieltoverbin taivutuksesta. -Vir. 1960, lk. 98; H a k u l i n e n SKRK, lk. 208-210; K ü n n a p KKEK, lk. 180-182; G.J. R a m s t e d t , Die Verneinung in den altaischen Sprachen, lk. 196-197, 211; O.G. T a i l l e u r , Sur les négations ei et ele ainsi que le verbe le'etre' dans une langue de la Sibérie Septentrionale. -CIF, lk. 108-111; T a u l i STUL, lk. 172.

(õieti 'midagi (neil) m i t t e pole ' või'e i d e s pole ').[678]

(564) Osutatagu võrdluseks, et ka selkupi keele eitav partikkel (C) a(<*aha), as, asa, ass, assa, az, aha, aš, aassa, ás, (P) assa, aššа, (L) åsa [679] lähtub tõenäoliselt eitava abiverbi partitsiibivormist, mille tunnus põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *sV (~* zV).[680] Varem on käesoleva töö autor avaldanud arvamust, et see selkupi partikkel seostub ehk selkupi keele preteeritumi tunnusega [681], mis on aga vaevalt usutav.

(565) I.N. Sebestyén on partitsiibi tunnuse -i sõnas t'oli [682] tagasi viinud uraali aluskeele agentnoomeni sufiksile *-ja, *-jε [või *-i͡a, *-i͡ε].[683] A.J. Joki nimetab vaatlusalust partitsiipi IV gerundiumiks, lisab aga, et selle tunnus esineb ka partitsiibisufiksina.[684]

(566) 7.

(D) -nă̆t̆tĕi͡, -nă̆t̆tɤi͡, -nɛ̆t̆ʔi͡.

(567) Tunnus esineb ainult järgmistel juhtudel: (D) mă̆n h ă̆ / n ă̆ t̆ t ĕ i͡ 'w ä h r e n d ich m a c h (t)e', tă̆n h ă̆ / n ă̆ t̆ t ɤ i͡ 'w ä h r e n d du m a c h - (t e) s t ', dĭ h ă̆ / n ă̆ t̆ t ĕ i͡ 'w ä h r e n d er

---

[678] Viimases näites on tegemist pleonasmiga, sest sõna (D) nāɣa tähendus on juba ise negatiivne: 'nein, ist nicht, es gibt nicht', vrd. ka (K) nā·ɣa 'pole, puudub; vt. J o k i KW, lk. 165; K ü n n a p KKEK, lk. 175-176, 180.

[679] L e h t i s a l o SS, lk. 227,334; П р о к о ф ь е в С Г, lk.78,95.

[680] Vt. l. (623), (635).

[681] K ü n n a p KKEK, lk. 181.

[682] Peab olema tᶜoli = (C) tholi 'Dieb', (D) tᶜoli 'id.' (öieti 'varastav ~varastaja').

[683] N. -S e b e s t y é n UUE, lk. 278.

[684] J o k i KW, lk. 176.

m a c h t (e) ' (- sõnast hal'a/m 'machen'), ń e g ᵊ - r ō / n ɛ̆ t̀ ? i k̊ăn̆ăb'ȧm 'ich fror b i s z u m Z i t t e r n ' (õieti ' Z i t t e r n d fror ich'; sõnast ńe - gᵊrōl'ɛ/m 'schütteln, zittern, (vor Kälte, Fieber) beben'). Tunnus näib väljendavat teise verbi tegevusega samaaegset tegevust.

(568) Tunnuse eri kujud on ilmselt puht foneetilised variandid.

(569) A.J. Joki nimetab seda sufiksit V gerundiumi tunnuseks. Sufiksi üheks koostisosaks olevat partitsiibi tunnus -na jne. [685]

(570) 8.

(D) -ɣa, -ɣå, -ga, -gɛ, -Gᵊ, -Gᵊ, (K) -ɣā, -gā.

(571) Väljendab kas passiivi juba toimunud tegevust või aktiivi parajasti toimuvat tegevust, näit. (D) t'ēm - dᵊ / g ɛ mȧᵓ 'erwärmtes Zelt' (sõnast t'ēmdᵊl'ɛ/m 'wärmen, aufwärmen; glühen; glänzen, strahlen'), pᶜ u ᵓ t̀' - š̌ ᵊ / ɣ å tᶜuᵓ ' r i e c h e n d e Wanze' (sõnast pᶜuᵓt'š̌ᵊɣ̊å/m 'riechen'), (K) uɣā·ndɔ pᶜ u t̬ š̬ u / ɣ ā k̬uzȧ ' väga h a i s e v inimene' (samast sõnast).

(572) Tunnuse eri variandid on tekkinud kahtlemata puht foneetilistel põhjustel.

(573) A.J. Joki nimetab vaatlusalust partitsiipi III partitsiibiks. Tunnuse identifitseerib ta kamassi keele preesensi tunnusega -ga jne. [686] Viimase seisukohaga ühineb ka I.N. - Sebestyén. Partitsiibi tunnuse viib ta tagasi

---

[685] J o k i KW, lk. 177 - 178.

[686] J o k i KW, lk. 178.

kujule *-k.. [687]

(574) 9.

(D) -ma.

(575) Väljendab passiivi juba toimunud tegevust, näit. (D) aiᵖ kᶜ a i ō / m a 'die Tür i s t g e s c h l o s s e n' (sõnast kᶜaiōl'ȧ/m 'sich schliessen'), šoᵓktōʌō/ma 'es ist verbreitet' (sõnast šukᶜtuʌl'ȧ/m 'stellen, setzen, in Ordnung stellen, ausbreiten').

(576) A.J. Joki nimetab seda partitsiipi IV partitsiibiks ja arvab, et selle tunnus esineb ka mõnede verbide preesensis.[688]

(577) 10.

(C) -jok, (D) -iukᶜ, -ìokᶜ, -d'ukᶜ, -d'ɛkᶜ, -d'žukᶜ.

(578) Väljendab nii juba toimunud kui ka parajasti toimuvat tegevust, näit. (C) kuro/jok 'böse' (õieti 'vihastunud'; sõnast kurola/m 'böse werden'), (D) t'åʌbə̂r/d'žukᶜ 'beissender od. bissiger Hund' (sõnast t'åʌ̀bᵊrdᵊl'ɛ/m 'beissen'). Tunnus esineb harva.

(579) Kamassi keele häälikuseaduste seisukohalt ei ole ootuspärane, et vaatlusaluse tunnuse eri kujud oleksid kamassi keeles väljakujunenud foneetilised variandid: häälikuvaheldus j~d', d'ž' pole sellele keelele omane.

(580) A.J. Joki osutab, et vaatlusalune kamassi partitsiibi tunnus pärineb türgi-tatari keeltest, vrd. näit.

---

687 N. - S e b e s t y é n UUE, lk. 278.

688 J o k i KW, lk. 178.

koibaali-karagassi preteeritumi gerundiumi tunnus (C) -d'ek, -t'ek. Partitsiipi nimetab ta VI partitsiibiks.[689]

(581) 11.

(C) -zan, -zen, (D) -zen, -zən.

(582) Tegijanime tunnus, mis esineb sõnades (C) kai/zan 'Deckel' (sõnast kai/l'im ' 1) bedecken, 2) zuschliessen (von innen)'; õieti 'katja'), thil/zen 'Eisen beim Graben der Lilienzwiebel' (sõnast thill'ä/m 'graben'; õieti 'kaevaja'), (D) tᶜ?̂ʌ̀/zen, tᶜ?̂ʌ̀/zən 'Eisen beim Ausgraben der Lilienzwiebel' (sõnast tᶜəˡl'e/m 'graben'; õieti 'kaevaja').

(583) J. Györke ühendab selle kamassi partitsiibi tunnuse kamassi infinitiivi tunnusega -set jne.[690]

(584) 12.

(D) -mì.

(585) Esineb sõnas pᶜī/mì 'Brausen, Rauschen': pᶜ. βεṙžə 'Windesb r a u s e n '.

I.N.-Sebestyén tõlgendab viimast tähendust nii: 'b r a u s e n d [e r] (Brausen) - Wind'. Sufiksi -mì viib ta tagasi kujule *-mɛ - + *-j (~ *-i̯).[691]

(586) 13.

(C) -psin.

(587) Esineb sõnast (C) thi/psin 'Kamm' (sõnast thil'elä/m 'kämmen').

(588) T. Lehtisalo arvates on -p- selles partitsiibisufiksis sama algupära kui partitsiibisufiks -be.[692]

689 J o k i KW, lk. 179.
690 G y ö r k e WU, lk. 23-26.
691 N.- S e b e s t y é n AKS, lk. 91.
692 Vt. l. (545).

(589) T. Lehtisalo arvates esineb kamassi sõnas (C) mir 'Brautschatz' deverbaalsete substantiivide sufiks -r, vrd. (C) mi-l'äm 'geben'.[693] See on väga tõenäoline, vrd. ka (D) -r̥ᶜ, -r̥: mə̄/r̥ᶜ 'Brautschatz (nicht mehr in Gebrauch); Euter'(õieti ' and; andja') ja mo/r̥ 'Stuteneuter' (õieti 'andja'; mõlemad sõnast mə̆l'ɛ/m, mə̆l'ɛ/m 'geben, schenken, bezahlen, lassen'). Vastlusaluse partitsiibi tunnuse tuletab T. Lehtisalo urasli aluskeele *t-algulisest deverbaalsete noomenite sufiksist nagu lõuna-samojeedi keelte raames ka kamassi keele infinitiivi tunnuse -t, -tt (küsimärgiliselt), selkupi keele deverbaalsete substantiivide sufiksoid -r jne. ja -t, deverbaalsete noomenite sufiksi -di, -die, preesensi partitsiibi tunnuse -tĭl', -Dĭl' esimese komponendi -tĭ-, -Dĭ-.[694]

(590) Teistes sajaani-samojeedi keeltes võib eristada järgmisi partitsiipide tunnuseid: -la, -l'a; -be, -b'e, -b'o, -no; -ma. Näit. koi (Klaproth) ku/be 'Tod', (Spasski) Куро/ла 'сердитый', Ку/бё 'мертвый', д ж я п с ы / н о ун 'ж а рен о е мясо ' (vrd. джяпсыла/мъ 'жарю'),[695] mot (Klaproth) šery/ma/nn 'Kouten'.[696] Suure tõenäosusega võib oletada, et partitsiibisufiksid -l'a ja -b'o (? ka -b'e) lähtuvad liitsufikseist *-lV/j(V) ja *-bV/j(V).[697]

---

693 L e h t i s a l o PUA, lk. 286.

694 L e h t i s a l o PUA, lk. 282-286. Õieti -tĭl', -Dĭl'.

695 Peaks olema ДЖЯПСНИО.

696 Vt. ka L e h t i s a l o PUA, lk. 110, 145.

697 Vrd. l. (509), (511).

(591) Selkupi keeles esinevad järgmised partitsiibisufiksid[698]:

(C) -l, -lä, -le, -leä, -li, (P) -lä,

(C) -lebele, -leble,

(C) -lebeä,

(C) -bie,

(C) -bäl, -bel, -pel,

(C) -belj, -pelj, -bilj, (P) -pîl',

(C) -nde, -ndi, -ndie, -ndše,

(C) -ndel, -ndil, -ndšel,

(P) -nDîl',

(C) -t,

(C) -dae, -de, -di, -die, -tša, -tše, -če,

(C) -däl, -del, -dil, -dšel, -tel, -til, -ttel,

(P) -tîl',

(C) -i,

(C) -nj, -i,

(C) -ba, -pa, (D) -ba,

(C) -r, -rэ, -rè, -re, -ri, (D) -r, -r,
<

(C) -mba,

(C) -mbele,

(C) -ptä, -pte, -pteä, (P) -ptä, -tä, -Dä, -ä, (L) -ptä,

(P) -ptäl', -täl', -Däl', -äl',

(C) -psa, (P) -psa, -psä, -psî,

(C) -psan, -psat, -psen, -psin, -fat (< *-phat), (D) -psan,

---

[698] D o n n e r ALSV, lk. 47; L e h t i s a l o SS, lk. 196-236, 250-257, 334; P r o k o f j e w MEOS, lk. 446-448; П р о к о ф ь е в СГ, lk. 28-29, 53; vt. ka L e h t i s a l o PUA, lk. 139, 214-215, 258.

(C) -sa, -ssa, -ha, (P) -sa,-sä,-s̊i,

(D) -san,

(C) - psa...l,

(C) -psa...lj,[699]

(P) -ps̊at̊il'

(P) -s̊at̊il',

(C) -ssodil,

(C) -sode, -sotte, -sotti, -ssodi,

(C) -ssödyö,

? (C) -s, -s̆ .[700]

(592) -l jne. väljendab nii teise verbi tegevusega samaaegset kui ka sellele eelnenud tegevust. Viimasel juhul järgneb partitsiibivormile sageli postpositsioon -adverb (C) pulä, pule, (P) pūlä 'nachher, später'.[701] Näit. (C) nildjek k ä t e / l ä pula kuess ' так с к а з а в ш и ушел , nachdem er so g e s a g t h a t t e , ging er fort ', (P) anm̊im m ō / l ä 'den Kahn v e r f e r t i g e n d (oder v e r f e r t i g t h a b e n d)'.

(593) -lebele jne. moodustab preteeritumi partitsiipe, näit. (C) sada/léble (sõnast caáda/p 'ich zündete an, (зажег), клал , расклал). Osutatagu, et M.A. Castrénil leidub ka -le bele, -le beli abil moodustatud partitsiibivorme, näit. tjaadaku/le bele(sõnast

[699] Selles loetelus tähistab punktiir liitsete partitsiibisufiksite komponentide vahele kiilutud käändesufiksite asukohta.

[700] Vt. L e h t i s a l o PUA, lk. 214-215.

[701] Vt. ka П р о к о ф ь е в СГ , lk.51.

tjaadêkuá/u ' я затопливал '). Usutavasti on siin liitsufiksi komponendid eksilikult lahku kirjutatud.

(594) -lebeä on preteeritumi partitsiibi tunnus, näit. (C) tjaat/lebeä 'efter att hava antändt'.

(595) -bie moodustab samuti preteeritumi partitsiipe, näit. (C) kuu/bie 'tot'.

(596) -bäl jne. ning -belj jne. abil moodustatakse tavaliselt preteeriutmi partitsiipe, harvem preesensi partitsiipe; näit. (C) kanan a m / b e l kuel ' (от) собаки е д е н а рыба ; der vom Hunde g e f r e s - s e n e Fisch', apsete/bel 'ernährende' ,(P) tap čēlî k ə t / p î l ' k ə̄ l î ' der heute g e f a n g e n e Fisch'.

(597) -nde jne. on nii preesensi kui ka preteeritumi partitsiibi tunnus, näit. (C) tjaače/ndie (sõnast tjoa-čà/m ' я зажег ').

(598) -ndel jne. tähistab tavalise tegevuse teo-või tegijanimesid , näit. t u u n d i l - gum ' гребец ' (õieti ' a e r u t a j a inimene' või 'a e r u t a - m i s e inimene ').

-nDîl' on preesensi partitsiibi tunnus, näit. i l î / n D î l ' lōzî 'ein l e b e n d e r Geist'.

(599) -t moodustab teonimesid, näit. (C) kyeldšu/t 'Altertum, старина '.

(600) -dae jne. ning -däl jne. abil tähistatakse nii preesensi kui ka preteeritumi partitsiipi, näit. (C) t j a a d a m b i / d a e - gum ' который т о - п и т ' (õieti ' k ü t t e v inimene'),

tjaadembe/di ' который заживает ' (õieti 'süüdanu'), i p p e / d i l -gum ' s t e h e n d e r Mann', é/däl ' бывший '.

(601) -i kujutab endsst tegijanime tunnust, näit. (C) s i t t j a / i - gum 'Lügner' (õieti 'v a l e t a - j a inimene').

(602) -nj, -i on teonime tunnus, näit.(C) kapé/nj ~ kăpa/i ' Flick, заплатка '.

(603) -ba, -pa on (M. A. Castréni määratlust mööda) passiivi partitsiibi tunnus, näit. (C) pan/ba (sõnast pánna/p 'ich legte, я клал ').

(604) -r jne. tähistab teonimesid ja tavalise tegevuse teo-või tegijanimesid, näit. (C) me/r 'Preis'(õieti umbes 'and'), (D) k u ə̂ d ă / r - ӄ ŏ B r 'stammvater des geschlechts, des stammes, behüter des stammes, der höchste "geist" der samojeden' (õieti umbes 'h o o l i t s e j a inimene' või ' h o o l i t s e m i s e inimene').

(605) -mba ja -mbele on mõlemad preteeritumi partitsiibi tunnused, näit. (C) kuel m a č̆ e / m b a 'fisken ä r s k u r e n ; der Fisch i s t z e r s c h n i t - t e n '. - mba moodustab (M.A. Castréni määratlust mööda) ka passiivi partitsiipe.

(606) -ptä jne. moodustab teonimesid, mis käänduvad nii absoluutses kui ka possessiivses deklinatsioonis. Näit. (C) u d j e / p t ä / n d tanamdang 'я р а б о - т а т ь привык ; ich bin a n d i e A r - b e i t gewöhnt' (absol. dekl. sins. lat.), (P)

ili̊/ptä/ki̊nDi̊ 'im Laufe seines Lebens' (õieti 'in seinem Leben'; poss. dekl. ains. lok.).[702]

(607) -ptäl' jne. väljendab tavalise tegevuse teo- või tegijanimesid, näit. (P) k o r a / p t ä l ' å̊tä ' е з д о в о й олень ' (õieti 's õ i d u põder').

(608) M.A. Castrénil pn -psa preteeritumi partitsiibi tunnus, G. Prokofjevil aga moodustab -psa, -psä, -psi̊ teonimesid, näit. (P) tap čēli̊ t ü / p s i̊ čēli̊tit ' сегодня (досл .сей день)' д л я п р и ш е с т в и я день их'. [703].

(609) -psan jne. moodustab teo- ja tegijanimesid, näit. (C) ile/psan 'Leben', ūdje/psan 'Arbeiten'.

(610) -sa jne. tähistab (tavalise tegevuse) teo-või tegijanimesid, näit. (C) o g o l d s e k u / s s á gum ' учитель '(õieti ' õ p e t a j a inimene ' või 'õ p e t a m i s e inimene'), (P) čo̊nDi̊r/sa ' одеяло ' (õieti 'katja' või 'kate').

(611) -san on teonime tunnus näit. (D) kuvd'/san 'pflegekind' (õieti 'hoolitsus').

(612) -psa ... l ja -psa...lj abil moodustuvad preesensi partitsiibid, kusjuures kasutatakse kohakäändesufiksit -ne-; näit. (C) soms i̊ l e / p s á / n e / l j--gum (umbes ' hästi e l a v inimene').

(613) -psåti̊l' ja -såti̊l' on tavalise tegevuse teo- või tegijanimede tunnused, näit. (P) m ē / p s å t i̊ l ' i̊nDi̊ 'der Bogen z u m V e r f e r t i g e n ' (õieti

[702] Vrd. sm minä olen tottunut t y ö s k e n t e l y-/y n ; elä/mä/ssään.

[703] Vrd. sm tämä päivä (on) t u l o päivänsä.

k ü t t i j a vibu ' või ' k ü t t i m i s e vibu').

(614) -ssodil on (M.A. Castréni määratlust mööda) partitsiibi tunnus.

(615) -sode jne. on futuurumi partitsiibi, -ssödyä sga nii futuurumi kui ks preesensi partitsiibi tunnus; näit. tjasdembe/sotti ' который после зажигает ', t j s a - t s e / s s ö d y ö -gum (sõnast tjosčà/m ' я зажег ').

(616) -s, -š tähistab teonimesid, näit. (O) čako/s ' клёпцы '.

(617) Selkupi liitsete partitsiibisufiksite lõppkomponent -l, -lj, -l' on tegelikult adjektiive tuletav sufiks[704] ja kõik vastavad partitsiibivormid on õieti adjektiivid, mida lauses kasutatakse tavaliselt atribuutidena, näit. (O) nildjek k ä t e n d e l -gum molmes 'den som så s a d e, ljög (den så g e s a g t h a v a n d e mannen ljög); der Mann, d e r so s a g t e, log' (õieti ' nii ö e l - n u d mees valetas'), (P) tēsä jap o r a p s å t i l' kup ' д л я б о р ь б ы с вами человек, человек, к о т о р ы й с вами б у д е т б о р о т ь с я ' (õieti ' teiega v õ i t l e m i s e inimene').

(618) Liitsete partitsiibisufiksite osis -le-, -le on usutavasti identne partitsiibisufiksiga -l jne.

(619) Osa käesolevas töös loetletud selkupi partitsiibisufiksitest on kindlasti vaid ühtede ja samade partitsiibisufiksite erinevad foneetilised variandid, kuid alati pole seda võimalik kindlaks teha. Märgitagu eriti, et ootuspäraselt

---

[704] Vt. lähemalt I.N. -S e b e s t y é n, Das selkupische (ostjak-samojedische) denominale Ableitungssuffix l, l'. -UAJb XXX, lk.8-22; П р о к о ф ь е в СГ , lk.52-55; vrd. ka Т е р е щ е н к о Р Г К , lk. 382 - 383.

on partitsiibisufiksite alguses esinevad konsonatühendid nd, mb, ps minetanud postkonsonantses positsioonis oma esimesed komponendid n, m, p, vrd. näit. (P) mat t ǖ / p t ä - / m i̊ 'mein Kommen' ja mat a m / D ä / p čǟŋGi̊ 'ich ass nicht' (õieti ' mein E s s e n war nicht'.[705]).

(620) Järgnevalt võrdleme kamassi ja selkupi partitsiibisufikseid omavahel. Selleks esitame nad kõigepealt skematiseeritult (selkupi partitsiibisufiksite loetelus on neile liitunud adjektiivisufiks -l, -lj, -l' ärä jäetud).

KAMASSI

lV(ʾ)	ɣa, gV
mä, βi, bi	ma
bizV (ʾ), bIzV	j8k, d'Vk, d'ž'uk
nV, dV	zVn
t	mi
i	
nVt(t)Vi	psin
	r

SELKUPI

l(ä)	bä, pä
leb(e)le	mbele
lebeä	ptä, tä, ä
ndä	psV
t	psVn, psat, fat
dV, dšä, tä, tšä	sV, ha

[705] P r o k o f j e w MEOS, lk. 447.

i	san
ń, i	psåtî, såtî,
n(ë)	sodë, sottë
mba	södüö
ba, pa	? s, š

(621) Kamassi liitse partitsiibisufiksi -lV/(ʾ) esimene komponent -lV- on tõenäoliselt ühist päritolu teiste sajaani-samojeedi keelte partitsiibisufiksiga -la ja oletatava liitse partitsiibisufiksi *-lV/jV (> -l'a) esimese komponendiga *-lV-, samuti selkupi partitsiibisufiksiga -l(ë) ja partitsiibisufiksite komponendiga -le-, -le, põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *lV(~*l).[706] Viimane võis väljendada nii teise verbi tegevusega samaaegset kui ka sellele eelnenud tegevust. Kamassi -lV/(ʾ) teine komponent -ʾ esineb üsna järjekindlalt juba M.A. Castrénil, nii et oletada selle sekundaarset analoogilist päritolu osutuks vähe tõenäoliseks, sest analoogiast tingitud sõnalõpulised larüngaalklusiilid on kamassi keeles tekkinud usutavasti ainult uuemal ajal, kui toimus keele intensiivne hääbumine.[707] Pigem juhitagu tähelepanu sellele, et lõuna-samojeedi keeltes on mitmeid liitseid partitsiibisufikseid, mille kõik komponendid on identsed nendes keeltes esinevate lihtsate partitsiibisufiksitega, näit. ssam *-lVj(V), *-bVj(V), sel -mbele, ? -psåtî-, -såtî-. Neenetsi keeles esineb liitne partitsiibisufiks, mille T. Lehtisalo on rekonstrueerinud kujul *-la- + *-ŋk?- + *-ū, näit. ʃ ā ŋ k ʔ ɨ- /ɨ ɐ̯ ŋ k u ńĭèś̬ś̬ɐ̯ɐ̯ 'person, d i e z u s i n g e n

[707] Vrd. 1. (147); К ю н н а п Н П.

p f l e g t '.[708] Kõik see lubab oletada, et kamassi -lV/(ʾ) on kas moodustunud kamassi keeles toimunud eriarengu tulemusel kahest lihtsast partitsiibisufiksist või kujutab endast algset liitset partitsiibisufiksit, mis teistes lõuna-samojeedi keeltes pole säilinud. Siiski sunnib asjaolu, et selline liitne partitsiibisufiks teistes lõuna-samojeedi keeltes puudub, päärama tähelepanu sellelegi, et türgi-tatari keeltes esineb partitsiibisufiks -laq, -laɣ, laχ, näit. hakassiь парғалах 'еще не ушедший', tuva аскалак 'пока не повесивший', šori шыккалак 'ещё не взошедшее'.[709] On siis mõeldav seegi oletus, et kamassi partitsiibisufiks *-lV on lihtsalt sarnastunud türgi-tatari partitsiibisufiksiga, kusjuures viimase lõppkonsonant on muutunud kamassi keeles larüngaalklusiiliks, sest kamassi keelele on omane muutus -k > -ʾ.[710] Kuid millist päritolu kamassi partitsiibisufiksi -lV/(ʾ) teine komponent ka ei oleks, igal juhul jääb võimalus, et -lV/(ʾ) variandid, mille lõpul ei ole larüngaalklusiili, esindavad algset lihtsat partitsiibisufiksit *lV. Kokkuvõtteks peab ütlema, et käesoleva töö autori arvates on siiski tõenäolisem oletada, et kamassi -lV/(ʾ) või vähemalt tema larüngaalklusiiliga lõppevad variandid on saadud kas kahe lihtsa partitsiibisufiksi liitmise teel kamassi keeles või lõuna-samojeedi aluskeele liitsest partitsiibisufiksist. Viimasel juhul on mõeldav,

---

708 L e h t i s a l o PUA, lk. 158.

709 Vt. näit. R a m s t e d t EAS II, lk. 93; ТЯ, lk. 394, 439, 477.

710 Vt. ka H a j d ú SJ, lk. 254-256,271; J o k i LS, lk. 77, 380-381.

et kamassi -lV/(ʾ) ühendub neenetsi partitsiibisufiksiga (T.Lehtisalo:) *-la- + *-ŋk? - + *-ū ja on rekonstrueeritav kujul *lV/ŋkV.[711]

(622) Kamassi partitsiibisufiks -mö, -βi, -bi on ehk ühist päritolu selkupi partitsiibisufiksiga -bö, -pö või vähemalt sello mõnede variantidega. Osutatagu, et neenetsi keeles on olemas partitsiibisufiks (L) -b̬ȧei, -Ba̯i̯ , -p̀ʔī̯, -p̆pī̯ jne., mille T. Lehtisalo on viinud tagasi kujule *-pa- + *-ju ja *-pɛ- + *-ju; näit. (L) χ̬ā/Bʳȧ̀i ~kā/pī̯ 'tot', jil̆ʹlʹi/b̬ʹėj̯ 'grün , zart (gras)'.[712] On väga tõenäoline, et see neenetsi sufiks põlvneb liitsest partitsiibisufiksist *pV/jV.[713] Seetõttu tundub tõenäolisena seegi T. Lehtisalo oletus, et nganassaani partitsiibisufiksi (C) -bā, -búa, -beá, -wá lähteks on liitsufiks *-βaju, *-βɛjɯ.[714] Järelikult on põhjust oletada, et kamassi partitsiibisufiks -mö, -βi, -bi ja vähemalt osa selkupi partitsiibisufiksi -bö, -pö variante põlvnevad samojeedi aluskeele liitsest partitsiibisufiksist *pVjV > lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiks *mVjV (~*mVj ~*mjV) ~*βVjV (~ *βVj ~ *βjV) ~ *bVjV (~*bVj ~*bjV) ~*pVjV (~*pVj ~*pjV).

(623) Kamassi liitse partitsiibisufiksi -bizV(ʾ),-bīzV esimene komponent on tõenäoliselt identne kamassi

---

[711] Vrd. ka H a j d ú SJ, lk. 271; P a a s o n e n BFSL, lk. 32; S e t ä l ä AUAS, lk. 87-88.

[712] L e h t i s a l o PUA, lk. 257.

[713] Vt. L e h t i s a l o PUA, lk. 257-261; N.-S e b e s t y é n AKS, lk. 81,84-85,89, 91-92; N. -S e b e s t y é n UUE, lk. 279.

[714] L e h t i s a l o PUA, lk. 257-258.

partitsiibisufiksiga -mə̈, -βi, -bi. Vastlusalume liitsufiks väljendab ainult teise verbi tegevusele e e l n e n u d tegevust. Seevastu sufiks -mə̈, -βi, -bi võib teise verbi tegevuse suhtes väljendada ainult s a m a a e g s e t tegevust.[715] Järelikult on liitsufiksi ülejäänud osa ülesandeks just tegevuse toimumise aja nihutamine kaugemale. Sellist ülesannet täidab kamassi konjunktiivi moodustamisel konjunktiivisufiksile järgnev eraldine sõna izä (hiljem konjunktiivisufiksi komponent -zə̆ jne.), mis kujutab endast usutavasti abiverbi i- 'olema' partitsiibivormi.[716] Sama abiverbi sama partitsiibivorm moodustabki tõenäoliselt kamassi partitsiibisufiksi -bizV (ˇ) , bīzV teise komponendi. Abiverbi i- 'olema' partitsiibisufiks -za jne. on sel juhul ühist päritolu selkupi partitsiibisufiksiga -sa, -ha, põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *sV (~*zV).[717]

(624) Kamassi partitsiibisufiksi -nV, -dV alguskonsonantide vaheldus n~d ei saa seletada millegi muuga kui nende alguskonsonantide pärinemisega ühisest lähtekujust *nt.[718] Vastlusaluse kamassi sufiksi häälikuseaduslikeks etümoloogilisteks vasteteks on järgmised samojeedi keelte partitsiibisufiksid:

	Vokaalide järel	Konsonantide järel
kam	-nV	-dV
samS	-no	[*-dV]

715 Vt. l. (542).
716 Vt. l. (421).
717 Vt. lähemalt l. (623), (635).
718 Vt. l. (233).

sel	-nd8̈	*-d8̈
nee	-na, -ńa	-da, -d'a, -ta, t'a
een	-da, -de	-da, -de, -ta

Näit. kam (D) ku/nɛ 'gestorbener', buʎ/då 'zerbrochener', sel (C) tjaače/ndie (sõnast tjoačà/m 'я зажег', nee(T) иле/ня 'живущий', мин/да' идущий', een (P) jire/de 'живущий', mita 'дающий, даваемый'. (<* mi'/ta).[719] Järelikult pärineb kamassi -nV, -dV samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ntV>lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiks (postvokaalses positsioonis:) *ndV ~ (postkonsonantses positsioonis:) *dV ~ *tV. Viimase postvokaalne variant *ndV andis kamassi keeles arengu *ndV > (*) nnV > (*) ǹV > nV. Vaatlusaluse kamassi partitsiibisufiksi ǹ- ja ňn- alguliste variantide korral on mõeldav, et need variandid peegeldavad sufiksi varasemat kuju.[720] Lõuna-samojeedi aluskeele *ndV ~ *dV ~ *tV oli tõenäoliselt nii preesensi kui ka preteeritumi partitsiibi tunnus.

(625) Kamassi partitsiibisufiks -t on ühist päritolu selkupi partitsiibisufiksiga -t, võib-olla ka selkupi partitsiibisufiksiga *-dV ~ *-tV (näit. (C) ōgalimbe/di 'gelehrt, gewöhnt'), põlvnedes lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *dV (~*d) ~ *tV (~*t).

(626) Kamassi partitsiibisufiks -i ja selkupi partitsiibisufiks -i on ühist päritolu, põlvnedes lõuna-samojeedi

---

[719] Терещенко КГО, lk. 909; Терещенко МИЯН, lk. 81; Терещенко РТК, lk. 370; ФУСЯ, lk.452; ЯПНС, lk. 21, 79; vrd. ka Lehtisalo PUA, lk. 280-282, 284, vt. ka l. (637).

[720] Vt. l. (233).

aluskeele partitsiibisufiksist *jV (~*j). Viimane tähistas tõenäoliselt nii preesensi kui ka preteeritumi partitsiipi.

(627) Kamassi -nVt(t)Vi esimene komponent -nV - on igati tõenäoliselt identne kamassi partitsiibisufiksiga -nV, - dV, mis põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ndV~*dV ~ *tV. Võimalik, et teine komponent -t(t)V - ja kolmas komponent -i on vastavalt identsed kamassi partitsiibisufiksitega -t ja -i, põlvnedes vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *dV (~*d) ~ *tV (~*t) ja *jV (~*j). Viidatagu võrdluseks, et neenetsi keeles on olemas liitne partitsiibisufiks, mille T. Lehtisalo on rekonstrueerinud kujul *-ta- + -j, näit. (L) nā$_{c}$tsæ/δà̀ì 'nessel, distel' (sõnast nā̆t̆tsā̆ 'wehtun [wenn man sich z.b. die hand verletzt]'.[721] Samuti on neenetsi keeles ja teistes samojeedi keeltes olemas veel terve rida muid liitseid partitsiibisufikseid, mille esimese komponendi moodustavad erinevad lihtsad partitsiibisufiksid, teise komponendi aga lihtne partitsiibisufiks *jV; näit. nee (L) ńäńə̂ī / maj tī 'renntier, das seine haare abgeworfen hat' (< *-mV-/jV), nga (C) ŋamla/bā 'erwürgt, getötet' (< *-pV/jV), koi (Spasski) Ку/бё 'мертвый' (< *-bV/jV).[722] Siiski puuduvad kamassi partitsiibisufiksil -nVt(t)Vi täielikud etümoloogilised vasted teistes samojeedi keeltes. Seepärast peab käesoleva töö autor võimalikuks ka

---

[721] Lehtisalo PUA, lk. 283; vrd. ka N.-Sebestyén AKS, lk.82.

[722] Lehtisalo PUA, lk. 107-109, 257-258; N.-Sebestyén AKS, lk. 89-99; vt. ka l. (511).

oletust, et selle sufiksi abil moodustatud vormid on saadud mingi eraldise sõna lisamise teel partitsiibivormidele, mille tunnuseks oli algselt ainult -nV. Nimelt on kamassi keeles olemas postpositsioon-adverb (D) tēi̯i, t?i̯ə, t?i̯ə 'gleich, sofort, augenblicklich' (vrd. ka t?i̯in 'id.', tei̯nen, tei̯nen, tᶜei̯nən 'heute, dieser Tag'), näit. t ē i̯ i šə̆ 'komm s o f o r t !'. Seda võidigi ehk kasutada nV -partitsiibiga determineerivas või intensiivistavas funktsioonis: (D) mă̆n h ă / n ă t̆ t ĕ i̯ 'w ä h r e n d ich m a u h (t) e ' (<*-/nă + tĕi̯; õieti umbes 'minu t e h e s k o h e '), ńe̯gə rō̯-/ n ĕ̯ t̆ ? i kå̆ňnăb'ȧm 'ich fror b i s z u m Z i t t e r n ' (<*-/nĕ̯+ t?i̯; õieti umbes ' v ä r i s e d e s k o h e külmetasin'). Võib-olla on selle postpositsiooni-adverbi kokkukirjutamine eelnevate partitsiibivormidega koguni ebatäpsus pro näit. ńe̯gə rō̯nĕ̯ t̆?i̯. Klusiilainese kujud t̆, t̆t võivad seletuda algse t pikenemise ja gemineerumisega intervokaalses positsioonis. Intervokaalsete konsonantide sekundaarne pikenemine ning gemineerumine on kamassi keeles levinud nähtuseks.[723]

(628) Kamassi partitsiibisufiksil -γa, -gV puuduvad etümoloogilised vasted teiste lõuna-samojeedi keelte partitsiibisufiksite seas. Kuid T. Lehtisalo on oletanud lõuna-samojeedi keeltes uraali aluskeele deverbaalsete noomenite *k-algulisest sufiksist lähtuvaid deverbaalsete adjektiivide sufikseid kam -gä, mot -ga ja

[723] Vt. 1. (233).

küsimärgiliselt sel -ga-, näit. kam (C) t'ibe/gä 'heiss' (vrd. nee (L) jĭèppā 'heiss sein'), mot (Klaproth) ču/ga 'warm' (vrd. nee (L) jū- 'schmelzen, warm werden'), sel (C) t'asa/ga/l 'kalt' (sõna lõpus adjektiivisufiks -l; vrd. nee (L) t'ś'ĭ t'ś'i 'ist kalt').[724] Kui see väga tõenäoline oletus peaks vastama tõele, võiks kamassi partitsiibisufiksi -γa, -gV ühendada etümoloogiliselt nende lõuna-samojeedi deverbaalsete adjektiivide sufiksitega. Lisaks tuleb silmas pidada, et selkupi preesensi-futuurumi-preteeritumisufiks -gV, -ŋV, -nV, -jV (nagu ka kamassi preesensisufiks -γV, -gV) võib põlvneda lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist.[725] Viimase kujuks oli sel juhul *ŋV ~ *gV. Seetõttu on mõeldav oletada, et kamassi partitsiibisufiks -γa, -gV tuleneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV ~ *gV. Seda oletust toetab ka asjaolu, et samojeedi aluskeeleski on võinud olla partitsiibisufiks *ŋV või *ŋkV.[726]

(629) Kamassi -ma võib lähtuda kahest lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist. Nendeks on *m8 ja (postvokaalses positsioonis:) * mb8 ~ *mp8 ~ (postkonsonantses positsioonis:) *b8 ~ *p8. Sellisel juhul on ta ühist päritolu partitsiibisufiksitega ssam -ma, sel -mba ja -ba, -pa.[727]

---

[724] L e h t i s a l o PUA, lk. 351; vrd. ka N.-S e b e s t y é n AKS, lk. 82-83.

[725] Vt. l. (503).

[726] Vt. l. (637); vrd. ka L e h t i s a l o PUA, lk. 142-145.

[727] Vt. ka P a a s o n e n BFSL, lk. 105; S e t ä l ä AUAS, lk.77.

(630) Kamassi partitsiibisufiks -j8k, -d'Vk, -d'ž'uk on laenatud türgi-tatari keeltest , kus teda kasutatakse samuti partitsiibisufiksi funktsioonis. Vrd. näit. koibali (C) al/d'ek (pret. part. sõnast alerben 'ich nehme'), tatari maqtan/čyq 'Grosstuer' (sõnast maqtan- 'sich loben'), hakassi (D) šurgɛl/d'ɛ k̬ᶜ 'Schlingpflanze ' вязиль '(vrd. koibali (C) sürgīrben 'umwickeln').[728] Nimetatud hakassi vorm on tervikuna laenatud kamassi keelde (? või kamassi keelest hakassi keelde), vrd. kam (D) šurgɛl'd'ɛ k̬ᶜ-nò' 'Wiesenschlingpflanze, russ. sib. ' вязиль '.[729]

(631) Kamassi -zVn on ühist päritolu selkupi partitsiibisufiksiga -san. Intervokaalses positsioonis on lõuna-samojeedi keelte korral mõeldav muutus s>z, mitte z>s. Ka on kamassi keelele iseloomulik, et seal, kus selkupi keeles on intervokaalne *s võinud säilida, on ta kamassi keeles andnud z.[730] Seega põlvneb kamassi -zVn lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *sVn (~*zVn). Viimane moodustas tõenäoliselt teo- ja tegijanimesid.

(632) Kamassi -mi on algselt olnud nähtavasti liitne partitsiibisufiks, mille komponendid lähtusid samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *mV ja *jV. Samasugust liitsufiksit tunneb ka neenetsi keel, näit. (L) łāt'" ńimńe ŋàńi" p ā δ a /β̆ β i nòìm" l'ēχeptā 'über

---

[728] Vt. C a s t r é n KKS, lk. 34,39, 42; R a m s t e d t EAS II, lk. 126-127; vrd. ka J o k i LS, lk.300; R a m s t e d t EAS I, lk. 171.

[729] Vrd. J o k i KDKW, lk. 23; J o k i LS, lk. 300.

[730] Vt. ka l. (290).

die Bodenbretter wieder v e r z i e r t e s Tuch breitete sie'.[731]

(633) Kamassi -psin lähtub samast allikast kui selkupi partitsiibisufiks -psVn, -psat, -fat, nimelt lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *psVn. Vrd. ka kam (C) thi/psin 'Kamm' ja sel (C) ti/psin 'id.' *psVn moodustas teo- ja tegijanimesid. Selkupi keeles on toimunud sellele keelele omane sõnalõpuline häälikumuutus n>t.[732] Selkupi varisndi -fat alguskonsonant f on saadud sellise arengu tulemusel: ps>ph>f.[733]

(634) Kamassi -r ja selkupi -r(ë) tuleneksid lõuna--samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *rë (~*r), mis moodustas teo- ja tegijanimesid. Vrd. ka kam (C) mi/r 'Brautschatz', (D) mə̀/r̀ᶜ 'Brautschatz; Euter', mo/r̀ 'Stutemeuter' - sel mä/r, mĕ/r, mi/r, mi/rᵊ, mi/rè 'Preis'.

---

731 Vt. L e h t i s a l o PUA, lk. 105-110; N.-S e b e s t y é n AKS, lk. 89-92.

732 Vrd. ka eespool.

733 Vrd. ka eespool.

2.13. KAMASSI KEELE PARTITSIIPIDE TUNNUSTE SAMOJEEDI JA URAALI LÄHTED

(635) Alljärgnevalt esitatagu kokkuvõte kamassi partitsiibisufiksite suhetest lõuna-samojeedi aluskeelega. Kamassi liitse partitsiibisufiksi -lV(°) korral on mõeldav, et tal oli liitsufiksiline lähe juba lõuna-samojeedi aluskeeles. Kuid tõenäolisem on, et see partitsiibisufiks on moodustunud eriarenguliselt kamassi keeles kahest partitsiibisufiksist või on sarnastunud türgi-tatari partitsiibisufiksiga -lɜq, -lɜɣ, -lɜχ. Mõlemal juhul lähtub tema esikomponent -lV- lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *lV (~*l). Kamassi -mö, -βi, -bi tõenäoliseks lähteks on lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiks *mVjV (~*mVj ~ *mjV) ~*βVjV (~*βVj ~*βjV) ~*bVjV (~*bVj ~ *bjV) ~*pVjV (~*pVj ~ *pjV). Viimasest lähtub usutavasti ka kamassi partitsiibisufiksi -bizV (°) , -bɪzV esimene komponent, samal ajal kui teine komponent tuleneb iseseisvast kamassi sõnast izä. Kamassi -nV, -dV põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ndV~*dV ~*tV. Kamassi -t lähteks on lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiks *dV (~*d) ~*tV (~*t). Kamassi -i lähtub lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *jV (~*j). Kamassi -nVt(t) Vi komponendid -nV-, -t(t)V- ja -i võivad tuleneda vastavalt lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *ndV~*dV~*tV, *dV (~*d) ~*tV (~*t) ja *jV (~*j), kuid on ka mõeldav, et kahe viimase komponendi lähteks võiks olla lõuna-samojeedi aluskeele liitne partitsiibisufiks *tVjV (~* tVj). On aga veel üks võimalus, nimelt et

-t(t)Vi on saadud iseseisvast kaasssi sõnast tēii jne. Kaasssi -ɣs, -gV võib lähtuda lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV ~*gV. Kaasssi -ma lähetens on mõeldavad lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksid *m8 ja *mb8 ~*mp8 ~*b8 ~*p8. Kaasssi -j8k, -d'Vk, -d'ž'uk on laenatud türgi-tatari keeltest. Kaasssi -zVn põlvneb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *sVn (~*zVn). Kaasssi -mi korral on mõeldav lähtumine lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest *mV ~*βV ~*bV ~*pV ja *jV (~*j) või liitsest partitsiibisufiksist *mVjV (~*mVj ~*mjV) jne. Kaasssi -psin pärineb lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *psVn. Kaasssi -r tuleneks lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *rə̈ (~*r).

(636) Lõuna-ja põhja-samojeedi keelte partitsiibisufiksite kõrvutamisel valmistavad raskusi eelkõige liitsed partitsiibisufiksid, sest sageli pole selge, kas nad pärinevad juba samojeedi aluskeele liitsetest partitsiibisufiksitest või on saadud samojeedi aluskeele lihtsate partitsiibisufiksite liitmise teel kummaski keelerühmas eraldi.

(637) Kõigil lõuna-samojeedi aluskeele üksikkonsonandiga algavatel lihtsatel partitsiibisufiksitel on selged etümoloogilised vasted põhja-samojeedi keelte samasuguste partitsiibisufiksite seas: samL *lV (~*l) ~samP, näit. nee (L) śùrB'r'ə̀ž/ǯə̀ 'person, die schnell laufen kann'; samL *dV (~*d) ~*tV (~*t) ~samP, näit. een (C) jebi/de 'betrunken'; samL *jV (~*j) ~samP, näit. nee (L) tə̀ǐ'l'ə̀/ì 'dieb' (õieti 'varastaja ~varastav'); samL *m8 ~samP, näit. nee (L) xaǰjūʾ/me 'überbleibsel' (õieti 'ülejäänu');

samL *r8̈(~*r) ~samP, näit. nga (C) fádu/r 'brief' (õieti 'kirjutatu'); sam L *sV (~*zV) ~samP, näit. nga (C) fán/su 'Renntierhaut als Sitz' (õieti 'pandu').

(638) Mõningase reservatsiooniga võib osutada kõikide lõuna-samojeedi aluskeele konsonantühendiga algavate partitsiibusifksite etümoloogilistele vastetele põhja-samojeedi keelte partitsiibisufiksite seas: samL *ndV ~ *dV ~*tV samP, näit. nga(C) ńile/teá 'lebend'. Lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksi *mb8 ~ *mp8 ~ *b8 ~*p8 puhul võib oletada, et ta lähtub lõuna-samojeedi aluskeele liitsest partitsiibisufiksist, mis om moodustunud lihtsatest partitsiibisufiksitest alles lõuna-samojeedi aluskeeles. Sama võiks tegelikult arvata ka lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksi *ŋV ~*gV kohta, kui siin poleks kõrvaltegureid, mis osutavad, et ta pärineb tõenäoliselt samojeedi aluskeele partitsiibisufiksist *ŋV või *ŋkV.[734]

(639) Lõuna-samojeedi aluskeele liitsetele partitsiibisufiksitele võib esitada etümoloogilisi vasteid põhja-samojeedi keelte liitsete partitsiibisufiksite seast, kuid veelgi suuremate reservatsioonidega: samL *mVjV (~*mVj ~*mjV) jne. ~samP, näit. nee (L) χ̱ā/B⌜ą̇ì ~kā/pī̱ 'tot'; samL oletatav *tVjV (~*tVj) ~samP, näit. nee (L) nā꜀tsæ/δą̇ì 'nessel, distel' (õieti 'valutegija ~ valutegev'); samL *psVn ~ samP, näit. nga (C) t'i/pśiŋ (<*-/pśin) 'Kamm' (õieti 'kammija ~ kammiv').

(640) Järelikult võib oletada, et samojeedi aluskeeles olid olemas vähemalt järgmised partitsiibisufiksid *lV,

[734] Vt. 1. (628).

*tV, *mV, *rV, *śV, *ntV, *ŋV või *ŋkV, *pVjV, *mVjV, *tVjV, *pśVm (või *pVśVmV).

(641) On põhjust arvata, et lõppkokkuvõttes põlvnevad nad kõik uraali aluskeele lihtsatest partitsiibisufiksitest *kV, *pV, *tV, *ŋV, *mV, *nV, *śV, *lV, *jV.[735]

(642) Järelikult võib nentida , et enamik kamassi keele partitsiibisufikseid, mis lähtuvad lõuna-samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest, põlvneb ühtlasi ka samojeedi aluskeele partitsiibisufiksitest ja lõppkokkuvõttes uraali aluskeele partitsiibisufiksitest.

---

[735] Vrd. eelkõige L e h t i s a l o PUA, lk.60-66, 91-110, 123-129, 141-145, 157-158, 214-215, 249-261, 273-283, 343-351; vrd. ka C o l l i n d e r CGUL, lk. 164 ; G y ö r k e WU, lk. 10-11, 17, 22-23, 25-26, 30-31, 34-35, 39-40, 48, 50-51, 54,60; H a j d ú BUNy, lk.146-147.

KEELEAINESTIKU ALLIKATE LÜHENDID

Adelung = nn. Adelungi käsikirjad. (Leningradi Üldises Raamatukogus.)

C = M.A. Castréni kogutud keelealnestik teostes: C a s t r é n GSS; C a s t r é n KKS; C a s t r é n WSS; J o k i KW; L e h t i s a l o SS; L e h t i s a l o SV; A. S c h i e f n e r , M. Alexander Castrén's Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichniss. St. Petersburg 1858.

D = K.Donneri kogutud keelealnestik teostes: D o n n e r ALSV; J o k i DS; J o k i KDKW; J o k i KW; J o k i UOUS.

Fischer = J.E. Fischeri kogutud keelealnestik töös: J. E. F i s c h e r , Vocabularium continens trecenta vokabula triginta quatuor gentium maxima ex parte Sibiricarum. (Käsikiri Göttingeni Ülikooli raamatukogus.)

H = P. Hajdú poolt publitseeritud keelealnestik teoses: H a j d ú SPL.

K = käesoleva töö autori kogutud keelealnestik. (Käsikirjalised materjalid ja helilindistused TRÜ soome-ugri keelte kateedris).

Klaproth = J. von Klaprothi kogutud või tema poolt publitseeritud keelealnestik teostes: J. von K l a p r o t h , Asia Polyglotta. Paris 1823 (koopia: D o n n e r SW, lk. 24-35); J. von K l a p r o t h Sprachatlas. Paris 1823 (koopia: D o n n e r SW, lk. 36-50).

L = T. Lehtisalo kogutud keelealnestik teostes: T.L e h t i s a l o, Juraksamojedisches Wörterbuch.(= LSFU XIII.) Helsinki 1956; L e h t i s a l o PUA; L e h t i s a l o SS; L e h t i s a l o SV.

Müller = G.F. Mülleri kogutud keelealnestik töös: G. M ü l l e r , Beschreibung des Krasnojarsker Bezirks der Provinz Jenissei in seiner heutigen

Situation am Anfang des Jahres 1735. (Käsikiri Vanade Aktide Riiklikus Keskarhiivis Moskvas).

P = G. Prokofjevi kogutud või tema poolt publitseeritud keelesinestik teostes: P r o k o f j e w MEOS; П р о к о ф ь е в СГ ; ЯПНС.

Pallas = P.S. Pallase kogutud või tema poolt publitseeritud keelesinestik teostes: P. P a l l a s , Zoographia Rosso-Asiatica I; II; III. Petropoli 1811; /P. S. P a l l a s ,/ Linguarum Totius Orbis Vocabularia comparativa I. Petropoli 1786 / 1787/; ... II. Petropoli 1789; P. S. P a l l a s , Reise durch verschiedene Provinzen des Russischen Reichs III. St. Petersburg 1776 (koopias: D o n n e r SW, lk. 15-17).

Pápai = K. Pápai kogutud keelesinestik kirjutises: N. -S e b e s t y é n PFS.

Spasski = G. Spasski kogutud keelesinestik kirjutises: L. P o t a p o v , Zum Problem der Herkunft und Ethnogenese der Koibalen und Motoren. = JSFOu LIX 1.

Sz = L. Szabó kogutud keelesinestik kirjutistes: S z a b o LTDS; S z a b ó SzSzSz.

T = N. Tereśtśenko kogutud või tema poolt publitseeritud keelesinestik töödes: Т е р е щ е н к о КГО; Н. Т е р е щ е н к о , К сравнительному изучению самодийских языков. (Язык энцев.) - СФУ 1 1965, 1к.121--128 ; Т е р е щ е н к о МИЯН; Т е р е щ е н к о НРС; ФУСЯ.

Verbov = G. Verbovi kogutud keelesinestik töös: Г. В е р б о в , Диалект лесных ненцев. Ленинград 1935. (Käsikiri NSVL TA Etnograafia Instituudi raamatukogus Leningradis.)

KASUTATUD KIRJANDUS JA SELLE LÜHENDID

ALH = Acta Linguistica Academiae Scientiarum Hungaricae. Budapest.

A l v r e , P., Adverbide eesti taga-samojeedi takapronominaalsest päritolust. - ESA VIII, lk. 147-162.

A l v r e EFD = P. A l v r e , On the Baltic-Fennic Dative (with special reference to the Liv language). - CDV III 1967 3, lk. 171-181.

A l v r e ,P., i-mitmuse päritolust. - Nonaginta. (= Emakeele Seltsi Toimetised 6.) Tallinn 1963, lk.78-94.

A l v r e MÄT = P. A l v r e , Morfologis-äännehistoriallinen tutkimus monikkovartalon muodostuksesta suomessa verrattuna sukukieliin. Tartto 1965. (Käsikiri TRÜ soome-ugri keelte kateedri raamatukogus.)

A l v r e PI = P. A l v r e , Pronoomenite iseärasusi.- ESA 11 1965, lk. 195-208.

A l v r e , P., Zur Frage nach der Entwicklung *ja, *jä i in den uralischen Sprachen . - CDV I 1965, lk. 11-20.

A n g e r e UJF = J. A n g e r e , Die uralo-jukagirische Frage. Uppsala 1956.

A n k e r i a MFUS = J. A n k e r i a , Über methodische Fragen der uralischen Sprachforschung . - SSUF 1955-1957, lk. 1-18.

A n k e r i a VTS = J. A n k e r i a , Das Verhältnis der tschuktschischen Sprachgruppe zu dem uralischen Sprachstamme. - SSUF 1949-1951, lk. 109-150.

A r i s t e AALK = P. A r i s t e , Adverbide arenemisest läänemere keeltes. - Teaduslikud tööd.Pühendatud Tartu Riikliku Ülikooli 150.aastapäevale. Tartu 1952, lk. 99-124.

A r i s t e , P., Eesti asesõnade me, te ja meie, teie suhteist. - KKIU I, lk. 53-59.

A r i s t e , P., Eesti keele foneetika. Tartu 1968.

A r i s t e , P., Läänemere keelte kujunemine ja vanem arenemisgärk. - Eesti rahva etnilisest ajaloost. Tallinn 1956, lk. 5-23.

A r i s t e MOKA = P. A r i s t e , Metsnalüüsi oss keele srengus. - KK 1958, lk. 681-688.

A r i s t e , P., Negatsiooni preteerit hiiu murretes. - Eesti Keel 1938; lk. 188- 189.

A r i s t e , P., Sisekohskäänete kujunemisest läänemere keeltes. - Eesti NSV Teaduste Akadeemia Toimetised 1954 1, lk. 41-50.

A r i s t e , P., Ületsotlusest (eriti vadja keeles). -ESA VII 1961, lk. 3-10.

A r i s t e , P., Vadja keele grammatika. (= Nõukogude soome-ugri teadused 9.) Tartu 1948.

A r i s t e , P., Velsarpalatsalse sulghääliku k afrikaadistumine. - Töid eesti filoloogia alalt I. (= Tartu Riikliku Ülikooli Toimetised 162.) [Tartu] 1964, lk. 3-20.

B á r c z i , G., A felszólító mód jelének kérdéséhez. - MNy XLVI, lk. 359-361.

B á r c z i , G., Bevezetés a nyelvtudományba. Budapest 1953.

B e k e , Ö. , Az urali és indoeurópai duális történetéhez. -NyIOK X, lk. 347-366.

B e k e , Ö., Nomen und Verbum. - AIH X, lk. 369-381.

B e k e , Ö., Über den Dativ-Genitiv in den finnisch-ugrischen Sprachen. = JSFOu 30 11.

B e r g s l a n d , K., Lapin kieltoverbin taivutuksesta. -Vir. 1960, lk. 327-330.

B o u d a , K., Der Dual des Obugrischen. = JSFOu 47 3.

B u b r i c h , D., Zur Frage nach der Herkunft der Pluralbildungen in den finnisch-ugrischen Sprachen. - Liber saecularis. Litterarum Societatis Esthonicae 1838-1938. (= Õpetatud Eesti Seltsi Toimetused XXX). Tartu 1938, lk. 103-110.

C a s t r é n , M.A., De affixis personalibus linguarum Altaicarum. - Kleinere Schriften I, lk.151--222.

C a s t r é n GSS = A. S c h i e f n e r , M.Alexander

Castrén's Grammatik der samojedischen Sprachen. St. Petersburg 1854.

C a s t r é n KKS = A. S c h i e f n e r , M. Alexander Castrén's Versuch einer koibalischen und karagassischen Sprachlehre nebst Wörterverzeichnissen aus den tatarischen Mundarten des Minussinschen Kreises. St. Petersburg 1857.

C a s t r é n , M.A., Tutkimusmatkoilla pohjolassa. Porvoo 1967.

C a s t r é n WSS = A. S c h i e f n e r , A. Alexander Castrén's Wörterverzeichnisse aus den samojedischen Sprachen. St. Petersburg 1855.

CIF = Congressus internationali fenno-ugristarum Budapestini habitus 20- 24.IX. 1960. Budapest 1963.

C o l l i n d e r , B., An Introduction to the Uralic Languages. Berkeley and Los Angeles 1965.

C o l l i n d e r CGUL = B. C o l l i n d e r , Comparative Grammar of the Uralic Languages. Uppsala 1960.

C o l l i n d e r , B., Die Entstehung der Sprache. - UAJb XXVIII, lk. 116-127.

C o l l i n d e r IUS = B. C o l l i n d e r , Indo-uralisches Sprachgut. (= UUÅ 1934. Filosofi, Språkvetenskap och Historiska Vetenskaper I.) Uppsala 1934.

C o l l i n d e r PLCP = B. C o l l i n d e r , La parenté linguistique et le calcul des probabilités. -SSUF 1946 - 1948, lk. 1-24.

C o l l i n d e r PLS = B. C o l l i n d e r , Proto-Lappish and Samoyed. - SSUF 1952-1954, lk. 93-118.

C o l l i n d e r , B., Sprachverwandtschaft und Wahrscheinlichkeit. (= Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia I.) Uppsala 1964.

C o l l i n d e r , B., Survey of the Uralic Languages. Uppsala 1956.

C o l l i n d e r , B., Uralaltaisch. -UAJb XXIV, lk. 1-26.

C o l l i n d e r , B., Uralo-jukagirische Nachlese. -SSUF 1955-1957, lk. 105-130.

CSIF = Congressus secundus internationalis fenno-ugristarum Helsingise habitus 23. - 28.VIII. 1965. Pars I. Acta Linguistica. Helsinki 1968.

D é c s y , Gy., Der gegenwärtige Stand der finnougrischen Lautforschung. -Mitteilungen der Societas Uralo-Altaica 2. Hamburg 1968, lk. 7-74.

D é c s y , G y ., Einführung in die finnisch-ugrische Sprachwissenschaft. Wiesbaden 1965.

D o n n e r ALSV = K. D o n n e r , Über die anlautenden labialen spiranten und verschlusslaute im samojedischen und uralischen. (= MSFOu XLIX.) Helsinki 1920.

D o n n e r , O., Die samojedischen Sprachen und die finnisch-ugrischen. - MSFOu LXXI, lk. 51-71.

D o n n e r SEE = K. D o n n e r , Siperia. Helsinki 1933.

D o n n e r SW = K. D o n n e r , Samojedische Wörterverzeichnisse. (= MSFOu LXIV.) Helsinki 1932.

E r d ő d i , J., Zur Frage der Herkunft der Präteritum-Suffixe in den uralischen Sprachen. - CIF, lk.65-69.

ESA = Emakeele Seltsi Aastaraamat. Tallinn.

F a r k a s BUHF I; II; III; IV = J. v o n F a r k a s , Bemerkungen zu der ungarischen historischen Formenlehre I; II; III; IV. - UAJb XXIV, lk. 51-58; XXV, lk. 52-72; XXVI, lk. 37-60; XXVII, lk. 60-93.

F a r k a s , J. v o n , Zur Entstehung der ungarischen Konjugation. - UAJb XXVIII, lk. 252-264.

F a r k a s , J. v o n , Der Genitiv und der Akkusativ in der uralischen Grundsprache. - UAJb XXVIII, lk. 5-17.

F i s c h e r , J.E., Vocabularium continens trecenta vocabula triginta quatuor gentium maxima ex parte Sibiricarum. (Käsikiri Göttingeni ülikooli raamatukogus.)

F o k o s , D., A névragozás történetéből.- NyK LVIII,

lk. 59-95.

F o k o s - F u c h s , D.R., Aus dem Gebiete der finnisch-ugrischen Verbalnomina. - CIF, lk. 73-92.

F o k o s - F u c h s , D.R., A vogul-osztják duális-képzö. -NyK XLIX, lk. 314-336.

FUF = Finnisch-ugrische Forschungen. Helsinki.

G y ö r k e SzIAK = J. G y ö r k e , Adalék a szamojéd igeidőalakok kérdéséhez. -NyK LI, lk. 88-97.

G y ö r k e WU = J. G y ö r k e , Die Wortbildungslehre des Uralischen. Tartu 1934.

G y ö r k e , J. Tunnusets omandussuhtest uurali keelis. -Eesti Keel 1932, lk. 179-183.

H a j d ú , P., Die Benennungen der Samojeden. = JSFOu 54 1.

H a j d ú BUNy = P. H a j d ú , Bevezetés az uráli nyelvtudományba. Budapest 1966.

H a j d ú , P., Der Stimmbandverschluß im Jurakasamojedischen.- -UAJb XXVIII, lk. 155-164.

H a j d ú FOFY = P. H a j d ú , The Form of the Object in the Forest Yurak. - AlH X, lk. 95-115.

H a j d u HNSI = P. H a j d u , Hozzászólások N. Sebestyén Irén előadásához. - NyK LVIII, lk. 175-182.

H a j d ú LIKSz = P. H a j d ú , Lativus és infinitivus kapcsolata a szamojédben. - Im memoriam Gedeon Mészöly. (= Acta Universitatis Szegediensis. Sectio Ethnographica et Linguistica. Fasciculus extraordinarius.) Szeged 1961, lk. 119-131.

H a j d ú LIS = P. H a j d ú , Lativ und Infinitiv im Samojedischen. - CIF, lk. 296-271.

H a j d ú MBK = P. H a j d ú, Morphologische Beiträge zur Kenntnis der samojedischen Sprachen. - Beiträge zur Sprachwissenschaft, Volkskunde und Literaturforschung. (= Veröffentlichungen der sprachwissenschaftlichen Kommission der DAdW 5.) Berlin 1965, lk. 128-133.

H a j d ú, P., N. Sebestyén Irén "Szamojéd jelzős szerkezetek", című doktori disszertációjának vitája: I. - NyIOK XII, lk. 322-330.

H a j d ú SJ = P. H a j d ú , Noch einmal über den Stimmbandverschlusslaut im Jurakischen. -ALH VII, lk. 245-272.

H a j d ú SPL = P. H a j d ú , The Samoyed Peoples and Languages. (= Indiana University Publications. Uralic and Altaic Series 14.) Bloomington 1963.

H a j d ú SzLA = P. H a j d ú , A szelkup lokativustól és ablativustól a magyar visszaható névmásig. -NNy VII, lk. 5-18.

H a j d ú , P., Über den Umfang des uralischen Wortschatzes. -CSIF, lk. 150-160.

H a k u l i n e n SKRK = L. H a k u l i n e n , Suomen kielen rakenne ja kehitys. Keuruu 1968.

H a l á s z , I., Az ugor-szamojéd nyelvrokonság kérdése. -NyK XXIII, lk. 14-34, 260-278, 436-447.

I k o l a , O. , Hans Fromm-Matti Sadeniemi, Finnisches Elementarbuch . -FUF XXXIII. Anz., lk. 21-23.

I t k o n e n, E., Eräiden latiivin ja prolatiivin päätteiden tarkastelua . - Vir. 1967, lk. 249-255.

I t k o n e n , E., Onko itämerensuomessa jälkiä duaalista? - Vir. 1955, lk. 161-174.

I t k o n e n SUKM = E. I t k o n e n , Suomalais -ugrilaisen kielen- ja historiantutkimuksen alalta. (= Tietolipas 20.) Helsinki 1961.

I t k o n e n , E., Zur Frühgeschichte der lappischen und finnischen Lokalkasus. - CSIF, lk. 202-211.

J o k i DS = A.J. J o k i , Über den Dual im Selkupischen.- CSIF, lk. 222-226.

J o k i KDKW = A.J. J o k i , Kai Donners kleinere Wörterverzeichnisse aus dem Jurak-, Jenissei- und Tawgy-Samojedischen, Katschatarischen und Tungusischen . = JSFOu 58 1.

J o k i KW = A . J . J o k i , Kai Donners kamassisches Wörterbuch nebst Sprachproben und Hauptzügen der Grammatik. (= LSFU VIII.) Helsinki 1944.

J o k i LS = A. J. J o k i , Die Lehnwörter des Sajansamojedischen. (= MSFOu 103) Helsinki 1952.

J o k i UOUS = A.J. J o k i , Eine Untersuchung über das Objekt in den uralischen Sprachen. - FUF XXXII Anz., lk. 1-41.

JSFOu = Journal de la Société Finno-ougrienne. = Suomalais-ugrilaisen Seuran Aikakauskirja. Helsinki.

K a r s t e , G., Havaintoja elosijojen käytöstä Säkkijärven murteessa. (= Vähäisiä kirjelmiä LXXXIII.) Helsinki 1932.

K e r t é s z , M., Zur Frage der finnisch-ugrischen Verneinung. -MSFOu LXVII, lk. 190-199.

K e t t u n e n , L., Die Herkunft des Terminativs, Genitivs, Instruktivs und Komitativs. (= Suomalaisen Tiedeakatemian Tutkimukset. Sarja B, 98 2.)

K i s p á l , M. Sz., Über einige Fragen der ugrischen Verbalnomina. - CSIF, lk. 267-272.

KK = Keel ja Kirjandus. Tallinn.

KKIU = Keele ja Kirjanduse Instituudi Uurimused. Tallinn.

K l a p r o t h , J. von , Asia Polyglotta. Paris 1823.

K l a p r o t h , J. von, Sprachatlas. Paris 1823.

K o n t , K., Substantiivide atributiivsest seosest soome-ugri keeltes. - KKIU I, lk. 105-126.

K o r h o n e n KL = M. K o r h o n e n , Die Konjugation im Lappischen. Morphologisch-historische Untersuchung. I. Die finiten Formkategorien. (= MSFOu 143.) Helsinki 1967.

K ü n n a p KKEK = A. K ü n n a p , Kamassi keele eitav kõne. - ESA 12 1966, lk. 169-183.

K ü n n a p , A., Kamassi keele preteeritumist. - ESA 13 1967, lk. 175-182.

K ü n n a p NKJM = A. K ü n n a p , Neenetsi keele Jamali murrakust. - ESA X 1964, lk. 265-272.

K ü n n a p TKK = A. K ü n n a p , Tänapäeva kamassi keelest. - ESA 11 1965, lk. 251-262.

L a b á d i , G., A kettős szám jele a szamojéd nyelvekben.- -NyK LXIX, lk. 416-423.

L a k ó EPT = G y . L a k ó , Emploi du prosécutif et du transitif dans les langues permiennes,

l' origine de leurs désinénces casuelles. -ALH I, lk. 75-118, 347-371.

L a k ó ERKT = G y . L a k ó , Az egyszerű ragok keletkezésének történetéhez. -NyIOK I, lk. 210-223.

L a z i c z i u s , G y., A finnugor idök kialakulásának kérdéséhez. -MNy XXIX, lk. 18-25.

L e h t i s a l o , T., Juraksamojedischen Wörterbuch. (= LSFU XIII.) Helsinki 1956.

L e h t i s a l o PUA = T. L e h t i s a l o , Über die primären uralischen ableitungssuffixe. (= MSFOu LXXII.) Helsinki 1936.

L e h t i s a l o SS = T. L e h t i s a l o , Samojedische Sprachmaterialen. (=MSFOu 122.) Helsinki 1960.

L e h t i s a l o SV = T. L e h t i s a l o , Samojedische Volksdichtung. (= MSFOu LXXXIII.) Helsinki 1940.

L e w y , E., Zur finnisch-ugrischen Konjugation . = JSFOu 30 12.

LSFU = Lexica Societatis Fenno-ugricae. Helsinki.

M a r k PUS = J. M a r k , Die Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen I. Helsingfors 1923.

M a r k SPUS = J. M a r k , Das System der Possessivsuffixe in den uralischen Sprachen. - Õpetatud Eesti Seltsi Aastaraamat 1929, lk. 50-62.

M e n g e s , K.H., Morphologische Probleme I. Zum Genitiv und Accusativ. Wiesbaden 1960.

M i k o l a , T., A szamojéd nyelvek névutói. Kandidátusi értekezés tézisei. Budapest 1967.

M i k o l a , T., A szóhasadás kérdéséhez. -MNy LXI, lk. 35-40.

M i k o l a , T., Enzische Sprachmaterialen. - ALH XVII, lk. 59-74.

M i k o l a , T., Szamojéd nyelvtanulmányok. - NyK LXVI, lk. 35-42, 277-284.

M i k o l a , T., Szamojéd névutók . (A primér ragok eredetének kérdéséhez.) - NNy X, lk. 29-38.

MNy = Magyar Nyelv. Budapest.

MSFOu = Mémoires de la Société Finno-ougrienne. Helsinki. Suomalais-ugrilaisen Seuran Toimituksia.

M u n k á c s i ANySz = B. M u n k á c s i , Az altaji nyelvek számképzése. - Budenz-album. Budapest 1884, lk. 234-314.

M ü l l e r , G., Beschreibung des Krasnojarsker Bezirks der Provinz Jenissei in seiner heutigen Situation am Anfang des Jahres 1735. (Käsikiri Vanade Aktide Riiklikus Keskarhiivis Moskvas.)

NNy = Néprajz és Nyelvtudomány. (= Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae. Sectio ethnographica und linguistica.) Szeged.

N. -S e b e s t y é n AKS = I. N. S e b e s t y é n , Attributive Konstruktionen im Samojedischen. -AlH IX, lk. 35-115.

N. - S e b e s t y é n , I., Das selkupische (ostjak-samojedische) denominale Ableitungssuffix l, l' -UAJb XXX, lk. 8-22.

N. -S e b e s t y é n FDDJ = I. N. - S e b e s t y é n , Zur Frage der determinierenden Deklination im Jurksamojedischen. - AlH X, lk. 55-93.

N. -S e b e s t y é n , I., Johannes Angere: Die uralo-jukagirische Frage . - AlH VIII, lk. 115-127.

N. -S e b e s t y é n , I., Lautwandel in den samojedischen Verbalstämmen. -CSIF, lk. 482-489.

N.- S e b e s t y é n , UUE = I.N. - S e b e s t y é n , Eine ungelöste ungarische Etymologie. - AlH XIV, lk. 275-284.

N. - S e b e s t y é n PFS = I. N. - S e b e s t y é n , Die possessiven Fügungen im Samojedischen und das Problem des uralischen Genitivs. -AlH VII, lk. 41-71, 273-340.

N. - S e b e s t y é n PSUG = I. N. - S e b e s t y é n , Zum Problem des samojedischen und des uralischen Genitivs. - MSFOu 125, lk. 529-548.

N. - S e b e s t y é n , I., Zwei juraksamojedische reflexive Pronomina. - CIF, lk. 256-258.

N y í r i , A., Zur Geschichte des ungarischen Partizipsuffixes - t/-tt. -OSIF , lk. 359-366.

NyIOK = A Magyar Tudományos Akadémia Nyelv - és Irodalomtudományi Osztalyának Közleményei. Budapest.

NyK = Nyelvtudományi Közlemények. Budapest.

O i n a s , F., On the Estonian Terminative Particles. - UAJb XXVIII, lk. 208-214.

P a a s o n e n BFSL = H. P a a s o n e n , Beiträge zur finnisch-ugrisch -samojedischen Lautgeschichte. Budapest 1917.

P a a s o n e n , H., Mordwinische Lautlehre. (= MSFOu XII) Helsingfors 1903.

P a l l a s , P., Zoographia Rosso- Asiatica I; II; III. Petropoli 1811.

/ P a l l a s , P.S., / Linguarum Totius Orbis Vocabularia comparativa I. Petropoli 1786 / 1787 /; ... II. Petropoli 1911.

P a l l a s , P.S., Reise durch verschiedene Provinzen des Russischen Reichs III. St. Petersburg 1776.

P a p p , I., Probleme des Imperativ-Zeichens im Ungarischen. - FUF XXXII, lk. 282-301.

P a t r u b á n y , L., A csuvas többesszámról.- NyK XVII, lk. 159-160.

P o t a p o v , L., Zum Problem der Herkunft und Ethnogenese der Koibalen und Motoren. = JSFOu LIX 1.

P r o k o f j e w MEOS = G. P r o k o f j e w , Materialen zur Erforschung der Ostjak-Samojedischen Sprache. - UJb XI, lk. 91-98, 293-297, 440-452.

R a m s t e d t , G.J. , Die verneinung in den altaischen sprachen. Eine semasiologische studie. -MSFOu LII, lk. 196-215.

R a m s t e d t EAS I; II = G. J. R a m s t e d t , Einführung in die altaische Sprachwissenschaf

I. Lautlehre; II. Formenlehre. (= MSFOu 104 1; 104 2.) Helsinki 1952; 1957.

R a m s t e d t , G.J., Über die Struktur der altaischen Sprachen. - JSFOu 55 2, lk. 87-97.

R a m s t e d t , G.J. , Über Stämme und Endungen in den altaischen Sprachen . - JSFOu 55 2, lk. 98-105.

R a m s t e d t , G.J., Züm türkischen Konditionsl. - FUF XXXIX, lk.

R a u n , A., Zum Verhältnis der Derivation und Flexion im Finnisch-Ugrischen. - CSIF, lk. 425-430.

R a v i l a DPUS = P. R a v i l a , Zur Geschichte der Deklination der Personalpronomina in den uralischen Sprachen. - MSFOu XCVIII, lk. 311-323.

R a v i l a GFUN = P. R a v i l a , Zur Geschichte des finnisch-ugrischen Nominalsatzes.- CIF, lk. 70-72.

R a v i l a KKP = P. R a v i l a , Kantakieli kielihistorian peruskäsitteenä. - Vir. 1959, lk. 181-189.

R a v i l a , P., Nomen verbale suomalais-ugrilaisissa kielissä. - Vir. 1945, lk. 148-158.

R a v i l a , N. = P. R a v i l a , Numeruskysymyksemme. - Vir. 1938, lk. 286-297.

R a v i l a , P., Om konjugationens uppkommst i de uraliska språken. - Kungliga Humanistiska Vetenskaps -Samfundet i Uppsala. Årsbok 1948, lk. 58-64.

R a v i l a SKTH = P. R a v i l a , Suomalais-ugrilaisten kielten tsivutuksen historiss. - Vir. 1945, lk.314--326.

R a v i l a TFUS = P. R a v i l a , Über die Tempusstammbildung der finnisch-ugrischen Sprachen. = JSFOu 59 4.

R a v i l a VNUS = P. R a v i l a , Über die Verwendung der Numeruszeichen in den uralischen Sprachen. - FUF XXVII, lk. 1- 136.

R a v i l a W = P. R a v i l a , Die Wortklassen, mit besonderer Berücksichtigung der uralischen Sprachen. = JSFOu 59 3.

S c h i e f n e r , A., M. Alexander Castrén's Versuch einer ostjakischen Sprachlehre nebst kurzem Wörterverzeichniss. St. Petersburg 1858.

S c h l e c h t e r , W., Zum Begriff der Stammform. -UAJb XXVIII, lk. 128-137.

S c h l e c h t e r , W. , Zum Problem des Nominativs in den finnisch- ugrischen Sprachen. - MSFOu 125, lk. 493-521.

S c h l ö z e r , A. L., Allgemeine Nordische Geschichte. Halle 1771.

S e t ä l ä ÄUAS = E. N. S e t ä l ä , Über art, umfang und alter des stufenwechsels im finnisch -ugrischen und samojedischen. Helsingfors 1914.

S e t ä l ä VFSS = E. N. S e t ä l ä , Zur frage nach der verwandtschaft der finnisch-ugrischen und samojedischen Sprachen. Helsinki 1915.

S e t ä l ä ET X = E. N. S e t ä l ä artiklid teoses "Iso Tietosanakirja X ".

S e t ä l ä GTM = E.N. S e t ä l ä , Zur Geschichte der Tempus-und Modusstammbildung in den finnisch--ugrischen Sprachen. Helsingfors 1886.

S i n o r , D., On Some Ural-Altaic Plural Suffixes. - Asia Major. A. British Journal of Far Eastern Studies. New Series II 2. London 1952, lk.205--230.

SKES I; II; III = Y. H. T o i v o n e n , Suomen kielen etymologinen sanakirja I; Y. H. T o i v o n e n, E. I t k o n e n , A. J. J o k i , ... II; E. I t k o n e n , A. J. J o k i , ... III. (= LSFU XII 1; 2; 3.) Helsinki 1955; 1958; 1962.

SSUF = Språkvetenskapliga Sällskapets i Uppsala Förhandlingar. Uppsala.

S t e i n i t z , W. , Geschichte des finnisch-ugrischen Konsonantismus. - Acta Instituti Hungarici Universitatis Holmiensis. Series B. Linguistica 1. Stockholm 1952, lk. 15-39.

S t e i n i t z , W., Geschichte des finnisch-ugrischen Vokalismus. (= Acta Instituti Hungarici Universitatis Holmiensis. Series B. Linguistica 2.) Stockholm 1944.

S z a b ó LTDS = L. S z a b ó , Die Laute des Tym-Dialektes des Selkupischen. - CIV II 1966, lk. 195-301.

S z a b ó SzSzSz = L. S z a b ó , Szelkup szövegek szójegyzékkel. (Tymi nyelvjárás.) -NyK LXVIII, lk. 249-277.

S z i n n y e i , J., A finnugor -k többesképző .- NyK XLV, lk. 267-291.

S z i n n y e i , J., Az -i többesképző. - NyK XLVI, lk. 150-153.

S z i n n y e i FUS = J. S z i n n y e i , Finnisch-ugrische Sprachwissenschaft . Berlin-Leipzig 1922.

T a i l l e u r , O.G., Sur les négations ei et ele ainsi que le verbe le- ' être ' dans une langue de la Sibérie Septentrionale. - CIF, lk. 108--111.

T a u l i BUUK = V. T a u l i , Bemerkungen zum Ursprung der uralischen Kasussysteme. - UAJb XXIV, lk. 27--41.

T a u l i OA = V. T a u l i , The Origin of Affixes. - FUF XXXII, lk. 171-220.

T a u l i , V., On Foreign Contacts of the Uralic Languages. - UAJb XXVII, lk. 7-31.

T a u l i , V., On the Origin of Verb. - UAJb XXVIII, lk. 138-144.

T a u l i STUL = V. T a u l i , Structural Tendencies in Uralic Languages . (= Indiana University Publications. Uralic and Altaic Series 17.) The Hague 1966.

T a u l i , W., The Sequence of the Possessive Suffix and the Case Suffix in the Uralian Languages .- Orbis II, lk. 397-404.

T o i v o n e n , Y.H., Zur Vorgeschichte des ungarischen Lativs. - FUF XXVIII, lk. 9-19.

UAJb = Ural-Altaische Jahrbücher. Wiesbaden.

UJb = Ungarische Jahrbücher. Berlin-Leipzig.

U o t i l a , T.E., Sijapäätteiden syntyhistoriaa . -Vir. 1945, lk. 327-336.

UUÅ = Uppsala Universitets Årsskrift. (= Acta Universitatis Upsaliensis.)

V a t e r , J. S., Bruchstücke einer samojedischen Grammatik. - Königsberger Archiv für Philosophie, Theologie, Sprachkunde und Geschichte 1811, lk. 193-212.

V é r t e s , E., Beiträge zur Frage des finnisch-ugrischen bezeichneten Akkusativobjekts. -ALH X, lk. 181- 194.

Vir. = Virittäjä. Helsinki.

W i c k m a n , B., Bemerkungen zur jurakischen Lautlehre. -FUF XXXIII, lk. 96-130.

W i c k m a n FOUL = B. W i c k m a n , The Form of the Object in the Uralic Languages. (= UUÅ 1955 6.) Uppsala 1955.

W i k l u n d , K., De ursliska folken och språken. - Le Monde Oriental IX, lk. 4-11.

W i n k l e r SF = H. W i n k l e r , Samojedisch und Finnisch. - FUF XII, lk. 115-127.

А р и с т э П = П. А р и с т э , Примечания. - Л. Х а к у л и н е н , Развитие и структура финского языка 1. Москва 1958, lk. 290-306;... П. Москва 1955, lk. 278-286.

А х м а н о в а О., Словарь лингвистических терминов. Москва 1966.

Бубрих Д., Древнейшие числовые и падежные формы имени в финно-угорских языках . - Язык и мышление XI. Москва - Ленинград 1948 , 1к. 69-90.

Бубрих Д., Историческая морфология финского языка. Москва- Ленинград 1955.

Бубрих Д., К вопросу об отношениях между самоедскими и финноугорскими языками. - Известая Академии наук СССР. Отделение литературы и языка 7 6. Москва--Ленинград 1948 , 1к. 511-517.

Бубрих СУФЯ = Д. Бубрих , Сравнительная грамматика финно-угорских языков в СССР . - - Советское финно-угроведение. (=Ученые записки Ленинградского государственного университета Серия востоковедческих наук 2.) Ленинград 1948 , 1к. 1-22

Бубрих Д., Эрзя- мордовский язык и урало-алтаистические построения. - Советское языковнание 1935, 1к. 69-92.

Бузолин Ф., Описание о происхождении языков инородческих племен в Восточной и Западной Сибири. Тюмень 1 52. (Käsikiri NSVL TA raamatukogus Leningradis.)

Венде ФУТ = К. Венде , Финно-угорская транскрипция (ФУТ) в историческом аспекте и в сопоставлении с международным фонетическим алфавитом (МФА). Таллин 1967.

Вербов Г., Диалект лесных ненцев. Ленинград 1935. (Käsikiri NSVL TA Etnograafia Instituudi raamatukogus Leningradis.)

Дрегваль А., А. Матвеев , О некоторых особенностях употребления форм множественного числа в камасинском языке. -СФУ II 1967, 1к. 41-43.

К и е к б а е в Д ж., Об уральско-алтайском абессиве и его происхождении . - Всесоюзная конференция по финно-угорскому языкознанию . (Тезисы к докладам и некоторые доклады.) Ижевск 1967, 1к. 18-19.

К о к л а П., О притяжательных суффиксах в инфинитиве марийского языка . - Вопросы финно-угорского языкознания. Москва- Ленинград 1964, 1к. 106-111.

К о н т К., О партитиве в финно-угорских языках. - СФУ Ш 1967, 1к. 1-6.

К у п р и я н о в а З., Л. Х о м и ч , А. Щ е р б а к о в а Ненецкий язык. Ленинград 1957.

К ю н н а п КГДС = А. К ю н н а п , О присоединении камасинских глагольных деривационных суффиксов к заимствованным словам. - СФУ Ш 1967, 1к.131-137.

К ю н н а п КП = А. К ю н н а п , О непоследовательностях в произношении современного камасинского языка. - - СФУ 1 1965, 1к. 47-52.

К ю н н а п А., Показатели множественного числа имен существительных в камасинском языке. - СФУ Ш 1967, 1к. 2 1-291.

Л ы т к и н В., К вопросу о конечной гласной основы глаголов настоящего времени в финно-угорских языках . - Труды Марийского научно-исследовательского института языка, литературы и истории. Йошкар-Ола 1961, 1к. 49-57.

М а т в е е в А., Новые данные о камасинском языке и камасинской топонимике (предварительное сообщение). - Вопросы топономастики 2. Свердловск 1965, 1к. 32-37.

М а й т и н с к а я К., К вопросу о закономерностях развития древнеуральских словообразующих суффиксов. - АГИ ХУ1, 1к. 81-95.

М а й т и н с к а я К., Образование и классификация суффиксов в агглютинативных языках (на материале финно-угорских языков). - Морфологическая

типология и проблема классификации языков. Москва 1965, 1к. 141-153.

М а й т и н с к а я К., Функция местоименного суффикса -n в личных и вопросительных местоимениях финно-угорских языков. - Вопросы финно-угорского языкознания. Москва-Ленинград 1962, 1к. 65-80.

М и к о л а Т., О затемнении лично-притяжательных суффиксов. - CSIF , 1к. 339-342.

П о п о в А., Несколько примеров взаимодействия финно-угорских и тюркских языков Поволжья. - СФУ 1 1965, 1к. 95-97.

П р о к о ф ь е в Г., К вопросу о переходном залоге в самоедских языках. - Памяти В.Г. Богораза (1 65-1936). Москва-Ленинград 1937, 1к. 310-323.

П р о к о ф ь е в СГ = Г. П р о к о ф ь е в , Селькупская грамматика. Ленинград 1935.

Р о т А., К вопросу о формировании и развитии объектного спряжения глаголов в финно-угорских языках. - Ужгородский державний универс тет. Доповіді да повідомлення 1959 4, 1к. 99-100.

Р о т А., Некоторые вопросы формирования и развития лично- - притяжательного склонения в финно-угорских языках . - Ужгородский державний університет. Доповіді да повідомлення. Серія філологічна 1960 5, 1к. 75-79.

Р о т А., О характере языковой интерференции и степени проницаемости структуры венгерского языка в процессе его взаимодействия с восточнославянскими языками. - Вопросы финно-угорского языкознания IV. Ижевск 1967, 1к. 159-176.

Р у б к а л е в а В., Послелоги в ненецком языке. - СФУ 1 1965, 1к. 2 5-291.

С е р е б р е н н и к о в Б., Валлийская конструкция У mae cath gan y ferch и проблема происхождения суффикса родительного падежа в уральских языках. - СФУ I 1965, 1к. 5-10.

Серебренников Б., К проблеме происхождения суффиксов многократного действия в финно-угорских языках. -СФУ П 1966, 1к. 157-163.

Серебренников Б., О количестве глагольных времен в протоуральском языке. - CSIF ,1к.490-493.

Серебренников ОЛР = Б. Серебренников, Основные линии развития падежной и глагольной систем в уральских языках. Москва 1964.

Серебренников Б., О причинах неодинакового порядка расположения притяжательных суффиксов в уральскиъ и алтайских языках . - Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae XV, 1к.311-313.

Серебренников Б., О сущности процессов изменения слов и словосочетаний и о природе и характере структуры слова в тюркских и финно-угорских языках. - Морфологическая структура слова в языках различных типов. Москва - Ленинград 1963, 1к. 216-222.

Серебренников Б., Причины устойчивости агглютинативного строя и вопрос о морфологическом типе языка. - Морфологическая типология и проблема классификации языков. Москва 1965, 1к.

Степанов А., Енисейская губерния П. Ст. Петербург 1835.

Суник О., Вопросы типологии агглютинативных языков. (К проблеме соотношения агглютинации и флексии.) - Морфологическая типология и проблема классификации языков. Москва 1965, 1к.

СФУ ~~ЮФУ~~ = Советское финно-угроведение. /Tallinn./

Терещенко Н., Категория определения в ненецком языке. Тезисы диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. Ленинград 1940.

Терещенко Н., К вопросу о происхождении послелогов. (На материале ненецкого языка.) - Доклады и

сообщения Института языкознания АН СССР 11, 1к. 62-76.

Терещенко Н., К генезису частей речи. (На материале самодийских языков.) - Вопросы теории частей речи на материале языков различных типов. Тезисы докладов. Ленинград 1965, 1к.47-48.

Терещенко Н., К проблеме соотношения агглютинации и флексии в самодийских языках. - Понятие агглютинации и агглютинативного типа языков. Тезисы докладов. Ленинград 1961, 1к. 20-22.

Терещенко КГО = Н. Терещенко, Краткий грамматический очерк ненецкого языка. - Терещенко НРС, 1к. 859-942.

Терещенко Н., К развитию атрибутивных отношений в самодийских языках. - Вопросы финно-угорского языкознания IV. Ижевск 1967, Iк. 234-242.

Терещенко Н., К сравнительному изучению самодийских языков. (Язык энцев.) - СФУ I 1965, 1к. 121-128.

Терещенко МИЯН = Н. Терещенко, Материалы и исследования по языку ненцев. Москва-Ленинград 1956.

Терещенко НРС = Н. Терещенко, Ненецко-русский словарь. Москва 1965.

Терещенко Н., О выражении поссессивных отношений в самодийских языках.- Вопросы финно-угорского языкознания. Москва- Ленинград 1962, 1к.81-93.

Терещенко Н., О категории залога в самодийских языках. - Вопросы грамматики. Сборник статьей к 75-летию И.И. Мещанинова. Москва-Ленинград 1960, 1к. 178 - 193.

Терещенко Н., О некоторых особенностях грамматического строя ненецкого языка. (Категории переходности и непереходности.) - Научная сессия Ленинградского педагогического

института. 1951-1952 гг. Тезисы докладов по секции факультета народов Севера. Ленинград 1952, 1к.18-21.

Терещенко РГК = Н. Терещенко, О развитии грамматических категорий ненецкого языка. (На примере категории причастия.) - Вопросы теории и истории языка в свете трудов И.В. Сталина по языкознанию. Москва 1952, 1к. 368-386.

Терещенко Н., Л. Хомич, Отчет о работе лингвистической экспедиции Института языкознания Академии наук СССР в Ямало-Ненецкий округ Тюменской области летом 1953 года. - Доклады и сообщения Института языкознания АН СССР УП, 1к. 147-165.

Терещенко Н., Способы выражения прямого дополнения в ненецкои языке в связи с характером объекта. - CIF , 1к. 263-268.

Тугаринов А., Последние калмаки. - Северная Азия 1926 1, 1к. 73-88.

ТЯ = Тюркские языки. (= Языки народов СССР П.) Москва 1966.

Щербаков А., Будущее время в ненецком языке.- Ученые записки Ленинградского педагогического института. Факультет народов Севера 3. Ленинград 1955, 1к. 159-161.

Щербакова А., Формы отрицания в ненецком языке.- - Ученые записки Ленинградского государственного педагогического института А.И. Герцена 101, 1к. 181-231.

ФУСЯ = Финно-угорские и самодийские языки. (= Языки народов СССР) Москва 1966.

ЯПНС = Языки и письменность народов Севера 1. Москва-Ленинград 1937.

KEELTE LÜHENDID

e = eesti keel

een = eenetsi keel

hak = hakassi keel

ksm = kamassi keel

kar = karagassi keel

km = komi keel

koi = koibali keel

lv = liivi keel

md = mordva keeled

mdE = ersa-mordva keel

mdM = mokša-mordva keel

mns = mansi keel

mot = motori keel

mr = mari keel

nee = neenetsi keel

neeM = neenetsi keele metsamurre

neeT = neenetsi keele taigamurre

nga = nganassani keel

sam = samojeedi keeled; samojeedi aluskeel

samL = lõuna-samojeedi keeled; lõuna-samojeedi aluskeel

samP = põhja-samojeedi keeled; põhja-samojeedi aluskeel

samS = sajaani-samojeedi keeled; sajaani-samojeedi aluskeel

sel = selkupi keel

sm = soome keel

tai = taigi keel

udm = udmurdi keel

vdj = vadja keel

vn = vene keel

MUUD LÜHENDID

abl. = ablatiiv

abs. = absoluutne

ains. = ainsus

ak. = akusatiiv

aor. = aorist

dekl. = deklinatsioon

fut. = futuurum

gen. = genitiiv

imperf. = imperfekt; imperfektne

imper. = imperatiiv

ind. = indikatiiv

inf. = infinitiiv

instr. = instrumentaal

is. = isik

kaks. = kaksus

kond. = konditsionaal

konj. = konjugatsioon

konjunkt. = konjunktiiv

käsik. = käsikiri

l. = lõik

lat. = latiiv

lok. = lokatiiv

mitm. = mitmus

nom. = nominatiiv

neg. =negatsioon

obj. = objektiline

p. = pööre

part. = partitsiip

perf. = perfekt; perfektne

pluskv. = pluskvamperfekt

poss. = possessiivne; possessiiv-

pot. = potentsiaal

prees. = preesens

pret. = preteeritum

prol. = prolatiiv

subj. = subjektiline

suf. = sufiks

v.s. = välja arvatud

S I S U K O R D

0. Sissejuhatus 2
0.1. Varasemad kamassi keele fleksioonisufikseid käsitlevad tööd 16
0.2. Kamassi keelesinestiku allikad 21
0.3. Transkriptsioon 24
1. Kamassi keele sõnatüved 26
2. Kamassi keele fleksioonisufiksid 28
2.1. Arvutunnused 29
2.1.1. Kaksuse tunnused 30
2.1.1.1. Substantiivide kaksuse tunnused 30
2.1.1.2. Pronoomenite kaksuse tunnused 35
2.1.1.3. Personaalsufiksite kaksuse tunnused . . . 40
2.1.1.3.1. Possessiivsufiksite kaksuse tunnused . . 40
2.1.1.3.2. Pöördelõppude kaksuse tunnused 42
2.1.2. Kamassi keele kaksuse tunnuste samojeedi ja uraali lähted 46
2.1.3. Mitmuse tunnused 53
2.1.3.1. Substantiivide mitmuse tunnused 53
2.1.3.2. Pronoomenite mitmuse tunnused 74
2.1.3.3. Personaalsufiksite mitmuse tunnused . . . 78
2.1.3.3.1. Possessiivsufiksite mitmuse tunnused . . 78
2.1.3.3.2. Pöördelõppude mitmuse tunnused 82
2.1.4. Kamassi keele mitmuse tunnuste samojeedi ja uraali lähted 86
2.2. Käändelõpud 91
2.2.1. Genitiivi lõpud 93
2.2.1.1. Absoluutse deklinatsiooni genitiivi lõpp. 97
2.2.2. Kamassi keele genitiivi lõppude samojeedi ja uraali lähted 101
2.2.3. Akusatiivi lõpud 103
2.2.3.1. Absoluutse deklinatsiooni akusatiivi lõpp 103
2.2.3.2. Possessiivse deklinatsiooni akusatiivi lõpu probleem 106
2.2.4. Kamassi keele akusatiivi lõppude samojeedi

ja uraali lähted 107
2.2.5.Possessiivse deklinatsiooni nominatiivi--genitiivi-akusatiivi probleem 109
2.2.6.Kohakäänete lõpud 112
2.2.6.1. Absoluutse deklinatsiooni kohakäänete lõpud 112
2.2.6.1.1. Absoluutse deklinatsiooni latiivi lõpud 112
2.2.6.1.2. Absoluutse deklinatsiooni lokatiivi lõpud 126
2.2.6.1.3. Absoluutse deklinatsiooni ablatiivi lõpud 130
2.2.6.2. Possessiivse deklinatsiooni kohakäänete lõpud 134
2.2.6.2.1. Possessiivse deklinatsiooni latiivi--lokatiivi lõpud 134
2.2.6.2.2. Possessiivse deklinatsiooni ablatiivi lõpud 137
2.2.7. Kamassi keele kohakäänete lõppude samojeedi ja uraali lähted 179
2.2.8. Instrumentaali lõpud 188
2.2.8.1. Absoluutse deklinatsiooni instrumentaali lõpp 188
2.2.8.2. Possessiivse deklinatsiooni instrumentaali lõpp 193
2.3. Kaksuse ja mitmuse käändelõppude probleem . . 196
2.4. Personaalsufiksid 201
2.4.1. Possessiivsufiksid 201
2.4.2. Kamassi keele possessiivsufiksite samojeedi ja uraali lähted 231
2.4.3. Pöördelõpud 239
2.4.4. Kamassi keele pöördelõppude samojeedi ja uraali lähted 266
2.5. Köneviiside tunnused 274
2.5.1. Konjunktiivi tunnus 275
2.5.2. Optatiivi tunnus 283
2.5.3. Imperatiivi tunnused 287

2.6. Kamassi keele kõneviiside tunnuste samojeedi ja uraali lähted 299
2.7. Ajatunnused 306
2.7.1. Preesensi ja futuurumi tunnused 309
2.7.2. Preteeritumi tunnus 318
2.8. Kamassi keele ajatunnuste samojeedi ja uraali lähted 333
2.9. Negatsioonivormi tunnus 336
2.10. Kamassi keele negatsioonivormi tunnuse samojeedi ja uraali lähted 338
2.11. Infinitiivi tunnus 340
2.12. Partitsiipide tunnused 346
2.13. Kamassi keele partitsiipide tunnuste samojeedi ja uraali lähted 383
Keeleainestiku allikate lühendid 387
Kasutatud kirjandus ja selle lühendid 389
Keelte lühendid 409
Muud lühendid 411

Õ I E N D U S

Paginatsioonis esineb viga: 47 ja 48 on vahele jäänud.